

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

**НЕРУБАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС
«ШКОЛА-ГІМНАЗІЯ»**

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В
СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Одеса – 2022

УДК 371
ББК 74,

Рекомендовано Вченою Радою
Державного закладу
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»
Протокол № 9 від 25 лютого 2022 р.

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського» Олексій Анатолійович Листопад

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Одеського
національного університету імені І.І. Мечникова Ірина Петрівна Анненкова

**Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник
наукових праць / редкол. О.Я.Чебикін та ін. Одеса: Університет Ушинського,
2022. 190 с.**

© Кафедра педагогіки
Університету Ушинського, 2022
© ЗЗСО І-ІІІ ступенів Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради, 2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, академік Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Олексій Якович Чебикін.

Відповідальний редактор:

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Оксана Павлівна Ноздрова.

Редакційна колегія:

Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського І.А.Княжева.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Т.І.Койчева.

Директор Нерубайського навчально-виховного комплексу «школа-гімназія» С. П. Зубрицька.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Т. Ю. Осипова.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського І. О. Бартенєва.

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського О. А. Галіцян.

ЗМІСТ

Передмова	6
С.П.Зубрицька. Розвиток освітніх компетентностей та наскрізних умінь учнів під час впровадження Державного стандарту базової середньої освіти у ЗЗСО I-III ступенів – Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія».....	7
І.А.Княжева. Педагогічна антропологія К.Д.Ушинського щодо професійного становлення майбутніх педагогів.....	15
О.М.Яцій, А.Семанчук. Діяльнісний підхід до практичної підготовки майбутнього вчителя історії.....	24
І.О.Бартенєва. Проектна технологія як засіб професійної підготовки майбутніх вчителів у закладах вищої освіти.....	28
О.П. Ноздрова. Організація дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО.....	33
О.М.Бондаренко. Формування соціокультурної компетентності учнів на уроках іноземної мови: стандарти НУШ.....	40
А.І. Ганєва. Особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови та літератури.....	49
Л.Г.Дундук. Компетентнісний підхід до навчання учнів початкової школи: вимоги НУШ.....	65
В.В.Єрмоменко. Розвиток математичної компетентності учнів в умовах Нової української школи.....	69
О.В. Здоровенко. Розвиток основ критичного мислення та ключових освітніх компетентностей учнів у початковій школі.....	77
С.Є.Ізосімова. Концептуальні засади розвитку предметних компетентностей учнів 1-4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі.....	81
М.В.Квасевич. Компетентнісний потенціал освітньої галузі «Фізична культура» у забезпеченні формування ключових компетентностей Державного стандарту у закладі.....	92
С.В.Маркітан. Використання технології критичного мислення на сучасному уроці географії.....	95
А.В.Немазенко. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні учнів початкової школи: вимоги НУШ.....	100
Н.Ф.Пантелейчук. Активне навчання як засіб формування та розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів під час впровадження Державного стандарту.....	103
Т.В.Прокопенко. Розвиток освітніх компетентностей та наскрізних умінь учнів на уроках здоров'я, безпека та добробут пілотних 5-х класів НУШ.....	107
Н.В.Сухоносенко. Педагогічні стратегії для розвитку універсальних компетентностей та універсальної грамотності учнів.....	114

А.О.Харченко. Формування ключових компетентностей учнів на уроках історії.....	120
Н.В.Щур. Здоров'язбережувальні технології навчання і виховання школярів у сучасному закладі освіти: вимоги НУШ.....	127
М.А.Журавльова. Форми і методи роботи на уроках англійської мови з учнями початкових класів для розвитку освітніх компетентностей молодших школярів.....	133
В.Г.Скракленко. Стновлення професійної компетентності вчителів в умовах модернізації освіти.....	136
О.П.Ноздрова, Яшар Алиєв. Виховання міжетнічної толерантності у школярів.....	141
О.П.Ноздрова, Є.Кошман. Організація навчально-виховного процесу на уроках англійської мови з учнями середнього шкільного віку.....	147
О.П.Ноздрова, Г.Нотарєва. Статеве виховання учнів у сучасній школі.....	153
О.П.Ноздрова, А.Гордієнко. Методи подолання стресу в педагогічному середовищі.....	160
О.П.Ноздрова, М.Дулгер. Використання дидактичних ігор на уроках англійської мови в сучасній школі.....	166
О.П.Ноздрова, Г.Прокопенко. Використання сучасних інтегрованих технологій в освітньому процесі при дистанційному навчанні.....	173
О.П.Ноздрова, Валерія Карпенко. Онлайн та офлайн спілкування педагогічного працівника в сучасному освітньому процесі.....	178
О.П.Ноздрова, Вікторія Карпенко. Психолого-педагогічні особливості виховання «важких» дітей.....	184
О.П.Ноздрова, Я.Грек. Вчитель сучасності—тіктокер.....	190
О.П.Ноздрова, А.Герашенко. Виховання дітей у сім'ї.....	194
О.П.Ноздрова, В.Фу. Використання у сучасних закладах освіти на уроках іноземних мов мобільних додатків.....	200
О.П.Ноздрова, К.Жердєва. Дистанційне навчання у школі: переваги та недоліки.....	209
О.П.Ноздрова, Ю.Камбур. Використання сучасних методів інтегрованого навчання у сучасній освіті.....	215
О.П.Ноздрова, А.Штука. Форування конфліктологічної культури майбутніх вчителів.....	223
О.П.Ноздрова, М.Гаврільчева. Сучасні освітні технології на уроках англійської мови в початкових класах.....	228
О.П.Ноздрова, Д.Боднар. Вплив мультфільмів на розвиток дітей молодшого шкільного віку.....	232

ПЕРЕДМОВА

(від редакційної колегії)

У виданні представлено досвід функціонування інноваційного освітнього закладу – ЗЗСО I-III ступенів Нерубайського навчально-виховного комплексу «школа-гімназія» Нерубайської сільської ради, який працює на засадах компетентнісно-орієнтованого підходу, парадигми діалогу культур та педагогіки толерантності; зазначено його величезний освітньо-виховний вектор у створенні Нерубайської об'єднаної територіальної громади.

У збірнику наукових праць представлено наукові напрацювання вчителів навчально-виховного комплексу, які відображають сучасні практичні напрями вдосконалення освітнього процесу школи, зокрема, створення Нерубайської об'єднаної територіальної громади у сільському районі.

Основне завдання Нерубайської об'єднаної територіальної громади – з успішністю використати одне з вагомих власних управлінських повноважень, яке їм надала реформа децентралізації, а саме, право й можливість на формування ефективної системи забезпечення освітніми послугами мешканців громади.

Ураховуючи потенціал Концепції «Нова українська школа», колективом педагогів під керівництвом директора ЗЗСО I-III ступенів Нерубайського навчально-виховного комплексу «школа-гімназія» Нерубайської сільської ради С.П. Зубрицької розробляються інноваційні форми та методи формування та розвитку ключових компетентностей учнів, удосконалюються засоби формування цілісного світогляду школярів, впроваджуються інтерактивні та інформаційно-комунікаційні технології навчання та виховання, що забезпечують гармонійний розвиток особистості дитини, його творчого потенціалу, самореалізаційних можливостей.

Початкова ланка освіти представлена напрацюваннями вчителів початкових класів щодо розвитку предметних компетентностей молодших школярів (Л.Г.Дундук, Н.Ф.Пантелейчук, О.В.Здоровенко, А.В.Намазенко).

У межах упровадження Концепції «Нова українська школа» вчителі С.Є.Ізосимова, М.В.Квасевич представили наукові праці щодо формування наскрізних умінь учнів на уроках фізичної культури; А.І.Ганєва висвітлила особливості реалізації компетентнісного підходу на уроках української мови та літератури. Становлення професійної компетентності вчителів в умовах модернізації освіти та формування математичного мислення, здатності до математичної діяльності школярів в умовах Нової української школи розглядали вчителі В.Г.Скракленко та В.В.Єрмоєнко.

Формування соціокультурної компетентності учнів на уроках іноземної мови висвітлено у наукових працях О.М.Бондаренко, М.А.Журавльової.

Про сучасні здоров'язбережувальні технології навчання й виховання школярів у сучасних закладах освіти зазначали Н.В.Щур та Т.В. Прокопенко. Формування освітніх компетентностей та наскрізних умінь учнів на уроках історії, географії, біології розглядали А.О.Харченко, Н.В.Сухоносенко, С.В.Маркітан.

Науковцями кафедри педагогіки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського розглянуто застосування проектної технології у професійній підготовці студентів педагогічних спеціальностей; теоретичний і практичний фонд педагогічної антропологічної спадщини К. Ушинського; представлено діяльнісний аспект до практичної підготовки майбутніх вчителів історії; презентовано особливості організації дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу.

У збірнику наукових праць майбутні освітяни, які зацікавлені подальшою науковою діяльністю у царині педагогіки теж представляють результати самостійної роботи у вигляді статей, що відображають їхню позицію щодо тих чи інших аспектів професійно-педагогічної діяльності.

Наукові та методичні розробки вчених, методистів та вчителів будуть корисними при розробці вчителями сучасних навчальних програм та планів, при складанні методичних рекомендацій та накресленні шляхів удосконалення Нової української школи.

РОЗВИТОК ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПІД ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ЗЗСО І-ІІІ СТУПЕНІВ – НЕРУБАЙСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ КОМПЛЕКС «ШКОЛА- ГІМНАЗІЯ»

С.П. Зубрицька

директор ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради Біляївського району

Професійна активність педагогічного колективу ЗЗСО І-ІІІ ступенів Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» в аспекті освітніх нововведень — найважливіше джерело раціоналізаторських і

винахідницьких ідей. Однак, щоб забезпечити високу результативність інноваційних досліджень, учителям - практикам необхідно опанувати належну методологічну та методичну підготовку, основи інноваційного експериментування.

Нові концептуальні ідеї і положення реформування освіти потребують переорієнтації педагогічної діяльності вчителя на нові духовні цінності, в центрі якої — формування цілісної особистості учня. Це передбачає формування справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності. Вчитель, керівник школи, методист, інспектор мають об'єднуватись у своїй готовності приймати рішення в інтересах дитини, бути сприйнятливими до новацій, творчості, уміти вибирати педагогічні засоби й відповідати за свій вибір[1].

Тут висловлено дві важливі умови: необхідність формування нового мислення вчителя та інтеграція дійового впливу на формування особистості учня працівників усіх ланок освіти, причетних до справи навчання й виховання молоді.

З 2021 року середня школа розпочала працювати за новим Державним стандартом базової середньої освіти, що забезпечує реалізацію Концепції «Нової української школи» щодо формування основних ключових компетентностей учнів: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;

культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність[1].

З цією метою, для підготовки освітянської спільноти, у Нерубайському навчально-виховному комплексі «школа-гімназія» було заплановано проведення багатьох заходів різних рівнів, адже, ефективна діяльність загальнонавчальних закладів освіти у період здійснення реформ, в першу чергу, залежить від активності та професіоналізму освітян.

Два п'ятих класи класи освітнього закладу (74 учня) є учасниками пілотного проєкту НУШ, формула якої складається з таких ключових компонентів:

- нова модель навчання може забезпечити реалізацію таких векторів - наскрізний процес виховання, який формує цінності особистості;

-децентралізація та ефективне управління, що надає школі реальну автономію (заклад може самостійно формувати освітні програми, складати навчальні плани з навчальних предметів відповідно до стандартів середньої освіти, обирати підручники, методики навчання й виховання);

- педагогічне спілкування, що ґрунтується на партнерстві учителя, учня й батьків;

-орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм [6].

Ще однією особливістю інновацій в освіті – це застосування технологічних «ноу-хау» – пошук пілотних майданчиків для впровадження інновацій, докорінна зміна форм і методів навчання – перехід до освіти за компетентностями; орієнтація на освітні стандарти ЄС; забезпечення справедливого підходу до фінансування шкіл через розумний і прозорий розподіл внесків між державою, органами місцевого самоврядування, батьками

Наприклад, 28 січня 2022 р. учитель математики Єрмоєнко В.В. стала спікером під час вебінару «НУШ у базовій школі: сучасний урок математики», що проводився видавництвом «Генеза» спільно з автором програми з математики для учнів 5 класів НУШ О. Істером.

Варвара Володимирівна залюбки поділилася із колегами досвідом, як вона проводить уроки математики у 5 класах НУШ. Учасниками конференції були більше 500 осіб. Під час вебінару була окреслена проблема щодо розробки форм і методів навчання здібних до математики учнів, пошук оптимальних шляхів зацікавленості учнів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості. Єрмоєнко В.В. зазначала, що для розв'язання цієї проблеми є багато форм і способів навчання: залучення учнів до дослідницької роботи на уроках. Вчителю необхідно лише озброїти учнів методами науково-дослідницької роботи, навчити учнів оперувати інформацією: числовою та геометричною.

Ми добре розуміємо, що реформу НУШ розраховано на роки, адже неможливо швидко змінити освітню традицію, що склалася в Україні протягом десятиліть, проте, спостерігаючи за роботою колег та учнів, бачимо що зміни вже розпочались.

З метою подальшого вдосконалення роботи з педагогічними кадрами, підвищення їх фахового рівня, науково-методичної роботи, готовності вчителів до інноваційної діяльності, протягом 2021-2022 навчального року робота педагогічного колективу ЗЗСО І-ІІІ ступенів Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» була спрямована на розв'язання науково-методичної проблеми: «Розвиток освітніх компетентностей та наскрізних умінь учнів під час

впровадження Державного стандарту базової середньої освіти у закладі». Головна мета – це акцентуалізація уваги на вихованні в учнів відповідальності за результати своєї успішної діяльності як результату співпраці з учителем; адаптоване застосування технологій, що спрацьовують на результат — успішну діяльність учителя та учня з питань самореалізації, самовдосконалення особистості.

Питання реалізації науково-методичної проблеми обговорювалося на засіданнях педагогічної ради, методичної ради та засіданнях шкільних методичних об'єднань.

Проблема професійно-особистісного становлення вчителів ЗЗСО I-III ступенів Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» розглянута з позиції того, що основний внутрішній механізм розвитку особистості – це розвиток позитивного ставлення до себе. Він розглядається як особистісний ресурс професійного успіху сучасного педагога.

Це активна участь нашого педагогічного колективу в різних професійних співтовариствах за фахом, конкурсах, творчих об'єднаннях, соціально значущих проектах; це досягнення соціального визнання результатів нашої діяльності.

Це перемога учня 8 -Б класу Деньговського Володимира у II (обласному) етапі Всеукраїнських інтелектуальних змагань серед учнів сільських шкіл з німецької мови(вчитель німецької мови Чалюк А.Л.)

Також, команда дівчат ЗЗСО I-III ст. Нерубайський НВК «школа – гімназія», нагороджена грамотою за участь в обласних зональних змаганнях з гандболу за програмою Спартакіади учнів закладів загальної середньої освіти. Змагання проходили в смт. Доброслав (керівник команди Квасевич М.В.). Пишаємося тим, що в номінації «Кращий гравець» в обласних зональних змаганнях з гандболу серед дівчат у Спартакіаді учнів закладів загальної середньої освіти нагороджена учениця 11-А класу Павлищева Олена.

З метою підвищення рівня цифрової грамотності населення Міністерство науки та культури України оголосило місяць цифрової грамотності з 1 по 30 листопада 2021 року .

В рамках даного місячника у нашому освітньому закладі на уроках інформатики вчителі Новікова Т.П, Кісіль О.І, Шаваракова М.Г. ознайомили учнів із освітніми серіалами з платформи «Дія. Цифрова освіта»; приєдналися з учнями до місячника Digital Week 2021 в Україні. Корисним для вихованців 8-11 класів був освітній серіал «Цифрові юристи 2.0».

У цьому курсі відбулося ознайомлення дітей з цифровими технологіями та сучасними тенденціями у сфері права. Був зроблений огляд онлайн-сервісів

сфери права, який навчив учнів використанню юридичної термінології для спрощення юридичних процедур, які потрібні для життя людей.

Для учнів 7 класів корисним став освітній серіал «Про кібербулінг для підлітків». Учні дізналися, як виглядає кібербулінг і що потрібно робити, якщо хтось із друзів став жертвою кібербулінгу.

Для 5-6 класів був використаний фільм «Програмування для новачків». В цьому курсі розглянуто було базові поняття програмування, складні поняття пояснені були через зрозумілі історії. Цим курсом ми переконалися, що програмувати може кожен.

Для 11 класів був цікавий курс «Нові цифрові професії». Учні дізналися про нові цифрові професії; на які предмети слід звернути увагу; які навички розвивати та як почати перші кроки в цифрових професіях.

Під час проведення місячника цифрової грамотності усі вчителі закладу переглянули освітні серіали, успішно склали тестування та отримали електронні сертифікати.

У дослідженні хочемо зробити акцент на етнографічних засадах навчання у освітньому закладі.

Щоб виховати гідного громадянина нашої держави, треба більше знати про своє минуле, щоб ніхто не зміг нав'язати нам чужого, не властивого нашій генетичній пам'яті й нашій душі. Людину без пам'яті, без минулого легше зламати, підкорити. Отже, перед нами стоїть завдання зберегти цю пам'ять, яка залишилася в предметах матеріальної культури.

Саме тому у нашому закладі функціонує етнографічний музей «Українська хата » та впроваджено курс за вибором «Українознавство». Керівник музею Ткаченко Т.С. активно залучає своїх вихованців до участі у різноманітних етнографічних конкурсах.

27 січня 2022 учень 8 класу Кузнецов Андрій та учениця 9 класу Тернавська Марія разом із керівником музею Ткаченко Т.С. взяли участь у I турі Всеукраїнського конкурсу екскурсоводів музеїв закладів освіти «Край, в якому я живу». Вони отримали перемогу та посіли I місце в області. Конкурс проходив у режимі ZOOM-конференції. Діти гідно виступили із своїми дослідженнями щодо того, як жили і чим займалися наші пращури, які хати вони будували; якими ремеслами займалися; як зуміли зберегти свою самоідентифікацію, знаходячись на перетинах різних держав.

Необхідно зупинитися на наших **міжнародних освітніх досягненнях**. Ще у 2021 р. Нерубайська сільська рада стала учасником ШВЕЙЦАРСЬКО-

УКРАЇНСЬКОГО ПРОЄКТУ «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ОСВІТИ» – DECIDE.

Він був спрямований на трансформацію шкіл (зокрема у сільській місцевості) в освітні центри місцевих громад, що сприяє впровадженню більш демократичного та відповідального управління закладами освіти з одного боку, й посиленню їх ролі у громадському житті з іншого. ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» Нерубайської сільської ради став активним учасником міжнародного проєкту DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти». Ми на протязі року побачили, що участь вчителів в цьому проєкті активізувала форми науково-методичної підготовки кожного педагога, сприяла розкриттю внутрішніх мотивів самовдосконалення педагогів.

17 листопада 2021 року у нашому закладі відбулася змістовна та продуктивна робоча зустріч з експерткою Проєкту DECIDE Наталією Байтеміровою, обговорювалась тема «Піклувальна рада закладів освіти громади».

Учасниками зустрічі були ректорка КЗВО «Одеська академія неперервної освіти» Задорожна Л.К., начальник Управління освіти, культури молоді, спорту та туризму Нерубайської сільської ради Гапоненко Л.Ф., начальник відділу освіти Управління освіти, культури молоді, спорту та туризму Нерубайської сільської ради Переверзєва Т. М., директор ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія» Зубрицька С.П., директор Нерубайської ЗЗСО І-ІІІ ступенів №2 Шестун В.В., директор Холоднобалківської ЗЗСО І-ІІІ ст. Ракицька Н.П., педагогічні представники закладів освіти та громадськості.

Ми були дуже вдячні допомозі провідних експертів і практиків проєкту DECIDE щодо проведення тренінгів з питань демократичного управління для директорів та заступників директорів закладів освіти громад-партнерів; з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для педагогічних працівників громади.

В рамках проєкту курсу «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ. САМООРГАНІЗАЦІЯ. САМОРЕАЛІЗАЦІЯ», який впроваджувався Інститутом громадянського суспільства за підтримки Швейцарії та в рамках впровадження Швейцарсько-українського проєкту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (за підтримки Програми Ради Європи «Децентралізація і реформа місцевого самоврядування в Україні»), в нашому закладі була проведена зустріч з представниками інституту громадянського суспільства Анатолієм Федоровичем Ткачуком та Сергієм Миколайовичем Дятленком.

Дана зустріч була організована з метою залучення молоді та старшокласників до розвитку своїх громад в Україні шляхом розробки та впровадження доступного навчального курсу для учнів старших класів. Зустріч була спрямована на поширення інформації про децентралізацію. Освітні експерти провели практичну роботу з визначення потреб своєї громади: що подобається; чого нового хочуть діти в своїй громаді. Таким чином, ми отримали можливість дізнатися від учнів, як вони оцінюють пріоритетні для себе потреби.

Атмосфера зустрічі була теплою, приємною, змістовною та продуктивною. Ми дякуємо експертам за конструктивний діалог з нашими учнями та налаштовані на подальшу співпрацю щодо реалізації інноваційних форм навчання для учнів громади, зокрема проведення для учнів тренінгів з написання проєктів, конкурсів шкільних відео, що висвітлюють реалізацію громадських проєктів.

17 грудня 2021 року в рамках проєкту DECIDE на базі нашого закладу досвідченими тренерами Гудь Світланою та Сергійчуком Сергієм був проведений тренінг з підготовки проєктів учнівських команд з використанням ігрових та інтерактивних методів навчання.

Наш заклад представляв 2 творчих проєкта. Наймасштабніший – «Освітньо-культурний хаб «Next Level». Освітньо-культурний хаб (центр) «Next Level» буде на протязі року територією культурно-масової та освітньої роботи педагогічного колективу з вихованцями. Він буде організований за сучасними технологіями та з використанням сучасного обладнання.

Основним завданням проєкту була організація комфортного середовища з можливістю неформальної освіти та проведенням різнопланових заходів за принципом вільного спілкування та ненав'язливого, активного, цікавого навчання з використанням ігрових та інтерактивних методів навчання.

Загалом у заході взяло участь більше 30 осіб. Учасниками стали також начальник Управління освіти, культури, молоді, спорту та туризму Нерубайської сільської ради Гапоненко Л.Ф. та заступник сільського голови Грінчук О.П. Учніську команду нашого закладу гідно представляли Лаврук Владислав (11 клас), Колесніков В'ячеслав (10 клас), Мельник Юлія (10 клас), Дімітрова Дар'я (9 клас) та Тернавська Марія (9 клас).

Завдяки такій професійній активності педагоги отримують можливість вийти за рамки програмної діяльності, розширити можливості персоналізації й отримати соціальний доказ своєї спроможності та компетентності.

Професійна діяльність вчителів ЗЗСО I-III ступенів Нерубайського навчально-виховного комплексу «школа-гімназія» занурена в контекст

інноваційного освітнього середовища, що вимагає від них підвищеного рівня розвитку здатності до особистісного та професійного росту.

Упровадження в сучасну освіту ідей особистісно-орієнтованого підходу поставило проблему не тільки підготовки педагогів до реалізації цих ідей, а й переорієнтації самих педагогів із дисциплінарної на особистісну модель взаємодії з дітьми. Ми впевнені, що тільки за цієї умови можливо впровадити нові технології навчання й виховання, які орієнтовані на саморозвиток усіх учасників педагогічного процесу.

Ми визначили, що професійний саморозвиток фахівців може реалізовуватися за напрямками самоствердження, самовдосконалення та самоактуалізації.

Проблема управління професійним саморозвитком педагогів знаходить своє відображення у освітньому процесі ЗЗСО I-III ступенів Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» через імплементацію конкретних засобів.

Це передбачає впровадження системи моральних і матеріальних стимулів підтримки вчителів, введення нового порядку атестації педагогічних кадрів, здійснення модернізації педагогічної освіти, системи підвищення кваліфікації, включаючи організацію стажувань на базі нашої школи, адже ми реалізуємо свої інноваційні програми.

Для забезпечення участі педагогів комплексу в процесі особистісного та професійного розвитку адміністрація нашого закладу створює необхідні умови для мотивації безперервного самовдосконалення:

виявляє особисті та професійні потреби педагогів: необхідно зрозуміти, чим вони зумовлені, що може впливати на їх розвиток і хто повинен робити це;

надає всіляку допомогу у визначенні своїх цілей;

визначає, які базові показники здатні свідчити про якість підвищення кваліфікації конкретним вчителем;

створює умови найбільш комфортного режиму задоволення педагогом своїх потреб у саморозвиток.

Висновки. Ми визначили, що управління професійним саморозвитком педагога у Нерубайській об'єднаній територіальній громаді орієнтоване, по-перше, на інтереси й потреби педагога (інновації, нововведення, авторські програми, результативні педагогічні технології, програми професійного саморозвитку); по-друге, на інтереси педагогічної спільноти (передовий педагогічний досвід); по-третє, на інтереси соціуму (концепція розвитку освіти, програма модернізації, інструктивно-методичні листи).

Наскрізний процес виховання, готовність до інновацій – це професійні цінності вчителя Нової української школи, педагогів Нерубайської об'єднаної територіальної громади, які гуманістичні за своєю сутністю та зосереджують у собі широкий спектр всіх духовних цінностей суспільства.

Література

1. Асмолов А.Г. Психология личности : общепсихологический анализ. Изд. центр «Академия», 2002. 416 с.
6. Закіров М. Децентралізація: завдання, перші успіхи і сподівання // Україна: події, факти, коментарі. 2016. № 5. С. 6–11.
3. Карась А. Філософія громадянського суспільства як інтерпретація свободи і соціальності: автореф. дис. док. філософ. наук: 09.00.03. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2005. 42 с.
4. Концепція Нової української школи: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagaina>
5. Сидоренко В.В. Концептуальні засади української школи: ключові компетентнісні орієнтири, освітні результати. Педагогіка і психологія. № 5. 2018.
6. Унгурян І.К. Формування гуманних взаємовідносин педагога та учня як складова педагогіки партнерства нової української школи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 4. С. 330–335.

ПЕДАГОГІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ К. Д. УШИНСЬКОГО ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

І. А. Княжева,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Сучасні соціокультурні, економічні й геополітичні реалії потребують глибокого вивчення і широкого використання в процесі модернізації усіх ланок освіти України, зокрема й вищої, педагогічної спадщини видатних вітчизняних учених, зокрема прогресивних ідей наукової теорії К. Ушинського. Дійсно, у період, коли реальності і перспективи суспільства пов'язуються з освітою, яка розглядається як важливий фактор, що забезпечує становлення економічно

розвинутої, демократичної країни, збагачення змісту педагогічної освіти шляхом звернення до вітчизняної педагогічної культури, використання її надбань і духовних ресурсів представляється важливим і своєчасним.

У вимірі сучасності гуманістична освітня парадигма, що виражається у повазі до особистості, урахуванні її внутрішнього потенціалу, визнанні необхідності розвитку її ціннісних орієнтацій, здійсненні особистісно-орієнтованої педагогіки через встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин між педагогом і вихованцями в процесі їхнього індивідуального зростання і самодостатності, актуалізує ідеї антропоцентризму, гуманізму, що домінують у педагогічній системі прогресивного громадського діяча, світової зірки на небосхилі вітчизняної педагогічної науки К. Ушинського [3].

У педагогічній теорії К. Ушинського антропологізм як особливий спосіб аналізу проблем людини з погляду діалектики її внутрішнього і зовнішнього світу в конкретному освітньому контексті, що відкриває найбільш повноцінний комплекс характеристик людського буття [2], проявляється у зосередженні уваги на осмисленні природи людини, її внутрішнього світу, на закономірних зв'язках цього світу з усіма зовнішніми впливами.

А. Богуш [1] підкреслює, що саме антропологізм К. Д. Ушинського максимально наближається до гуманістичного принципу організації навчання і виховання відповідно до законів становлення і розвитку особистості. Необхідність реалізації антропологічного підходу в сучасній освіті посилюється завданнями її гуманізації, що має спиратися на методологічні й аксіологічні основи антропологізму. На це звертають увагу відомі дослідники проблеми розвитку особистості й гуманістичного навчання та виховання (В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, В. Бондар, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кузь, В. Луговий, С. Максименко, О. Мороз, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін.).

Поєднання психологічного і філософського підходу до людини надає особливої цінності антропології К. Д. Ушинського, який зауважував: «Бажав би від душі, щоб в основу розподілення предметів у програму наших загальноосвітніх шкіл увійшов психологічний закон розвитку душі людської» [6, с. 178].

Як засновник вітчизняної педагогічної антропології, саме К. Д. Ушинський, тісно пов'язав педагогіку як науку із біологічною природою людини. З одного боку, учений прагнув підвести психологічну основу під систему педагогічних знань, а з іншого до психологічних знань видатний учений підходив з позиції можливості їх використання в педагогічній діяльності, у підготовці майбутніх педагогів та їхньому поступовому професійному становленні, закликаючи

професорів «готувати уми... Розсіювати прогресивні ідеї» [8, с. 11]. Він доводив зв'язок розумових процесів із почуттєвим пізнанням, матеріальними та духовними потребами особистості. У пошуках відповідей на неминучі запитання душі, справедливо зауважував видатний учений, людина виходить за межі чуттєвих даних. У мисленні розкривається те, чого людина не може представити собі, але може зрозуміти та закріпити за допомогою слова.

У «Педагогічній антропології» К. Ушинського людина розглядається як головне Боже створіння, фізична істота, що має безсмертну душу, створену для добра. Зв'язок душі й тіла, за висловом К. Ушинського, є «величною тайною створіння». Виховання повинно спрямовуватись на виправлення, гармонізацію людської душі: розуму, почуттів і волі, а педагог, який «стоїть на рівні із сучасною ходюю виховання, відчуває себе живим, дієвим членом великого організму, що бореться з нещастям та вадами людства...» [4, с. 152], писав видатний педагог. Життя свідомості, переконував він, має бути проникнуте світлом шляхетних почуттів, які живлять розумову діяльність, надають істинність знанням, бо саме почуття проявляють природну сутність людини.

Як наука про людину, антропологія необхідна, щоб наповнювати теорію і практику освіти і виховання орієнтирами для врахування закономірної різноманітності її особистих властивостей. Педагогічна антропологія допомагає одержати прості та діяльні способи індивідуалізації освіти, пропонує можливості застосування наукового знання на практиці, бо теорія може підказати практику, власне в яких ситуаціях, при якому поєднанні один і той же метод шкідливий, в яких – корисний, в яких – нейтральний. Вона допомагає зрозуміти, як олюднюється особистість, як члени суспільства різного віку впливають один на одного, на скільки піддається вихованню дитина на різних етапах життя. Вона допомагає визначити «хвороби душі» і знайти шляхи для їх подолання.

Великого значення надавав К. Ушинський підготовці освіченого, зацікавленого у саморозвитку і самовихованні педагога, запропонував розгорнуту наукову теорію професійного становлення педагога на базі семінарів і організації педагогічних факультетів при університетах, висунувши основну вимогу єдності навчання і виховання: навчання має сенс у педагогічному процесі тільки як спосіб виховання. Ним визначені такі завдання педагогічних факультетів: осягнення студентами наук, які б давали можливість вивчати людину у «спеціальному руслі виховання», підготовка педагогів з різнобічною освітою, які володіють різноманітними, точними знаннями тих наук, які вони збираються викладати, а також спеціальними педагогічними знаннями, що мають допомогти майбутньому педагогу ясно і чітко визначити для себе мету

виховання і навчання, допоможуть здійснювати розумовий і особистісний розвиток вихованців.

Крім теоретичних знань, підкреслював К. Ушинський, необхідні й практичні вміння та навички, що допоможуть враховувати педагогу внутрішній потенціал вихованця в процесі його особистісного зростання, створювати умови, у яких він мав би можливість відкривати в собі якості суб'єкта. Наступним завданням педагогічних факультетів видатний педагог вважав прищеплення потреби в самовдосконаленні. «Учитель вчить до тих пір, доки вчиться сам», – підкреслював К. Ушинський. [5, с. 301] Він зауважував, що людям, які беруть участь в процесі виховання, необхідно пригадати власне дитинство, з яким у кожної особи пов'язано багато різноманітних спогадів і емоцій. На думку К. Ушинського «...ні в чому так не розкривається істинна людина, як у своїх почуттях» [7, Т. 6, с. 117].

Принцип гуманізму – один із фундаментальних принципів педагогічної теорії К. Ушинського, що проявлявся і у визнанні численних можливостей людини, які педагоги мають підтримати і розвинути, створивши для цього необхідні умови. Він писав: «Коли бачиш нескінченну кількість знань, що вже поступили для оволодіння ними до людського розуму, знаєш, як тепер багато здається зрозумілим для сучасного дитя, що здавалося недосяжним і незрозумілим навіть великим мудрецам давнього світу, чи можемо ми брати на себе право передбачати, що може пізнати людина, а чого не може?» [7, Т. 8, с. 590].

Принцип гуманізму утверджує високе суспільне визнання людини, її гідності, цінності як особистості, право на свободу і вияв своїх здібностей, гармонізацію відносин між людиною і суспільством, людиною і природою тощо. В освітньому процесі впровадження цього принципу передбачає перехід від монологу педагога до його діалогу з вихованцем, рівноправне доброзичливе спілкування всіх його учасників, максимальне врахування можливостей і природних задатків дитини, визнання її гідності, створення умов для самопізнання й самореалізації кожного індивіда.

Підкреслюючи суспільне значення педагогічної професії, К. Ушинський писав: «Суспільне виховання зовсім не така мала справа, щоб не заслужила особливого факультету. Якщо ми до сих пір, готуючи технологів, агрономів, інженерів, архітекторів, медиків, філологів, математиків, не готували вихователів, то не повинні дивуватися, що справа виховання іде погано і що моральний стан сучасного суспільства далеко не відповідає його чудовим біржам, дорогам, фабрикам, його науці, торгівлі і промисловості» [7, Т. 8, с. 11].

Далі в передмові до книги «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології», учений чітко формулює мету педагогічного факультету: «Цією метою було би вивчення людини у всіх проявах її природи із спеціальним додатком до мистецтва виховання. Практичне значення такого педагогічного, або взагалі антропологічного, факультету було би велике. Педагогів чисельно потрібно не менше, а навіть більше, ніж медиків, і якщо медикам ми довіряємо наше здоров'я, то вихователям довіряємо моральність і розум дітей наших, довіряємо їхню душу, а разом із тим і майбутнє нашої вітчизни» [8, с. 23].

Доводячи, що педагогіка не лише наука, а й мистецтво, К. Ушинський наполегливо наголошував на необхідності ретельної професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, і стверджував, що «мистецтво виховання має ту особливість, що майже всім воно здається справою відомою і зрозумілою, а деяким навіть справою легкою, - і тим вона здається зрозуміліше і легше, чим менше людина з ним знайома, теоретично чи практично. Майже всі визнають, що виховання вимагає терпіння: деякі думають, що для нього потрібна вроджена здібність і уміння, навик; але дуже небагато людей дійшли переконання, що, крім терпіння, вродженої здібності і уміння, потрібні ще і спеціальні знання...» [7, Т. 8, с. 11]. Дійсно, формування професіонала-педагога – багатомірний і багатofакторний процес.

К. Ушинський часто писав про велич і благородство професії педагога, його величезне значення у суспільному розвитку і великій відповідальності за свою працю. Він вважав, що особистий приклад педагога – це той луч сонця для вихованця, який формується і розвивається, що нічим не можливо замінити. У вихованні все має будуватися на особистості педагога, бо живим джерелом виховної сили є тільки людська особистість. Серед високих вимог щодо особистості педагога К. Ушинський особливо підкреслював щирість і чистоту душі. Він писав: «...Вічно не старіюче дитинство душі є глибинна основа істинного самовиховання людини і виховання дітей. Лише той, хто зберіг в собі можливість кожену хвилину стати обличчям до обличчя із своєю власною душею, не відокремлюючись від неї ніякими забобонами, ніякою звичкою..., лише той здатний іти по дорозі самовдосконалення і вести по ній інших. Як самовиховання людини, так і виховання дитя, – не зовнішня поліровка, і істинне, проникаюче в душу виховання, – ґрунтуються на цій цільності, повній прозорості і беззавітній щирості душі», – і додавав, що «щирість викликається лише щирістю; ось чому не лише у вихованця, а і у вихователя повна щирість душі є єдиний міцний залог дійсного, а не примарного успіху виховання...» [7, Т. 3, с. 9].

Аналіз наукових творів К. Ушинського, його педагогічної антропології, дає змогу стверджувати, що думка про значимість особистості педагога у здійсненні його професійних обов'язків проходить червоною ниткою через усю його творчість. «Уплив особистості вихователя на юну душу має таку виховну силу, яку неможливо замінити ні посібниками або підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань і похвал», – підкреслював видатний педагог [7, Т 1, с. 142].

Для того, щоб бути педагогом, недостатньо одного потягу до педагогічної діяльності, потрібно мати терпіння, здібності, навички до виховання, спеціальні знання. Мало засвоїти правила і настанови, що викладені у підручниках, потрібно зрозуміти людську природу і душу, з яких ці правила і настанови виходять. Дійсно, сьогодні майже всі згодні із тим, що основне завдання педагога – не стільки вчити, скільки актуалізувати мотивацію тих, хто навчається, стимулювати їх до загального і професійного розвитку і саморозвитку.

Найголовнішим з усіх прагнень людини К. Ушинський вважав прагнення до усвідомлення діяльності. Це прагнення повинно особливо культивуватися у процесі виховання. Можна сказати, що ним розроблена власна теорія діяльності та виховання людини, як її суб'єкта. Ця теорія знайшла вираження в обґрунтуванні положення про розвивальний характер навчання та моральне значення праці. Діяльність, вважав учений, є життя, що не задовольняється простим існуванням, а розвиває фізичні, розумові та моральні сили, необхідні для формування діяльності.

К. Ушинський ставив високі вимоги до педагога, визначав якості, які мають бути йому притаманні і підкреслював, що «лише особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, лише характером може виховати характер.» [7, Т. 2, с. 64].

Переконання педагога теж мають величезне значення, адже, як доводив К. Ушинський, – «головна дорога людського виховання є переконання, а на переконання можливо діяти лише переконанням. Будь-яка програма викладання, всяка метода виховання, як би хороша вона не була, якщо не перейшла у переконання вихователя, залишається мертвою літерою, що не має ніякої сили... Вихователь ніколи не може бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплотою його особистісного переконання, вона не буде мати ніякої сили» [7, Т. 2, с. 28].

К. Ушинський підкреслював, що педагогічні переконання тісно пов'язані із філософськими і етичними поглядами і визнавав, що їх не можливо приховати від вихованців: «як би далеко не заховав вихователь чи наставник свої глибокі

моральні переконання, але якщо вони в ньому є, то вони викажуться, може бути, непомітно для нього самого ... в тому впливі, який окажуть на душі дітей, і будуть діяти тим сильніше, чим більше приховані» [7, Т. 8, с. 21]. У своїх чисельних висловах про високу і шляхетну місію педагога, К. Ушинський неодноразово застерігав його від небезпечної хвороби – рутини, він писав:

«Викладач, усамітнений в своїй тихій, одноманітній діяльності, спостерігаючи, що ні суспільство, ні література ... не займається його скромною працею, повинен мати ... незвично багато моральної енергії, щоб не заснути під заколисуюче журчання одноманітного вчительського життя ... Новий педагог, може бути, із найкращими побажаннями почав робити свою справу, але він скоро помічає, що поза класом їм ніхто не займається і ... скоро починає задовольнятися механічною рутинною, одного разу створеною, часто помилковою, і майже завжди однобічною» [7, Т. 2, с. 29–30]. Педагогічна діяльність, продовжує далі К. Ушинський, «може бути, більше ніж будь-яка інша, потребує постійної уваги; а між тим вона більше, ніж будь-яка інша діяльність, позбавлена поглядів суспільства, результати її виявляються не скоро і помічаються не багатьма, досить рідко і самим вихователем; одноманітність же її здатна приспати розум і привчити його до несвідомості» [7, Т. 2, с. 31].

Усім відомий вислів видатного педагога про необхідність для справжнього педагога «пізнати людину в усіх відношеннях». Що ж це означає? К. Ушинський вказував, що потрібно узнати «...яка вона є у дійсності, з усіма її слабостями і у всій її величі, з усіма її повсякденними, мілкими потребами і зі всіма її великими духовними вимогами. Вихователь повинен знати людину в родині, в суспільстві, серед народу, серед людства і наодинці зі своєю совістю; в усі вікові періоди, в усіх класах, в усіх положеннях, в радості і смутку, у величі і приниженні ... Він повинен знати спонукальні причини самих брудних і самих високих діянь, історію зародження злочинних і великих думок, історію розвитку всілякої пристрасті і всякого характеру. Лише тоді буде він в змозі почерпати в самій природі засоби виховного впливу, – а засоби ці величезні!» [7, Т. 8, с. 35–36].

К. Ушинський звертав увагу на те, що вихованці відрізняються між собою за розумовими здібностями, за темпом засвоєння нового матеріалу, особливостями пам'яті, фізичним розвитком, емоційною чутливістю, характером, тощо. Ці особливості, як індивідуальні, так і вікові, педагог має знати і враховувати їх в своїй роботі, бо «якщо вихователь не враховує в процесі навчання вікових та індивідуальних особливостей своїх вихованців, він може нашкодити їм. Не одна талановита, але нервова і вразлива дитина стала тупою і ледачою саме тому, що в ній передчасно підірвана впевненість у своїх силах, так

необхідна людині в будь-якій справі» [7, Т. 8, с. 392]. Учений підкреслював складність розумової праці, до якої потрібно привчати поступово, щоб не позбавити людину інтересу до неї. Але в той же час, К. Ушинський, звертаючи увагу педагогів на необхідність зробити розумову працю максимально цікавою для дитини, застерігав від небезпеки перетворити її на забаву.

Дуже актуально звучать сьогодні й ідеї К. Ушинського щодо єдності освітнього процесу. «При бесідах з учнями постійно потрібно мати на увазі дві мети і не захоплюватися ні одною з них настільки, щоб позабути про іншу. Перша мета, формальна, полягає у розвитку розумових здібностей учня, його спостережливості, пам'яті, уяви, фантазії і розуму. Друга мета ..., реальна, так же важлива, як і перша... Для досягнення цієї мети перш за все необхідний розумний вибір предметів для спостережень, уявлень і роздумів.» [7, Т. 2, с. 500–501]. «Потрібно постійно пам'ятати, – радив К. Ушинський, – що слід передати учню не лише ті чи інші знання, а й розвинути в ньому бажання і здатність самостійно, без вчителя, добувати нові знання. Ця здатність ... повинна залишитися з учнем і тоді, коли вчитель його залишить, і дати учню засіб добувати корисні знання не лише з книг, а й з предметів, що його оточують, із життєвих подій, з історії власної його душі. Маючи таку розумову силу, що добуває повсюди корисну їжу, людина буде вчитися все життя...» [7, Т. 2, с. 501]. Проте для того, щоб навчити учня мислити, підкреслює К. Ушинський, педагог сам повинен вміти мислити. «Не вміти добре виражати свої думки – недолік, – зазначав видатний педагог, – але не мати самостійних думок – ще більший недолік; самостійні думки витікають лише із самостійно надбаних знань» [7, Т. 8, с. 35].

Проблема змісту освіти є актуальною не лише в наші часи. Вона хвилювала і К. Ушинського. Він писав: «Ми валимо в дитячу голову всілякий, ні до чого не годний мотлох, з яким людина не знає, що робити, тоді як найосвіченіші люди не знають того, що необхідно було би їм знати і за незнання чого вони часто розплачуються дорогою ціною. Давно пора серйозно подумати про те, щоб залишати в наших школах і наших підручниках лише те, що дійсно необхідно і корисно для людини, і викинути все те, що тримається лише по рутині і вивчається для того, щоб бути потім позабути...» [7, Т. 10, с. 436–437].

К. Ушинський дуже цінував високу культуру, знання і творчу ініціативу педагога. Він, підкреслюючи значення методичних розробок і посібників, застерігав від сліпого і бездумного їх використання, вимагав від педагогів особистої творчості і постійних пошуків: «Дидактика не може мати і претензії перерахувати всі правила і прийоми викладання. Вона лише вказує на головні

правила і на найбільш видатні прийоми. Практичне ж застосування їх нескінченно різноманітне і залежить від самого наставника. Ніяка дидактика і ніякий підручник не може замінити наставника: вони лише полегшують працю» [7, Т. 7, с. 337].

Прикладом педагога-професіонала вважав таку людину (К. Ушинський наводив конкретний приклад – швейцарського педагога Мюллера), яка «вже досягла тієї педагогічної висоти, коли всяка метода зникає в особистості педагога і коли з цієї особистості з'являється, кожного разу зовсім самостійний, той прийом, який потрібен в даному випадку. Такий високий педагог творить вже методу, а не керується нею; він досягнув вже джерела всіх метод – глибоко усвідомленої основи педагогічної ідеї» [7, Т. 8, с. 245].

Дійсно, дидактика К. Ушинського демократична і гуманна, емпірична за своїми гносеологічними передумовами, антропоцентрична за філософськими переконаннями, бо враховувала об'єктивні закономірності розвитку людської психіки. У психологічній концепції видатного педагога проблема розуму, чи інтелекту вирішується у тісному зв'язку з його пошуками національної системи навчання, що забезпечує наступність між її ступенями, взаємозв'язок між усіма елементами розумового, фізичного та морального виховання. Процес навчання він розглядав як психологічно складний і такий, що має певні взаємопов'язані етапи. Головні з них – наочне навчання, усвідомлення, закріплення, запам'ятовування, практичне застосування. Він пише: «Як неможливо починати будувати піраміду з верхівки, а потрібно починати з фундаменту, точно так і вивчення науки має починатися з фундаменту, з первинних спостережень і утворення первинних суджень, із вивчення тих фактів, на яких основана пірамідальна система науки.» [7, Т. 8, с. 601]

На завершення підкреслимо, що теоретичний і практичний фонд педагогічної спадщини К. Ушинського прогресивний і актуальний, заслуговує на глибоке і різнобічне вивчення, аналіз і широке використання у практиці професійного становлення майбутніх педагогів, надає змогу не лише виокремити основні вимоги и завдання щодо професійної підготовки майбутніх педагогів, але і використати їх для наступної корекції освітнього процесу в досягненні мети особистісного розвитку і професійного становлення майбутнього педагога в сучасному закладі вищої педагогічної освіти.

Література:

1. Богуш А. М. Становлення і розвиток педагогічної системи К. Д. Ушинського. *Науковий вісник Південноукраїнського національного*

педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. 2017. № 1. С. 7–12. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpuuppp_2017_1_3.

2. Довбня В. М. Костянтин Ушинський як фундатор філософсько-освітньої думки України. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2008. Вип. 56. С. 8–16.

3. Княжева І. А. Спадщина К. Д. Ушинського в сучасній професійній підготовці майбутніх педагогів. *Наука і освіта*. 2008. № 8–9. С. 154–158.

4. Психологічна спадщина К. Д. Ушинського. За ред. Г. С. Костюка. Київ : Радянська школа, 1963. С. 151–165.

5. Романовский А. К., Барсук И. Я. Жизнь во имя будущего. Очерк научно-педагогической и литературно-публицистической деятельности К. Д. Ушинского. Под ред. В. И. Войтко. Киев : Радянська школа, 1974. 119 с.

6. Ушинский К. Д. Руководство к «Родному слову». Избр. пед. соч. Т. 6. С. 178–301.

7. Ушинский К. Д. Собрание сочинений: В 11 т. М.-Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1948-1952.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

О.М.Яцій,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

А.Семанчук,

магістрант ПНПУ ім. К.Д.Ушинського

Пошук нового змісту і технологій педагогічного процесу у вищій школі зумовлений модернізацією вітчизняної освіти. Аналіз педагогічної інформації засвідчує, що проблема професійної практичної підготовки майбутніх вчителів історії та педагогів була предметом дослідження багатьох учених.

Методику практичної підготовки майбутніх фахівців запропонували зарубіжні і вітчизняні вчені і практики І. Бех, Б. Вульф, М. Доел, І. Зязюн, З.Курлянд, А. Панов, Р. Перрі, І. Пометун, В. Сластьонін, Г. Фрейман, К. Хейкок, Р.Хмелюк, О. Холостова, Л. Х'юз, С. Шардлоу.

Водночас системний аналіз розглянутих способів організації практичного навчання студентів, в якому було б враховано концептуальні положення системно-діяльнісного підходу до цієї проблеми відсутні. У змісті підготовки майбутніх педагогів також відсутні навчальні матеріали щодо проходження педагогічної практики студентами на протязі всього навчання у вищому навчальному закладі.

Мета дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення процесу практичної підготовки студентів істориків та вдосконалення педагогічної практики з урахуванням особливостей діяльнісного підходу.

Ми вважаємо, що практична підготовка майбутніх вчителів історії буде відбуватись ефективніше, якщо вона буде починатися з першого курсу, якщо буде враховано і використано краєзнавчий матеріал, забезпечено реалізацію таких педагогічних умов, як використання усіх видів практики (музейної, архівної, археологічної, фольклорної, навчально-ознайомлювальної та ін.), індивідуалізації та персоніфікації практики; сплановано взаємодію всіх учасників освітнього процесу: студентів – тьюторів - наставників - педагогів-консультантів – керівників навчальних закладів; організовано психологічний супровід навчально-практичної діяльності; збалансовано зміст та завдання практики; оптимально організована теоретична та методична підготовка студентів; використанні рефлексивні тренінги.

Поняття «самоаналіз», «оцінна діяльність», «педагогічна рефлексія» починають застосовуватись все більше і більше в практичній підготовці майбутнього вчителя.

Поняття «оцінна діяльність», базується на понятті «рефлексія». Рефлексія трактується як усвідомлення і аналіз своїх дій. Людина дає звіт, що вона робить, додатково аналізує свій план та результат діяльності. Смысл рефлексії в оптимізації своїх знань, уявлень в уточненні їх.

Рефлексія це професійна і моральна діяльність, що полягає у духовному самоаналізі, в удосконаленні власних недоліків «рефлексія ніким і нічим, ніякою сукупністю механізмів поєднання емоцій, волі, пам'яті, не компенсується» [1, с.11].

Ми вивчали особливості практичної підготовки в різних країнах світу і вважаємо, що в умовах глобальної інформатизації освітнього життя необхідно також удосконалити методичну підготовку майбутніх учителів щодо дистанційних форм навчання. І перенести в українську систему підготовки учителів історії дистанційні форми навчання та локальні інформаційні технології в умовах дистанційного навчання.

Ми згодні з тим, що “при проведенні практик має дотримуватися певна послідовність професійної підготовки. Вона повинна бути організована безупинно, починаючи з 1 курсу і закінчуючи випускним. Завершуватися практика повинна переддипломною практикою (стажуванням), у рамках якої випускник міг би завершити свою практичну підготовку, пройшовши атестацію на певний кваліфікаційний розряд, а також написати дипломну роботу, в якій узагальнюється зміст і технологія самої роботи у формі, що відповідає майбутній кваліфікації” [3, с. 148].

У психолого-педагогічній літературі виділяють пізнавальний, проєктувальний, конструктивно-проєктувальний, організаційний та комунікативний компоненти педагогічної діяльності[2]. Пізнавальний компонент пов'язаний з ознайомленням з ситуацією, вивченням учня, психолого-педагогічної та іншої наукової літератури, процесу та результатів педагогічної діяльності; проєктувальний - з моделюванням процесу формування особистості та викладання тієї чи іншої дисципліни; конструктивно- проєктувальний - з моделюванням окремих навчальних занять, виховних заходів та впливів на учнів; організаційний - з реалізацією розроблених конструкцій, організацією різних видів діяльності учнів у навчально-виховному процесі; комунікативний - зі здійсненням педагогічно доцільної взаємодії педагога з учнями, іншими педагогами, батьками, керівниками навчального закладу.

В ПНПУ ім. К. Д. Ушинського м. Одеси приділяється велика увага новим видам практики. Розроблена трьох етапна «Навчально-ознайомлювальна практика». Вона організована з елементами дистанційної та музейної практики. Використовується досвід найкращих шкіл України. Часто в ході практики використовуються рефлексивні тренінги. Удосконалюється методичний супровід щодо діагностування вихованості учнів. Формується громадянська позиція студентів. Формується їх соціальна компетентність.

На жаль, організація практики у ВНЗ України займає незрівнянно найскромніше місце в загальному обсязі навчання, порівняно з зарубіжними ВНЗ (Польща, Німеччина, Ізраїль та ін.). Переважають часто теоретичні підходи.

Важливим елементом в навчально-ознайомлювальній практиці ПНПУ ім. К. Д. Ушинського м. Одеси – насиченість методичними проблемами виховання і навчання.

В щоденниках практики крім практичних завдань постійно присутній рефлексивний момент, безпосереднє спостереження, записи наставника, самооцінка.

За підсумками проходження практики консультанти складають індивідуальну характеристику студента - практиканта.

Процес планування та організації музейної практики майбутніх студентів істориків поєднується з вивченням розділу загальної педагогіки присвяченому теорії та методикі виховання. Це дає можливість студентам краще використовувати краєзнавчий матеріал свого регіону в навчанні і вихованні учнів.

Практична підготовка повинна давати студентам можливість не тільки використовувати одержані знання по закінченню ВНЗ, але і проявити себе, в різних сферах соціально діяльності.

Функція контролю і зворотного зв'язок із боку консультанта - керівника практики важлива у плані розвитку організаційної, комунікативної, професійної культури майбутнього вчителя історії.

Розроблена нами програма навчально-ознайомлювальної педагогічної практики трансформується згідно зі змінами, що відбуваються у суспільстві, новими інформаційно-технологічними підходами до професійної діяльності вчителя.

Для підвищення ефективності проведення педагогічної практики нами була розроблена інтегративна модель, що включає три етапи 90 годин.

Основне завдання консультанта це – максимальна самореалізація студента на всіх її етапах. Ознайомлення його з провідними проблемами з якими він зустріне в майбутньому, розвиток комунікативної культури майбутнього вчителя.

Кафедрою педагогіки розроблено основні вимоги до організації і проведення практики: її зміст, етапи проведення та завдання для студентів практикантів. Означені положення лягли в розроблене нами «Положення навчально-ознайомлювальної практики»

За кожним видом практики розроблені завдання, визначені об'єкти практики, програма практики. У програмі практики наведені ключові її напрямки, завдання для самостійної роботи, очікувані результати проходження практики, календарний план проходження практики, звітна документація, питання самоаналізу для обговорення на підсумковій конференції.

Ефективність застосування діяльнісного підходу залежить від колективних зусиль усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, а також вчителів і директорів навчальних закладів які співпрацюють з ВНЗ.

Література

1. Вульффов Б.З., Харкин В.И. Педагогика рефлексии. Москва, 1996.
2. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. Москва : Высшая школа, 1989. 167 с.
3. Никитин В.А. Социальная работа: проблемы теории и подготовки специалистов. Учебное пособие. Москва: Московский психолого-социальный институт, 2002. 236 с.
4. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с.

ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

І.О. Бартенєва,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Ключова реформа МОН України «Нова українська школа» визнала інтеграцію одним з ефективних шляхів оновлення змісту і методів навчання в сучасній освіті.

Науковці (Н.Ю. Пахомова, Є.С. Полат) зазначають, що у сучасній динамічній глобальній економіці, яка зосереджується на розвитку, обміні знаннями та інформацією, виграють ті, хто за необхідності вміють одночасно і поєднувати, і застосовувати свої знання з кількох дисциплін [4, с.90]. Стає зрозумілим універсальність проєктного навчання для досягнення завдань інтегрованого навчання на основі компетентнісного підходу.

Розробка методики проєктної діяльності здійснюється вченими від встановлення загальних класифікаційних ознак методу проєктів як педагогічної технології (Г.К. Селевко, О.М. Пехота) до класифікації проєктів та установа типологічних їх ознак (В.В. Гузеєв, Л.В. Дорогань, В.Н. Куріцина тощо) [3].

Розгляд основ проєктної роботи (алгоритм роботи над проєктом, представлення результатів роботи) спостерігається у працях Л.П. Міронець, Карташової, О.В. Тагліної, Є.С. Цикало тощо.

З'ясуванню особливостей навчальної діяльності студентів під час проведення проєктів присвячені праці А.В. Леонтовича, Л.І. Пасько, А.В. Теремової.

Розгляд методу проєктів у контексті компетентнісного навчання висвітлено у працях М.А. Гончарова, Г.А. Дьоміна, Н.В. Решетнікової[4, с.70].

Сучасним постає питання розгляду проєктного навчання з погляду інтегративних процесів, що відбуваються в освіті на всіх рівнях її здобуття.

Постановка завдання. Мета статті – розкриття інтеграційного потенціалу проєктної технології здобувачів вищої освіти шляхом апробації на практичних заняттях з педагогічних дисциплін.

Площина компетентнісного та інтегративного підходів стала відправною точкою процесу модернізації української освіти, характеристикою якої являється проєктна діяльність.

Проєктна робота студентів – це пошукова діяльність наукового характеру, що спрямована на пояснення явищ, процесів, установлення їх зв'язків і відносин, обґрунтування фактів за допомогою наукових методів пізнання, у результаті якої суб'єктивний характер «відкриттів» може набувати певної об'єктивної значущості та новизни [1, с.67].

Виконання проєктної роботи студентами у процесі вивчення педагогічного матеріалу відбувалося при оптимальному співвідношенні репродуктивних і творчих завдань, колективних форм організації процесу навчання, максимальному насиченні практичних занять ситуаціями спільної творчої діяльності.

Структурні елементи проєкту могли змінюватись в залежності від конкретних цілей та завдань. Діяльність студентів в процесі творчого або ігрового проєкту здійснювалася поетапно. Проєктна технологія включала три етапи: підготовчий, технологічний, заключний.

На підготовчому етапі визначалася проблема, формулювалися цілі та завдання щодо її розв'язання: проблема завжди повинна була бути цікавою. У подальшому здійснювався розподіл роботи між студентами. На наступному етапі відбувався збір інформації, вирішувалися завдання. На заключному етапі оформлявся проєкт, здійснювався його захист, підводилися підсумки [2, с.78].

Для використання методу проєктів необхідна була значна попередня підготовка, яка проводилася постійно, систематично та паралельно з роботою над проєктом.

Основні вимоги до створення проєкту:

- 1) наявність значної в дослідницькому та творчому плані проблеми;
- 2) практичне, теоретичне значення результатів;
- 3) самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів на заняттях та в позааудиторний час;
- 4) структурування змістової частини проекту;
- 5) використання дослідницьких методів: визначення проблеми, задач дослідження, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, висновки.

Проекти можна поділити на чотири основні категорії:

- 1) Інформаційні та дослідні проекти;
- 2) Оглядові проекти;
- 3) Організаційні проекти, проекти-презентації.

Робота над проектом проводилася в чотири етапи:

- 1) Підготовчий етап;
- 2) Робочий етап;
- 3) Презентація;
- 4) Підбиття підсумків.

Вважаємо, що актуальним питанням проектної методики був контроль за діяльністю студентів та оцінювання. Необхідно було оцінювати як процес, так і результат.

Ми у дослідженні використовували способи поточного та підсумкового контролю. До способів поточного контролю належали: тести, анкети, індивідуальні інтерв'ю, бланки для самоконтролю, звітні аркуші, бланки для взаємоконтролю.

До способів підсумкового контролю належали: письмовий звіт за проектом, це розроблений студентами матеріал (кінцевий продукт проектної діяльності, а саме: сценарії, картки, описи, газети, статті, а також тексти, бланки для само- та взаємоконтролю).

Наприклад:

1. Яка частина цього проекту була найцікавішою? Чому?
2. Яка була не цікавою? Чому?
3. Хто був найактивнішим учасником у твоїй групі?
4. Що ти дізнався із цього проекту? Над чим слід попрацювати?

Під час організації проектної роботи взаємодія студентів ґрунтувалася на принципах співробітництва, спільно працюючи, у здобувачів вищої освіти формувалися комунікативні вміння, колективістські якості. Їхня активність спостерігалась у взаємодії між собою, прагненні досягти не лише власного

успіху, а певного результату в роботі, взаєминах з одногрупниками. Завдяки активній участі у проекті, більшість студентів навчилися переборювати властивий їм егоцентризм. Студенти навчилися керувати своєю поведінкою відповідно до обставин. Встановлено вплив позитивної динаміки розвитку пізнавальної активності студентів на результативність навчання. Велика група здобувачів вищої освіти досить активно включилась у спільну діяльність з товаришами, при цьому отримували задоволення від такої взаємодії на практичних заняттях з педагогічних дисциплін.

Набуваючи досвіду співпраці, вони вчилися взаємодіяти: шукали контактів, зацікавленості у спілкуванні, а відтак відбувався безпосередній виховний процес студентської молоді.

Активність, що забезпечувала взаємодію, співробітництво між одногрупниками, сприяло формуванню дружелюбності, доброзичливості, чуйності до товариша, взаємодопомоги.

Слід зазначити, що проектна технологія за умов активізації її виховної функції була ефективним засобом виховання дружніх стосунків студентів у колективі та формування гуманістично-орієнтованої особистості.

За нашими спостереженнями після впровадження проектної технології у навчально-виховному процесі ЗВО у групах стала переважати доброзичливість у стосунках та взаємні симпатії, часто був життєрадісний настрій, студентам подобалось спілкуватися як у позааудиторний час, так і на практичних заняттях, вони брали активну участь у співпраці. Наведемо зразки проектних технологій під час вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка». Перша група студентів виконувала проектну роботу – створення педагогічних концептуальних карт; друга – створення фантастичного міста «Дидактика».

Виготовлення педагогічних концептуальних карт. Концептуальна карта – це ментальна й графічна репрезентація понятійної картини з дисципліни «Педагогіка», в вузлах якої знаходяться важливі концепції, а поєднання, що пов'язують ці вузли (стрілки, лінії, дуги), відображають зв'язки між ними. Робота з такими картами можлива у декількох формах: фронтальній (викладач і студенти разом створюють педагогічний граф на дошці, використовуючи прийом «мозкової атаки»); груповій (студенти працюють над створенням карти в малих групах – на занятті); парній (робота проводиться в парі у позааудиторний час упродовж опрацювання тематичного модуля) та індивідуальній (студент працює самостійно у позааудиторний час). Ми використовували групову форму навчання під час вивчення педагогічної дисципліни.

Як свідчить досвід, такий нетрадиційний засіб розвитку критичного мислення студентів, як групове виготовлення педагогічних концептуальних карт, є не тільки оригінальним, але й ефективним методичним прийомом.

Під час продукування, аналізу й вибору ідей у студентів розвивалися усі компоненти професійної компетентності – від фахового (мовленнєвий, соціокультурний аспекти) і педагогічного (мотиваційно-стимулюючий, інформативний, конструктивно-проектувальний, організаторський аспекти) до особистісного (розвиток уваги, мислення, толерантного ставлення до співрозмовника). Саме на це й спрямоване було взаємонавчання. У таких умовах якість кінцевого продукту безперечно залежала від колективних зусиль і наблизило умови навчання до творчих, інтерактивних [4, с.90].

Друга проектна група створювала фантастичне місто «Дидактика», моделювала певні професійні ситуації (давала педагогічні назви вулицям, площам, різним об'єктам фантастичного міста; складала легенду до карти). При цьому їх діяльність супроводжувалась глибоким аналізом професійної поведінки її учасників, формуючи у них здібність до рефлексії й самовдосконалення. Наприклад: інститут «Інтерактивних технологій», театр професійної майстерності «Мозкова атака», музей шкільних реліквій «Нетрадиційні уроки», велика рейтингова арена «Методи навчання», міжшкільна гауптвахта «Форми організації навчання».

Висновок. Підводячи підсумки перевірки ефективності застосування проектної технології, можна зробити висновок, що включення її у навчальний процес сприяло більш глибокому й міцному засвоєнню матеріалу з дисциплін педагогічного циклу.

Пропоновані проектні технології були адекватним компенсаторним механізмом зменшення аудиторного навантаження. Особливо позитивно побудова навчального процесу на базі проектного педагогічного середовища позначалася на знаннях слабовстигаючих студентів. Вони стали не тільки глибше засвоювати досліджуваний матеріал, але й довше його пам'ятали, тому що була ефективна організація творчої роботи. Також покращилися показники залишкових знань у студентів випускних курсів.

У результаті проведених досліджень було встановлено, що використання проектної технології сприяє зменшенню труднощів адаптаційного періоду у професійній діяльності молодих учителів, набуттю навичок та умінь творчого підходу до виконання педагогічних функцій.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у розробці науково-методичних рекомендації для майбутніх вчителів із питань ефективного

використання проєктної технології для розвитку нестандартного логічного мислення й оволодіння живою діалектикою педагогічної думки.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів складної та багатогранної проблеми. Воно відкриває перспективу для більш глибокого вивчення умов, особливостей технології проведення проєктів для покращення якості підготовки майбутніх учителів.

Література

1. Вольфовська Т. Становлення інтерактивних умінь як психологічна проблема інтеграції особистості в суспільне життя. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 4. С.67– 69.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академічне видавництво, 2004. 352 с.
3. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*. 2006. № 3. С. 9–11.
4. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя. Київ : Либідь, 1991. 120 с.
5. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: монографія. Київ : Поліграфкнига, 1996. 120 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ У ЗВО.

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Постановка проблеми. Пандемія 2019 року стала цивілізаційним викликом для всього людства, що відобразилося на освітній галузі. У більшості країн світу навчальні заклади різного типу змушені були перейти на дистанційне навчання.

Частина ЗВО, які ще до карантинних обмежень мали певні напрацювання в цій галузі, змогли відносно швидко перебудуватися відповідно до нових вимог

часу, проте практичні аспекти цього переходу виявили багато нових проблем, які до цього часу залишалися поза увагою дослідників.

Аналіз досліджень. Розглянемо теоретичні аспекти проблеми. Вперше поняття «дистанційне навчання» було сформульовано такими вченими, як М. Томпсон,

М. Мур, А. Кларк, Д. Кіган. Заслужує уваги дослідження В. Прибилової, яка розглядає історичний аспект розвитку поняття, виокремлює принципи, проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України[3].

Часто «дистанційне навчання» означає таку організацію навчального процесу, за якої викладач розробляє навчальну програму, яка переважно ґрунтується на самостійному вивченні предмету. Проте сучасні вимоги до організації ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ, на нашу думку, не відповідають цим вимогам. Технічні можливості сьогодення можуть забезпечити якісну взаємодію суб'єктів інтернет-взаємодії, якими виступають викладачі та студенти.

Н.Акімова зазначає, що «...дистанційне навчання може бути послідовним, паралельним або самостійним фрагментом у загальній системі навчання. У першому випадку зміст навчання частково поділяється між очною і дистанційною формами, які послідовно застосовуються в єдиній лінійній системі організації освітнього процесу. В умовах паралельного використання дистанційне навчання не несе самостійного навантаження у процесі засвоєння нового знання, формування мотиваційно-поведінкової та особистісної сфер студента, а виконує ілюстративні, тренінгові і контролюючі функції. У третьому варіанті дистанційне навчання може бути застосоване для повного вивчення окремого предмета освітньої програми або всього курсу» [2].

Однією з практичних проблем дистанційної освіти є створення методів та технологій навчання, які відповідають вимогам про електронні освітні ресурси. 29.05.2019 року було затверджено «Положення про електронні освітні ресурси», яке визначає поняття електронних освітніх ресурсів (далі - ЕОР), їх основні види, вимоги до них, порядок розроблення та впровадження. «Під ЕОР розуміють засоби навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі» [5].

Вказаний документ доповнений «Положенням про електронний підручник» та «Положенням про дистанційне навчання». Документ зазначає, що метою створення ЕОР є забезпечення модернізації освітнього процесу, змістове наповнення освітнього простору, надання рівного доступу учасникам освітнього

процесу незалежно від місця їх проживання та форми навчання відповідно до якісних навчальних і методичних матеріалів, створених на основі інформаційно-комунікаційних технологій» [4].

До ЕОР належать: 1) електронні навчальні видання, електронні довідкові видання, електронні практичні видання; 2) за наявності друкованої версії ЕОР – електронні версії (копії, аналоги) друкованих видань; самостійні електронні видання або матеріали, що не мають друкованих аналогів; 3) організаційно-допоміжні ЕОР, які можуть входити до складу основних ЕОР або публікуватися самостійно: аудіовізуальний твір; електронний довідник; електронний словник; електронні методичні рекомендації; електронні тести; електронні дидактичні демонстраційні матеріали тощо[5].

Положення також містить загальні вимоги до ЕОР, як от: функціональність; безпечність; надійність функціонування; зручність використання для користувача; крос-платформність, тобто легка адаптація до будь-якої інтернет платформи; відповідність засадам реалізації принципів державної політики цифрового розвитку; відповідність законодавству України щодо захисту авторських прав; відповідність міжнародним стандартам (Experience API тощо) [4].

Метою статті є аналіз загальних положень щодо особливостей та труднощів практичного впровадження дистанційного навчання, емпіричне вивчення переваг, недоліків та оцінки студентами рівня організації дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури показує, що більшість наукових статей з даної тематики носить теоретичний характер і не дають відповіді на запитання: як зробити процес дистанційного навчання ефективним, змістовним, таким, щоб не поступатися, або перевищувати якість очної форми навчання.

Після першого серйозного переходу системи української освіти на дистанційну форму навчання навесні 2019 року науковці проводять порівняльний аналіз цього процесу в різних країнах та окремих університетах, зосереджують свою увагу на основних перевагах на недоліках дистанційного навчання, виокремлюють інноваційні технології вивчення окремих предметів в процесі підготовки студентів у ЗВО[5].

Аналіз наукової літератури з даної тематики дозволяє нам узагальнити та виокремити позитивні та негативні аспекти дистанційного навчання. Науковці С.Вихор та О. Радченко висвітлили результати свого дослідження у таблиці 1 [3].

Таблиця 1

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Формує новий глобальний освітній простір	Технічні ускладнення
Можливість звертання до багатьох джерел навчальної інформації	Обмеженість доступу до друкованих джерел
Можливість працювати в зручному місці та темпі	Недостатній рівень знань та умінь роботи з інтернет- платформами
Додатковий час на самоосвіту	Не регламентований робочий час
Індивідуальний підхід викладача до студента	Відсутність безпосереднього контакту між викладачем та студентом
Гнучкість та адаптивність курсів	Необхідність перманентного навчання новітнім технологіям
Широта охоплення аудиторії	Обмеженість контенту інтернет- платформ безкоштовними послугами
Поєднання навчання з професійною діяльністю	Проблема аутентифікації та ідентифікації користувача
Зниження витрат на навчання	Значна енергозатратність зусиль та часу
Рівні можливості одержання освіти	Негативний вплив на здоров'я
Використання в освітньому процесі новітніх технологій	Відсутність навичок наукової організації праці при тривалій роботі з комп'ютером

На нашу думку, однією із причин негативного впливу дистанційного навчання на особистість є психологічні проблеми, які стали наслідком масштабних суспільних змін. У першу чергу - зміна цінностей: на перший план виходять цінність людського життя та здоров'я, поступово змінюється ставлення до матеріальних цінностей як домінуючих.

По-друге, масштабність проблеми, невизначеність результатів та тривалість боротьби з пандемією, її суперечливе висвітлення у ЗМІ.

По-третє, необхідність швидкої адаптації у змінених умовах життя вимагають нових умінь та швидкої психологічної перебудови. На тлі перелічених загальних проблем зростає психологічне навантаження на кожного

учасника процесу дистанційного навчання, пов'язане із своєрідним впливом інтернет-ресурсів.

Суб'єкт-суб'єктне спілкування між викладачем та студентами, а також між слухачами у інтерактивному освітньому середовищі є обов'язковим, незалежно від форми проведення заняття. Забезпечення емоційної взаємодії та психологічного комфорту учасників дистанційного освітнього процесу залежить від викладачів, яким так необхідно швидко перебудуватися, звикнути до електронного освітнього середовища, тому збільшується навантаження на них, зростає енергозатратність та кількість часу на навчання[3].

Дистанційне навчання ставить до педагогів нові вимоги: володіти достатнім рівнем знань роботи з комп'ютерними технологіями та різноманітними платформами, уміти їх обирати, зважаючи на особливості предмету викладання, технічні можливості; координувати, планувати і розробляти спеціальні завдання і рекомендації у онлайн-курсах; підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій. Тривалий час, який викладач проводить перед комп'ютером, сидячий спосіб життя, додаткові навантаження на зір, відсутність чітко регламентованого робочого дня, складність поєднувати наукову та навчальну діяльність негативно впливають на психологічне, фізичне та емоційне здоров'я викладачів.

На сьогодні розроблена недостатня кількість електронних підручників, значна частина друкованої наукової літератури не має електронних версій; змістове наповнення освітнього простору звузилося в переважній більшості до інтернет-ресурсів та запропонованих на платформах матеріалів; частина електронних ресурсів можуть бути безкоштовними лише для невеликого об'єму функцій або учасників.

Відокремленість студента від викладача в просторі, іноді у часі, акцент на самостійну роботу, необхідність значних додаткових зусиль для створення ЕОР згідно нових технологій навчання створюють нове розуміння дистанційного навчання. Вказані вище труднощі та особливості дистанційного навчання значною мірою стосувалися викладацького складу та створення спеціального ЕОР для ефективного навчання.

Метою нашого дослідження було емпіричне вивчення переваг, недоліків та ставлення студентів до дистанційного навчання під час викладання предметів педагогічного циклу у ЗВО. Зміст освіти педагогічних ЗВО включає специфічні предмети, які вимагають формування практичних навичок в особливих умовах взаємодії.

Педагогічні дисципліни вимагають творчого підходу до викладання, уміння переконати за допомогою інтерактивних вправ та ролевих ігор, уміння критично аналізувати та робити висновки на основі теоретичного та емпіричного матеріалу.

Основною діючою платформою у багатьох вузах була та залишається система Moodle, Teams. Тривалий час вона виступала як послідовний або паралельний фрагмент дистанційного навчання, тобто працювала як доповнення до курсу, використовувалася для контролю знань, додаткових завдань, для ознайомлення студентів з новинками літератури тощо.

З переходом на виключно дистанційну освіту Moodle, Teams стали самостійною складовою частиною в загальній системі навчання.

Однією з найважливіших проблем дистанційного навчання виступає оцінка якості процесу. У більшості випадків вона визначається рівнем формування ключових компетентностей, засвоєння умінь та навичок. Матеріал викладач може подавати у вигляді онлайн-лекцій за допомогою платформ Moodle, Zoom, Google Meet, BigBlueButton.

Значно допомагають Google сервіси: Google документи, Google презентації, Google таблиці, Google анкети, Google клас. Часто викладачі за наявності технічних ускладнень (потоки більше 100 студентів) користуються відеозаписами, створеними на youtube. Для глибшого усвідомлення матеріалу, закріплення та перевірки знань, зворотнього зв'язку використовується Mentimeter, для проведення інтерактивних вправ – інтерактивна дошка. При поділі студентів на групи зручно використовувати платформу Wordwall.

Нас у дослідженні цікавила думка студентів щодо впровадження дистанційного навчання у ЗВО під час вивчення педагогічних дисциплін. Ми проаналізували досвід використання інтернет-платформ в процесі викладання в ТНПУ ім. В. Гнатюка упродовж першого семестру 2020/2021 н.р. в умовах дистанційного навчання. В анонімному опитуванні на основі Google forms там взяли участь 110 студентів бакалаврату та магістратури, які вивчали предмети педагогічного циклу[2].

Ми використовували авторські опитувальники колег ТНПУ ім. В. Гнатюка і апробували у ПНПУ імені К.Д.Ушинського під час вивчення педагогічних дисциплін.

Серед відповідей на запитання анкети можна зауважити, що майже п'ята частина опитаних студентів відчуває труднощі при роботі в системі Moodle, Teams. Це свідчить про те, що, незважаючи на загальноприйняту думку, що

молодь краще, ніж старше покоління, володіє інтернет-платформами не підтверджується.

У відкритих запитаннях студенти наголошують на перевантаженості системи, що свідчить про обмежені технічні можливості платформи Moodle, Teams.

Основним плюсом дистанційного навчання студенти вважають те, що вони можуть займатися в зручний для себе час (61,8%) та зручному місці (80%), мають додатковий час на самоосвіту (44,5%). Частина студентів, як переваги, вказує на можливість поєднання навчання з роботою, можливість працювати без маски, наявність додаткового часу на сім'ю та сон, економію часу на дорогу до навчального закладу.

Більшість висловлених студентами пропозицій щодо покращення викладання педагогічних дисциплін у дистанційному режимі стосувалася технічних можливостей: безкоштовний інтернет; надати викладачам мікрофони та краще обладнання; усунути технічні проблеми платформ Moodle, Teams; записувати пари для перегляду в інший час, якщо виникли проблеми з інтернетом, чи з інших причин; покращення матеріальної бази; більше спілкування в Zoom, не зручно кожних 40 хв перезаймати в Zoom.

Висновки. Отже, невеликий практичний досвід онлайн викладання педагогічних дисциплін дозволив зробити такі висновки. Особливостями практичного впровадження дистанційного навчання ми вважаємо: опору на системи Teams, Moodle та Zoom; необхідність умовного поділу курсів згідно зі змістом та особливостями викладання предмету та відповідних можливостей інтернет-платформ; недостатню практичну підготовку викладацького складу для одночасної ефективної роботи на базі декількох інтернет-платформ.

Студенти, усвідомлюючи переваги на недоліки дистанційного навчання, віддають йому перевагу. Загальна позиція студентів, незважаючи на позитивне ставлення, характеризується невизначеністю та розгубленістю.

Література

1. Акімова Н. Становлення психології інтернету в Україні і світі. Ніжин: Ранок, 2019. С. 23–31.

2. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 червня 2020 р.), м. Київ, Національний авіаційний університет/ Наук. ред. Н.П. Муранова. Київ : НАУ, 2020. 154 с.

3.Заріцька С.І., Литвиненко Н.І., Савченко М.І., Сліпченко О.Ю. Методичні аспекти впроваджене навчання в закладах загальної середньої освіти: методичний посібник. Київ, 2019. 88 с.

4.Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / За ред. З.Н. Курлянд. Київ : Знання, 2012.С.244–266.

5.Федорченко С.В. Психологічні особливості взаємодії учасників дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць матеріалів ІВсеукраїнської науково-практичної конференції (16 червня 2020 р.)* Київ. Національний авіац. універ-тет, 2020. С.45–46.

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: СТАНДАРТИ НУШ.

О.М. Бондаренко,

вчитель англійської мови,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Постановка проблеми. Іншомовна підготовка учнів в загальноосвітніх навчально-виховних закладах залишається досить актуальною проблемою, яка потребує особливої уваги на даному етапі реалізації НУШ в школі. Формування соціокультурної компетенції як складової частини іншомовної компетентності школярів починається з початкової ланки шкільної освіти.

Аналіз досліджень. Компоненти соціокультурного змісту іншомовної підготовки школярів взаємопов'язують мову і культуру, що передбачає знання реалій, прийнятих для носіїв мови, та соціального контексту - це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Соціокультурна компетентність поняття не нове і досліджувалась такими науковцями, як Л. В. Айзікова, П. В. Сисоєв, О. О. Коломінова, Л. П. Маслак та іншими[3].

Науковці(П.В.Сисоєв, О.О.Колмінова, Л.П.Маслак) по-різному визначають поняття соціокультурного компоненту іншомовної підготовки особистості:

- рівень знань соціокультурного контексту при використанні іноземної мови, а також як характеристику досвіду спілкування та використання мови в різноманітних соціокультурних ситуаціях;

- лінгвокраїнознавчі знання, уявлення про національні звичаї та традиції, як систему знань і вмінь, що дозволяють узгоджувати свою поведінку у відповідності із цими знаннями;

- поведінкова, етикетна, знання соціокультурного контексту; лінгвістичні маркери соціальних стосунків; правила ввічливості; вирази народної мудрості; діалект, акцент;

- володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв в певних ситуаціях спілкування;

- здатність особистості забезпечувати самозміну засобами звичної активності, що проявляється як ефективний вплив на життєдіяльність інших, усвідомлення існування інших культурних значень[4].

У сучасній методиці соціокультурна компетенція подається як складова частина комунікативної компетенції, включаючи країнознавчу і лінгвокраїнознавчу компетенції.

Існує безліч визначень ключового поняття соціокультурної компетентності і існує думка, що саме ці визначення не є сталими і постійними, а ці поняття будуть змінюватися відповідно до потреб часу та суспільства.

Слід зазначити, що питання формування соціокультурної компетентності школярів та вибір відповідних інструментів та технологій їх розвитку недостатньо розкритим та потребує подальшого дослідження.

Перша умова щодо формування соціокультурної компетентності школярів у НУШ є обізнаність вчителя щодо програмних вимог з її формування та особливостях її змісту. Навчальна програма містить перелік соціокультурних знань, якими школярі повинні оволодіти під час вивчення іноземної мови (табл. 2) [2].

Таблиця 2

Соціокультурні знання школярів на уроках іноземної мови

Соціокультурні знання
<ul style="list-style-type: none">
• обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування привітання; обирати і вживати відповідні до ситуації спілкування ввічливі слова і фрази;
• розуміти особливості привітань зі святом і вживати їх відповідно до ситуації спілкування

<ul style="list-style-type: none"> • вживання та вибір привітань та форм звертання; • вживання та вибір вигуків;
<ul style="list-style-type: none"> • знання культурних реалій • спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденним життям; вживання та вибір привітань; • вживання та вибір форм звертання; вживання та вибір вигуків

Зміст соціокультурної компетентності може бути представлений у вигляді чотирьох компонентів:

-соціокультурні знання (відомості про країну, мова якого вивчається; духовні цінності та культурні традиції; особливості національного менталітету);

-досвід спілкування (вибір потрібного стилю спілкування, правильне трактування явищ іншомовної культури);

-особистісне ставлення до фактів іншомовної культури (в тому числі здатність вирішувати соціокультурні конфлікти в спілкуванні);

-володіння способами використання мови (правильне використання соціально маркованих мовних одиниць в різних сферах міжкультурного спілкування, сприйнятливості до подібності і розбіжностей між соціокультурними явищами рідної культури та іншомовної[4].

Друга умова щодо формування соціокультурної компетентності школярів у НУШ – взаємозв'язок та наступність навчальних дисциплін при підготовці школярів забезпечують глибоку та ґрунтовну підготовку з теоретико-педагогічних основ соціокультурної компетентності. Так, вивчення дисциплін нормативного циклу(наприклад, історія, географія тощо) забезпечують готовність до формування соціокультурної компетентності учнів.

Формування соціокультурної компетенції має свої певні особливості на кожному ступені навчання у школі, які проявляються вже при відборі лінгвокраїнознавчого матеріалу. Добір матеріалу з різних галузей іншомовної культури здійснюється не лише за критерієм мовленнєвої посильності, але передусім з урахуванням соціокультурних інтересів дітей певного віку.

Третя умова щодо формування соціокультурної компетентності школярів у НУШ – попередній відбір ігрових технологій і методів навчання. Застосування ігрових технологій є обов'язковим компонентом формування соціокультурної компетентності учнів. Під час уроку доцільно використовувати такі дидактичні ігри, організація яких не потребує багато часу на приготування обладнання, запам'ятовування громіздких правил.

Перевагу мають ігрові технології, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидко відповідь.

Формування соціокультурної компетентності буде успішним за умови систематичного виконання ігрових вправ і завдань, які передбачають розвиток таких умінь: формувати позитивне ставлення до культури інших народів; проводити паралелі між двома культурами; вибирати соціокультурні явища відповідно до завдань учителя; оцінювати соціокультурні події та знаходити відмінності; формувати асоціативні вміння та естетичні почуття; коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту, висловлюючи при цьому власну думку; висловлювати своє ставлення до важливих подій іншомовної культури; інтерпретувати соціокультурну інформацію для формування умінь критичного мислення; виконувати завдання соціокультурного змісту в умовно-комунікативних ситуаціях тощо[2].

У рольових іграх, які моделюють ситуації спілкування казкових персонажів, учні оволодівають соціолінгвістичними мовними і мовленнєвими засобами спілкування та моделями комунікативної поведінки.

Для підвищення рівня соціокультурної компетентності школярів пропонуємо використання: ігрових технологій на основі матеріалу віршів, оповідань, прислів'я, загадок.

Гра «Збери прислів'я»

Учням пропонується початок прислів'я, команди повинні закінчити його. При правильній відповіді команда отримує бал. Наприклад:

A friend in need... (... is a friend indeed).

An apple a day... (... keeps the doctor away).

East or West - ... (... home is best).

Never put off till tomorrow... (... what you can do (can be done) today).

Custom... (... is a second nature).

At home ... (... even the walls help).

Загадки

It has no legs but just for fun, it is always on the run. (a ball).

An old man with 12 children, some short, some long, some cold, some hot. (a year).

It is white, cold and sweet. All children like to eat. (ice-cream).

Five sons with one name (fingers).

It is not a man, it is not a woman, but it teaches me (a book).

What year lasts only one day? (New Year)

Це, наприклад, проведення позакласного заходу на тему «Свята в Британії та Україні».

Під час проведення заходу учні реалізують компонент соціокультурних знань:

- відомості про країну, мова якої вивчається;
- духовні цінності та культурні традиції;
- соціокультурні знання;
- учні набувають країнознавчих і соціокультурних знань, знайомлячись із листами зарубіжних однолітків, дитячими святами і традиціями країни тощо.

Керуючись власним досвідом викладання іноземної мови в закладах вищої освіти, далі розкриємо зміст деяких, на наш погляд, ефективних інтерактивних методів навчання іноземної мови.

Зокрема, одним із таких методів є **симуляції**, що передбачають моделювання та відтворення різних аспектів певної професійної діяльності, заміщення реальних об'єктів, процесів і явищ їх моделями. Основною відмінністю симуляцій від рольових ігор є те, що симуляції відтворюють певні ситуації та проблеми, пов'язані зі сферою професійної діяльності, вони мають бути максимально наближеними до реальних умов, визначаються комунікативним завданням або проблемою, які вимагають особистісного ставлення учнів до фактів і подій [1].

Наприклад, у процесі викладання іноземної мови у старших класах учні виступають у ролі «журналістів». Їм можна запропонувати ситуації, пов'язані з редакційною нарадою щоденної газети або виробничою нарадою, на якій розглядається зміст нового випуску. Це можуть бути інтерв'ю, ток-шоу, прес-конференції, круглі столи, дискусії та розмови, у яких учні беруть участь у ролі відомих людей міста, регіону тощо.

Підготовка до уроку з використанням методу симуляції розпочинається з вибору ситуації. На цьому етапі важливо роз'яснити учням, яке значення вона має для їх професійного розвитку. Для максимального наближення до реальності важливо обирати справжні організації та підрозділи, у яких відбудуватимуться відтворювані події. Також необхідно зібрати й надати школярам якомога повнішу інформацію про роль, яку вони відтворюватимуть, їхні завдання та обов'язки. Для структурування функцій учнів як учасників симуляції доцільно підготувати ситуаційні картки, у яких деталізувати завдання.

Наприклад, якщо завдання стосується інтерв'ю з керівником підприємства чи організації, картка може містити такі завдання: «Вам необхідно взяти інтерв'ю

у відомого бізнесмена для економічного журналу. Ви повинні отримати необхідну інформацію через його секретаря:

1. Привітайте секретаря.
2. Поясніть, що ви хочете зустрітися з бізнесменом.
3. Сформулюйте, чому ви хочете зустрітися.
4. Перерахуйте доступний час.
5. Запитайте в секретаря, коли бізнесмен доступний.
6. Запитайте, чи потрібна секретареві якась інша інформація.
7. Подякуйте за допомогу.

На основному етапі симуляції відбувається виконання учнями визначених ролей шляхом активної взаємодії учасників і реалізації поставлених завдань.

Роль вчителя на цьому етапі полягає в тому, щоб контролювати час для проведення симуляції та окремих її епізодів, спонукати студентів до якомога точнішого та якісного виконання ролей і вирішення поставлених завдань, забезпечити зміну ролей.

Завдання заключного етапу полягає в підведенні підсумків та обговоренні результатів симуляції, при цьому важливо з'ясувати, яких цілей удалося досягти, які проблеми і труднощі виникали, які мовні компетенції сформовані, а також як вони можуть бути використані в професійній діяльності й удосконаленні в майбутньому.

Одним із ефективних інтерактивних методів навчання учнів англійської мови є метод веб-квесту, який визначається як дослідницька діяльність, у якій велика частина або вся інформація, яка використовується студентами, береться з Інтернет [3]. Веб-квести призначені для того, щоб правильно використовувати час учнів, щоб зосередитися на використанні інформації, а не на її пошуку, для підтримки мислення школярів на рівнях аналізу, синтезу й оцінювання [2].

Веб-квести можна класифікувати як короткочасні, тобто розраховані на одне-три заняття, і довготривалі, які можуть тривати протягом чотирьох і більше занять. Розглянемо основні вимоги, що висуваються до веб-квесту на прикладі підготовки й презентації проекту для старшої школи на задану тему, наприклад, «Відкриття нового ресторану».

Обов'язковим елементом веб-квесту є інструкція, у якій надається описання суті проекту, розподілення ролей і завдань, які мають бути зрозумілими, цікавими і здійсненими, а також визначення підсумкового результату спільної роботи. Також в інструкції важливо надати список інформаційних ресурсів, необхідних для виконання завдання, опис критеріїв і параметрів оцінювання веб-квесту.

Крім того, необхідним елементом інструкції є рекомендації щодо узагальнення та форми презентації виконаної роботи. В інструкції бажано надати мотивуючу інформацію, у якій показати корисність досвіду, що діти отримають під час роботи над веб-квестом. Наприклад: «Наша компанія відкриває новий ресторан. У цьому ресторані подаватимуть корисні страви, які сподобаються дітям. Ресторан найняв вашу команду для свого нового ресторану. До команди входять кухар, щоб готувати здорову їжу та допомагати в плануванні меню; дієтолог, який має затверджувати страви відповідно до харчових довідників і допомагати в плануванні меню; інспектор з безпеки харчових продуктів; менеджер, який має організувати ефективну співпрацю фахівців, займатися рекламою ресторану і сприяти продажу спеціальної кулінарної книги.

Вашим першим завданням є завершити книжку «Харчова піраміда», щоб показати, що ви розумієте, як працює харчова піраміда.

Ваше друге завдання – придумати назву вашого ресторану, виходячи з того, який тип їжі пропонується. Шеф-кухар і дієтолог мають розробити меню й рецепти, які кухар використовуватиме для приготування їжі тощо. Кожен член команди отримає індивідуальну оцінку за внесок у загальний проект згідно з його роллю. Завершивши цей веб-квест, ви дізнаєтеся багато нового про харчову піраміду, а також про те, як ви можете використовувати її для планування здорового харчування для себе та своєї сім'ї.

У навчанні учнів старшої школи іноземної мови були використані веб-квести для підготовки та презентації проекту на інші теми, наприклад, «Ділові переговори», «Ділова нарада», «Офіс компанії», «День у Києві» тощо.

Крім того, залежно від навчального завдання ми використовували різні типи веб-квестів: есе-переказ – подання матеріалів на задану тему з різних інформаційних джерел у новому форматі; квест-компіляція - віртуальний музей, портфоліо, мультимедійна колекція; проектування-розробка навчального проекту на основі заданих умов; аналітичне завдання-пошук і систематизація інформації у вигляді колекції, енциклопедії, каталогу, хрестоматії, маршруту, електронної дошки оголошень тощо [6].

Наступна умова щодо формування соціокультурної компетентності школярів у НУШ – застосування вербальної та невербальної наочності на уроках іноземної мови.

Формування основ соціокультурної компетентності відбувається шляхом ознайомлення школярів із прізвищами та іменами їх однолітків, казкових персонажів, домашніх тварин, віршами, лічилками, піснями і творами дитячого фольклору. Матеріал таких зарубіжних казок та їх персонажі, що відомі

школярам із фільмів, необхідно також використовувати на уроках іноземної мови (табл. 3)

До вербальної наочності під час вивчення іноземних мов школярів належать вірші, оповідання, на матеріалі яких учні виконують пошукові та творчі завдання, проводиться гра-драматизація. Окрім читання, перекладу та драматизації окремих уривків казок учні можуть порівнювати ту чи іншу іноземну, її героїв з відомими в рідній мові. Через розбіжності деталей в українській та іноземній літературі діти пізнаватимуть несхожість світосприйняття, культури різних народів.

Для реалізації лінгвокраїнознавчого компонента ефективним є використання автентичних віршів народної поезії. Віршований матеріал легше запам'ятовується учнями, його можна інсценувати, розігрувати, розповідати напам'ять.

Таблиця 3

Author	
Daniel Defoe (1660-1731)	Robinson Crusoe
Jonathan Swift (1667-1745)	Gulliver's Travels
Charles Dickens (1812-1870)	Christmas Tales
Lewis Carroll (1832-1898)	Alice's Adventures in Wonderland Alice in Looking-Glass country
Andrew Lang (1844-1922)	The yellow fairy book, How six men traveled, Through the wide world
Edith Nesbit (1858-1924)	The magic world The princess and the hedgehog
Kenneth Grahame (1859-1932)	The wind in the willows
James Mathew Barrie (1860-1937)	Peter Pan
Joseph Rudyard Kipling (1865-1936)	The cat that walked by himself
Helen Beatrix Potter (1866-1943)	The bad mice Peter Rabbit
Alan Alexander Milne	Winnie-The-Pooh
C.S. Lewis (1898-1963)	The Chronicles of Narnia, The horse and his boy, Prince Caspian

Pamela L. Travers (1899-1996)	Mary Poppins
Donald Bisset (1910-1995)	Any time stories Tales with a Tiger Another Time Stories» The pig who tried to fly The useful dragon
Roald Dahl (1916-1990)	Matilda, Charlie and the Chocolate Factory The big friendly giant
Joanne Rowling 31 July 1965	Harry Potter, Harry Potter and the Goblet of fire

Висновки. Отже, ми погоджуємось з таким визначенням поняття «соціокультурна компетентність» у НУШ: сукупність лінгвокраїнознавчих знань та уявлень про основні національні звичаї та традиції як систему навичок і вмінь, що дозволяють узгоджувати свою поведінку у відповідності із цими знаннями.

Таким чином, ми визначили декілька умов щодо формування соціокультурної компетентності учнів на уроках іноземної мови. Це розуміння учителями змісту соціокультурної компетентності, який складають знання соціальних правил, сценаріїв та моделей поведінки в іншомовній комунікації, знання норм спілкування під час зустрічі, прощання, знайомства, вітання, вдячності, прохань, запрошень. Застосування в мовленні сталих виразів, кліше, що мають у семантиці національно-культурний компонент. Пізнання мовної картини світу, знання країнознавчої інформації, що відображаються у прислів'ях, приказках, казках іншомовної країни. Розуміння етнокультурного фону - звичаї і традиції. Здатність і готовність до зіставлення феноменів рідної та іншомовної культури.

Це використання також інтерактивних ігрових методів навчання.

Для вибору відповідного ігрового методу ми враховували психологічний комфорт учня, його вмотивованість до навчання; учень виступав ініціатором, був активним учасником навчального процесу; усвідомлював, що його професійне майбутнє більшою мірою залежить від нього самого, від його інтересів.

Вчителю необхідно було стимулювати мовні, когнітивні й творчі здібності учнів; використовувати різні форми роботи, що стимулювали активність та самостійність школярів.

Прийоми інноваційного навчання знижували робоче навантаження, вчили працювати в команді, розвивали мислення, вчили шанувати різні точки зору, сприяли розвитку комунікативних навичок, мотивації, допомагали учню створювати власну стратегію навчання.

Література

1. Айзікова Л. В. Соціокультурна підготовка вчителя в умовах формування загальноєвропейського культурного простору. *Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців*: збірник наукових праць. Київ : Київський інститут туризму, економіки і права. 2000. С. 298–308.

2. Бирюк О. В. Методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англомовних публіцистичних текстів : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Київ. 233 с.

3. Голованчук Л. П. Навчання учнів основної загальноосвітньої школи культурно-країзнавчої компетентності на уроках англійської мови : дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київський національний лінгвістичний університет, 2003. 340 с.

4. Крутенко О. В. Формування ключових компетентностей у учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів загальнокультурної компетентності : наук.-метод. посібник: Черкаси : ЧОПОПП. 2014. 68 с.

5. Маслак Л. П. Проблеми підготовки спеціаліста в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Модернізація вищої освіти в контексті євроінтеграційних процесів* : зб. наук. праць сучасн. Всеукр. методолог. семінару. Житомир: ЖДУ, 2007. С. 114–120.

6. Муравьева Н. Г. Понятие социокультурной компетенции в современной науке и образовательной практике. *Вестник Тюменского государственного университета*. 2011. № 9. С. 136–143.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

А.І. Ганєва,

вчитель української мови та літератури,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Завдання педагога в тому, щоб підвести дітей до дверей життя, дати ключ і навчити учня користуватися цим інструментом.

В. Сухомлинський

Сучасні заклади освіти покликані забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства. Реформування, яке сьогодні відбувається в загальній середній освіті, відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», Державних стандартів передбачає реалізацію принципів гуманізації освіти, її демократизації та переорієнтацію процесу навчання на розвиток життєво компетентного учня, який готовий до особистісної життєтворчості та прагне досягнення власного успіху [1].

Компетентнісний підхід, про який сьогодні багато говорять освітяни, має виражену практичну спрямованість, враховує потреби особистості, покликаний здолати прірву між освітою й життям.

Якщо брати до уваги аналіз проблеми компетентнісного підходу в середній освіті України, підходи Міжнародного департаменту стандартів Міжнародної комісії Ради Європи, переконуємося, що створення умов для набуття життєвих компетентностей буде значно сприяти продуктивності та конкурентоздатності на ринку праці; допоможе уникнути безробіття завдяки розвитку кваліфікованої робочої сили; буде сприяти розвитку середовища для інноваційних перетворень; впливатиме на участь у формуванні демократичних засад суспільства; соціальному взаєморозумінню; дотриманню прав людини; підготовці учнів до свідомого вибору професії у майбутньому[2].

Освіта відіграє провідну роль у формуванні життєвої компетентності особистості. Школа має допомогти учням в оволодінні технологіями життєтворчості, створити умови для розкриття потенціалу для самопізнання, самооцінки, самопрограмування, самоактуалізації, саморегуляції, самореалізації, самоконтролю, інтеграції в соціокультурний простір. Підготовка компетентного випускника – головний результат, критерій ефективності освітньої діяльності навчального закладу, його впливу на соціальне життя.

Сучасне реформування української школи стверджує необхідність якісного оновлення змісту освіти, забезпечення безперервного процесу становлення та розвитку гармонійної творчої особистості учня. Школа бере на себе місію створення нового освітнього середовища, де панує атмосфера педагогічної творчості вчителів – однодумців, учнів і батьків.

Нове освітнє середовище передбачає й новий зміст освіти, нові технології навчання й виховання, розвиток інтелектуальних здібностей дітей, щоб вивести кожного школяра на виховання культури творчого мислення. Сьогодні школа має готувати не лише носія знань, а й творчу особистість, яка здатна

використовувати здобуті знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто формувати компетентну особистість. Розвиток у школяра самостійності, здатності до самоорганізації, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти – це одне з першочергових завдань сучасної освіти [5].

Школа повинна підтримати, захистити дитину, озброїти механізмами, технологіями розробки життєвих стратегій, спрямованих на формування гармонійної компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, вміє повноцінно жити у новому світі, адекватно реагувати на зміни, постійно самовдосконалюється, намагається змінити на краще своє життя та життя своєї країни, а саме виховати компетентну особистість.

Необхідність формування школою ключових компетентностей відзначена в концептуальній модернізації вітчизняної освіти. Варто сказати, що не існує єдиного узгодженого визначення та переліку ключових компетентностей. Оскільки компетентності – це насамперед замовлення суспільства на підготовку його громадян, такий перелік багато в чому визначається узгодженою позицією соціуму в певній країні або регіоні.

З урахуванням зазначених позицій ключовими освітніми компетентностями, якими мають оволодіти школярі після закінчення кожного з двох циклів – адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи) та над формуванням яких працює педагогічний колектив закладу, є такі:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- 5) екологічна компетентність;
- 6) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 7) навчання впродовж життя;
- 8) громадянські та соціальні компетентності;
- 9) інноваційність;
- 10) культурна компетентність;
- 11) підприємливість і фінансова грамотність[2].

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння:

- уміння читати і розуміти прочитане (#читати);
- уміння висловлювати думку усно і письмово (#висловлюватися);

- критичне мислення (#мислити #медіаграмотність);
- здатність логічно обґрунтовувати позицію (#логіка);
- виявляти ініціативу (#ініціатива);
- творити (#творити);
- уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення (#приймати рішення);
- уміння конструктивно керувати емоціями (#емоції);
- застосовувати емоційний інтелект (#емоції);
- здатність співпрацювати в команді (#командна робота) [8].

Саме тому сьогодні постає питання організації навчального процесу з точки зору компетентнісного підходу, а отже, й проблема компетентнісного підходу до управління процесом навчання є надзвичайно актуальною.

Питання щодо вдосконалення системи освіти шляхом упровадження компетентнісного підходу активно розглядається у педагогічній науці. Праці Дж. Равена, А.Л. Андреєва, І. О. Зимньої, А. В. Хуторського, Г. Селевка, О. І. Пометун, Р. Пастушенка, О. В. Овчарук та інших вітчизняних і закордонних дидактів стали першосовною в розв'язанні окресленої проблеми. Осмислення методологічних засад компетентнісного підходу, досвід його впровадження в освіті представлено в дослідженнях Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмакова, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачевої, А. Хуторського та ін. [6].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми ми з'ясували, що, незважаючи на активізацію досліджень з різних аспектів компетентнісного підходу, зокрема у сфері загальної середньої школи, на жаль, значно менше уваги приділяється розумінню реалізації компетентнісного підходу в управлінській діяльності навчальним процесом навчальних закладів як важливого чинника модернізації освітньої сфери.

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі передбачає дотримання низки дидактичних умов. Перша з них полягає в чіткому усвідомленні учасниками навчального процесу дидактичної специфіки, закладеної в поняття «компетентність» як педагогічної категорії, яка може характеризувати як певний етап в освітньому процесі, так і його кінцевий результат – результат освіти.

Набуття компетенцій відбувається поступово в процесі навчання, рівень компетентності учня на різних етапах навчання буде різним. Таке бачення свідчить про рівневий характер компетентнісного підходу в навчанні, про доцільність визначення певних послідовних рівнів у формуванні компетентності

учнів. Отримання позитивного кінцевого результату в навчанні передбачає періодичний контроль за його досягненням на певних етапах цього процесу[4].

Сьогодні диктує, що суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, поведінки, орієнтованої на успіх, саморегуляцію. Життєвий успіх особистості – це результат стратегії й тактики, він твориться на основі системи цінностей, мотиваційної сфери та сформованого ідеалу свого майбутнього. Тому сьогодні головне завдання школи – не вчити, а навчати вчитися, підготувати учня до неперервного навчання. А отже, мають змінитися функції не тільки учня, а й учителя. Перший повинен буде разом із засвоєнням відповідних знань розвивати в собі здатність, навички, уміння самостійно їх шукати, тобто оволодівати науковим методом пізнання. Другий же відповідно – допомогти першому навчитися вчитись

Маючи відповідний досвід роботи у даному напрямі, можемо виділити умови, які забезпечують ефективність компетентнісного підходу до навчання української мови та літератури.

1. Велика праця в підготовці до уроку. Знаючий, думаючий, досвідчений педагог не засиджується довго, готуючись до завтрашнього уроку. Він не пише довгих поурочних планів. Учитель готується до хорошого уроку все життя. Його духовне життя — це постійне збагачення інтелекту.

2. Нестандартне вирішення будь-якої проблеми. Щоб відкрити перед учнями «іскорку знань», учителеві треба ввібрати «море світла», ні на хвилику не відходячи від «променів вічно сяючого сонця знань, людської мудрості».

3. Повна свобода вибору форм і методів навчання. У самій своїй основі педагогічна праця—творча діяльність, близька до наукового дослідження. Учитель — це вчений, але у своїй особливій лабораторії, де він, усебічно вивчаючи учнів, невпинно творить, щоденно веде пошуки найдосконаліших методів проектування долі і душ людських.

4. Демократизація навчання. Щоб мати доступ у дивний палац, ім'я якому — Дитинство, ми повинні перевтілюватися, ставати якоюсь мірою дитиною. Найкращий учитель для дитини той, хто, духовно спілкуючись з нею, забуває, що він учитель, убачає у своєму учневі друга, однодумця. Чуйний педагог ніколи не забуває, що він сам був дитиною.

5. Розвиток природної обдарованості в дітей. Учителеві треба мати надзвичайно чутливе й відкрите серце, щоб бачити, розуміти, відчувати тисячі найніжніших доторкань до маленьких людей, щоб ці дотики творили людську красу, розвивали інтелектуальні задатки й здібності.

6. Стимул, стимул і ще раз стимул. Чудодійна сила слова виникає з любові педагога, з його глибокої віри в людину. Хай звучить у нашій школі лагідне слово. Торкаймося ласкою дитячого серця.

Сьогодні важливо, щоб школа не просто допомагала формуванню здатності особистості до вирішення життєвих проблем, — необхідно зв'язати дитину з життям, показати їй простір життєвих завдань, щоб кожен школяр набував навичок самостійності. Оволодіння здатністю до життєтворчості, життєвого проектування допоможе вибрати ті завдання, які визначатимуть життєву траєкторію особистості. Тому вчителю української мови та літератури важливо створювати належні умови для повноцінного духовного, фізичного, психологічного розвитку кожної дитини. У центрі уваги — індивідуальні потреби й нахили дитини, які необхідно розвивати, так як вони є основою виховання життєздатної людини [5].

«Життя прекрасне, якщо кипить» - саме цьому сприяє використання новітніх інтерактивних технологій, які допомагають у формуванні життєво важливих компетенцій у школярів[6]. Впровадження інновацій завжди змушують експериментувати, досліджувати. Технологія особистісно-зорієнтованого навчання (ОЗОН), допомагає вчителю та учням творчо, на умовах співпраці визначати компетентнісні пріоритети, цінності. Використання цієї технології сприяє активізації самодіяльності учня, що спрямована на виховання компетентнісних рис. Важливе місце у процесі навчально-виховної діяльності на уроках відведено саме етапу цілевизначення та мотивування. Під час цих етапів учні мають можливість самостійно формувати чіткі цілі та стійку мотивацію.

Ми намагаємося допомогти учням під час цілевизначення відчувати постійний зв'язок уроку із своїм сучасним та майбутнім. Серед подібних цілей ми пропонуємо своїм учням наступні завдання:

- проводити аналогії між зображенням у творі та баченим у реальному житті, передбачувати можливість використання розглянутих ситуацій в особистому житті;
- використати позитив літературного твору для самовдосконалення;
- спроектувати своє майбутнє у відповідності до обставин, в яких перебуває головний герой літературного твору.

Учні, яким важко досягнути певних цілей або ж є сумніви в їх досягненні, даємо таке запитання «Що вам заважає досягти цілей в даний момент?»

Варто застосовувати оптимальні педагогічні технології, які б проектували кінцеві якості особистості (учня), зокрема, це **когнітивні** (пізнавальні):

- вміти відчувати навколишній світ;
- ставити питання, обґрунтовувати своє розуміння питання;
- вступати в змістовний діалог чи дискусію;
- робити висновки;

креативні (творчі):

- виявляти гнучкість розуму, фантазію, натхнення;
- мати свою точку зору;
- виявляти ініціативу, нестандартність, неординарність, оригінальність;
- ставити мету й забезпечувати її досягнення, програмування дій,

самоаналіз і самооцінка;

комунікативні:

– здатність взаємодіяти з іншими суб'єктами й з навколишнім світом[1].

Перевірка ефективності способів мотивації навчальної діяльності – пріоритетний напрям творчого шукання вчених-методистів, вчителів – словесників. Тому спілкуючись зі своїми вихованцями ми прагнемо знайти доцільні прийоми, створити таку навчальну ситуацію, яка спонукатиме школярів до зацікавленої роботи під час аналізу літературного твору та буде спрямована саме на формування компетентнісної орієнтації учнів.

Наприклад, під час вивчення повісті І.Франка «Перехресні стежки» пропонуємо учням класу не лише змалювати перехрестя особистісних, професійних і громадянських якостей головного героя, його ідейних переконань, а й сформулювати власну позицію та бачення себе в образі героя в сучасному світі (**соціальна компетентність**). Важливо під час аналізу твору організувати діалог учня з художнім текстом і спонукати до діалогу «учень-учень»(спілкування державною мовою). Під час підбору завдань необхідно, щоб кожне допомагало учням глибоко зрозуміти особистісну значущість порушених письменником проблем, пов'язавши твір з власним життєвим досвідом. Аналіз літературного твору буде цікавим для школяра лише тоді, коли він пробуджує певні асоціації, пов'язані з його світосприйманням, життєвими проблемами, емоційними потребами (**уміння вчитися впродовж життя**). Спонукають до цього такі завдання:

Федько врятував Толю, взяв його провину на себе (оповідання В.Винниченка «Федько-халамидник») – займи позицію «за», «проти», «інше бачення» та обґрунтуй вибір.

Чи можлива дана ситуація в наш час? Чому?

Склади таблицю рис справжнього лідера, керівника (І.Франко «Фарбований лис»).

Зваж на «терезах правосуддя» переваги головних героїв оповідання Є.Гуцала «Олень Август».

Чи добре «бути задоволеним собою»? - дати відповідь, використовуючи метод «відкрита трибуна» (І.Калинець «Хлопчик – фігурка, який задоволений собою»)

Ці завдання орієнтують учня на ідентифікацію себе з літературним персонажем, спонукають до глибокого усвідомлення психології героїв, створення власної інтерпретації моделей їхніх образів.

Ідентифікація себе з літературним персонажем

Формуванню культурної компетентності сприяє використання елементів рольової гри під час аналізу літературного твору (Є. Гуцало «Олень Август», І.Франко «Фарбований лис», В.Винниченко «Федько-халамидник»). Саме це допомагає розвивати творчі здібності школярів і спонукає їх глибше усвідомити мистецьке явище. Усне перевтілення учня в героя твору, прогнозування власної поведінки за певних обставин сприяє формуванню здатності сприймати твір не тільки розумом, а й серцем, тобто враховувати такий важливий принцип шкільного аналізу художнього твору, як емоційність.

Формування компетентності «спілкування державною мовою» відбувається на уроках української літератури через використання елементів рольових ігор, створення проблемних ситуацій, які спонукають до дискусії, створюють високий рівень мотивації до навчальної діяльності. Саме з цією метою варто пропонувати учням сформулювати запитання, завдання, пов'язані з вивченим твором, звернені до автора, літературного персонажа, однокласника.

Суттєве місце відводимо формуванню соціальної та громадянської компетентності та формуванню мотивації на здоровий спосіб життя як складову компетентності «екологічна грамотність та здорове життя». Саме на фонологічному рівні вчителю відкривається широке поле діяльності, пов'язане з вивченням впливу звуків на людину, а саме: чому деякі звуки викликають у людини стан трансу, гіпнозу, збудження, сонливості. Ця проблема не нова. У стародавніх індійських трактатах стверджується, що за допомогою звуків можна лікувати хворих людей. А якщо вимовляти голосні, сильно натягуючи м'язи обличчя, то ця процедура навіть може замінити лікування. Звукові вібрації діють позитивно на наш організм. Коли людина здорова та має прекрасне самопочуття, їй хочеться співати та вона співає.

На уроках української мови під час фізкультпаузи (хвилинки-здоровинки) пропоную повторювати колективом певні звуки для профілактики захворювань (звукотерапія). Логічним під час цього вважаю використання музичного супроводу (в основному класичну музику).

Поради щодо використання звукотерапії на уроках

Звукотерапія на уроках;

-для профілактики хвороб, пов'язаних з нирками, треба тягнути „і-і-і” рівно на одній висоті, зупинитись на секунду раніше перед тим, як видихнути повітря із легень;

-для стимулювання внутрішніх залоз корисно тягнути „о-о-о,,;

- для масажу гортані – „е-е-е”;

-для кращої роботи серця рекомендується спів звучання „о-і”.

Усі ці звуки потрібно повторювати хором 4 рази.

Для того, щоб повторити відомості про другорядні члени речення та водночас зняти втомлюваність, а також посприяти активізації роботи м'язів, ми проводили вправу „Повтори і покажи”, під час якої учень називає головний чи другорядний член речення, а інші учні демонструють, як він позначається на

письмі. Аналогічно можна проводити „хвилинки – здоровинки” під час вивчення будови слова, де учні демонструють позначення морфем. На уроках практикували відповіді „хвилькою”, „ланцюжком”, „доріжкою”, під час яких учні вставали, рухалися. Обов’язково використовували здоров’яформуючі та здоров’япропагандуючі тексти для письмових та усних завдань, диктантів, творчих робіт .

Психічному здоров’ю школярів сприяють уроки української літератури. Під час аналізу художнього твору, характеристики образів учні мають змогу не тільки дати психологічну оцінку поведінки героїв, здійснити глибокий аналіз мотивації вчинків, що є проявами внутрішнього світу образу, а використати опрацьований матеріал у власному житті, уникнути можливих помилок, підготуватись, хоча б психологічно, до труднощів. Наприклад, під час аналізу повісті І.Франка „Перехресні стежки” (урок-роздум «Чи потрібен Рафалович Україні?») разом з учнями склали психологічний портрет головного героя, учні створювали модель духовно і морально здорової особистості, порівнювали з героєм, сперечалися чи доводили актуальність такого політика сьогодні.

Аналогічну роботу проводили за романом Панаса Мирного „Хіба ревуть воли, як ясла повні”, «Людина» О.Кобилянської тощо.

Саме на основі цих та подібних творів є можливість виховувати соціально, полікультурно компетентного учня.

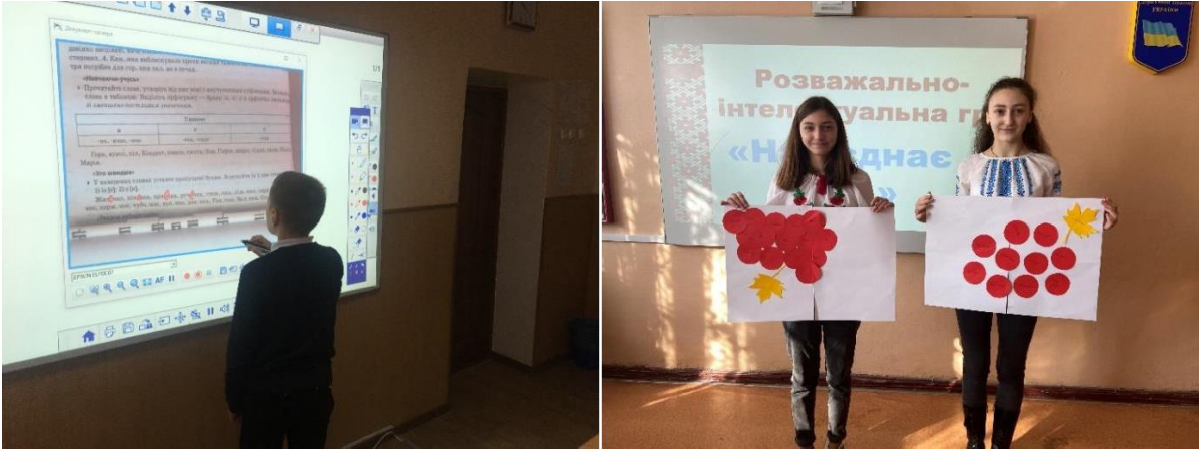
Систематично працювали над стимулюванням розвитку творчої та самостійної діяльності учнів, адже розуміли, що не знання самі по собі, а творче ставлення до них формують культуру учня.

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

З метою формування компетентності «уміння вчитися протягом життя» використовували на уроках найрізноманітніші інтерактивні форми та прийоми роботи, які стимулювали творчу та самостійну діяльність учнівської молоді. Зокрема, для формування уміння відстоювати свою думку, позицію проводили

інтерактивні вправи «Займи позицію», «Гаряче крісло», «Коло думок»(доцільно здійснювати це як на уроках мови, так і на уроках літератури).

Інтерактивна вправа «Коло думок»

Цікавою для учнів була така форма роботи як інформаційна хвилинка «Літературні бувальщини».

Приклади інформацій :

Безкорисливий. Ю. Федькович був людиною надзвичайно безкорисливою. Свій рідний дім та господарство в Путилові подарував своєму слугі; гроші, здобуті від продажу батьківського дому, роззичив без віддачі й сам мусив пробувати в бідності на околиці Чернівців. Коли поета поховали, якась удова із плачем пригорнулася до сирієї землі і розказувала всім, що Федькович врятував її з дітьми.

Сила прочуття. Г.Сковорода мав дар прочуття. В 1770 році він прибув у Київ. Його родич Іустин був начальником Китаївської пустині, і філософ поселився у нього, проживши тут три місяці. Несподівано йому захотілося покинути Київ, і, хоч Іустин просив його залишитися, поет настояв на своєму. Пішовши на Поділ, він відчув раптом сильний трупний сморід. Наступного дня покинув Київ. Через два тижні, вже в Охтирці, Сковорода одержав звістку, що в Києві з'явилася морова пошесть і місто зачинено.

Чорні руки - не ганьба. Якось актори російської оперети, які жили на тому ж подвір'ї що й засланець І.Тобілевич, побачили, як письменник ніс вугілля, і почали сміятися з нього, бо руки в нього в сажі. «Краще мати чорні руки, – спокійно відповів кепкувальникам Іван Карпович, – а не чорну душу». Актори засоромилися і пішли з балкона.

Приклади пізнавальних завдань до теми "Загальні відомості про мову і мовлення" (формування компетентності «Вільне володіння державною мовою»).

У змісті висловлювання може бути постійна частина (значення) і змінна (смісл). Значення висловлювання - це той зміст, що однаковий для всіх людей.

А смисл – це той особистий зміст, який вкладає у висловлювання мовець, або який сприймає у висловлюванні слухач.

1. Прочитайте і визначте смисл висловлювання службовця зоопарку та смисл того ж висловлювання, сприйнятий хлопцем.

У зоопарку

Службовець зоопарку:

- Хлопче, відійди від тигра!

Хлопець:

- Та я йому нічого не зроблю.

• Який висновок можна зробити на основі даного факту? Чи часто трапляються подібні факти в житті? Які наслідки вони можуть мати?

2. Чи однаково сприйняли зміст висловлювання тьоті Дусі діти та їх мати?

Відповідаючи, користуйтеся термінами значення і смисл?

Гостинність

- Мамо, ми були у тьоті Дусі і дивились телевізор. -А як вона вас зустріла?

- Добре! Ми прийшли якраз вчасно. Тільки ми відчинили двері, а вона й каже: "Тільки вас тут не вистачало!"

• Чи можуть смисл і значення речення ставати протилежними? Яке правило спілкування можна вивести на основі даного факту?

3. Чому одне і те ж висловлювання (один і той же зміст) Пилипко і його батько сприйняли по - різному? Від чого це залежить?

Пилипкова мати виглянула зранку у вікно і вигукнула: "Сніг випав! Та як багато!"

- Ура! - зрадів Пилипко. - На лижах покатаюсь, у сніжки пограю,

А Пилипків батько, який працював двірником, зітхнув: "Доведеться попотіти сьогодні".

Пізнавальні завдання до теми «Фонетика і графіка. Орфоепія і орфографія» (формування компетентності «Навчання впродовж життя»).

1. Для чого люди винайшли письмо? Висловте припущення, чому в давнину деякі народи спочатку використовували малюнкове письмо, але потім від нього відмовились і перейшли до ієрогліфічного, де кожен знак передає ціле слово або його частину.

Щоб правильно відповісти на питання поміркуйте:

а) чи легко писати малюнковим письмом;

б) чи можна за допомогою малюнків передати таку, наприклад, думку: "Бережіть честь змолоду!"

2. Завдяки чому вдається швидко знаходити потрібні слова у словниках, які містять десятки і сотні тисяч слів?
3. У яких словах звуків удвічі більше, ніж букв?
4. Які звуки не мають "власних" букв для позначення на письмі і "позичають" їх в інших звуків?
5. Який звук може позначатися аж п'ятьма буквами?
6. Які пари звуків можуть "ховатися" під однією буквою?
7. Знайдіть у парах слів однакові звуки. Запишіть їх. Щур - чаша, сарай - явір, дзьоб - здоба, джаз - завжди,
8. Прочитайте слова. Який звук стоїть на початку слова - голосний чи приголосний?

Яблуко, яма, їжачок, єнот, Юлія.

9. Чи завжди м'які приголосні позначаються за допомогою ь? Дайте відповідь, проаналізувавши слова. Рать, рік; сіль, рілля; біль, лле.

Формувати дану компетентність, ми вважаємо, можна через залучення школярів до самостійної пошукової діяльності: ознайомлення з новинками преси, літератури через Інтернет, зустрічі з відомими людьми, проведення родинних обговорень певних літературних та мовних тем (створити «Скриньку фразеологізмів», що використовуються у твоїй родині; підібрати ряд ситуацій із періодичної літератури, які можна співставити та проаналізувати разом із твором, створити комп'ютерну презентацію творчості певного письменника). Звичайно, для використання інформаційних технологій варто мати необхідну кількість комп'ютерної техніки, мультимедійну дошку, що значно полегшило б можливість спілкуватись з однолітками через Інтернет з питань мови і літератури, створення під час уроку веб-сторінок тощо.

«Скринька фразеологізмів»

Залучаючи учнів до спільної діяльності, спонукаючи бути їх не лише спостерігачами, а й активними учасниками тих процесів, які лягли в основу викладання предмета, ми готуємо школярів до життя в суспільстві, виховуємо в них здатність до пізнання світу й самого себе, до творчої праці, до взаємодії з іншими людьми.

Принципово важливим є те, що всі ключові компетентності багатофункціональні, надпредметні, передбачають значний інтелектуальний розвиток, спираються на різні пізнавальні процеси.

Орієнтовні теми проєктів, які ми пропонували учням з метою реалізації компетентностей.

Громадянські та соціальні компетентності.

1. «Краса України в її героях. Формування національної гідності, виховання поваги до історії та утвердження історичної пам'яті, любові до національної культури, мови, символіки через романтичні вчинки героїв творів української літератури».

2. «Ми – громадяни України». Висловлення чіткої аргументованої особистісної позиції учня щодо порушеної проблеми через призму героїв творів української літератури.

3. Менталітет українця: позитивне та негативне. Формування почуття національної гідності, поваги, любові до своєї нації та подолання почуття меншовартості на прикладах творів української літератури.

Висновки. Школа XXI століття зумовлює необхідність докорінного переосмислення освітньої парадигми, актуалізації змісту, технологій становлення особистості учня, як суб'єкта й проєктувальника життя, створення проєктно-життєвого простору, спрямованого на розвиток і саморозвиток компетентної, конкурентоспроможної особистості, яка вміє творчо розв'язувати проблеми, прагне змінити на краще своє життя й життя своєї країни. Школа має захистити й підтримати дитину, виробити в неї життєздатність, озброїти механізмами й технологіями розробки життєвих стратегій та проєктів. Місія школи спрямована на оволодіння кожною молодою людиною ключовими компетенціями, як важливим результатом якості навчально-виховного процесу [7].

Навчання і виховання лише тоді мають реальну силу, коли вони ґрунтуються на вірі в дитину. Кожна дитина приходить до школи зі своїми інтересами, поглядами, проблемами, індивідуальними здібностями. І тільки від учителя та педколективу залежить, чи зможуть вони максимально розкрити потенційні можливості дитини, стимулювати її до особистісно-розвивальної

творчості. А в основу своєї роботи вчитель має покласти любов і повагу до дитини, опору на її сили, внутрішній потенціал.

Справжній вчитель не той, хто розкриває учневі таємниці буття вказуючи йому прямий шлях до храму науки, а той хто своєю мудрістю запалює сонце над головою дитини, викрешуючи іскру допитливості, спонукаючи самотійно відшукати ключ до знань.

Творчий учитель мусить пам'ятати, що навчально-виховні технології мають відповідати викликам часу, орієнтуватися на прогресивні педагогічні досягнення, ідеї, культурні проблеми людства, нації, формувати в дітей основи моральності, духовної культури; сприяти реалізації парадигми сучасного навчання й виховання, творчій самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

Робимо висновок, що учитель має спрямувати свої зусилля на створення якісного освітнього середовища для навчання і виховання обдарованих дітей, використання сучасних педагогічних, інформаційних технологій з урахуванням індивідуальних здібностей дитини, оволодіння новітніми технологіями навчання й виховання на основі здійснення моніторингу своєї діяльності, запровадження ефективного педагогічного досвіду, залучення школярів до активної громадської роботи на основі їх здібностей і потреб у самовираженні, залучення до співпраці батьків, працівників ВНЗ. Учитель має бути не транслятором інформації, а організатором спрямованої на розв'язання навчальних завдань діяльності учнів. «Як би активно не прагнув учитель викладати свій предмет, якщо при цьому він не забезпечив активну діяльність учнів, її мотивацію й організацію, процес навчання фактично не функціонує в зв'язку з відсутністю дидактичної взаємодії між носієм інформації (учителем) та її споживачем (учнем)» [8].

Отже, закономірною є зміна акцентів і в учнівській діяльності — вона має бути активною, передбачати самотійну та самоосвітню роботу. «Чим різноманітнішою є навчальна діяльність, тим більшою розвивальною функцією наповнюється учіння». Тільки за таких умов можна досягти компетентності учнів як інтегрованого результату навчання.

Під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу має бути формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містить знання, уміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості[9].

Отже, компетентнісний підхід у навчанні вчителів-словесників, так як й інших учителів-предметників – це сукупність компетентностей, якими повинен оперувати вчитель-предметник, спрямовуючи свою діяльність на розвиток особистості учня.

Розбудова системи національної освіти в напрямку входження до європейського та світового освітнього просторів передбачає формування соціально активної, високо інтелектуальної та національно свідомої особистості, саме це, як бачимо із вищесказаного, в основі викладання уроків української мови та літератури. На основі пізнавальних текстів, літературних творів та іншого матеріалу учитель-словесник має можливість формувати ключові компетентності [8].

Як результат, має бути створена система роботи, що забезпечує формування творчої особистості на основі використання інноваційних форм інтелектуально-пізнавальної діяльності, при цьому значно підвищується компетентність педагогів, зростає рівень якості навчання школярів, їхня громадська активність. Збільшується кількість учнів, що беруть участь у творчих конкурсах, науково-дослідницькій роботі. Здобутки й успіхи педагогічного та учнівського колективу можуть бути тільки завдяки злагодженій, цілеспрямованій, осмисленій і систематичній взаємодії всіх складових освітнього середовища. Поєднання нових, прогресивних шляхів розвитку школи та модернізації управління нею, інноваційних технологій навчання й виховання з традиційними, перевіреними часом прийомами і методами організації навчально-виховного процесу в закладі дали можливість створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості.

Література

1. Авдеева Н. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // *Педагогика*. 2003. №5. С.34–39.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>.
3. Бойко А.Е. Модернізація навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах у контексті реалізації компетентнісного підходу // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 5(7). С.12.
4. Борзенкова Т. Навчаючи інших, навчаюся сама // *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2003. № 3. С. 80–84.
5. Енциклопедія освіти / Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

6.Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз // *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 40. Серія: Педагогічні науки. 2008. С. 63–68.

7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.

8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 112 с.

9. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті // *Вісник Львів. ун-ту*. Серія: Педагогіка, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 73–82.

10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции: технология конструирования // *Народное образование*. 2003. № 5. С.14.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ВИМОГИ НУШ

Л.Г.Дундук,

вчитель початкових класів,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Сучасна освіта робить акцент на творчому розвитку особистості. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявити їх. Тому актуальним на сьогодні є формування ключових компетентностей учнів, до яких відносяться:

- вільне володіння державною мовою;
- спілкування іноземними мовами;
- математична грамотність;
- компетентності в природничих науках і технологіях;
- інноваційність;
- інформаційно-цифрова компетентність;
- вміння навчатися впродовж життя;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- загальнокультурна грамотність;

- екологічна грамотність і здорове життя[3].

Сучасне суспільство вимагає компетентнісного підходу до навчання, яке є освітянською реалією. Воно вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому й професійних ситуаціях[2].

Освітня компетенція – вимога до освітньої підготовки, виражене сукупністю взаємопов'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно й соціально значущої продуктивної діяльності [3].

Компетенції для учня – це образ його майбутнього, орієнтир для освоєння. Але в період навчання у нього формуються ті чи інші складові цих «дорослих» компетенцій, і щоб не тільки готуватися до майбутнього, а й жити в сьогоденні, він освоює ці компетенції з освітньої точки зору. Освітні компетенції відносяться не до всіх видів діяльності, в яких бере участь людина, а тільки до тих, які включені до складу загальноосвітніх областей та навчальних предметів. Такі компетенції відображають предметно-діяльнісну складову загальної освіти і покликані забезпечувати комплексне досягнення його цілей [4].

Можна навести такий приклад. Учень в школі освоює компетенцію громадянина, але в повній мірі використовує її компоненти вже після закінчення школи, тому під час його навчання ця компетенція фігурує в якості освітньої.

Компетентнісний підхід може стати особливо продуктивним для розробки сучасних систем технологічної підготовки школярів. Суть цього підходу в пріоритеті поза предметних, особистісно значущих знань і вмінь над предметними знаннями, а досвід показав, що найбільш соціально адаптованими виявилися люди, що володіють не сумою академічних знань, а сукупністю особистісних якостей: ініціативності, підприємливості, творчого підходу до справи, вміння приймати самостійні рішення [3].

Новим законом про освіту та державним стандартом початкової освіти разом із фокусом на 10 ключових компетентностях передбачено розвиток наскрізних вмінь. Вони є спільними для всіх компетентностей.

Наскрізні вміння:

- читання з розумінням;
- уміння висловлювати власну думку усно й письмово;
- критичне та системне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- творчість;
- ініціативність;
- вміння конструктивно керувати емоціями;
- вміння оцінювати ризики та приймати рішення;
- вміння розв'язувати проблеми;
- здатність співпрацювати з іншими людьми [3].

Читання – один з основних компонентів в розвитку мовленнєвої діяльності школярів, один із важливих засобів формування особистості. У світовій практиці читання вважається основною формою засвоєння найрізноманітнішої змістової та емоційної інформації, особливо засобом розумового й духовного розвитку особистості. Під час роботи з текстами доцільно використовувати методику «Щоденні 5», а саме «Читання для себе», «Читання для когось». Також доцільно використовувати *метод «Спрямоване читання і міркування»* (це самостійне читання твору («про себе»), постановка запитань до прочитаного та обговорення змісту); *метод «Спрямоване слухання та міркування»* (схожий на метод «Спрямоване читання і міркування», але при використанні даного методу учитель читає текст уголос); *метод «Інсценізація»* (інсценізація твору чи його частини може бути дуже ефективною для того, щоб дати учням можливість проникнути в його сенс); *метод «Читання в парах»* (цей метод розрахований на читання тексту в парах і є ефективним, коли текст складний для розуміння або перевантажений фактичним матеріалом); *метод «Читання з передбаченням»*.

За результатами дослідження наскрізних умінь учнів початкової школи було з'ясовано, що здатність висловлювати думки усно розвинута в учнів краще, ніж здатність висловлювати думки письмово. Для подолання цієї проблеми бажано частіше використовувати «Письмо для себе» (вести щоденник вражень, писати невеличкі есе, сенкани).

Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [3].

Якщо традиційна система передбачає, що учень повинен засвоїти матеріал і після цього все робити згідно з вивченими правилами, то технологія розвитку критичного мислення вчить, що правил на всі випадки життя не створено. Потрібно мислити і до того ж самостійно. Цим мисленнєвим операціям можна та необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх. І саме школа є ідеальним середовищем для цього.

З метою розвитку логічного мислення кожного учня вчителю необхідно на кожний урок підбирати пізнавальні завдання, постійно збагачувати словниковий запас учнів, удосконалювати граматичний склад усного і писемного мовлення, виробляти вміння зв'язно висловлюватися, розвивати етику мовленнєвого спілкування, вчити учнів контролювати правильність і доцільність своїх висловлювань, розвивати важливі мислительні вміння, спостерігати явища і факти, порівнювати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити самостійні висновки. Це дасть можливість сформувати і розвинути всю різноманітність інтелектуальної і творчої діяльності учнів і забезпечити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих [2].

Розвиток творчих здібностей – це вміння використовувати знання в нестандартних ситуаціях та є важливим не лише тому, що завданням сучасної освіти є формування творчої особистості, а й тому, що людині, яка вміє творчо мислити, буде легше адаптуватися в житті.

Для розвитку вміння оцінювати ризики та приймати рішення доцільно використовувати такий метод, як «*Лови помилку*», де пропонуються «провокаційні» запитання, у яких уже є помилка. Прийом «*Мікрофон*» надає можливість кожному сказати щось оперативно, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. Прийом «*Незакінчені речення*» часто поєднуються з мікрофоном і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з думками інших. Учні вчать говорити коротко, але по суті й переконливо.

Висновки. Сьогодні школи мусять готувати учнів до безпрецедентно швидких змін, до професій, яких ще не існує, до розв'язання соціальних проблем, яких ми ще не можемо уявити, і до використання технологій, яких ще не винайшли. А головне – школи мають готувати дітей до взаємопов'язаного світу,

де потрібно буде оцінювати ситуації з погляду різних думок і світоглядів, бо відкритість до представників різних культурних традицій – умова сталого розвитку. Отже, освіта сьогодні переходить зі знанневоцентричної до компетентнісно-спрямованої, тобто до способів застосування знань і умінь на практиці. Варто згадати прислів'я; «*На коні не той, хто багато знає, а той, хто вміє цими знаннями правильно розпоряджатися*».

Література

1. О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ: Освіта, 2010. 302 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // *Початкова освіта*. 2018. №4. С.23
3. Новікова Т. Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів // *Початкова освіта*. 2008. №41. С.45.
4. Горяча С.А. Педагогіка майбутнього // *Початкова освіта*. 2011. №9. С.78.

РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.

В.В.Єрмоменко,

вчитель математики,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Сучасні тенденції стрімкого розвитку суспільства позначаються перш за все на освітній галузі, головне завдання якої прописане в Законах України «Про освіту», Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти», Національній доктрині розвитку освіти та Концепції Нової української школи тощо.

Так, у Законі України «Про освіту» та Концепції Нової української школи зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей; формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі

інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [3].

Отже, з поставленої мети випливає, що завданням школи є навчання учнів жити. Великий український педагог В. Сухомлинський писав: «Ми виховуємо учня не як носія знань, а як людину, яка має жити в суспільстві і приносити йому користь»[1].

Сьогодення вимагає від педагогів творчого підходу до роботи зі школярами. Учні, які раніше озброювались лише системою знань, умінь і навичок, нині повинні бути підготовлені до життєдіяльності, здатні активно й творчо працювати, діяти, саморозвиватися та вдосконалюватися інтелектуально, морально і фізично, а це фактично є ознаками всебічно розвиненої особистості.

Формування всебічно розвиненої особистості є одним із головних завдань освітнього процесу. Саме математична освіта сприяє розвитку пам'яті учнів, уваги та просторової уяви, формує вміння аналізувати, логічно мислити, узагальнювати та робити висновки.

З огляду на це, актуальним залишається вдосконалення процесу навчання математики. Крім того, надзвичайно велике значення має предмет математики для вивчення та формування предметних компетентностей інших шкільних дисциплін, зокрема фізики, хімії, географії, астрономії. Також слід зазначити, що математика розглядає задачі прикладного спрямування, які пов'язані з різними галузями науки, техніки, економіки та виробництва, звідки випливає актуальність розвитку математичної компетентності.

Методичні особливості навчання курсу математики старшої та базової школи досліджено в працях В. Бевз, Я. Бродського, М. Бурди, Ю. Мальованого, В. Моторіної, С. Семенця, О. Скафи, З. Слєпкань, Н. Тарасенкової, Т. Хмари, В. Швеця[3]. У більшості праць йдеться про старшу школу.

Вагомий внесок у розвиток математичної освіти учнів здійснили М.Башмаков, І. Валуце, Г. Ділігул, В. Лейфура, А. Мишкіс[1]. Так, питання організації вивчення алгебри та початку аналізу в школі з'ясовано в дисертації О. Волянської. Запровадженню проблемного навчання математики у класах гуманітарного напрямку навчання присвячено дослідження І. Угринюка [2].

Враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що математична компетентність – це культура логічного та алгоритмічного мислення; вміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності; здатність до розуміння й використання простих математичних моделей; вміння будувати такі моделі для вирішення проблем [3].

Керування розвитком математичної компетентності учнів середньої та старшої школи передбачає, що в процесі розвитку спеціально задаються параметри, які визначають бажаний рівень розвитку математичної компетентності, тобто створюються умови, спрямовані на позитивний вплив під час опанування й постійного удосконалювання учнями математичних знань, умінь, навичок, обізнаності щодо доцільності їх застосування для виконання навчальних завдань.

Отже, процес розвитку математичної компетентності потребує забезпечення певними умовами, що допомагають досягти бажаного результату.

Перша умова передбачає спонукання учнів до вивчення математики шляхом використання цифрових освітніх ресурсів, задля підвищення пізнавального інтересу включення учнів у дослідницьку діяльність, організацію та проведення позакласних та позашкільних заходів, організацію та проведення веб-квестів, складання кросвордів та ребусів у мережі Інтернет, проведення поточного та тематичного контролю за допомогою хмарних освітніх сервісів (Online Test Pad, використання платформ Google Classroom, «Мій клас»).

Друга умова передбачає постійну емоційну підтримку учня у процесі виконання ним певного завдання, що спонукає розвиток математичної компетентності. Забезпечення індивідуального підходу та налагодження суб'єкт-суб'єктивної взаємодії допомагає встановленню контакту між учителем та учнем, сприяє розвитку доброзичливих, дружніх стосунків між учителем та учнем на психоемоційному рівні, адже маємо чимало прикладів, коли учні бояться вчителів, саме через це не беруть участь у дискусії, вирішенні проблемного питання на уроці.

Третя умова передбачає використання хмарних освітніх ресурсів задля організації самостійної роботи. Це необхідно для забезпечення академічної доброчесності, а також для того, щоб учень у зручній для нього час міг залишитися наодинці із завданням та повністю зануритися у питання його вирішення, адже тільки за цієї умови учень методом спроб та помилок досягне успіху у дослідженні певної проблеми та сформує у себе знання, уміння та навички не тільки вирішення математичної проблеми, але й будь-якої проблемної ситуації. У учня буде так званий алгоритм дій у певній життєвій ситуації.

Отже, визначені умови дають можливість цілеспрямовано, всебічно та систематично впливати на розвиток математичної компетентності учнів, дій, позицій, ціннісного підходу до навчання. Організація освітнього процесу стає джерелом формування особистості, здатної в нестабільних умовах вибирати

ефективні шляхи вирішення проблем, що виникають, на основі співпраці і співтворчості, будувати й здійснювати особистісно зорієнтований освітній процес учня, готового до постійної самоосвіти та самовдосконалення.

Процес розвитку математичної компетентності – розвиток системного мислення учнів. У навчанні математики головне – це організація знань у чітко визначеному порядку, у вигляді лінійної схеми: системний підхід —> системний аналіз —> системні знання —> системне мислення [2].

Системне мислення передбачає інтеграцію знань з різних предметів. Продемонструємо на прикладі поняття «відношення». У 6 класі учні у процесі вивчення математики вперше зустрічаються з цим поняттям. Відношення показує: 1) у скільки разів одне число більше від іншого; 2) яку частину одне число складає від іншого; 3) як змінюється одна величина зі зміною іншої. Отже, в основі поняття «відношення» лежить порівняння чисел [2].

Для системного підходу характерно розглянути поняття «відношення» у різних можливих інтерпретаціях. Зокрема, навести приклади величин, які демонструють дане поняття: швидкість, як відношення довжини шляху до часу на його подолання; масштаб, як відношення довжини відрізка на карті до довжини відповідного відрізка на місцевості; цукровий, сироп, як відношення кількості цукру до кількості взятої води; також відношення грошових одиниць, відношення ваги до зросту. Загалом показати різноманітні відношення рівності, належності, пропорційності тощо.

Для проведення системного аналізу запропонувати учням розв'язати текстову задачу, наприклад, на знаходження швидкості. Розуміння шуканої величини як числа (виразу), одержаного результату відношення двох інших величин, забезпечує основу для формування системних знань та сприяє осмисленому сприйняттю інформації та формуванню системного мислення. Отже, для формування системного мислення важливо якісно відбирати й подавати навчальний матеріал засобами системного підходу.

З метою підвищення ефективності розвитку системного мислення учнів у процесі навчання математики необхідно використовувати широкий спектр різноманітних форм подання матеріалу, можливих форм запису, демонструвати різноманітність методів, підходів, стилів. Розвинене системне мислення учнів сприяє підвищенню успішності навчання математики, успішній самореалізації школярів у майбутньому. Критичне мислення невіддільне від системного мислення, для якого знання є відправна точка для міркувань та дій. Власне, уміння критично оцінювати інформацію сприяє розвитку здатності до системного мислення [4].

Обидва види мислення – системне та критичне – взаємопов’язані, адже отримана інформація піддається повному аналізу і виробленню конкретних суджень, прийняттю рішень.

Критичне мислення- це здатність особистості аналізувати ту чи іншу проблему із різних точок зору і користуватися інформацією з різних джерел, відрізняючи об’єктивний факт від суб’єктивної думки про нього, вміння розв’язувати неординарні проблеми, здійснювати пошук глибинних структур, робити логічні умовиводи. Це вміння людини адекватно визначати причини й передумови наявних в її житті проблем, готовність докладати зусилля для їх практичного подолання[4].

Технологічний процес підготовки уроку з розвитку математичної компетентності учнів базується на тих же основних етапах як при проектуванні уроку традиційного типу. Тільки тепер учитель на кожному етапі повинен критично ставитися до підбору форм, методів роботи, змісту, способів організації діяльності учнів тощо. Адже урок повинен бути спрямований на отримання нових результатів: особистісних, предметних. Це виражається в засвоєнні школярами ключових понять, основних ідей, законів, закономірностей, правил, фактів на основі вивчення математики; засвоєння учнями способів діяльності, які лежать в основі формування ключових компетентностей. Це вміння учитися, вміння орієнтуватися в явищах дійсності, вміння вести дискусію, здійснювати оціночні судження тощо [3].

Основою уроку математики мають стати: теорія, цікавий зміст, пошук зв’язків між пройденим і перспективним завданням; структурування навчального матеріалу за ступенем важливості; переважання практичних дій на уроці; особистісно орієнтована й гуманістична спрямованість; компетентнісний та діяльнісний підходи; використання сучасних передових технологій: проектної діяльності, дослідницької роботи, сучасних інформаційних технологій. Також важливим супроводом уроку є поєднання пізнання з емоціями. Позитивні емоції збільшують можливості інтелекту [1].

Сучасний урок математики відрізняється використанням інтерактивних методів і прийомів: навчальна дискусія, мозковий штурм, ділові і рольові ігри, відкрите запитання, відеообговорення тощо.

Ефективними засобами розвитку пізнавального інтересу до вивчення математики є група нестандартних уроків (урок-подорож, урок-конкурс, урок-аукціон, урок- КВК, урок-дослідження, урок-сюрприз, урок-гра).

Поряд із нестандартними формами навчання з'явилося багато інших різноманітних, більш сучасних і наближених до вимог програми й сьогодення, форм проведення уроків. Це уроки – практичні роботи з вивчення величин тощо; уроки моделювання та конструювання; уроки-мандрівки та уроки-детективи, на яких учні вчаться розв'язувати логічні задачі та готуються до математичних

олімпіад; уроки-тестування; уроки з серії «Математика навколо нас» та уроки, які пов'язані з колективною творчою справою учнів тощо [4].

Вимоги НУШ – це проведення уроків математики на основі інтеграції: окремі уроки на основі змісту 2-3 предметів, система інтегрованих уроків за окремими курсами, предметами.

Можливості сучасного уроку математики значно розширюються завдяки використанню мультимедійних технологій, Інтернету. Використання ІКТ є потужним мотиваційним стимулом. Застосування нових інформаційних технологій у навчанні дозволяє диференціювати процес навчання школярів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Він дає можливість творчо працювати вчителю, розширити спектр способів подання навчальної інформації, дозволяє здійснювати гнучке управління навчальним процесом.

Одним із найефективніших способів пізнання на уроках математики є дослідницький підхід до вивчення математики: учню не дають готових висновків, а надають змогу висунути свої гіпотези, або самостійно знайти правильну відповідь. Знання, набуті в процесі такої праці зберігаються в пам'яті краще, оскільки вони не пасивно засвоюються, а здобуваються активними зусиллями. Тому варто на уроках математики використовувати проблемні ситуації, ставити проблемні питання.

Для забезпечення активності учнів у процесі пізнавальної діяльності ми застосовували такі методи й прийоми: надання учнями можливостей проявити себе; створення ситуацій взаємодопомоги; використання роздаткового матеріалу (картки, перфокарти, тестові завдання тощо); застосування технічних засобів навчання, комп'ютерних технологій; створення індивідуальних пізнавальних утруднень; залучення учнів до самооцінки своєї діяльності та її корекції, прогнозування особистих майбутніх результатів; створення умов для вибору способів діяльності на уроці та в ході виконання домашніх завдань.

Необхідно також забезпечити диференційований підхід до організації навчальної діяльності учнів. Він має бути обов'язковим принципом функціонування сучасної школи.

Висновок. Сучасний урок математики – це урок демократичний, глибоко продуманий, організований і керований, що проводиться не для учнів, а разом з ними, з урахуванням дитячих можливостей, потреб та інтересів [1].

Вчителю потрібно перебувати в постійному пошуку цікавих форм, прийомів, засобів, технологій навчання школярів. Він повинен уміло поєднувати елементи передового педагогічного досвіду та інноваційних технологій для того, щоб урок математики не тільки надавав учням певні знання й уміння, але й викликав у них справжній інтерес, розвивав креативність, уміння самостійно здобувати знання. Сучасний урок математики пов'язаний із цілісним розвитком особистості, її пізнавальних та творчих здібностей. Творча людина формується саме творчим учителем. Тобто, творчість учителя – ґрунт, на якому зростає та формується творча й активна особистість учня, тому поняття «сучасний урок» нерозривно пов'язане з поняттям «сучасний учитель» [3].

Нова українська школа по-іншому ставить питання навчання математики школярів, а саме: формування їх математичного мислення, здатності до математичної діяльності. Саме тому в підготовці вчителя до уроку передбачається використання цільового проектування для розвитку математичного мислення; інтерактивних технологій для встановлення комунікативних характеристик, ігрових технологій для формування досвіду продуктивної діяльності; технології складання нестандартних задач для організації навчально-творчої роботи; формування основ інформаційної культури молодших школярів [1].

Література

1. Андрюханова В.М. Сучасні підходи щодо вирішення проблеми підготовки вчителя до інноваційної діяльності // *Управління школою*. 2020. №34. С. 5–10.
2. Ключова Т.М. Творчий підхід учителя до створення сучасного уроку // *Таврійський вісник освіти*. 2015. №2 (2). С. 122 – 129.
3. Кобзева Л.О. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках математики // *Таврійський вісник освіти*. 2012. №3 (3). С.112 –117.
4. Качеровська Т. Теоретичні основи застосування ігрового проектування у вітчизняній педагогіці // *Вища школа*. 2015. № 2. С. 58–61.
5. Кованич Г. Метод проектів у формуванні життєвої компетентності особистості // *Завуч*. 2005. № 19. С. 21–23.

6. Полат Е. С. та ін. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : Учеб. пособ. Москва: Издат. центр «Академия», 2002. 272 с.

РОЗВИТОК ОСНОВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА КЛЮЧОВИХ ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

О.В.Здоровенко,

вчитель початкових класів,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

«Учитель готується до хорошого уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашої професії і технологія нашої праці; щоб дати учням іскорку знань вчителеві треба ввібрати ціле море світла»

В. Сухомлинський

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України. Головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись.

НУШ - це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятися висловлювати власну думку. Сьогодні головне завдання школи – не вчити, а навчити вчитися, підготувати учня до неперервного навчання.

«У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка,, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися», - писав В.Сухомлинський [4].

Нова українська школа ставить перед вчителем завдання, які спрямовані на формування ключових компетентностей та наскрізних умінь молодших школярів.

Сучасні вимоги до педагога на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійної компетентності, поглиблення його теоретичних знань і практичних умінь.

Освічена людина в суспільстві не тільки володіє знаннями, а ще й вміє цілеспрямовано здобувати знання і застосовувати їх у будь якій ситуації. Тому

одним із напрямків реформування освіти є впровадження компетентнісно спрямованого підходу.

Компетентністний підхід – це спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні і спеціальні компетентності тих, хто навчається. Виділяють десять ключових компетентностей: спілкування державною мовою; математична грамотність; вміння вчитися впродовж життя; соціальні та громадянські компетентності; підприємливість; екологічна грамотність і здорове життя; інформаційно-цифрова компетентність; компетентності у природничих науках і технологіях; спілкування іноземними мовами; соціальні і громадянські компетентності; загальнокультурна грамотність [2].

Усі перелічені компетентності однаково важливі й взаємопов'язані. Кожну з них діти набувають під час вивчення різних предметів.

Спільним для всіх компетентностей є так звані наскрізні вміння : читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими учнями [3].

Реформування сучасної освіти передбачає не тільки накопичення у дітей нормативно визначених знань, умінь і навичок, а й формування й розвиток здатності діяти мобільно, креативно, використовуючи передовий педагогічний досвід у процесі навчання. Підкреслено, що чим точніше педагогічна освіта буде реагувати на інноваційні процеси, які відбуваються в освітньому середовищі, тим більше передумов для підвищення її якості.

Нова українська школа – це прогресивний проект, реалізація якого дозволить змінити ставлення сучасних учнів до навчання. Згідно з реформою, велика увага в освітньому процесі буде приділятися оволодінню практичними вміннями та навичками, що допоможе учням усвідомити важливість отриманих знань, які будуть корисними протягом усього життя.

З огляду на це в сучасному закладі освіти, особливо перед учителем початкових класів, першочерговим має стати завдання: не накопичення дитиною інформації, а розвиток мислення, вміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії на кілька кроків вперед, адекватно оцінювати результати, самостійно добувати та переробляти інформацію; перетворювати знання в інструмент пізнання інших видів діяльності, вміння конструктивно взаємодіяти з іншими, тобто завдання інтелектуального виховання особистості [4]. Саме в процесі

інтелектуального виховання відбувається формування інтелектуальної культури особистості. Формування культури мислення особистості (а саме, **інтелектуальної складової**) – це характеристика діяльності людини у сфері мислення, у процесі якої здійснюється взаємодія з навколишнім світом, іншими людьми, а в результаті відбувається творення чогось «нового» на об'єктивному чи суб'єктивному рівні[3].

Психічний розвиток дитини містить у собі поняття інтелектуального розвитку, який ґрунтується на логічному мисленні. Тому в сучасній початковій школі розвитку логічного мислення та критичного мислення повинна приділяється значна увага на уроках.

Вивчення проблеми розвитку критичного та логічного мислення в загальнотеоретичному плані було предметом багатьох досліджень (В.І.Андрєєв, Ф.Н.Гоноболін, А.П.Дьяков, І.Я.Лернер, Н.Ю.Посталюк, В.О.Сластьонін, І.Ф.Харламов, Г.І.Щукіна). Проблема формування культури мислення учнів висвітлювалася й у психолого-педагогічній літературі: по-перше, це праці, що присвячені опису нових параметрів логічного мислення, його понятійно-термінологічного апарата (Г.С.Альтшулер, В.І.Андрєєв, Г.С.Батищев, Д.Б.Богоявленська, Л.С.Виготський, Л.Л.Гурова, І.П.Калошина, Я.А.Пономарьов, С.Л.Рубінштейн, Ю.А.Самарін, В.С.Шубинський, В.А.Яковлев та ін.); по-друге, праці, які пов'язані з вивченням особистості як суб'єкта творчої діяльності та творчої індивідуальності (К.А.Абдулханова-Славська, О.Г.Асмолов, Н.М.Борисенко, О.М.Леонтєв, В.С.Мерлін, В.С.Шубинський тощо) [1].

Навчити дітей мислити критично — означає правильно поставити запитання, направити увагу в правильне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення, Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя.

Важливою педагогічною умовою формування критичного мислення учнів є створення зацікавленості й доброзичливої співпраці на уроці, активне залучення до парної та групової роботи. Вже починаючи з дитячих років дитину треба привчати формулювати свої думки, оціночні судження, переконання, незалежно від інших. Тобто, мислення може бути критичним тільки тоді, коли воно має індивідуальний характер. Для розвитку позитивної самооцінки дитини молодшого шкільного віку надзвичайно важливим є відчуття, що вона в результаті самостійного пошуку прийшла до вірного висновку[3].

Працюючи за технологією розвитку критичного мислення стає зрозумілим те, що навчити учнів мислити критично з першого уроку фактично неможливо.

Критичне мислення формується поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня. Не можна виділити чіткий алгоритм дій учителя з формування критичного мислення в учнів. Але можна виділити певні умови, створення яких здатне спонукати й стимулювати учнів до розвитку критичного мислення.

Головними умовами, створення яких здатне спонукати й стимулювати учнів до критичного мислення, є:

- * Час. Учні повинні мати достатньо часу для збирання інформації за певною проблемою, її оброблення, обирання раціонального способу презентації свого рішення;

- * Очікування ідей. Учні усвідомлюють, що від них очікують висловлення своїх думок та ідей у будь-якій формі;

- * Спілкування. Учні повинні мати змогу обмінюватись думками. Внаслідок цього вони бачать свій внесок у розв'язок проблеми;

- * Цінування думок інших. Учні мають вміти слухати і цінувати думки інших;

- * Віра в сили учнів. Учні мають знати, що їм можна висловлювати будь-які думки, мислити поза шаблоном. Учитель має створювати середовище, вільне від жартів, глузувань;

- * Активна позиція. Учні мають займати активну позицію у навчанні, отримувати справжнє задоволення від здобування знань[3].

Методичні прийоми для розвитку критичного мислення, які включають в себе групову роботу, моделювання навчального матеріалу, рольові ігри, дискусії, індивідуальні та групові проекти, сприяють набуттю знань, забезпечують більш глибоке засвоєння змісту, підвищують інтерес учнів до предмета, розвивають соціальні та індивідуальні навички.

Висновки. Критичне мислення формується та розвивається під час опрацювання інформації, розв'язання задач, проблем, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності. Тому такі уроки, де це постійно відбувається, створюють плідні умови для формування та розвитку критичного мислення. Якщо ж планувати етапи уроку з використанням на них відповідних специфічних форм та методів технології формування та розвитку критичного мислення, то результат буде ще більш високим.

Застосування технології розвитку критичного мислення — один із шляхів виховання активної особистості, що може взяти на себе ініціативу й діяти у межах правового поля. Це засіб формування критичного мислення та водночас розвитку творчих здібностей дитини.

Уміння критично мислити потрібне дитині, перш за все, для «уміння вчитись», тобто вміння самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі «простору навчання», щоб усвідомлено сприймати навколишню дійсність; учитися відрізняти добро від зла; думати власною головою, вміти ставити й вирішувати найскладніші життєві питання; вміти прогнозувати наслідки своїх вчинків; мати власну думку, вміти її формулювати, аргументувати, обговорювати з іншими людьми, поглиблювати, а можливо, й змінювати; розвиватися, самовдосконалюватися, ставати кращим, добрішим[4].

Література

1. Маркова І. С. Урок математики в сучасних технологіях: теорія і практика. Розвиток критичного мислення. Основа, 2007.
2. Ярош Г.О., Седова Н.М. Сучасний урок у початковій школі. 33 уроки з використанням технології розвитку критичного мислення. Основа, 2005. 240 с.
3. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення: як цього навчати. Основа, 2007. 110 с.
4. Сенів О.Я. Використання методичних прийомів технології розвитку критичного мислення. Початкове навчання та виховання. 2011. № 32-33. С. 28–29.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 1-4 КЛАСІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

С.Є. Ізосімова,
вчитель фізичної культури,
ЗЗСО І-ІІІст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Розбудова нового фізичного виховання в Новій українській школі не можлива без реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів на уроках фізичної культури. Держава покладає великі сподівання на систему фізичного виховання Нової української школи, яка на концептуальному, змістовому, інструментальному та управлінському рівнях повинна бути спрямована на

формування в учнів ключових, предметних компетентностей і наскрізних умінь [2].

Але, не зважаючи на це, вірити в те, що з нового навчального року в усіх школах України в одну мить з'явиться нова компетентнісно орієнтована система фізичного виховання можуть тільки затяті ідеалісти, мрійники та оптимісти, не переобтяжені життєвим досвідом. На всіх інших фахівців, зацікавлених у збереженні здоров'я нації, буде чекати багато викликів у частині пошуку оптимального педагогічного інструментарію реалізації компетентнісного підходу до фізичного виховання учнів Нової української школи.

Компетентнісно орієнтована освіта на теоретико-методологічному та методичному рівнях була й залишається предметом численних наукових досліджень провідних українських (Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.) і зарубіжних (В. Краєвський, О. Крисан, Д. Равен, А. Хуторський та ін.) учених. Передумови розвитку предметних компетентностей учнів знаходять своє відображення в теорії навчання рухових дій Т. Круцевич, Л. Матвеева, Б. Шияна[3].

Інноваційні підходи до розвитку мислення, суб'єктності та творчості учнів у фізичному вихованні сучасної школи зустрічаються в працях О. Аксьонової, Л. Кириленко, І. Москаленко, І. Середи, О. Шалара [1].

Але, не зважаючи на проведені наукові розвідки та напрацьований досвід, проблематика реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів-початківців на уроках фізичної культури в умовах трансформації освіти ще потребує на своє переосмислення на нормативно-законодавчому, теоретичному та методичному рівнях.

Метою статті є уточнення концептуальних засад розвитку предметних компетентностей учнів 1–4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі.

Сьогодні українські фахівці компетентнісний підхід в освіті, як правило, ототожнюють з таким:

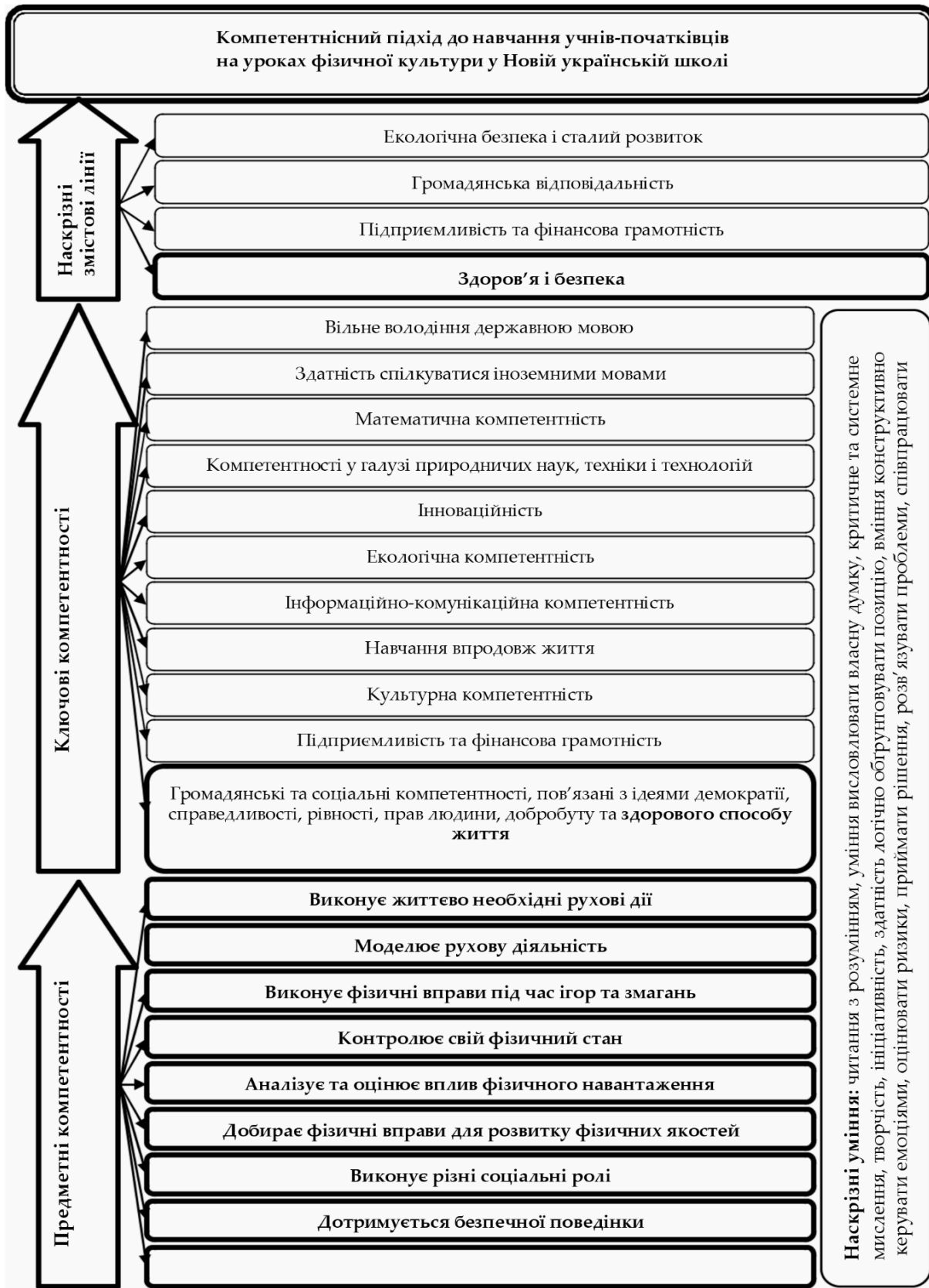
- переходом від накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок, до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики;
- спрямованістю освітнього процесу на формування в учнів ієрархічно підпорядкованої системи ключових (супер, основних, базових, надпредметних, транспредметних), загальнопредметних (загальногалузевих, міжпредметних) та предметних компетентностей [3].

Досліджуючи основні складові компетентнісно орієнтованого підходу до навчання здобувачів загальної середньої освіти, відзначимо, що в рекомендаціях 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» зазначено, що основні компетенції (у нашому випадку – ключові компетентності) – це ті, які необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування [2].

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти України міжпредметну компетентність трактує, як здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей, а предметну (галузеву) – як набутий учнями в процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань [1].

Отже, компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках фізичної культури доцільно розглядати, як систематичну роботу педагога, спрямовану на розвиток у здобувачів освіти предметних, загальногалузевих (міжпредметних) і ключових компетентностей, які у своїй єдності дозволяють учням ефективно вирішувати проблеми у галузі збереження, підтримання та відновлення здоров'я людини.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти (від 21 лютого 2018 р.) та Типовими освітніми програмами для закладів загальної середньої освіти I ступеня (О. Савченко та Р. Шиян) реалізація компетентнісного підходу до навчання учнів -початківців на уроках фізичної культури в Новій українській школі повинна передбачати ефективне формування наскрізних умінь предметних і ключових компетентностей через наскрізні змістові лінії (рис. 1) [2].

Рис. 1. Цільові та змістові пріоритети реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів початківців на уроках фізичної культури в Новій українській школі

З рис. 1 помітно, що досягнення учнями початкової школи таких достатньо амбіційних навчальних результатів потребує перегляду та осучаснення методики проведення уроків фізичної культури в Новій українській школі. Переконані, що ця ідея може бути реалізованою тільки через гармонійне поєднання здобутків класичної теорії і методики навчання руховим діям з інноваційними підходами до підвищення творчої активності та соціальної взаємодії учнів на уроках фізичної культури [2].

Аналізуючи інноваційні системи фізичного виховання учнів початкової школи привертають увагу деякі аспекти. Зокрема, автори Типової освітньої програми першого циклу початкової освіти (Р. Шиян та ін.) закликають освітян більш ефективно використовувати інтерактивні форми і методи навчання: дослідницькі, інформаційні, мистецькі проєкти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо [3].

Учителям фізичної культури розробники програми радять спрямовувати свої уроки не тільки на фізичну підготовленість, а й на розвиток особистості, на індивідуальне сприймання навчального матеріалу, відходу від жорсткої регламентації занять, підвищення їхньої емоційної насиченості, максимальної різноманітності форм, методів і засобів фізичного виховання, широкого використання інноваційних здоров'язберезувальних технологій.

В авторських системах фізичного виховання учнів початковій школі О. Аксьонової, Л. Кириленко, І. Москаленко, І. Сере, що максимально враховують вимоги Нової української школи, привертають увагу такі концептуальні та організаційно-методичні особливості (табл. 4) [3].

Таблиця 4

Інноваційні системи фізичного виховання учнів початкової школи

Критерії	Москаленко І. (2009 р.) [8]	Середа І. (2011 р.) [9]	Аксьонова О., Кириленко Л. (2018 р.) [1]
1	2	3	4
Назва	Інноваційні технології в системі фізичного виховання молодших школярів	Система розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання	Школа компетентностей на уроках фізичної культури в початкових класах

1	2	3	4
Мета	Формування фізично розвиненої особистості, здатної реалізувати творчий потенціал, активно використовувати фізичну культуру для зміцнення і збереження здоров'я, усвідомленого ставлення до формування власного здоров'я, захисту від несприятливих природних і соціальних факторів	Розвиток в учнів творчого мислення, творчої уяви, енергопотенціалу, психомоторики, почуттів та мотивації до творчо-рухової діяльності	Соціальне поєднання учнів 7–11 років та їхніх педагогів для збагачення власного досвіду щодо ефективного існування в навколишньому світі через раціональне використання засобів фізичного виховання і спорту
Педагогічні умови	Відхід від жорсткої регламентації занять. Ставлення до учня як до суб'єкта будь-якого виду діяльності. Організація активної взаємодії учнів з однолітками і створення ситуації взаємозбагачення. Включення учнів у творчу діяльність. Навчання з опорою на ігрові форми. Урахування психофізіологічних особливостей розвитку дитини.	Створення позитивної емоційної атмосфери занять. Розвиток самостійності школярів у творчій діяльності. Наслідування творчої активності вчителя	Об'єднання учнів у мікрогрупи. Навчання учнів знаходженню безпечного місця для роботи. Делегування учням функцій учителя. Довіра учням. Організація кардіотренування. Використання складних і красивих вправ

1	2	3	4
Зміст/ засоби	Максимальна різноманітність засобів фізичного виховання, широке використання міжпредметних зв'язків, наукових і технічних засобів. Фізичні вправи з легкої атлетики, гімнастики, спортивних ігор, що спрямовані на розвиток пізнавальних здібностей учнів. Рухливі і народні ігри, естафети, вправи ігрового і сюжетно-образного характеру	Вправи з традиційних та інноваційних видів спорту та оздоровчих систем: гімнастика на фітболах, фітбол-казки, аеробіка, дартс, духовно-фізичні, імітаційні та пантонімічні вправи	Використовуються вправи та рухові дії, що включені до програмного розділу, що вивчається учнями в певний календарний період
Організаційні особливості	Інтегровані уроки. Сюжетні уроки. Реалізація міжпредметних зв'язків. Інноваційна програма самостійних занять фізичними вправами у вигляді казкових подорожей у зошиті «Вперед, до джерела здоров'я!». Інноваційна програма щодо взаємодії сім'ї і школи	Предметні та комплексні уроки (репродуктивна діяльність, самостійна робота) та виконання творчих домашніх завдань. Етапи розвитку: мотиваційний, репродуктивний, продуктивний	Урок школи компетентностей проводиться 1 раз на тиждень та складається з адаптаційної, пошукової, тренувальної та підсумкової частин. У кожній з частин уроку учні отримують рухові завдання (згідно з наявними ключовими компетентностями та компонентами змісту навчальної програми), для вирішення яких необхідно актуалізувати свій життєвий та руховий досвід, налагодити кооперацію в групі, виявити лідерські

			якості, підпорядковуватися спільним правилам
--	--	--	--

Продовж. табл. 4

1	2	3	4
Методичні особливості	<p>Нові підходи до формування в учнів теоретичних знань передбачають широке використання ігрових форм та максимальну активну участь школярів у набутті нових знань. Для цього використовуються зошити для учнів 1-4 класів: «Спортивна абетка», «Разом з Фізкультурником», «Фізкультурник у Спортивній країні», «Спортивний клуб Фізкультурника».</p> <p>Інноваційна програма реалізації міжпредметних зв'язків містить розробку рухливих ігор і естафет з використанням матеріалу загальноосвітніх предметів, утілення сюжетних уроків фізичної культури, на яких учні ознайомлюються з довкіллям, набувають життєво необхідних навичок, навчаються вирішувати ситуативні і творчі завдання. Експериментальна методика організації</p>	<p>Індивідуальний підхід; методи евристичний, дослідницький, проблемного викладу, «проб і помилок», ігровий, змагальний, тренувальний, аглютинація, акцентування, продовження сюжету, рухова розповідь, імпровізація, сюжетна імітація, «мозковий штурм», мнемонічні прийоми, самооцінка, узаємооцінка, самостійна робота в «мурашниках», індивідуалізація комплексів аеробіки, зошит із творчим завданнями «У країні фізкультурі»</p>	<p>На початку уроку та/або перед новим завданням проводиться брифінг – лаконічна співбесіда за змістом педагогічних завдань (ключових компетентностей), наприкінці уроку та/або після виконання завдання – дебрифінг. Навігатор уроку – це сукупність логічно пов'язаних різнокольорових карток, що розміщуються в спортивній залі і на яких зазначені рухові завдання для учнів різних типологічних груп. «Незвична ранкова гімнастика: пригадай вправи». Гра «Геометрична фізкультура». «Калориметер: рахуй калорії та відпрацьовуй їх». Проект «Ігри народів світу: пізнай, як грають твої однолітки».</p>

	самостійних занять учнів передбачає: використання ігрового методу, для підвищення мотивації учнів до занять, набуття стійкої потреби творчого мислення; комплексний підхід до розвитку фізичних якостей (через казкові подорожі, що описані у зошиті «Вперед, до джерела здоров'я»; використання системи самоконтролю; тісний узаємозв'язок самостійних занять з програмним матеріалом предмета «Фізична культура»		«Фізкультурний кросворд: відгадай, упиши та виконуй». Гра «Таксі: добирайся до станцій та виконуй завдання на них». «Методична вертушка: складай рухову зв'язку, виконуй її, навчи друзів». Гра «Точки опори»
--	--	--	---

Аналіз наведеної в таблиці 4 інформації дозволяє зробити такі узагальнення:

1. Виявлені інноваційні системи не є рівнозначними за діапазоном та глибиною змін у змісті, засобах, формах та методах традиційної системи фізичного виховання

учнів початкової школи в Україні.

2. Інноваційні системи доволі фрагментарно оперують термінологічним апаратом Нової української школи, але відповідають її вимогам у частині діалогізації фізичного виховання, активізації мислення та розвитку творчих здібностей учнів, опорі на їхній життєвий і руховий досвід, використання елементів кооперативного навчання та компетентісно орієнтованих вправ.

3. Ці інноваційні системи досить фрагментарно розкривають зв'язок творчого рівня засвоєння знань з репродуктивним (зона актуального розвитку) та продуктивним (зона найближчого розвитку) [2].

Висновки. Отже, аналіз досліджуваного в статті матеріалу дозволяє зробити такі висновки:

1. Компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках фізичної культури доцільно розглядати, як систематичну роботу педагога, спрямовану на розвиток

у здобувачів освіти предметних, міжпредметних і ключових компетентностей, які у своїй єдності дозволяють учням ефективно вирішувати проблеми у сфері збереження, підтримання та відновлення здоров'я людини.

Системоутворюючою складовою реалізації компетентнісного підходу на уроках фізичної культури на змістовому та інструментальному рівнях є розвиток предметних компетентностей учнів. Навколо цього процесу доцільно вибудувати розвиток наскрізних умінь, міжпредметних і предметних компетентностей здобувачів освіти.

2. До концептуальних засад розвитку предметних компетентностей учнів 1–4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі варто віднести опір на здобутки класичної теорії і методики навчання рухових дій у частині поетапності, системності, комплексності та різноманітності педагогічного інструментарію; гармонійне поєднання репродуктивної, продуктивної та творчої діяльності учнів; широке використання методів кооперативного навчання, технік формувального оцінювання та діалогізацію фізичного виховання.

Література

1. Аксьонова О. П., Кириленко Л. В. Школа компетентностей на уроках з фізичної культури в початкових класах// *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Випуск 3 (97). С. 25–32.
2. Гузарь В. М. Інформація та інформаційне забезпечення фізичної культури і спорту//*Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: збірник наукових праць. 2000. № 16. С. 3–7.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
4. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання. У 2 т. Київ: Олімпійська література, 2012. Т. 1. 392 с.
5. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): учеб. пособие. Москва: Физкультура и спорт, 1991. 543 с.
6. Моїсєєв С. О. Сучасні підходи до проведення уроків фізичної культури у загальноосвітній школі. *Педагогічний альманах*: збірник наукових праць / Редкол. В. В. Кузьменко. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Випуск 34. С. 296М–303.

7. Моїсєєв С. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителя фізичної культури у вимірах фахових конкурсів: навчально-методичний посібник. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. 222 с.
8. Москаленко Н.В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів: автореф. дис. ... д-ра наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ, 2009. 42 с.
9. Серєда І. О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2011. 18 с.
10. Шалар О. Г., Кісіленко К. В., Малярєнко І. В. «Школа м'яча» – програмне забезпечення 3-го уроку фізичної культури (1–4 класи). *Теорія та методика фізичного виховання*. 2006. № 5. С. 19–32.
11. Шалар О. Г., Малярєнко І. В., Городинська І. В., Кісіленко К. О. Фізична культура у 1–4 класах: модульно блочне навчання (програмно-методичне забезпечення уроків фізичної культури в початковій школі): методичний посібник. Миколаїв: МОШПО, 2007. 112 с.
12. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: у 2 частинах. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2008. Ч. 1. 272 с.
13. Huzar V. M. Management of physical culture and sports by officials. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2000. № 15. С. 3–8.
14. Huzar V. M. Process of physical culture and sports management. *Pedagogics, psychology, medical and biological issues of physical education and sports*. 2009. № 17. С. 9–18.
15. Huzar V. N. Informational requirements of officials in the field of physical culture and sports. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2001. № 9. С. 13–21.
16. Huzar V. N. The automated data processing of physical culture and sport. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2001. № 10. С. 6–11.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ У ЗАКЛАДІ

М.В. Квасевич,

вчитель фізичної куультури,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Урядом 30 вересня 2020 року, є логічним продовженням затвердженого у 2018 році Державного стандарту початкової освіти та основою для реалізації реформи «Нова українська школа» в 5–9 класах.

«Ключові компетентності та наскрізні вміння, закладені в цьому документі, базуються на найкращих практиках Євросоюзу та досвіді Фінляндії, Шотландії, Франції, Канади. Підготовка до реалізації положень стандарту вже почалась, і школярі вчитимуться за ним вже з 2022 року, коли 5-ті класи стануть частиною Нової української школи», – зазначає Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет [2].

Стандарт базової середньої освіти ґрунтується на Законі України «Про освіту», де відображені ключові компетентності та наскрізні вміння.

1) Основою стандарту є не предметні, а ключові компетентності та освітні результати, якими має володіти кожний випускник школи на етапі базової середньої освіти, загалом кожна людина, щоб бути успішною в житті.

2) У стандарті визначено компетентнісний потенціал всіх 9 освітніх галузей, зокрема і фізична культура, у забезпеченні формування ключових компетентностей. Стандарт забезпечує наступність між початковою і базовою середньою освітою [3].

Базова середня освіта в стандарті представлена 2 циклами: адаптаційний (5–6 класи) і базового предметного навчання (7–9 класи). Цикли надають можливість враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями. Стандарт не містить поділу на предмети, є лише освітні галузі.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі фізичної культури та базові знання зазначені в додатку 21 [2].

Для галузі фізичної культури визначено:

1) Уміння:

- сприймати інформацію та грамотно висловлюватися державною мовою під час занять фізичною культурою; сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, перетворювати та оцінювати інформацію рідною мовою у процесі занять фізичною культурою і спортом; сприймати, розуміти інформацію та грамотно висловлюватися іноземними мовами у процесі занять фізичною культурою і спортом; використовувати математичні методи під час занять фізичною культурою і спортом для створення індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм; застосовувати знання з природничих наук для поліпшення фізичного стану; застосовувати інноваційно-оздоровчі технології для покращення фізичного стану; пристосовуватися до умов навколишнього середовища під час виконання фізичних вправ використовувати допоміжні засоби фізичного виховання (оздоровчі сили природи та гігієнічні фактори) для поліпшення фізичного стану, загартованості; використовувати комп'ютерні технології, тренажерні пристрої для поліпшення власного фізичного стану, моніторингу рухової та ігрової активності; шукати, аналізувати, систематизувати та використовувати інформацію в процесі занять фізичною культурою і спортом; виявляти солідарність із командою і надавати підтримку її членам під час занять фізичною культурою і спортом; ефективно співпрацювати з іншими особами під час занять фізичною культурою і спортом спілкуватися в різних ситуаціях, залагоджувати конфлікти, дотримуватися правил чесної гри; презентувати власні ідеї та ініціативи з використанням доцільних засобів фізичної культури.

2) Ставлення:

- шанування українських національних традицій у фізичній культурі і спорті; розуміння потреби популяризації рідною мовою національних традицій з фізичної культури і спорту; розуміння потреби популяризації досягнень українських спортсменів у світі іноземними мовами; усвідомлення важливості критичного мислення в процесі занять фізичною культурою і спортом; розуміння людини як частини природи, її діяльності; усвідомлення значення інноваційних технологій для фізичного самовдосконалення особистості; розуміння гармонійного розвитку людини і природи, ціннісне ставлення до довкілля як до потенційного джерела зміцнення здоров'я; усвідомлення впливу інформаційних та комунікаційних технологій і пристроїв на фізичний розвиток і здоров'я людини, переваг та ризиків їх використання; розуміння потреби постійного фізичного вдосконалення, формування фізичної культури особистості; розуміння ролі фізичної культури і спорту в дотриманні прав і свобод людини, утвердження демократичних цінностей — рівності, справедливості,

відповідальності; виявлення толерантності та небайдужості у процесі занять фізичною культурою і спортом; усвідомлення важливості фізичної культури [2].

У документі чітко окреслено ключові компетентності, якими мають оволодіти школярі після закінчення кожного з двох циклів – адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи), та наскрізні вміння. Вони передбачають здатність розвивати в освітній галузі фізичної культури, гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом.

Наскрізні вміння, що формуються на уроках фізичної культури, співпадають з іншими предметами: читати з розумінням; висловлювати власну думку усно і письмово; критично та системно мислити; діяти творчо; виявляти ініціативність; здатність логічно обґрунтовувати позицію; конструктивно керувати емоціями; оцінювати ризики; приймати рішення; розв'язувати проблеми [2].

Висновки. Державний стандарт базової середньої освіти став основою для розроблення Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої 19 лютого 2021 року. Між Державним стандартом початкової освіти та стандартом базової середньої освіти відстежується правонаступництво – перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта до іншого суб'єкта, від початкової школи до базової школи. Цілі базової освіти та ціннісні орієнтири більш розширені у порівнянні з початковою.

Відрізняються наскрізні вміння, в базовій освіті враховуються вікові особливості учнів. Освітня галузь «Фізична культура» зберегла своє правонаступництво. Більш детальна інформація буде представлена в модельних навчальних програмах, які вже в процесі розробки. Впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, яке буде реалізовано з 1 вересня 2022 року, передбачає роботу, яка вже реалізовується: розроблення модельних програм, підготовка вчителів до його реалізації, розробка навчально-методичного забезпечення.

Література

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020, 16 січня) (463-IX). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

2. Державний стандарт базової середньої освіти (2020 р.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/10/08/derzhstandartbazovoi-osvityprezentatsiya.pdf>.

3. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyatipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.

4. Ляшенко О. І. Чим новий стандарт відрізняється від попередніх? URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-5>.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА СУЧАСНОМУ УРОЦІ ГЕОГРАФІЇ

С.В. Маркітан,

вчитель географії,

ЗЗСО I-III ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Урок – це дзеркало загальної та педагогічної культури вчителя, показник його особистого кругозору, ерудиції, інтелектуального рівня.

Урок – це процес, по завершенню якого судять про педагогічне мистецтво вчителя.

Це візитна картка викладача.

Урок – це складна організаційно-педагогічна система з взаємопов'язаними та взаємообумовленими елементами.

Урок – «авансцена» безперервної взаємодії вчителя та учня.

Згідно з вимогами сучасності ми, вчителі, маємо готувати конкурентоздатних учнів. Учні повинні володіти сучасними технологіями самоосвіти, бути адаптованими до умов мінливої реальності, вміти приймати рішення.

Перед вчителем стає задача формування ключових компетентностей, які є результатом освітнього процесу, де основними видами є - пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, перетворювальна, комунікативна, естетична, фізична, проектна діяльність [2].

На жаль, практика останніх років свідчить про те, що більшість випускників шкіл не вміють вчитися. В офіційних документах неодноразово відзначалася тенденція до зниження якості знань випускників середньої школи

та відсутності в них сформованого вміння самостійно шукати ці знання, планувати й здійснювати самоосвіту. Саме тому в «Державному стандарті базової середньої освіти» були затверджені «ціннісні орієнтири» які допоможуть вчителю спрямувати свої дії на впровадження саме компетентнісного підходу [2].

Ключовими компетентностями, яких має набути учень кожного загальноосвітнього навчального закладу України, є:

- уміння вчитись;
- уміння спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами;
- математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки;
- соціальна компетентність;
- загальнокультурна компетентність;
- здоров'язберігаюча компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- громадянська компетентність;
- підприємницька компетентність [1].

Під ключовими ми маємо на увазі універсальні, тобто надпредметні компетенції. Кожна з компетентностей набуватиметься послідовно, поступово, у ході вивчення різних предметів, на всіх етапах освіти. Будь-який шкільний предмет посідає особливе місце у навчанні та розвитку дитини. Адже на уроках географії ми допомагаємо учням набути «галузевих», тобто предметних компетенцій, і це неможливо здійснити без формування у сучасного учня «критичного мислення». Саме урок із використанням технології критичного мислення дає змогу досягти зазначених цілей.

Критичне мислення означає зовсім не негативність суджень або критику. А розумний розгляд різноманітних підходів. Це здатність ставити нові питання та аналізувати інформацію з тим, щоб застосувати отримані результати як до стандартних, так і нестандартних ситуацій.

Розглянемо основні особливості, цілі, завдання та технологія «Розвиток критичного мислення»

Для того, щоб змусити "равликів -учнів" вийти зі свого будиночка та допомогти знайти саме ту стежку, яка приведе їх до успіху, слід визначити, чого ми хочемо досягти на шляху пізнання. Ми виділяємо наступні пріоритети:

- сприяти розвитку розумових навичок учнів, необхідних не тільки в навчанні, а й у звичайному житті (уміння приймати виважені рішення, працювати з інформацією, аналізувати різні сторони явища та ін);
- вчити дітей думати критично (творчо);

- розвивати у них вміння працювати разом з іншими людьми;
- допомогти усвідомити важливість та значущість самоосвіти в житті людини;
- навчити дітей брати на себе відповідальність за власну освіту та розвиток;
- організовувати навчальний процес, націлений на відповідальну взаємодію;

Основні підходи, що лежать в основі уроку географії:

- діяльнісний;
- системний;
- особистісно-орієнтований;
- цілісний [2].

Діяльнісний підхід передбачає врахування мети, змісту, форми, методів, засобів, а також сучасних умов викладання.

Системний підхід дозволяє проаналізувати, досліджувати, розвинути об'єкт як цілісну, єдину систему.

Особистісно-орієнтований підхід надає кожному учню, спираючись на його здібності, схильності та суб'єктивний досвід, можливість реалізувати себе у пізнанні та навчальній діяльності.

Цілісний підхід передбачає систему, що включає виховання, освіту, навчання, соціалізацію та творчий саморозвиток учнів

Метою уроків географії є розвиток розумових навичок учнів 6-11 класів, необхідних не тільки у навчанні, а й у звичайному житті (уміння приймати рішення, працювати з інформацією, аналізувати різні сторони явищ), формування інтелектуальних якостей особистості, конструювання свого освітнього маршруту. На уроках ми використовували технологію «Трифазова структура уроку». Кожна «фаза» мала свої цілі, та методи їх досягнень. Отже,

основа технології – трифазова структура уроку:

I фаза - Виклик: 1 мета – викликати наявні знання;

2 мета – мотивувати учнів;

3 ціль – підвищити активність.

На стадії виклику використовую такі методичні прийоми:

-кошик ідей;

-кластери;

-таблиці.

II фаза - Осмислення: 1 мета – здобуття нових знань;

2 мета – осмислення нових знань;

3 ціль - співвідношення з тим, що знали.

На стадії осмислення змісту триває активна самостійна робота учнів. Тут застосовували такі прийоми:

- читання тексту методом «Інсерт»;
- читання із зупинками;
- таблиці питань.

III фаза - Рефлексія: 1 мета – узагальнення;

2 мета – присвоєння знань;

3 мета – формування власних відносин [2].

На стадії роздумів ми використовували метод «мозкового штурму».

!!! Хочу окремо виділити метод «Інсерт», він теж здійснюється у кілька етапів:

I етап: пропонується система маркування тексту, щоб поділити укладену в ньому інформацію таким чином:

- V «галочкою» позначається те, що вже відомо учням;
- Знаком «мінус» позначається те, що суперечить їх уявленню;
- + Знаком «плюс» позначається те, що є для них цікавим і несподіваним;
- ? «Запитання» ставиться, якщо щось не зрозуміло, виникло бажання дізнатися більше.

II етап: читаючи текст, учні позначають відповідною позначкою на полях окремі абзаци та речення

III етап: учням пропонується систематизувати інформацію, розташувавши її відповідно до своїх позначок у наступну таблицю:

V + - ?

IV етап: послідовне обговорення кожної графи таблиці.

Вважаємо, що саме цей прийом сприяв розвитку аналітичного мислення, був засобом відстеження розуміння матеріалу.

Нас приваблює те, що етапи ІНСЕРТУ відповідають всім трьом фазам уроку: виклику, осмисленню, рефлексії.

Сучасний урок географії - це урок, на якому повинно бути максимум дитини та мінімум вчителя; урок, на якому більше працюють діти, а педагог тільки спрямовує їхню роботу; урок, на якому немає обов'язків, немає стереотипу.

Працюючи з дітьми 6-11 класів ми чітко з'ясували, що навчитися критично мислити можуть всі, але не всі хочуть це робити. Критичному мисленню потрібно вчити, тому що це є пошук здорового глузду. Результатом такого вміння буде здібність розсудити об'єктивно та вчинити логічно, з урахуванням

як своєї точки зору, так і інших думок, уміння відмовлятися від своїх упереджень.

Критичне мислення здатне висунути нові ідеї та побачити нові можливості, які дуже істотні під час вирішення проблем.

Важливо вміти:

- виявити упередження;
- передати знання одне одному;
- вплив цих знань для вирішення цієї проблеми [3].

Критично мисляча людина ставить питання:

- Що я знаю?
- Що я дізнався про нового?
- Як змінилися мої знання?
- Що я робитиму з цим?

Висновки. Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Цим мисленнєвим операціям можна й необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати, як, наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для цього..

Література

- 1.Пометун О.,Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ : Освіта, 2016. С.33–40.
2. Полат Е.С.Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. Москва: Лабиринт, 2000. 120 с.
- 3.Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. №5-6. С. 3–5.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ВИМОГИ НУШ

А.В.Немазенко,
вчитель початкових класів,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Сьогодні вимагає компетентнісного підходу до навчання, яке є освітянською реалією. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої — підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях.

Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості [3].

Результатом такого процесу має бути сформованість загальної компетентності людини, яка включає сукупність ключових компетенцій і є інтегрованою характеристикою особистості.

Реформа української школи спрямована на переорієнтування процесу навчання на розвиток особистості учня, навчання його самостійного опанування нових знань. Компетентнісна освіта зорієнтована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення взаємин, що зумовлюють принципові зміни в організації навчання, яке має спрямування на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань та вмінь учнів [2].

Про компетентнісний підхід до формування змісту освіти зазначено в Державних стандартах освіти, його реалізовано в Критеріях навчальних досягнень учнів. Під компетентнісним підходом розуміють спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових (базових, основних, надпредметних) та предметних компетентностей особистості [1].

Поняття *компетентність* традиційно вживають у значенні *коло повноважень*, а компетентність пов'язана з обізнаністю, авторитетністю,

кваліфікованістю, тому в педагогічному сенсі доцільно застосовувати саме термін *компетентність* [3].

Можливості, що відкриває компетентнісний підхід:

- самостійне опрацювання інформації;
- розуміння й усвідомлення інформації;
- залучення власного досвіду;
- мотивація саморозвитку;
- саморозвиток і самоосвіта;
- готовність та потреба навчатися упродовж усього життя;
- узагальнення власних знань;
- організація власних прийомів навчання;
- постійне самовдосконалення;
- організація самоосвітньої діяльності;
- залучення та збагачення власного досвіду;
- підтримання пізнавального інтересу;
- потреба в нових знаннях, визначення перспективи діяльності;
- співвіднесення теоретичних знань із практикою [1].

Наскрізні освітні лінії – один із головних трендів сучасної освіти. Це соціально значимі надпредметні теми, які є інструментом формування у школярів уявлення про суспільство в цілому. Також вони допомагають розвивати здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях, формувати світогляд. Наскрізні змістовні лінії це:

1. Екологічна безпека та сталий розвиток. Їх метою є формування соціально активних особистостей, які розумітимуть екологічні проблеми та робитимуть усе можливе для збереження довкілля.

2. Громадянська відповідальність. Її мета – формування відповідальних членів громади і суспільства, які розуміють механізми і принципи його функціонування, готові до співпраці та при цьому толерантні.

3. Здоров'я і безпека. Її завдання – формування розуміння важливості здорового способу життя та створення довколо себе безпечного середовища.

4. Підприємливість і фінансова грамотність. Основне завдання – забезпечити розуміння практичних аспектів фінансових питань, розвиток лідерських ініціатив та здатності успішно діяти у сучасному середовищі[3].

Наскрізні освітні лінії у початковій школі – ключові компоненти програми НУШ. Їх вивчення та застосування передбачає формування наступних наскрізних умінь у школярів:

- розв'язання проблем;

- критичне мислення;
- творче мислення (креативність)
- співпраця;
- ефективне спілкування;
- розвиток власного емоційного інтелекту;
- дослідження;
- організації своєї діяльності;
- рефлексія;
- вдумливе читання [2].

Виникає питання – які інструменти розвитку наскрізних умінь обрати? Це цілком залежить від учителя та від завдань, які він ставить перед собою. У будь-якому разі головне завдання – продемонструвати дітям, наскільки важливо (а також цікаво!) не просто отримувати знання, а й використовувати їх на практиці.

Зазначаємо рекомендації щодо розвитку наскрізних умінь учнів:

1. Сприяти формуванню в учня загальнолюдських, національних цінностей і механізмів функціонування у суспільстві;
2. Керуватися морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці;
3. Виховувати учня, як духовно, емоційно, соціально так й фізично як повноцінного члена суспільства, який здатний дотримуватися здорового способу життя та формувати безпечне життєве середовище [3].

Висновки. Щоб бути успішною людиною в сучасному суспільстві, недостатньо володіти певною сумою знань у тій чи іншій галузі. Важливо, щоб дитина, яка закінчує школу та йде у доросле життя, не була пасивним об'єктом. Могла б самостійно знайти потрібну інформацію; обмінятися думками щодо певної проблеми з іншими людьми; брати участь у дискусії, знаходити переконливі аргументи; виконувати різні соціальні ролі.

Сучасні учні повинні стати у дорослому житті повноправними громадянами своєї держави, що мають активну соціальну позицію. Людина повинна бути готовою до всіх труднощів дорослого життя, вона має стати щасливою та успішною, жити повноцінним, змістовним життям.

Література

1. Асмолов А.Г. .Воротникова І. Моделі професійного розвитку вчителів в умовах реформи післядипломної Психология личности : общепсихологический анализ. Изд. центр «Академия», 2002. 416 с.
2. Концепція Нової української школи: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagaina>

3.Сидоренко В.В. Концептуальні засади української школи: ключові компетентнісні орієнтири, освітні результати. *Педагогіка і психологія*. № 5. 2018. С.45.

АКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПІД ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ

Н.Ф.Пантелейчук,

вчитель початкових класів,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

В новому Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що метою освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу [3].

Забезпечується досягнення цієї мети шляхом формування ціннісних орієнтирів учнів, ключових компетентностей і наскрізних умінь, які є необхідними кожній сучасній людині для досягнення власних цілей, успішної життєдіяльності.

В концепції НУШ зазначено, що «ключові компетентності і наскрізні уміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня – як особистості, громадянина і фахівця» [1]. Нинішнє інформаційне суспільство вимагає від людини вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати ефективні технології, самонавчатися, шукати та використовувати нові знання, володіти такими якостями як універсальність мислення, динамізм, мобільність. Змінюється світ, школа має дати таким учням не лише базові знання з різних галузей, а й розвивати їхні навчально-пізнавальні інтереси і здібності, озброїти їх навичками та вміннями, які будуть потрібні у майбутньому.

Державний стандарт розроблено відповідно до мети початкової школи - всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей:

- розвиток наскрізних вмінь відповідно до вікових та індивідуальних особливостей та потреб
- формування цінностей
- розвиток самостійності, творчості та допитливості [1].

Державний стандарт початкової освіти – це базовий документ, який визначає основні засади та підходи до навчання в початковій школі, а також вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти та загальний обсяг навчального навантаження.

Основною особливістю нового Державного стандарту є орієнтування вимог до рівня підготовки випускників на досягнення компетентностей. Компетентність – здатність дитини реалізувати на практиці набуті знання та вміння. Діти мають набути тих компетентностей, які допоможуть їм втілювати себе в житті [3].

Виділено 10 ключових компетентностей, розвиток яких допоможе молодій людині бути продуктивною та залишатись собою серед високотехнологічного суспільства завтрашнього дня, а саме: спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; математична грамотність; компетентності в природних науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння навчатись впродовж життя; соціальні і громадянські компетентності; підприємливість; загальнокультурна грамотність; економічна грамотність і здорове життя [1].

Усі перелічені компетентності однаково важливі й взаємопов'язані. Кожну з них діти набуватимуть послідовно, поступово під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: уміння читати і розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно й письмово; критичне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, ініціативність, творчість, уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, здатність до співпраці в командах [3].

Вважаємо, що одним із ефективних засобів цілеспрямованого впливу на формування компетентностей школярів є використання на уроках систем пізнавальних завдань, у основі яких-виконання розумових дій: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, аналогія, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікація. Із цією метою ми намагалися добирати різні за формою пізнавальні завдання: запитання, задачі, логічні вправи, кросворди, дидактичні ігри, загадки, ребуси, розв'язання яких потребує самостійної діяльності учнів.

Українська мова – важлива складова загального змісту початкової освіти, вона є не тільки окремим предметом, а й основним способом опанування всіх інших дисциплін. Тому основна мета полягає у формуванні ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу [2].

На уроках нашою метою було якомога більше формувати та розвивати компетентності у молодших школярів. Так, на уроках української мови учні працювали в групах, обговорювали, вчилися відновлювати текст, виконували творчі завдання. Ця робота давала учням вільно висловлювати свої думки. Діти бачили емоції своїх співрозмовників, використовували відомі словесні засоби для передавання емоцій та настрою. Слухаючи один одного, збагачували словниковий запас. В дітей закладалася готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях.

Математична компетентність розвивалася, коли діти не тільки знайомилися з теоретичним матеріалом, а також на основі дидактичного матеріалу моделювали процеси математичних залежностей.

Лего-набір “Шість цеглинок“ та геометрична головоломка «Танграм» розвивали в учнів логіку та кмітливість. На уроках учні самостійно або в групі вчилися розуміти й оцінювати математичні факти й закономірності, спостерігати та досліджувати, робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавали себе та навколишній світ шляхом спостереження та дослідження. На основі дослідницької роботи їм легше було засвоїти матеріал.

Для формування вміння самому здобувати знання, пропонували дітям, за бажанням, знайти цікавий матеріал до вивченої теми. Так до тем «Культурна спадщина та багатства України» та «Що ми знаємо про свою історію», діти самі, а також з батьками включаються у пошукову роботу відповідно до теми. Це сприяло розвитку та спілкуванню, здатності використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та життєвих ситуаціях.

Державний стандарт вводить інтегрований підхід у навчанні. Найбільш вдало поєднана інтеграція в предметі «Я досліджую світ». Вона здійснювалася за темами. Під час вивчення теми «Океани і материки» діти вивчали природу океанів та материків, досліджували зв'язок між рослинами і тваринами, між живою і неживою природою. Виготовили до цієї теми іграшку «Дельфін» за зразком, за власним задумом. Вивчаючи тему «Рослинний і тваринний світ» - виготовили квітку «вікторія регія» (інтеграція природничої галузі з технологічною). Під час вивчення теми «Славетні творці української держави»

знайомилися з відомими українцями, заглиблювалися в історію (громадянська та історична галузь). Також на цих уроках діти вчися берегти своє здоров'я та безпеку (здоров'язбережувальна галузь).

Реалізація компетентнісного підходу у навчанні передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетенцій особистості. Спільними для всіх компетентностей є наскрізні вміння: уміння читати і розуміти прочитане, уміння висловлювати думку усно й письмово; критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, ініціативність, творчість, уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, здатність співпрацювати з іншими людьми [3].

Наскрізні уміння є новим результатом освіти, функція яких полягає в тому, щоб забезпечити взаємозв'язок навчальних результатів із особистісними якостями і здібностями учнів, які потрібні для життєвого успіху й досягнення усіх компетентностей. Орієнтування на наскрізні вміння забезпечує рівновагу між знаннями, вміннями, ставленнями учнів та їхніми реальними життєвими потребами [2].

Висновки. Ми живемо у стрімкому світі. Людство щодня збагачується новими знаннями. Все це потребує нових підходів до навчання. Важливим нині є не тільки об'єм знань, а й уміння ними оперувати, бути готовими змінюватись та пристосовуватись до нових потреб, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання -сформувати у школяра уміння вчитися. Саме розвиток в особистості життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватись в сучасному суспільстві, інформаційному просторі, подальшому здобутті освіти. Головною метою педагогічної діяльності вважаємо створення умов для творчого, інтелектуального, духовного розвитку компетентностей учнів, задоволення освітніх потреб особистості шляхом залучення її до свідомої пошукової діяльності.

Психологи стверджують, що найбільший ефект у засвоєнні знань дає навчання інших та активне навчання. Тож намагалися організувати такий процес навчання, щоб учні могли брати активну участь у проведенні занять і отримували знання, навчаючи один одного. Першочергова увага приділялася тим формам навчання учнів, які потрібні будуть їм для життєвого успіху.

Література.

1. Жук О.Л. Педагогічні технології в сучасній теорії і практиці освіти: навч. посібник. Київ: Зодіак-ЕКО, 2000. 300 с.
2. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник. Київ: Видавництво А.С.К., 2004.192 с.
3. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. №5-6. С.7–10.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Заг. ред. Г.Михайло; упоряд.: Л.Гриневич, О.Елькін, С.Калашнікова та ін.. Міністерство освіти і науки України. Київ. 2016. 40 с.

РОЗВИТОК ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА НАСКРІЗНИХ ВМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ ПЛОТНИХ 5-Х КЛАСІВ НУШ

Т.В.Прокопенко,
практичний психолог,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

*«Головним скарбом життя є не землі, що ти їх завоював, не багатства,
що їх маєш у скринях... Головним скарбом життя є і, щоб його зберегти,
потрібно багато знати»*

(Авіцена)

«Добути і зберегти своє здоров'я може тільки сама людина»

(М. Амосов)

Особливості нашого часу вимагають від сучасного навчального закладу формування молодої людини, суспільно активної творчої, високоосвіченої, конкурентоспроможної, яка не тільки багато знає, а й може використовувати ці знання в повсякденному житті, не тільки може виконувати чийсь команди, але й здатна сама генерувати нові ідеї, має розвинуте критичне мислення, володіє комунікативними здібностями, приймає нестандартні рішення, використовує свій потенціал для самореалізації, з розумінням ставиться до життя та вміє швидко адаптуватися до всіх змін, що відбуваються в нашому сучасному світі.

Сьогоднішні учні – це завтрашнє суспільство. І про це ми повинні пам'ятати. Тому перед навчальним закладом так гостро стоїть проблема виховання свідомої молоді людини, з достатньо сформованими ключовими освітніми компетентностями, наскрізними навичками та вміннями, які в свою чергу дають їй змогу успішно та легко виконувати будь-які соціальні та життєві ролі, а також самостійно будувати власне життя, відповідати за свої вчинки та поведінку, та бути активним членом суспільства.

Мета базової середньої освіти, передбачає розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування вмінь і навичок необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [2].

Життя не стоїть на місці: змінюємось ми, змінюються наші діти. Сьогоднішній активний учень — завтрашній активний член суспільства.

Учні пілотних класів НУШ, які в початковій школі навчались за новою програмою та прийшли в цьому навчальному році до п'ятих класів, мають відмінності від учнів, які в початковій школі ще навчались за звичайною програмою. У «пілотників» вища сформованість критичного мислення, ініціативність, здатність неформально мислити. Вони не бояться висловлювати свою думку, навіть коли вона не співпадає з іншими. Активно працюють в парах та малих групах, з любими гаджетами, відкриті до всього нового, тому дуже важливо зберегти та розвивати це в середній школі.

Наступність між циклами навчання на рівнях початкової та базової середньої освіти у програмі «Здоров'я, безпека та добробут» реалізується через відповідність очікуваних результатів вимогам Державного стандарту, врахування очікуваних результатів навчання, визначених у типових програмах початкової школи [1].

В 2021/2022 н.р. в пілотних 5-х класах НУШ, замість предмета «Основи здоров'я», з'явився новий предмет «Здоров'я, безпека та добробут». Наш навчальний заклад обрав модельну навчальну програму «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Шиян О., Волощенко О., Гриньова М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорока І., Страшко С.). Програма рекомендована

Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Предмет «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-х класів спрямована на реалізацію мети базової середньої освіти, визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, зміст та види навчальної діяльності учнів, що спрямовані на реалізацію очікуваних результатів [1].

Метою соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

Відповідно до мети соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі метою інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» є формування самозарадності учнів через активну громадянську позицію, підприємливість, етичну поведінку, відповідальність за добробут, здоров'я, безпеку та навколишнє середовище, крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку.

Для реалізації означеної мети визначено такі завдання:

- ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованими на розвиток добробуту, безпеки і зміцнення здоров'я;
- формування вмінь прогнозування наслідків своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту;
- розвиток вмінь відстоювання власних інтересів та інтересів інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження;
- формування прихильності до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм;
- розвиток навичок учнів, спрямованих на заохочення вести здоровий спосіб життя;
- навчання наданню необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації;
- формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я, відстежувати власний поступ;
- навчання діяти ефективно та самостійно для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб;

- формування у школярів підприємливості та етичної поведінки для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та інших осіб [2].

Уроки «Здоров'я, безпека та добробут» ґрунтуються на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах, а саме:

-повага до особистості учня/учениці та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

-забезпечення рівного доступу кожного учня/учениці до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

-дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;

-становлення вільної особистості учня/учениці, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;

-формування культури здорового способу життя учня/учениці, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;

-створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

-утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;

-формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;

-плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля [3].

Програма курсу «Здоров'я, безпека та добробут» охоплює формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь, таких як: читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими.

На уроках учні поводять себе вільно, з зацікавленістю виконують різноманітні завдання, активно працюють парами та групами, відпрацьовують ключові життєві уміння та навички.

Формами організації діяльності дітей є колективна, групова, індивідуальна. Особливу увагу приділено організації групової роботи учнів. Увага вчителя зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Предмет «Здоров'я, безпека та добробут» спрямований на реалізацію визначених у Державному стандарті вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, які передбачають, що учень/учениця:

- турбується про особисте здоров'я та безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становить загрозу для власного і суспільного життя, здоров'я, добробуту;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я і добробуту;
- усвідомлює цінність та дотримується здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики для здоров'я і суспільства;
- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та інших осіб [5].

Принципи та пріоритети, на яких ґрунтується програма втілюють нові прогресивні концептуальні підходи, нові погляди на роль дитини і педагога в освітньому процесі, форми організації дитячої життєдіяльності, зокрема дитиноцентризм (відповідність віковим особливостям, потреби та інтереси учнів, особистісно зорієнтоване навчання, суб'єкт-суб'єктна взаємодія), комунікативно зорієнтоване навчання, діяльнісний підхід, принцип системності та наступності, людинознавче спрямування.

Пріоритети викладання предмета:

- формування здорової особистості учня через взаєморозуміння, взаємоповагу, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу;
- осмислення і застосування концепції щодо промоції добробуту, здоров'я і безпеки задля поліпшення життя людини і суспільства;
- аналіз впливу суспільства, сім'ї, однолітків, культури, засобів масової інформації, технологій та інших чинників на вибір і практикування здорової безпечної поведінки;
- застосування навичок прийняття рішень для збереження та забезпечення добробуту, здоров'я, безпеки;
- розвиток підприємницьких якостей та поведінки свідомого споживача[4].

Провідні ідеї, на яких ґрунтуються наскрізні змістовні лінії втілюються на уроках здоров'я, безпека та добробут під час теоретичного змісту предмету, роботи з різними джерелами інформації, а також під час розгляду різних життєвих ситуацій.

Очікувані результати навчання на даному етапі освітнього процесу мають бути зорієнтовані на:

- ключові компетентності, а саме: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність;

- наскрізні вміння, а саме: читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми, співпрацювати з іншими [5].

Висновки. Здоров'я підростаючого покоління – це проблема не тільки соціальна, а й моральна. Дитина має вміти бути не тільки здоровою, але й виховувати в майбутньому здорових дітей.

Залучення учнів до проблеми збереження здоров'я це перш за все, процес соціалізації – виховання. Це свідомість високого рівня душевного комфорту, який закладається з дитинства на все життя. Ми повинні навчити дитину бути щасливою, приймати рішення та діяти в інтересах життя та здоров'я, уміти оцінювати ризики та уникати небезпеки.

Вже сьогодні навчальний заклад є найважливішою ланкою соціалізації підростаючого покоління. Через стіни школи «проходить» все населення, і на цьому етапі соціалізації особистості формується як індивідуальний добробут та здоров'я, так і добробут й здоров'я всього нашого суспільства.

Література

1. Закон України про освіту (2017) [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Державний стандарт базової середньої освіти від 30 вересня 2020 р. № 898 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16>

3. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до

2029 року [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>

5. Указ Президента України №195/2020. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

6. Ключові компетентності для навчання протягом життя (Рамкова програма щодо оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя) [Електронний ресурс]. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>

7. Нова українська школа [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

8. Шиян О., Волощенко О., Гриньова М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорока І., Страшко С. Модельна навчальна програма «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ. 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти: рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ УНІВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА УНІВЕРСАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ.

Н.В.Сухоносенко,

вчитель хімії та біології вищої категорії,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Політики та громадськість вже кілька десятиліть обговорюють питання якості шкільної освіти, її відповідності потребам суспільства, проблему соціальної та економічної ефективності. Як зробити реальністю безперервне навчання протягом усієї життя; підвищити якість та ефективність навчання; забезпечити рівність, соціальну солідарність та активну громадянськість; розвивати креативність та інновації.

Кожна з універсальних компетентностей відбиває комплексну здатність людини діяти певним чином у конкретній ситуації. В основі кожної універсальної компетентності лежить широкий набір навичок (у поєднанні зі

знаннями та установками), який мобілізується у дії людини, коли йому потрібно вирішувати конкретне завдання [5].

Універсальні компетентності можуть бути представлені як три блоки навичок (рамка компетентностей):

- компетентність пізнання (мислення та використання навичок мислення на вирішення інтелектуальних задач);
- компетентність взаємодії з іншими людьми;
- компетентність взаємодії з собою (управління собою).

Ми виокремлюємо педагогічні практики для розвитку універсальних компетентностей та універсальної грамотності учнів. Головні ідеї:

- на першому місці – підтримка самостійних навчальних зусиль школярів;
- необхідне підтримуюче та стимулююче освітнє середовище – емоційно позитивна атмосфера та амбітні цілі для кожного учня;
- найкращі результати досягаються, коли завдання розвитку компетентностей та грамотності вплетено в основне предметне навчання;
- навчальні завдання повинні мати сенс для учня, надавати можливість пов'язати їх зміст з реальним життєвим досвідом;
- оцінювання підтримує навчальні зусилля школяра та виконує функцію дзеркала, що висвічує його сильні та слабкі сторони, допомагає йому ставити навчальні цілі, а педагогові – уточнювати план навчання [3].

Загальні принципи педагогічної діяльності, що сприяють формуванню універсальних компетентностей і грамотності:

1. Рамка універсальних компетентностей та нової грамотності, може бути впроваджена у школі, якщо виконано всі умови і рамка стикована з предметним змістом; педагогічними методами; інструментами оцінювання. Крім цього, потрібен професійний розвиток вчителів та створення ефективного навчального середовища.

Щоб виконати стикування рамки компетентностей з освітньою програмою, потрібно послідовно: визначити «предметні» результати (компетентності), на досягнення яких направлено навчання:

- визначити принципи включення елементів універсальних компетентностей до «предметних» результатів та сформулювати їх для всього спектра дисциплін;
- виявити найбільш ефективні для досягнення цих результатів методи навчання;
- проаналізувати повсякденні життєві ситуації учнів та використовувати їх при створенні навчального середовища з урахуванням попередніх пунктів [2].

2. Сучасні освітні програми, як правило, наголошують на важливості педагогічних підходів, які вибудовані навколо відкритих завдань: вони вимагають від учня пошукової дослідницької діяльності, самостійної та у складі проектної команди учнів.

3. Наявність валідних інструментів оцінки має важливу роль для систематичного розвитку компетентностей.

4. «Щоб навчити дітей XXI сторіччя, потрібно мати вчителя XXI сторіччя». Тому потрібний професійний розвиток вчителів, які зможуть формувати навички XXI століття. Професійний розвиток повинен допомагати вчителям вчитися виявляти особливості стилю навчання кожного учня, його схильності та таланти.

5. Реалізація компетентнісного підходу особливо вимагає формування освітнього середовища на відміну від простої взаємодії «вчитель-учень». Навчальне середовище сприяє залученню до діяльності, у ході якої учень активно вивчає світ, самостійно й у групі, і представляє результати своєї роботи, зокрема з допомогою цифрових інструментів [4].

Ціль школи пропонувати різні навчальні курси та програми та створювати середовище, яке допомагає дітям вчитися, підвищувати якість викладання, підвищувати якість самостійних навчальних зусиль учнів.

1. Перехід від парадигми викладання (teaching) до парадигми самостійних навчальних зусиль (learning). Учні повинні намагатися побачити повну картину (ціле важливіше частин) процесу. Вчитель визначає, як відбувається процес навчання для всіх учнів; учень виявляє ініціативу у визначенні та регулюванні свого процесу навчання; атмосфера в класі налаштована на конкуренцію між учнями; атмосфера в класі налаштована на підтримку та співпрацю всіх учнів.

2. Особливості ролі учня та ролі вчителя[2].

Концентрація учителя на учнівській активності, формування навичок, які сфокусовані на зусиллях учня; вчитель добре володіє предметом та відкритий до співпраці; ясно уявляє, як досягти якісного результату; розуміє, що навчання вимагає спільних зусиль. Питання для вивчення ситуації стимулюють відтворення в пам'яті раніше отриманих знань, розвивають інтерес та мотивують учнів бути активними на уроках, сприяють розумінню матеріалу, ініціюють дискусію, спонукають учнів самостійно опановувати знання та розвивати навички критичного мислення.

Головне завдання вчителя в рамках цього методу полягає в тому, щоб спрямовувати та мотивувати учнів шукати рішення, розширюючи свої знання та винаходячи нове. Вчителі повинні допомагати учням об'єднувати наявні знання.

3. Навчання відбувається й через невдачі. Навчання шляхом відкриттів зосереджено не так на пошуку правильної відповіді, як на відкритті нового у процесі розв'язання задач. Основний обов'язок вчителя - створення умов навчання та напрямок навчального процесу: учні працюють самостійно або спільно з іншими, у власному темпі. Навчання, орієнтоване на відкриття, створює навчальне середовище, яке сфокусовано на складних завданнях та можливостях для пошуку творчих рішень. Навчальна робота повинна містити виклик у формі складного завдання чи проблеми, наближеної до реального життя; у процесі відкриттів учням потрібна підтримка. Без початкової підтримки вчителя учні не зможуть розвивати навички мислення. Проте надлишок підтримки, як та її недолік, може зашкодити. Зворотній зв'язок – ще один елемент якісного навчання.

4. Метапізнання (уміння вчитися). Основна мета навчання XXI століття полягає в тому, щоб дати учням можливість діяти та навчатися самостійно. Це передбачає розвиток вміння вчитися. Тобто активний контроль над пізнавальними процесами, що беруть участь у навчанні, і важливо як для критичного, так і для креативного мислення [3].

Навички мислення вищого порядку – критичного, креативного та їх різновидів – активуються, коли людина стикається з незнайомими завданнями, невизначеністю, питаннями чи дилемами. Мета навчання - навчити учнів виявляти та вирішувати завдання в академічному та повсякденному житті.

5. Навчання навичкам критичного мислення [5].

Створювати можливості для мислення шляхом розробки завдань, які мотивують учнів критично оцінити питання. Створювати інтелектуальні інструменти, що дозволяють учням якісно проаналізувати поставлене завдання. Спрямовувати зусилля учнів, оцінювати мислення, їх діяльність і досягнення, використання ними інтелектуальних інструментів, що сприяють мисленню.

6. Креативність та творчість в освіті.

Головна мета у навчанні креативності — «змусити молодих людей повірити у свій творчий потенціал, пробудити в них віру у свої можливості, вселити у них впевненість, що вони можуть спробувати себе у творчості». Учням потрібно постійно нагадувати та демонструвати, як бути креативними, як інтегрувати матеріал з різних предметів, як ставити під сумнів свої припущення, розглядати інші точки зору та можливості. Важливо наголосити: розвиток креативності не може обмежуватися прямим навчанням. Для цього необхідно наставництво, уміння заохочувати та надихати учнів. Не можна очікувати від

учнів творчості, якщо ті, хто їх навчає, їх у цьому не заохочують. Для навчання творчості потрібні творчий навчальний процес та творчий вчитель.

7. Компетентність взаємодії з іншими і компетентність взаємодії з собою
Щоб спілкуватися з іншими людьми, потрібно розуміти людей і розуміти себе, передбачати реакції. Ми можемо аналітично розділити компетентність взаємодії з іншими людьми (різні варіанти комунікації та співробітництва) та компетентність взаємодії з собою (управління своїми емоціями, самоорганізація та ін.). Вона спрямована на розвиток здатності розпізнавати емоції та керувати ними, ставити і досягати позитивних цілей, розуміти погляди інших, встановлювати та підтримувати позитивні відносини, відповідально приймати рішення та конструктивно поводитися у різних комунікативних ситуаціях [6].

8. Форми спілкування спрямовані на комунікативні навички, але розвивають також процес мислення, роблячи рефлексію більш видимою. Дискусія – потужний інструмент, який допомагає учням обмінюватися думками, розуміти нові ідеї, приймати рішення у невизначених ситуаціях. Дискусії у класі можуть відрізнятися за рівнем інклюзивності та структурованості: мозковий штурм – процес генерування творчих ідей та рішень за допомогою інтенсивного вільного обговорення. Розмова передбачає обмін знаннями, спостереженнями, думками чи ідеями із різних позицій за відсутності конкретної теми. Розмова може змінювати напрямок. Дебати припускають вираження їх учасниками конкретної позиції, формулювання їх у протизагагу позиції інших. Учасники не мотивовані вчитися одне в одного, прагнуть захищати і пояснювати свою позицію [5].

9. Рефлексивна комунікація

При рефлексивної комунікації у класі викладач спрямовує та модерує дискусію, але в її основі лежить активна участь учнів. В атмосфері відкритої рефлексивної комунікації учні повинні почуватися вільно, щоб висловлювати свої ідеї та ставити запитання. Проте найчастіше саме вчитель ініціює та організовує рефлексивну комунікацію, ставлячи питання, які допомагають учням розуміти суть своїх дій, розмірковувати, сперечатися, вирішувати завдання, пов'язувати ідеї та їх застосування [4].

10. Комунікабельність та соціальні навички. Але без ретельного планування та координації групова робота може розчарувати її учасників. У деяких формується негативне ставлення до співпраці, страх і огида до роботи в групах або командах. Ці почуття знижуються у учасників групи, хто отримує належні інструкції про роботу у групах.

Висновки. Підсумовуючи все, перерахуємо, які завдання, навчальні ситуації будуть особливо корисні для розвитку універсальних компетентностей та грамотності:

- завдання, що представляють «виклик» (мотивуючий, але не бентежний: робота у «зоні найближчого розвитку»);

- відкриті завдання, які мають більше одного рішення або не мають однозначне рішення;

- завдання, пов'язані з реальним життям, що мають сенс для учня, що стимулюють його допитливість;

- завдання, що вимагають від учня поєднання різних інформаційних режимів (мультимодальності) та різних режимів комунікації та співробітництва в різних ролях.

Спираючись на принципи педагогіки співпраці, врахуванні індивідуальних можливостей учнів, можна добитись добрих успіхів при проведенні уроків.

Готуючись до уроку вчитель детально моделює тему, визначає мету, її зміст, проблеми. Одним із головних завдань – широке застосування матеріалів мережі Інтернет, а також різнорівневі завдання, робота над складними таблицями, моделями в різних програмах і насамкінець виправленням власних помилок.

Така різноманітність завдань примушує учнів активно співпрацювати з учителем, проявляючи свої знання, вміння, навички. Учень виступає не в ролі стороннього спостерігача, а активного учасника практичного процесу пізнання істини від початку до кінцевого результату.

Провідна ідея досвіду учителя – це особистісно-орієнтоване навчання, яке спирається на широкі можливості самостійного здобуття знань їх практичного застосування у своїй майбутній професії. Тільки так можна виховати активну громадянську позицію, повагу до своєї професії, гордість за свою Батьківщину. Широке впровадження в навчальний процес комп'ютерної техніки і комп'ютерних технологій дозволять учням не зупинитись на досягнутому, а продовжити здобуття знань, як у інших навчальних закладах так і самостійно.

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.

2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4 ч. Харків: Видав. гр. "Основа", 2004. Ч. I. 144 с.

3. Юровчик в.г. Проблемне навчання як метод організації навчальної діяльності учнів / в.г. Юровчик // *Педагогічний пошук* . № 3(91). 2016. С. 28–29.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera, 2018. 160 s.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
6. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 360 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

А.О.Харченко,
вчитель історії,
ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Ціллю освіти ХХІ ст. є виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і уміння для творчого розв'язання проблем, тобто підвищення життєвих компетенцій учнів. Компетентність базується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, пов'язана із загальною здатністю людини оперувати у певній ситуації набутими знаннями та практичним досвідом і є показником успішності учнів. Одним з найважливіших чинників формування важливих компетенцій є вивчення історії в навчальному закладі. Викладання історії вимагає від викладача творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів і засобів. При цьому одним з найбільш вагомих пріоритетів стає формування творчого і критичного мислення учнів, орієнтування не стільки на знання, скільки на засвоєння учнями досвіду самостійної роботи. Очевидно, що одним із засобів розвитку особистості учня в цьому напрямі, а також активізації пізнавальної мотивації учня на уроках історії є учбово-дослідницька діяльність, яка має включати в себе постановку творчих, дослідницьких завдань і наукове, поетапне їх вирішення [1].

Сьогодення вимагає компетентнісного підходу до навчання. Сутність компетентнісного підходу полягає в спрямуванні навчального процесу на набуття учнями важливих компетенцій, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності, який ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, та є показником успішності [3].

Запровадження нових підходів до освітніх навчальних програм розпочалось в 50-х рр. ХХ століття, тоді, коли виникла необхідність не лише володіти знаннями, а й вміти використовувати їх на практиці. Одним з таких інноваційних підходів стало компетентнісно-орієнтоване навчання, оскільки воно має результативно-цільову спрямованість. Перш за все, воно пов'язане з опануванням знань, умінь та навичок, спрямованих на здійснення певної діяльності.

Результатом вивчення історії в сучасному навчальному закладі є не тільки засвоєння знань (фактів, понять, імен, зв'язків, тенденцій), а й формування вмінь та навичок критично мислити, творчо розв'язувати проблему, з'ясовувати сенс вивченого та використовувати набуті знання та навички в життєвих ситуаціях.

Знання, вміння та навички, котрі молодь набуває й виробляє, навчаючись, беззаперечно, є важливими. Поряд із цим сьогодні набуває актуальності поняття компетентності учня оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність учня випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства [3].

Одна з головних цілей вивчення шкільного курсу історії - формування в учнів предметних компетентностей — хронологічної, просторової, інформаційної, мовленнєвої, логічної, аксіологічної.

Важливість вивчення історії в навчальному закладі на сучасному етапі полягає не стільки у знаннях, закладених учителем, скільки у засобах самостійного отримання учнем історичних знань.

Одне з першочергових завдань предмета – допомогти молоді побачити образи сучасності у світлі минулого, дати можливість зрозуміти суперечливі питання власного суспільства, сприяти вихованню толерантності – не тільки професійний, але й етичний і моральний обов'язок учителів історії.

Але сучасне життя вимагає зовсім інших підходів. На перше місце висувається інша мета: навчити учнів самостійно здобувати і відтворювати інформацію, розуміючи, що таке ж право на існування мають і інші інтерпретації.

Реалізація зазначеного змісту потребує оновлення навчально-методичного забезпечення навчального процесу, тобто створення нових підручників, посібників, дидактичного матеріалу, мультимедійних засобів тощо.

Оновлення навчально-методичного забезпечення необхідно здійснювати виходячи із функцій, які покликані виконувати навчальні засоби. Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну і розвивальну функції.

З метою забезпечення мотивації учіння, в навчальних засобах мають бути використані:

- *цікавий текстовий матеріал;*
- *ілюстрації;*
- *дидактичні ігри;*
- *вправи, що передбачають цікавий для учнів процес виконання;*
- *завдання, що спонукають до пошуку значущих для учня результатів тощо[3].*

Одним з провідних принципів сучасної історичної освіти є компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді діяльності. Одним з провідних принципів сучасної історичної освіти є компетентнісний підхід, суть якого полягає у тому, що проміжним та кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), які знаходять прояв у комплексі умінь, заснованих на знаннях, ціннісних орієнтирах та досвіді діяльності[2].

Для реалізації розвивальної функції сучасні навчальні засоби мають містити систему завдань, спрямованих на розвиток пізнавальних здібностей учнів, а саме, на оволодіння мисленнєвими операціями (аналіз, порівняння, узагальнення, доведення тощо), а також на формування здатності застосовувати набуті знання, способи дій, досвід у нових нестандартних ситуаціях. Крім того, компетентнісно орієнтовані навчальні засоби повинні готувати дітей до самонавчання. З цією метою в них мають бути алгоритми міркувань, пам'ятки, схеми, таблиці, зразки виконання завдань тощо.

Крім того, необхідно, щоб навчальні засоби містили:

- *цілісну систему завдань і вправ, доступних для учнів певної вікової категорії;*
- *диференційований матеріал з урахуванням рівнів розвитку дітей;*

- *раціональне співвідношення завдань для тренування і творчого використання;*
- *завдання, що передбачають роботу в парі й групі, фронтальну та індивідуальну;*
- *завдання на вільний вибір тощо [1].*

Важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Метод навчання — це спосіб взаємної діяльності учителя й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань.

Компетентнісно орієнтоване навчання вимагає застосування методів, які передбачають активну діяльність учнів. Одними із найефективнішими є методи інтерактивного навчання, які відповідають вимогам компетентнісно орієнтованого навчання, оскільки організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.

Інтерактивні методи сприяють розвитку здібностей кожної особистості, дають можливість кожній дитині продемонструвати свої навчальні досягнення в конкретних ситуаціях, порівнювати свій рівень розвитку з іншими учасниками навчального процесу.

Найбільш цінними з точки зору компетентнісного підходу є індивідуальна навчальна діяльність, робота в парах, групах.

Добір і використання методів слід підпорядковувати змісту і меті навчального предмета, враховуючи при цьому вікові особливості учнів їх можливості і здібності.

Щоб успішно формувати компетентну особистість, сучасний педагог повинен володіти певними якостями.

Наприклад:

- *успішно вирішувати свої власні життєві проблеми, виявляючи ініціативу, самостійність і відповідальність;*
- *усвідомлювати мету компетентнісно орієнтованого навчання;*
- *планувати урок з використанням усього розмаїття форм і методів навчальної діяльності і насамперед усіх видів самостійної роботи, діалогічних, евристичних і проблемних методів;*
- *пов'язувати навчальний матеріал з повсякденним життям та інтересами учнів;*

- *демонструвати учням рольові моделі на прикладі реальних людей, літературних персонажів*[2].

Оцінюючи навчальні досягнення школярів, брати до уваги не тільки продемонстровані знання і вміння, а, передусім, здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях.

Одне з найважливіших завдань навчання дитини — її розумовий розвиток, формування вміння мислити, що дозволяє легко засвоювати нове.

Учні мають виявити ініціативу, творчість, незалежність, елементарну критичність, оптимізм, коли трапляються труднощі, наполегливість, уміти доводити розпочате до кінця, брати на себе відповідальність за допущені помилки.

Інтуїтивно чи на практиці доходять висновку, що «ось так» міркувати можна, а «так» — ні, це міркування правильне, а те — хибне. Кожна дитина володіє стихійною, інтуїтивною логікою, без якої вона б не могла міркувати і спілкуватися з дорослими й однолітками. Однак логічна інтуїція не замінить навіть елементарних логічних умінь. Завдяки цим умінням формується логічна культура мислення людини.

У роботі з розвитку логіко-історичного мислення учнів можна використовувати такі види роботи:

- *дидактичні ігри і вправи з логічними блоками;*
- *загадки;*
- *завдання і задачі з логічним навантаженням* [1].

На уроках у 5класі використовували загадки, логічні схеми. Це відмінні вправи для розвитку уваги, логічного мислення, уяви.

Не треба орієнтувати учнів лише на традиційне засвоєння знань, оскільки такий підхід в організації навчально-пізнавальної діяльності за сучасних умов не є продуктивним, оскільки обсяг знань зростає надто швидко. Та й самі по собі знання не гарантують появи нових оригінальних ідей. Тому велику увагу треба приділяти розвитку таких властивостей особистості, які дають можливість творчо використати здобуті знання. Потрібно розвивати в межах можливого творчі здібності кожної дитини, а не лише особливо обдарованих.

Здатність до творчості не є винятковим явищем, властивим лише одиницям. Певною мірою творчість властива всім людям, тому треба створити для кожного оптимальні умови навчання, формувати потребу вчитися, вміння раціонально працювати, розвивати мислення учнів, їхню мовну активність, проявляти творчість і самостійність у виконанні поставлених завдань.

Розвиваючи творчі здібності учнів, потрібно дотримуватись певних принципів в організації навчання:

- *принцип зв'язку з практикою життя;*
- *принцип саморозвитку;*
- *принцип оптимального поєднання індивідуальної та колективної форм навчально-творчої діяльності;*
- *принцип інформативності;*
- *принцип віри в сили і можливості дитини [2].*

Розвиваючи пізнавальну активність, потрібно ставити таку мету:

- *розвивати образне й логічне мислення, уяву;*
- *формувати навички планування, аналізу, самоконтролю;*
- *знайти шлях до серця кожного учня, створити умов для розвитку здібностей, закладених у дитині природою;*
- *викликати бажання самостійно займатися навчальною діяльністю;*
- *виховувати наполегливість, волю, впевненість у досягненні мети;*
- *розширити їхній світогляд для того, щоб вчити спостерігати, думати, аналізувати, розмірковувати;*
- *підвищити рівень розвитку дітей [3].*

Василь Сухомлинський зазначав, що головне завдання вчителя полягає в тому, щоб навчити дитину вчитися, сформувати інструмент, без якого вона стає невстигаючою, нездібною. Цим інструментом, на думку відомого вченого, є п'ять умінь: вміння спостерігати; вміння думати; висловлювати думку про те, що бачу, роблю, думаю, спостерігаю; читати; писати [2].

Сучасні діти приходять до школи з бажанням діяти, до того ж, діяти успішно, їм подобається на уроці не просто слухати, а ставити запитання, обговорювати проблеми, брати інтерв'ю, приймати рішення, придумувати, фантазувати тощо. Для цього постійно організовували на уроках таку діяльність, тому навчання дітей було успішним, а здобуті знання — якісними.

Провідна педагогічна ідея досвіду - створення таких умов навчання на уроках історії, які б забезпечували значною мірою психологічний комфорт для учнів і можливості інтенсивного розвитку їхніх умінь відповідно до індивідуальних потреб та здібностей; створення таких ситуацій на уроках, які б викликали інтерес учнів до історії як сфери знань і навчального предмета, до здобуття та засвоєння системних знань про головні події, явища та тенденції в історії України та світу, мобілізацію навичок та умінь учнів, стимулювали розвиток пізнавальної та самостійної діяльності при виконанні практичних завдань.

Висновки. Отже, сучасний компетентнісний підхід до навчання, орієнтація освіти на результат потребує зламу певних стереотипів як у плануванні уроку, організації пізнавальної діяльності учнів, так і в оцінюванні навчальних досягнень учнів та інших аспектах побудови адекватної моделі навчання. Все це потребує і нової практики навчання, і ґрунтовних теоретичних напрацювань, і нових критеріїв для розроблення засобів навчання, насамперед методичних посібників і рекомендацій для вчителів.

Запропоновані підходи до визначення методичних умов формування предметної історичної компетентності в навчально-виховному процесі, безумовно, потребують подальшого осмислення й поступового запровадження в практику навчання не тільки історії, а й інших предметів, оскільки саме навчання, орієнтоване на реальні, чіткі, вимірювані, зрозумілі, життєво значущі результати, може сьогодні забезпечити реальний розвиток особистості кожного учня й майбутнє нашої держави.

Необхідно підкреслити, що формування предметно-історичних компетентностей учнів має дуже важливе значення як для майбутніх випускників, громадян власної держави, так і для суспільства в цілому. Результатом вивчення історії в модерному, оновленому навчальному закладі повинно стати не лише засвоєння фактичного історичного матеріалу, імен, понять, термінів, дат, а й отримання навичок критичного мислення, творчого підходу до розв'язання проблем, з'ясування змісту вивченого та використання отриманих знань на практиці в різноманітних життєвих ситуаціях та усвідомлення себе українцем, європейцем, розуміння своєї ролі в суспільстві. Адже випускник, який підготовлений до життя в соціумі та сучасному світі зможе показати себе, відстояти власну думку та захистити себе.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>.
2. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук. України / За ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040с.
3. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті // Вісник Львів.ун-ту. Серія: Педагогіка. 2005. Вип. 21. Ч. 1. С. 73-82.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ: ВИМОГИ НУШ

Н.В.Щур,

соціального педагога,

ЗЗСО І-ІІІ ст. Нерубайський НВК «школа - гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

«Учень – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити»

К.Д.Ушинський

«Багато чого не зробиш, поки не вивчишся. Але багато треба зробити, щоб навчитись»

Конфуцій

У нашій країні, яка дбає про своє майбутнє, велика увага приділяється проблемі збереження здоров'я її громадян, а насамперед молодого покоління. Турбота про здоров'я і потреби молодого покоління є одним з найважливіших завдань нашої країни і належить до найактуальніших проблем, розв'язання якої зумовлює майбутнє держави і подальше існування здорової нації.

Здоров'язбереження – це активність особистості, яка спрямована на покращення і збереження здоров'я, а також узгодженість і єдність усіх рівнів життєдіяльності людини[4].

Головне місце у вирішенні цієї проблеми відводиться саме закладам освіти, насамперед, загальної середньої ланки.

Здоров'язбережувальне середовище закладу освіти – це дотримання санітарно-гігієнічних норм, повітряного та світлового режимів у всіх сферах організації життєдіяльності дитини в навчальному закладі.

Одним із завдань закладу освіти є забезпечення кваліфікованої турботи про зміцнення і збереження фізичного і психічного здоров'я дітей, а також, актуальними є завдання навчити дітей турбуватись про власне здоров'я.

Щоб дитина могла піклуватись про своє здоров'я, фізичний розвиток, потрібно виробити у неї свідоме ставлення до життя як найвищого дару природи, пріоритету здоров'я як найважливішої людської цінності і здорового способу

життя як фактора збереження та зміцнення її здоров'я. Необхідною умовою цього є створення здоров'язбережувального середовища [4].

Робота школи зі збереження та зміцнення здоров'я учнів лише тоді вважається повноцінною й ефективною, коли, повною мірою, професійно і в єдиній системі реалізуються здоров'язбережувальні й здоров'яформувальні технології.

Ефективність здоров'язбережувальних освітніх технологій, в основному, залежить від цілеспрямованої взаємодії вчителя та учнів, послідовної системи активних дій усіх учасників навчально-виховного процесу, спрямованої на створення здорового середовища, з метою формування таких життєвих навичок, які зумовлюють збереження, зміцнення та відтворення здоров'я й орієнтують на утвердження здорового способу життя, розвиток духовно, психічно, фізично та соціально здорової особистості.

Батьків і педагогів сьогодні надзвичайно хвилює питання: «Як допомогти дітям бути здоровими, сильними, витривалими?». Адже, на жаль, несприятливі соціально-економічні умови сучасної України, важка екологічна ситуація, інформаційне перенасичення та інтенсифікація навчального процесу викликають тенденції до погіршення здоров'я дітей і учнівської молоді.

Здоров'язбережувальне навчання має формувати у дітей активну життєву позицію. Н. Чуктурова розглядає здоров'язбережувальне навчання як процес формування знань про закономірності становлення, розвитку, збереження здоров'я людини і як процес оволодіння вміннями збереження і вдосконалення особистого здоров'я, засвоєння знань про здоровий спосіб життя, методи і засоби проведення роботи з пропаганди здорового способу життя [3].

У дослідженнях Ю. Танасійчук здоров'язбережувальне навчання визначається як комплекс систематичних знань і уявлень про зміни в стані власного здоров'я і здоров'я оточуючих; вміння складати програму збереження свого здоров'я і дієву програму (або план) збереження здоров'я учнів в умовах освітнього процесу; вміння створювати здоров'язберігаюче освітнє середовище; володіння способами організації діяльності щодо профілактики здоров'я і здоров'язбереження; володіння освітніми технологіями, що зберігають здоров'я учнів; дослідження ефективності освітнього процесу в питаннях здоров'язбереження, а також здатність організувати і реалізувати діяльність з профілактики та здоров'язбереження [1].

Своєю чергою, Г. Мішко здоров'язбережувальну компетентність педагога розуміє як внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення (знання, програма дій, уміння, система цінностей) щодо збереження та зміцнення

свого професійного здоров'я та здоров'я учнів, гармонізації внутрішнього світу, які згодом проявляються в компетентності фахівця[2].

Є. Василевська провідними принципами здоров'язбережувальної діяльності майбутнього педагога визначає системність, комплексність, урахування вікових, статевих та індивідуальних особливостей учнів початкової школи, варіативність і гуманізм, діалектичну єдність навчання та здоров'я, раціональне поєднання розумового і фізичного навантаження [3].

На думку О. Ващенко , «здоров'язбережувальна компетентність – це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я свого та оточуючих, на уроках та в позаурочній діяльності» [2].

Як підкреслює О. Іонова, педагог має планувати діяльність з урахуванням пріоритетів та зміцнення здоров'я кожного з учасників освітнього процесу[3].

Крім знання навчального матеріалу вчитель мусить володіти психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, які дадуть йому змогу гнучко, з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, обрати методичні прийоми, засоби навчання, оцінити ефективність педагогічної діяльності.

Вчитель має, також, володіти вміннями створювати здоров'язбережувальне освітнє середовище; володіти засобами організації діяльності профілактики здоров'я та здоров'язбереження учнів; здоров'язбережувальними освітніми технологіями; має володіти вміннями дослідження освітнього середовища з питання здоров'язбереження, а також застосовувати та реалізовувати здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі сучасної школи.

Основні компоненти здоров'яформуальної педагогіки:

- потрібно враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів;
- забезпечувати прийняття цілей і змісту політики закладу в галузі зміцнення здоров'я та формування здорового способу життя;
- контролювати дотримання правил, які несуть в собі здоров'язбережувальний і профілактичний зміст (правило: не вживати психоактивні речовини в школі, не палити, не зловживати алкоголем);
- постійно поліпшувати санітарно-гігієнічні умови школи, матеріально-технічну та навчальну базу;
- соціально-психологічний клімат у колективі створювати згідно з вимогами сучасності;
- залучати учнів до планування діяльності та аналізу результатів виконаної роботи;

- формувати позитивне ставлення учнів до освітньої установи, сприятливий клімат всередині педагогічного та учнівського колективів, у відносинах вчителів та учнів;

- обґрунтовувати умови послідовності й наступності у реалізації технології;

- здійснювати періодичну оцінку ефективності технології;

- залучати батьків до роботи зі збереження і зміцнення здоров'я учнів;

- практикувати особистісно-орієнтований стиль викладання і взаємин з дітьми;

- взаємодіяти з засобами масової інформації – висвітлювати роботу школи щодо виховання культури здоров'я[2].

Для ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності вчителя сучасної школи необхідно використовувати різноманітні види здоров'язбережувальних технологій та створювати здоров'язбережувальне середовище. На уроках з «Основ здоров'я» необхідно формувати та активізувати в учнів уміння та навички для збереження здоров'я за освітнім принципом: знання —> вміння —> життєві навички. Уміння та навички формуються не лише засобами подачі інформативного матеріалу, але й розробляються правила поведінки, поради, пам'ятки. Щоб школярі краще засвоювали та сприймали матеріал, необхідно реалізовувати інтерактивні методи навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; застосовувати сюжетно-рольові ігри, різноманітні види навчальних ігор, психогімнастику, музикотерапію, кольорову терапію; розробляти та реалізовувати системи вправ, спрямованих на зміцнення та підтримку фізичного здоров'я учнів.

Застосування творчого підходу до реалізації сучасних освітніх технологій, орієнтація на проблемне навчання, використання методів та прийомів розвиваючого навчання на уроках та заняттях, проведення рухливих ігор на перервах та на подвір'ї сприяють формуванню здоров'язбережувальної компетентності, мотивують учителів та учнів вести здоровий спосіб життя та дотримуватись правил безпечної поведінки. Необхідно запроваджувати екологічні здоров'язбережувальні технології (методи екологічного виховання особистості шляхом впровадження курсу «Основи здоров'я», «Дивосвіт»), що сприяють створенню екологічно оптимальних умов життя і діяльності школярів, формуванню гармонійних взаємин з природою. Оскільки в школі основною формою організації навчального процесу є урок, його необхідно будувати на засадах здоров'язбережувальної та здоров'яформувальної педагогіки,

технологічною основою якої повинні бути здоров'язбережувальні освітні технології.

Для формування здоров'язбережувального навчального середовища, також необхідно проводити педагогічні ради, методичні об'єднання, батьківські конференції, збори, бесіди, на яких розглядати питання підвищення кваліфікації педагогів з проблем збереження та зміцнення здоров'я учнів, ознайомлювати з методикою формування здоров'язбережувального навчального середовища, впроваджувати необхідні здоров'язбережувальні технології, облаштовувати навчальні класи, поповнювати спортивні бази навчального закладу і облаштувати території школи.

Одним із важливих елементів здоров'язбережувального супроводу навчального процесу є розклад уроків та організація уроку. Саме від цих елементів залежить рівень розумової працездатності, успішність та здоров'я школяра. Врахування фізіологічних коливань працездатності при організації навчання надає можливість забезпечити відповідність розкладу занять гігієнічним вимогам, підтримати працездатність учнів на оптимальному рівні впродовж тривалого часу.

Правильна організація уроку перш за все передбачає врахування динаміки працездатності школярів. Під час фази «впрацьовування» (перші 3–5 хв) навантаження повинно бути відносно невеликим, що дає можливість школярам поступового входження в роботу.

В період оптимальної стійкої працездатності (в початковій школі цей період триває 15–20 хв, а в середніх і старших класах – 20–25 хв) навантаження має бути максимальним.

Важлива роль у збереженні високої працездатності на уроці належить фізкультхвилинкам. Проводяться вони в той момент, коли спостерігаються перші ознаки втоми у школярів (розсіяна увага, зміна постави, відволікання). Середня їх тривалість – 40–60 сек. Під час проведення фізкультхвилинки здійснюється додаткове провітрювання класу.

Зберегти високу працездатність на уроці допомагає не лише правильна регламентація тривалості уроку, а й раціональне чергування різних видів діяльності. Здоров'язбережувальній регламентації підлягає не тільки тривалість уроку, а й навчальні операції.

Для створення сприятливого емоційного клімату велике значення має похвала вчителя, в той час як образа призводить до пригніченого стану учнів. Саме тому, одним із вагомих елементів здоров'язбереження під час організації

уроку є ставлення вчителя до учня. Взаємини між педагогами й школярами повинні будуватися на основі поваги, справедливості, доброзичливості.

Найбільш продуктивними й ефективними доцільно вважати ті технології, які здатні спиратися на комплексний характер здоров'я. Необхідно брати до уваги ті фактори, що впливають на здоров'я.

Отже, розв'язання проблеми збереження і зміцнення здоров'я всіх учасників освітнього процесу в сучасних умовах інтенсифікації навчання можливе шляхом формування здоров'язбережувального простору. Здоров'язбережувальні технології навчання і виховання школярів мають забезпечити високий рівень психосоматичного здоров'я, розумової працездатності, формувати мотивацію до ведення здорового способу життя та виховувати високу культуру здоров'я.

Функціонування здоров'язбережувального освітнього середовища у загальноосвітньому навчальному закладі дасть змогу здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я та проводити відповідні психолого - педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи для забезпечення здоров'я всіх учасників навчально - виховного процесу освітнього закладу.

Література

1. Ващенко О. Як створити школу сприяння здоров'ю. Київ : Шк. світ, 2008. 112 с.
2. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи : практич. Порадник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. 234 с. 37
3. Поліщук Н. А. Здоров'язбережне освітнє середовище як умова фізичного, психічного і соціального здоров'я учасників навчально-виховного процесу// *Пед. пошук*. 2012. № 3. С. 25–30.
4. Сучасні підходи до створення здоров'язбережувального середовища дошкільного навчального закладу : матеріали обл. Інтернет-конф. Черкаси : Вид-во ОПОПП, 2016. 70 с.

ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

М.А. Журавльова,

вчитель англійської мови у початкових класах,
ЗЗСО I-III ступенів Нерубайський НВК «школа-гімназія»
Нерубайської сільської ради
Біляївського району Одеської області

Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства. Посилюється увага до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявити їх. Тому актуальним на сьогодні є формування ключових компетентностей учнів. Дана проблема є метою модернізації змісту освіти.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних особливостей і потреб, формування цінностей, розвитку самостійності, творчості та допитливості.

Орієнтування на наскрізні вміння забезпечує рівновагу між знаннями, вміннями, ставленнями учнів та їхніми реальними життєвими потребами. Наскрізні уміння слугують підставою для інтеграції освітніх галузей [3].

Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще необхідно навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними установками учня, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Ми намагаємося формувати ці компетентності в учнів початкової школи, застосовуючи відповідні форми і методи роботи на уроках англійської мови.

Метод асоціативного малюнка є найбільш доцільним на уроках англійської мови. Під час малювання героїв, епізодів прочитаних текстів у дітей розвивається образне та асоціативне мислення, уява, краще відбувається процес запам'ятовування. Вдалі роботи обов'язково треба використовувати в якості наочності на уроках.

Практика показує, що мовлення сучасного школяра збідніле, словниковий запас обмежений. Часто дитині важко сформулювати навіть просте речення.

Під час опитувань доводиться чути від учнів: «Як би це сказати?», «Розумію, але не знаю, як сказати», «Можна скажу своїми словами?». Саме

уроки англійської мови, на нашу думку, найактивніше сприяють формуванню ключової компетентності - «спілкування державною та іноземними мовами».

Метод «Вигадай продовження» являє собою створення власного тексту, висловлення власних ідей на основі аналізу прочитаного та розвитку творчого мислення. Складання такого тексту тренує вміння дотримуватися норм англійської літературної мови та мовленнєвого етикету, що є виявом загальної культури людини.

З метою розвитку комунікативних навичок впроваджуємо прийоми «Перекажи діалог від імені персонажа», «Розіграй діалог», «Надай поради персонажу» тощо.

Інформаційні технології, як один з компонентів цілісної системи освіти, полегшують доступ до інформації, дозволяють по-новому організувати взаємодію суб'єктів навчання. Впровадження ІКТ у навчальний процес дозволяє його активізувати, підвищити темп уроку, рівень наочності, збільшити обсяг самостійної роботи учнів, мотивує школярів, забезпечує численні міжпредметні зв'язки [2].

Мультимедійне забезпечення кабінету надає можливість активно впроваджувати ІКТ на уроках англійської мови з метою формування інформаційно-цифрової компетентності.

Однією з актуальних проблем сучасної методики викладання іноземних мов є організація навчання дітей різних вікових груп за допомогою ігрових форм. Але ігри не замінюють інші форми і види роботи на уроці, а тільки доповнюють їх, допомагають розвивати мовленнєву компетенцію. Як правило, збагачений ігровими моментами навчально-виховний процес активізує пізнавальні можливості вихованців : гра захоплює, викликає бажання взяти участь у ній і одночасно знімає психологічну напругу, що більшою чи меншою мірою супроводжує будь-яке навчальне навантаження. Гра завжди передбачає прийняття рішень – що сказати, як відповісти, як виграти? Бажання вирішити ці питання загострюють розумову діяльність гравців, пробуджують інтерес і активність дітей. Це дає можливість проявити себе в цікавій для них діяльності, сприяє більш швидкому і надійному запам'ятовуванню іншомовних слів та речень, особливо, якщо знання цього матеріалу є обов'язковою умовою активної участі, а в окремих випадках – обов'язковою умовою виграшу. Зняття психологічної напруги, на думку психологів і педагогів, є одним із найважливіших чинників гармонійного розвитку дитини : психічного, фізичного, духовного [2].

Рольова гра мотивує розумову діяльність, оскільки учні опиняються в ситуації, коли актуалізується необхідність щось сказати, попросити, дізнатися, довести, чимось поділитися зі співрозмовником. Відомо, що рольова гра являє собою умовне відтворення її учасниками реальної практичної діяльності людей, створює умови реального спілкування. Ефективність навчання тут обумовлена[1].

Інтерактивна технологія «Мозковий штурм» використовується для вироблення кількох вирішень конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

Мета «мозкового штурму» чи «мозкової атаки» в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого періоду часу.

Методика «Незакінчені речення». Визначивши тему, з якої учні будуть висловлюватись, учитель формулює незакінчене речення й пропонує учням закінчити його. Кожний наступний учасник обговорення повинен починати свій виступ із запропонованої формули. Наприклад, при вивченні в 2 класі дієслова «can» (можу), вчитель говорить «I can ...» (я можу...), «Dog can...», а учень сам доповнює речення. Таким чином, при багаторазовому повторенні діти запам'ятовують граматичну структуру (I can..., I have got..., She has got..., This is a/an ..., That is..., These are..., Those are... тощо.), а також перекладають саме речення, щоб зрозуміти зміст і добирають потрібні слова або словосполучення для продовження речення.

Ситуативне моделювання сприяє оволодінню мовою в цікавій формі, розвиває пам'ять, увагу, кмітливість, підтримує інтерес до іноземної мови, їх можна і потрібно використовувати також для зняття напруги, монотонності, при відпрацюванні мовного матеріалу, при активізації мовної діяльності. Прикладом такої гри є «Збери портфель». У грі бере участь весь клас. Учні виходять до дошки за бажанням. Учитель: «Допоможемо Буратіно зібратися в школу!». Учень бере предмети, які знаходяться на столі, складає їх у портфель, називаючи кожний предмет англійською:

This is a book. This is a pen (pencil, pencil-box).

Надалі учень коротко описує предмет, який він бере:

This is a book. This is an English book. This is a very nice book

This pen is red / small / good.

Висновки .Таким чином уроки англійської мови мають велику можливість для реалізації компетентнісного підходу, а саме для формування ключових

компетенцій. Ключові компетентності й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня – як особистості, громадянина і фахівця.

Література

1. Ярова О.Б. Мультимедійні засоби навчання іноземних мов // *Міжнародний форум «Мовна освіта шлях до євроінтеграції»*. Київ: Ленвіт, 2005. С. 224–225.
2. Огурцова О.Л. Навчання ділової англійської мови з використанням Інтернет-ресурсів // *Іноземні мови*. 2006. № 4 С. 26–29.
3. Давиденко Ю.Є. Використання інформаційно-комунікативних технологій для мовної освіти // *Іноземні мови*. 2005. № 3 .С. 40–41.

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

В.Г. Скракленко,

вчитель математики,

ЗЗСО I-III ступенів Нерубайський НВК «школа-гімназія»

Нерубайської сільської ради

Біляївського району Одеської області

Вступ. Підготовка вчителя в умовах модернізації освіти та інноваційних педагогічних технологій у сфері фундаментальної відкритої й безперервної освіти – це підготовка педагога відповідного рівня й профілю; конкурентоздатного на ринку праці; компетентної ЛЮДИНИ, яка вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях знань; здібної до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів; готової до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

У педагогічній літературі (С. Бондар, А. Маркова, О. Овчарук, Г.Скоробогатова, А. Хуторської, С. Шишов) правомірно визнається пріоритет компетентності як однієї з головних характеристик особистості майбутнього вчителя, поряд з гуманізмом, демократизмом, духовною культурою, комунікативністю, організаторським талантом. Компетентність означає не лише належну поінформованість у широкому колі питань, а й відповідний стиль педагогічної діяльності, що ґрунтується на знаннях і практичному досвіді. Вона

є необхідною ланкою постійного вдосконалення вже набутого інтелектуального й практичного досвіду; необхідним щаблем до пошуку ефективних шляхів підвищення педагогічної майстерності й досягнення самобутності особистості [1].

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури доводить існування різних точок зору на розуміння сутності професійно-педагогічної компетентності, яку інколи ототожнюють з педагогічною культурою, педагогічною освіченістю. Більшість дослідників розглядають професійно-педагогічну компетентність у двох аспектах: як мету освіти і професійної підготовки; як певний результативний стан, що характеризує рівень спеціаліста щодо реалізації особистих професійних повноважень.

Як свідчать численні педагогічні дослідження (В.І.Бондар, Л.В.Зиков, М.І.Жалдак, Л.М.Карамушка, В.І.Маслов, О.І.Пометун), професійно-педагогічна компетентність спеціаліста є більш широким формуванням і містить у собі взаємодоповнювальні елементи: інструментальні компоненти (знання, уміння, активність, самостійність, індивідуальність) та особистісні якості (тактовність, комунікабельність, доброзичливість, емоційна рівноваженість). Переважна більшість учених до структури педагогічної компетентності включає вміння й досвід професійної діяльності. Саме вони розкривають практичний бік роботи вчителя. В абсолютній більшості досліджень основою цього поняття були визначені знання, *які складають когнітивно-змістові аспекти діяльності*, розкривають теоретичні основи професійної підготовки вчителя [4].

Реалізація сучасної освітньої парадигми значною мірою залежить від учителя, якому притаманні духовність і висока мораль, інтелігентність, професійна компетентність, творче педагогічне мислення, гуманістична та гуманітарна спрямованість педагогічної діяльності. Його підготовка має здійснюватися на засадах фундаментальності, варіативності та альтернативності, гуманізації навчально-виховного процесу і гуманітаризації його змісту.

У педагогіці та психології вищої школи неперервно досліджується професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя як компетентного, здатного до саморозвитку; підготовка майбутнього вчителя до роботи в умовах реформування освіти; загальні принципи організації педагогічного процесу та основні напрями конструювання змісту психолого-педагогічної підготовки, що забезпечує формування вчителя-дослідника, який перебуває в постійному пошуку ефективних і раціональних методів навчання і виховання; формування творчої особистості майбутнього вчителя; організація професійного самовиховання майбутніх учителів. Натомість проблема формування

професійно-педагогічної компетентності вчителя в процесі впровадження педагогічних навчальних технологій в освітній простір ЗВО у наукових джерелах висвітлена недостатньо.

Виділимо головні особливості підготовки вчителя до впровадження педагогічних навчальних технологій в освітній простір ЗВО.

По-перше, методологічним підґрунтям інноваційних змін у методичній професійній підготовці є її спрямованість на компетентнісний підхід.

У професійній освіті перехід до компетентнісного підходу має стати новим концептуальним орієнтиром. На думку науковців і практиків, упровадження компетентнісного підходу означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з позицій необхідності в суспільстві, забезпечення спроможності випускника ЗВО відповідати новим соціальним запитам, мати відповідний потенціал для практичного вирішення життєвих проблем, пошуку свого «Я» в професії, у соціальній структурі.

Крім того, реалізація компетентнісного підходу в змісті професійної освіти дозволяє формувати у випускників якості, необхідні для його інтегрування в широкий світовий соціокультурний простір.

Перспективність використання компетентнісного підходу полягає в тому, що він передбачає високу готовність *педагога* до успішної діяльності в різних сферах [2]. Структурними елементами процесу підготовки педагогів з компетентнісним підходом визнаються особисті компетенції – подолання проблем і стресів, толерантність, комунікативність, ініціативність, нестандартність, аргументованість і фахові компетенції.

Реалізація компетентнісного підходу передбачала не тільки накопичення у вчителів нормативно визначених знань, умінь і навичок, а й формування, розвиток здатності діяти мобільно, креативно, використовуючи передовий педагогічний досвід у процесі навчання.

Спираючись на виокремлені методологічні підходи, ми визначили певні функції, структуру та педагогічні навчальні технології для формування професійної компетентності майбутніх вчителів, що є визначальними у освітньому просторі. За умов їх врахування можна сподіватися на досягнення значних результатів.

Слід зазначити, що важливою складовою всіх рівнів розвитку професійної компетентності вчителів була самоосвіта. Не слід відкидати й консультування з боку викладачів, методистів закладів післядипломної освіти, а також з боку колег-вчителів.

Основні методологічні підходи до формування професійної компетентності вчителів у освітньому процесі ЗВО - системний, діяльнісний, особистісно-зорієнтований, акмеологічний та синергетичний, які сприяють розвитку ідеї неперервної професійної освіти на новому рівні.

Застосовуючи системний підхід, ми розглядали усі компоненти професійної діяльності майбутнього вчителя (професійно-змістовий, операційно-технологічний, професійно-особистісний, професійно-мотиваційний) у єдності закономірних взаємозв'язків, спираючись на загальну теорію керування складними динамічними системами [5].

Адже системний підхід мав багато переваг: він збільшував точність розв'язання проблем різного роду; сприяв отриманню більш якісних результатів; здійснював синтез результатів, отриманих з різних дисциплін [3].

Діяльнісний підхід у навчальній діяльності полягав у формуванні у майбутніх вчителів уміння діяти. Діяльність людини розглядалася в загальному значенні цього слова – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічна професійна, наукова, навчальна форма активності людини, у якій вона досягала свідомо поставлених цілей, що формувалися внаслідок виникнення певних потреб. Діяльність передбачала цілеспрямовану активність, яку спонукали або зовнішні обставини, або внутрішні мотиви особистості [2]. Діяльнісний підхід зумовив комплексне використання у освітньо-виховному процесі ЗВО інноваційних технологій навчання, перенесення акцентів на інтерактивні форми та методи навчання.

Реалізація особистісно зорієнтованого підходу у освітньо-виховному процесі ЗВО визначило організацію професійної діяльності майбутніх вчителів на засадах всебічного врахування їх індивідуальних потреб і можливостей, ставлення до них як до свідомих і відповідальних суб'єктів освітньо-виховної взаємодії. Сутнісною характеристикою особистісно зорієнтованого навчання було створення умов для індивідуальної самореалізації, розвитку особистісних якостей, формування ціннісного світогляду. Освітньо-виховний процес базувався на визнанні принципу педагогічної взаємодії, стимулюванні індивідуальної й колективної творчості [1].

Використання акмеологічних технологій в освіті передбачало створення в освітньо-виховному процесі ЗВО умов для комплексної активізації резервних можливостей особистості майбутніх педагогів. Це розвиток саморегуляції студентів (здатність людини керувати собою на основі сприйняття й усвідомлення актів своєї поведінки та психічних процесів), рефлексії (процес

самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів) та креативності (творчі здібності індивіда, що характеризувалися здатністю до продукування принципово нових ідей) [5].

Синергетична модель освіти, яку застосовували у становленні професійної компетентності вчителів на рівні взаємовідносин студентів і викладачів характеризувалася такими якостями: відкритістю освітнього процесу й змісту навчального матеріалу для інновацій, які могли запропонувати не лише викладачі, а й студенти; творчим характером навчання й виховання; переходом від переважної орієнтації на відтворювальні навчальні завдання до орієнтації на продуктивну теоретичну й практичну діяльність; рівноправними суб'єкт-суб'єктними взаємовідносинами викладача й студентів, спрямованими на розвиток й пізнання; дотриманням принципів індивідуального підходу до студентів зі спрямованістю освітньо-виховної роботи на їх самоосвіту, самовиховання, самореалізацію; звільнення викладача й студента від стереотипів і педагогічних догм у організації та змісті освітньо-виховного процесу [2].

Висновки. Перед сучасними навчальними закладами постає завдання навчити людину самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити вчитися, виробити потребу в навчанні впродовж життя. У ХХІ столітті отримання знань стає суттєвою рисою способу життя кожної людини. Ми висвітлили основні засади щодо становлення професійної компетентності вчителів у процесі професійної підготовки, поклавши в основу головний принцип освіти - гуманізацію, що постулює людину як вищу соціальну цінність, і гуманітаризацію, покликану формувати цілісну картину світу[1].

Література

1. Авраменко К.Б. Компетентність викладача вищої школи як важлива складова його професіоналізму. Професіоналізм викладача вищої школи: освітні технології. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Миколаїв: Вид-во "ІЛЮН", 2004. С. 124-128.

2. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: у пошуках перспективи. *Філософія освіти*. Київ.: Майстер-клас, 2006. № 1(3). С. 6-12.

3. Балашова С. Навчально-рольова гра у формуванні дослідницьких умінь студентів//*Початкова школа*. 2005.№6. С.52-55.

4. Вакуленко В. Загальна характеристика акмеології як науки й сфери практичної діяльності: зб. наук. праць // *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2010. Вип. 10. С. 43-49.

5.Глузман О. В. Базові компетентності: їхня сутність та значення у життєвому успіху// Гуманітарні науки. 2010. №1. С.7-11.

6.Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти - важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства. //Педагогіка і психологія. 2008. № 1 (58). С. 70-74.

ВИХОВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ШКОЛЯРІВ.

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Алиєв Яшар.

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

***Анотація.** У статті розглядаються різні способи ефективної організації роботи по вихованню культури міжнаціонального спілкування учнів. Визначено, що формування міжетнічної толерантності можливо лише при організації полікультурної освіти, покликаної формувати терпимість, культуру міжнаціонального спілкування, діалог культур.*

***Ключові слова:** міжетнічна толерантність, виховання культури міжнаціонального спілкування, навчальна і позакласна робота.*

Формування міжнаціональної толерантності – тривалий і багатогранний процес, який пов'язаний з формуванням культури міжособистісних відносин. На побутовому рівні діти постійно вбирають, освоюють традиції і звичаї своїх сусідів, в школі вивчають історію інших народів, осягають спільність нашого соціально історичного розвитку. Діти накопичують досвід міжнаціонального спілкування в спільній діяльності, в повсякденних контактах. Це допомагає подолати почуття національної винятковості. Завдання педагогів– сформувати у школярів повагу до честі і гідності кожного народу та кожної людини,

переконати їх в тому, що немає народу краще або гірше іншого. Головне – це сама людина, яка вона є, а не до якої національності належить.

Міжетнічні відносини в широкому сенсі слова розуміються нами як взаємодія народів у різних сферах – політиці, культурі, освіті тощо, у вузькому сенсі – як міжособистісні відносини людей різних національностей, які теж відбуваються в різних сферах спілкування – трудового, сімейно-побутового, а також сусідського, приятельського та інших видах неформального спілкування.

Толерантність являє собою складну міждисциплінарну, багатоаспектну, суперечливу категорію, що знаходиться на перетині інтересів філософів, політологів, культурологів, соціологів, етнологів, психологів і педагогів [1, с.45].

До теперішнього часу склалися різні підходи до визначення феномену “толерантність” в різних галузях людинознавства залежно від специфіки дисципліни і теоретичних постулатів, у рамках яких розглядається це поняття.

Толерантність інтерпретується як етико-філософська категорія, найважливіший принцип взаємовідносин між людьми, соціокультурний парадокс, спосіб соціально-політичних рішень і дій, правова потреба, глибинна властивість людської свідомості, ціннісна орієнтація особистості, невід’ємна риса професіоналізму і зрілості людини, гуманістична парадигма сучасної освіти тощо [2, с.5].

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу ми зазначаємо, що:

- сутність толерантності в різні історичні періоди розумілася неоднаково і різносторонньо, при цьому вона відображала основні соціально-економічні, політичні, культурно-етнічні особливості розвитку суспільства. Концепція толерантності сформулювалася в контексті розвитку різних галузей знання і суспільної практики (філософії, етики, політології), в чотирьох і в педагогічній реальності:

- у сучасних соціально-філософських, психолого-педагогічних дослідженнях толерантність розглядається як цілісний прояв особистості, що виражається в позитивній міжособистісній взаємодії членів суспільства на основі збереження індивідуальності кожного, взаємної поваги і рівноправності сторін;

- основними характеристиками толерантності є: підтримка особистості в процесі спілкування; здатність бачити одне одного; відкритість взаємне співробітництво на основі рівних прав кожного [2, с.9].

Ми з’ясували, що на виховання культури міжнаціональної толерантності впливає сукупність формувальних впливів усіх громадських інститутів, які забезпечують передачу з покоління до покоління акумульованого соціально-культурного досвіду, моральних норм и цінностей.

Серед них на першому місці, звісно, родина, тобто є живий приклад сімейних пріоритетів: відносин дорослих, їх думок, суджень, дій.

На виховання культури міжнаціональної толерантності впливає освітнє середовище дитини, що несе свої цінності, особливу систему відносин.. Це також особисті враження від популярних людей, популярних книг, потоку передач, трансльованих ЗМІ.

Всі ці джерела і створюють, формують різноплановий і суперечливий життєвий досвід дітей, а в ньому й їх досвід толерантності.

Будь-який досвід можна спеціально збагачувати, поповнювати, насичувати. У цьому складається суть і зміст виховання толерантності – цілеспрямованої організації позитивного (подолання негативного) досвіду толерантності, тобто створення простору прямого або опосередкованого взаємодії з іншими (іншими по зовнішності, культурі, поглядам або поведінки) людьми [1, с.15].

Значними можливостями в рішенні проблеми формування міжнаціональної толерантності має навчальний процес в загальноосвітніх закладах освіти. Багато навчальних предметів містять інформацію про історію та культуру народів світу, країни, регіону, про міжнаціональні відносини. Це рідна мова, вітчизняна історія та література, географія, біологія, музика, образотворча діяльність та інші предмети.

Навчальні заклади за своїм складом найчастіше багатонаціональні, тому в молодіжному колективі треба формувати повагу до національної культури, мови, до людини. Цьому сприяє вік молодих людей - період проявів інтелектуальної, емоційної й поведінкової активності. Формування міжнаціональної толерантності базується на знаннях вчителем особливостей дітей, відносин між ними.

Ми зазначаємо, що при організації роботи по вихованню культури міжнаціонального спілкування педагогам необхідно знати та враховувати:

- індивідуальні особливості кожної дитини, особливості виховання в сім'ї, сімейної культури;
- національний склад колективу учнів;
- проблеми у відносинах між дітьми, їх причини;
- культурні особливості навколишнього середовища;
- етнопедагогічні і етнопсихологічні риси культури, під впливом якої складаються міжнаціональні відносини серед учнів і в сім'ях [4, с.80].

Сучасний педагог повинен здійснювати пошук ефективних форм виховання у школярів міжнаціональної толерантності, визначати конкретний зміст цієї роботи.

Науковці зазначають, що міжнаціональна толерантність базується на загальнолюдських цінностях. Її основа – гуманні відносини між людьми, незалежно від їх національності, виховання поваги до культури, мистецтва різних народів, до чужої мови. Це можливо здійснювати в навчальній і позаурочний час через всю систему відносин в колективі класу, школи, будь-якої освітньої організації [3, с.88].

В умовах школи формування міжнаціональної толерантності починається в початкових класах з виховання стійкого прояву турботи старших про молодших, дружелюбності до однокласників, своїм одноліткам у дворі, на вулиці, в будинку; вічливості у відносинах з людьми; стриманості в прояві негативних почуттів, нетерпимого ставлення до насильства, злу, брехливості.

У середніх класах завдання морального виховання ускладнюються. Особлива увага звертається на товариську взаємодопомогу в скрутну хвилину, чуйність до горя й інших потреб чужих людей; прояв милосердя до хворих, літнім, які потребують допомоги; нетерпимість до національного чванства.

У старшокласників важливо виховувати такі якості, як політична обізнаність, свідоме участь у політичному житті суспільства, здатність йти на компроміс при розбіжностях і суперечках; справедливість у відносинах з людьми, здатність встати на захист будь-якої людини, незалежно від національності.

Ці якості формуються в процесі діяльності й спілкування та спрямовані на турботу про людей.

Найбільш сприятлива для формування міжнаціональної толерантності спільна діяльність із суспільно значущим змістом. Важливо, щоб учні могли проявити своє особистісне ставлення до більш широкого кола людей, однолітків. Для цієї мети можуть бути використані всі види навчальної та позаурочної роботи, зміст яких націлений на формування моральних взаємин між людьми. Успішне вирішення цього завдання багато в чому залежить від знання специфіки вільного спілкування школярів, їх психологічної схильності до контактів в колективі [2, с.89].

Так, можна запропонувати учням твори-есе з подальшим обговоренням на теми: «Релігійні культури небезпечні для суспільства?», «Хто друг, а хто ворог?», «Жити у великому місті краще, ніж жити в маленькому селі?», «Толерантність -

дорога до миру?», «Бути людиною важко?», «Мудрість людська в терпимості?» тощо..

Школярі визначають в процесі обговорення, на яких правилах базується їхнє спілкування з людьми, які цінності вони сповідують, на що орієнтуються.

Важливо, щоб в ході обговорення школярі прийшли до наступних висновків: нікому, ніколи, ніде не вдалося вирішити будь-яке питання насильством. Опір насильству – найвища чеснота, заохочення насильства – вище зло. Насильство над волею і почуттями іншого – моральний злочин. Людина перемагає силою духу, стійкістю, душевним спокоєм.

У процесі дослідження ми зазначаємо, що на всіх етапах роботи з колективом, де представлені різні національності, незалежно від віку учнів, педагогу необхідно продумати практичні заходи. Це для того, щоб дітям легше було подолати в собі національну замкнутість, егоїзм, орієнтуватися на підвищення культури спілкування всього учнівського колективу, використовувати його можливості для протидії шкідливим націоналістичним впливам.

Велику цінність для учнів мають етнографічні знання про походження народів, з представниками яких вони разом вчать; про своєрідність національного етикету, обрядів, побуту, одягу; самотності; мистецтва, художніх промислів, свят. Важливо, щоб учитель не тільки виявляв компетентність в цих питаннях, а й використовував накопичені знання в навчальній і позакласній роботі (під час бесіди, відвідування учнями краєзнавчих та літературних музеїв, різних національних культурних центрів, театрів, виставок, фольклорних концертів, переглядів фільмів тощо). Особливої актуальності проблема формування міжнаціональної толерантності набуває в умовах колективів, де навчаються діти різних національностей.

Важливо створювати дитячі організації, провідною ідеєю яких є гармонізація загальнолюдських і національних цінностей.

Учні можуть збирати та вивчати етнографічний матеріал, знайомитися з історією, культурою і мистецтвом народів; самі виготовляють копії предметів побуту; шити й демонструвати моделі національного одягу; організувати народні гуляння й свята, залучаючи до них і батьків.

Ми вважаємо, що можуть бути організовані дослідні групи школярів з вивчення конкретних питань, пов'язаних з культурою різних народів.

Знати якомога більше про інші народи – це основа формування міжнаціональної толерантності в будь-якому віці. В рамках позанавчальної роботи можуть бути організовані творчі зустрічі з представниками різних

національностей, інших країн. Доцільна організація творчих колективів, що представляють мистецтво і культуру різних народів.

Зазначаємо, що гра – найважливіша сфера життєдіяльності дітей, яка разом з працею, навчанням, мистецтвом, спортом забезпечує необхідні емоційні умови для формування національної свідомості, культури міжнаціональних відносин учнів.

На духовне, моральне виховання учня впливає різна соціокультурна та етнокультурна середовище, традиційно-побутовий уклад сім'ї.

Проблема виховання культури міжнаціонального спілкування - загальна для вчителів і батьків. Сім'я багато в чому може допомогти школі. Однак дуже часто саме батьки сіють зерна національної ворожнечі, неприязні, навіть не помічаючи цього.

Часто діти вбирають такі націоналістичні оцінки батьків, сприймають їх як негативне ставлення до людей іншої національності.

У зв'язку з цим цілеспрямовану роботу необхідно проводити з батьками учнів, роз'яснювати їм важливість виховання у дітей міжнаціональної толерантності. Важливо організувати спільне обговорення цих проблем з учнями і батьками, особливо в багатонаціональних колективах.

Особистий приклад дорослих виховує у школярів національну свідомість, шанобливе ставлення до своєї Батьківщини, почуття поваги до інших націй і культур, толерантність до інших поглядів, традицій, віросповідань.

Сьогодні, як ніколи, зростає значення моральної відповідальності, соціальної позиції самого педагога. Вчителі повинні особистим прикладом показати зразок громадянськості, гуманного, шанобливого ставлення до людей незалежно від їх національності, віросповідання.

Висновок. Виховання толерантності – спільна справа багатьох державних і громадських інститутів, але коли його об'єктами виступають діти, головне навантаження і відповідальність в роботі з ними лягає саме на освітнє середовище, на вчителів, вихователів, соціальних педагогів, психологів, та ін.

У цій справі необхідно: по-перше, інформація про сутність виховання толерантності, її зміст; по-друге, уявлення про можливі засоби - технології такого виховання, творчого використання таких в конкретних умовах; по-третє, толерантність необхідна й самому педагогу.

Отже, формування міжетнічної толерантності можливо лише при організації полікультурної освіти, покликаної формувати терпимість, культуру міжнаціонального спілкування, діалог культур тощо.

Відповідно до цих завдань для школярів повинні розроблятися та реалізовуватися культурні й освітні проекти й програми.

Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо дослідження ролі полікультурного середовища у формуванні міжетнічної толерантності майбутніх вчителів шкіл.

Література

1. АЛЕКСЄЄНКО Т. Ф., Данілова А. П., Малиношевський Р. В. Виховання особистості у добродійній діяльності: метод. посібник. Київ, Ніжин: Лисенко, 2015. 191 с.

2. Берберова Л. Б. Разумный альтруизм как педагогическая проблема // *Культурная жизнь*. №3(50). 2013. С. 105–107.

3. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Київ : Либідь, 2006. 272 с.

4. Жук Т. Становлення Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.pedrada.com.ua/article/301-stanovlennya-novo-ukranksko-shkoli>.

5. Журба К. О. Свобода і справедливість у смисложиттєвому вимірі зростаючої особистості // *Матеріали X Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій*. Черкаси, (20 21 вересня 2018 року). Т. І. Черкаси. С. 9.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З УЧНЯМИ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Є.Кошман,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. У статті розглядаються різні способи ефективного навчання англійської мови учнів середнього віку через інтерактивні ігри з урахуванням

вікових та індивідуальних особливостей школярів. Визначено компоненти педагогічної техніки вчителя англійської мови, ознаки педагогічного спілкування щодо створення оптимального психологічного клімату в колективі.

Ключові слова: *учні середнього шкільного віку, уроки англійської мови, вікові особливості учнів, педагогічна техніка вчителя, інтерактивні методи навчання, педагогічне спілкування.*

Характерною психологічною особливістю навчання учнів середнього шкільного віку – невміння пов'язувати сприйняття оточуючого середовища з навчальним матеріалом. Увага підлітків – специфічно-вибіркова, пов'язана з інтересом до незвичайного, але це може спричинити мимовільне переключення уваги. Отже, організація навчально-виховного процесу повинна бути такою, щоб у підлітка не було ані бажання, ані часу, ані можливості відволікатись.

Мислення стає більш систематизованим, послідовним, з'являється його основна риса – критичність. Цей вік найбільш сприятливий для розвитку творчого мислення, тому від учителя вимагається постійно ставити перед учнями проблемні завдання, привчати дітей до порівняння, аналізу, вчити знаходити подібні та відмінні риси тощо[3].

У цьому віці відбуваються процеси морального та соціального формування особистості, але світогляд, моральні ідеали, поведінка ще не набули усталеності, вони дуже легко руйнуються під впливом обставин. Велику роль у моральній та соціальній поведінці відіграють почуття, які іноді набувають бурхливого, навіть, афективного характеру. У цей період у деяких підлітків може відбуватися підміна справжніх цінностей тими, яких значно легше досягнути та які мають матеріалізований результат (гроші, одяг, аудіо – та відео техніка тощо). Приваблюють у цьому віці подвиги, пригоди, героїка, але для деяких підлітків цього ореолу можуть набувати асоціальні, протиправні дії, якщо у цей час діти не знаходяться під наглядом дорослих - це може призводити й до правопорушень [1].

Стосовно вікових особливостей учнів можна виокремити різні форми методів навчання на уроках англійської мови. Виокремлюють такі форми методів навчання: пояснення, бесіда, метод проблемного викладу матеріалу, навчальна дискусія, метод вправ тощо. Але особливу увагу треба звернути на метод створення ігрової ситуації.

Метод створення ігрової ситуації – це залучення учнів в умовну, захоплюючу діяльність, яка володіє силою сугестивного впливу, навіювання й забезпечує полегшене сприйняття навчального матеріалу. Педагогічна функція

методу створення ігрової ситуації полягає в тому, щоб забезпечити умови для позитивного психічно-емоційного стану учнів, зняття напруги, втоми, для поглибленого пізнання та звільнення від перевантажень при вивченні будь-якого предмета [2].

Діти в цьому віці надзвичайно активні та намагаються завжди проявити себе. Саме цей метод потрібно ефективно використовувати на уроках англійської мови. Через активну розмову (на запропоновану тему), цікаві творчі завдання, саме шляхом наочних прикладів, інформація запам'ятовується набагато швидше.

Наприклад, в початкових класах, вчителі намагаються якомога більше проводити уроки для дітей в ігровій формі, так званих, інтерактивних іграх. Натомість така форма навчання корисна не тільки для дітей дошкільного віку та учнів початкових класів, але й для дітей середнього шкільного віку.

Відомі педагоги (М. Монтесорі, Я. Коменський, Ж. Руссо, Ф. Фребель тощо) акцентували увагу на ігровій технології навчання [1]. Було встановлено, що найкраще дидактичні ігри впливають на розвиток дітей, якщо їх проводити систематично та дотримуючись головного дидактичного принципу - від простого до складного.

Як визначалося раніше, інтерактивні ігри мають великий вплив на розвиток пам'яті учнів, їх творчої уяви, мислення, уваги, самостійності, впевненості. Це сприяє самореалізації особистості, оскільки ставить школяра перед потребою самостійно знаходити шляхи розв'язання навчально-ігрових завдань. Крім цього використання інтерактивних ігор допомагає зняти напругу та хвилювання в учнів під час їх виступу та дає змогу більше спілкуватися з однолітками.

На уроках англійської мови важливо пам'ятати про три основні проблеми під час вивчення дисципліни: граматики, лексики та фонетики. Якщо приділити недостатньо уваги цим мовним засадам, то учні можуть втратити інтерес як до окремого вивчення англійської мови, так і до навчальної дисципліни. Тому для ефективного вивчення мовних концептуальних засад можна використати рекомендації, наприклад, щодо вивчення граматичного матеріалу.

.Дуже часто діти не розуміють більшість правил граматики англійської мови, адже тільки й чують про одноманітні пояснення та приклади. Проблема полягає в тому, що для пояснення теми з граматичного матеріалу не потрібно займати багато часу, зазвичай вистачає навіть 10-15 хвилин. Після пояснення теми ми пропонували учням дидактичні ігри для кращого запам'ятовування нової теми:

- вправи на правильний порядок слів: учитель показував окремі слова, які дітям потрібно було зібрати в одне або два речення;

- складання простих і складних речень: вчило висловлювати власні думки та допомагало розібратися в граматиці іноземної мови. Діти вигадували просте речення, а потім наповнювали його іншими частинами мови – отримували складне;

- приклад із життя (мультфільму, фільму): завдання полягало в тому, щоб учень згадав приклад із власного життя (або репліку із фільму, мультфільму), використавши нову граматику[3].

Для ефективного вивчення лексичного матеріалу доречними були такі дидактичні ігри:

- вправа на підбір антонімів: суть завдання в тому, щоб підібрати до слова протилежне йому за значенням (по-перше, цей спосіб дуже зручно використовувати для практики щодо граматичних правил; по-друге, діти набагато краще запам'ятовують слова, працюючи в парі);

- вивчення лексики через відомі мультфільми: завдання полягало в тому, що вчитель завчасно готував уривок розповіді із відомого мультфільму та на уроці разом із учнями розбирав значення всіх слів (після цього ми пропонували учням вгадати із якого саме мультфільма був взятий уривок);

- гра "Ажурна пилка": дітей поділяли на невеликі групи та кожній давали невеличкий текст для запам'ятовування на час. Коли час закінчувався - діти мінялися місцями (йшли до інших груп, утворюючи нові) та по черзі розповідали тексти, які були на початку. Таким чином учні збагачували свій словниковий запас, тренували свою пам'ять[3].

Щодо фонетичного матеріалу, то для дітей важливо правильно завчити всі приголосні та голосні звуки англійської мови. Після вивчення кожної нової фонемі були доречними такі дидактичні ігри:

- використання колірної підходу: фонемі, які схожі за звучанням ми відносили до певної "кольорової групи" (акценти допомогли краще запам'ятати матеріал);

- предмети з оточення: така гра одночасно допомагала й в тренуванні лексики, фонетики (завдання полягало в тому, щоб учень назвав якомога більше предметів із оточуючого його середовища, але при цьому правильно вимовивши всі фонемі);

- інтерактивний підхід: завдання полягало в тому, щоб учні переглянули на уроці уривок із мультфільму(пісні) англійською мовою та спробували якомога точніше відтворити репліку або хоча б декілька слів[3].

Для учнів восьмих та дев'ятих класів ми виокремили таку гру як "Розбір цитати". Вчитель пропонував цитату видатного діяча культури будь-якої країни (або навіть сам учень) та прохав школярів виконати три завдання стосовно цієї цитати, а саме: пояснити граматику, перекласти та прочитати, пам'ятаючи про правила читання. Така вправа не тільки об'єднувала всі три важливі аспекти вивчення англійської мови, але також була корисна у вивченні культури іншої країни. Адже цитата, в певному сенсі, відображала культуру певного народу в певний час.

Ми у дослідженні хочемо зазначити, що важливу роль у процесі навчання англійської мови відіграє саме вчитель. Специфіка викладацької діяльності полягає в поєднанні кількох її основних видів, а саме – педагогічної, наукової та методичної. Це дає змогу в педагогічному процесі використовувати не тільки відомі факти й наукові знання, а й нові, які були напрацьовані, з власного досвіду.

Педагогу також важливо, в першу чергу, керувати своїми емоціями, настроєм, тоном при спілкуванні, інтонацією, мімікою тощо.

Натомість, якщо говорити більш конкретно, існує декілька основних положень щодо організації емоційної роботи вчителя, а саме педагогічної техніки:

- вчитель повинен вміти спілкуватися вербально та невербально;
- вміти керувати своїм психофізичним станом;
- знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини;
- вирішувати конфлікти та швидко знаходити вихід із стресових ситуацій [2].

Сутністю роботи вчителя є спілкування. Для успішного педагогічного спілкування вчителю необхідно культура та техніка мовлення. Розуміння та запам'ятовування сутності навчального матеріалу учнями залежить не тільки від його змісту, а й від логічності, чіткості, емоційності його викладання вчителем; використання їм різноманітної інтонації, смислових наголосів, пауз, зміни гучності, темпу, ритму голосу [2]. Всі ці якості потрібні компетентному педагогу для розумового виховання учнів на уроках англійської мови.

Найсуттєвіше завдання розумового виховання – це розвиток усіх видів мислення учнів. До них належать:

- діалектичне мислення – вміння бачити явища й процеси з різних сторін, розуміти єдність протилежностей;
- логічне мислення – вміння оперувати інформацією за допомогою законів логіки, визначати поняття, розмірковувати;

- абстрактне мислення – передбачає вміння не звертати уваги на несуттєві, другорядні ознаки та виділяти основні;
- наочно-образне мислення – оперування художньо-естетичними або просторовими образами;
- узагальнене мислення – характеризується вмінням знаходити загальні принципи або способи дії;
- теоретичне мислення – здібність до засвоєння знань високого рівня узагальненості; уміння встановлювати закономірності;
- алгоритмічне мислення – вміння працювати за інструкцією [1].

Висновки. Головним завданням вчителя на уроках англійської мови є навчання учнів здійснювати мисленнєві операції (аналіз, узагальнення, умовивід, порівняння, класифікація, прийняття рішень, систематизація тощо). На уроках англійської мови учням треба аналізувати запропоновані їм твори для їх перекладу; аналізувати та узагальнювати різні ситуації із монологів або діалогів для того, щоб потім їх відтворити тощо.

Отже, було доведено, що інтерактивні ігри сприяють ефективному навчанню учнів англійської мови. При складанні плану уроку та підборі дидактичних ігор треба враховувати вікові та індивідуальні особливості кожного учня, адже найефективніші уроки можуть бути лише в тому випадку, якщо всім його учасникам буде цікаво та комфортно. Проаналізовано у дослідженні основні компоненти педагогічної техніки вчителя англійської мови, ознаки педагогічного спілкування, які спрямовані на психологічну оптимізацію навчальної діяльності.

Література

1. Педагогіка: навчальний посібник / Упорядники: І.М. Богданова, І. В. Бужина, Н. І. Дідусь, Н. А. Кавалерова, З. Н. Курлянд, В. Г. Орищенко, Р. І. Хмельюк, О. С. Цокур, Н. А. Шевченко, О. М. Яцій. Одеса: ПДПУ ім К. Д. Ушинського, 2001. 357 с.
2. Методичний пошук учителя-словесника: збірник наук.-метод. статей студентів і магістрантів. Вип. 5 / Заг. ред. О. М. Куцевол. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 175–179.
3. Мельниченко Г. В. Використання цитат під час вивчення іноземної мови у педагогічному закладі освіти. *Педагогічні науки. № 4. 2006. С.9–12.*

СТАТЄВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Г.Нотарєва,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Сьогодні в Україні не існує чітко продуманої стратегії щодо статевого виховання в загальноосвітніх закладах, не існує чітких вимог до неї та критеріїв, за допомогою яких можна було б перевірити її ефективність.

Статеве виховання в сучасній школі є етнічно та культурно залежне. Українське суспільство, зокрема, не готове до відкритого обговорення сексуальних проблем, побутує думка, що статеве виховання повинне бути сімейним.

Введення спеціального курсу зі статевого виховання в шкільну програму може стати причиною хвиль невдоволення серед батьків та вчителів, оскільки статеве виховання може сприйматись як розбещуючий фактор.

Тому введення системного курсу щодо статевого виховання в межі шкільної програми повинне відбуватись поступово та системно. Тільки такі зміни з часом сприятимуть тому, що батьки та вчителі визнають важливість цього напрямку виховання, воно ввійде в звичне коло отримуваних у школі знань.

Науковці (Бялик О., Корнят В.) вважають, що становлення статевого виховання в українській школі має пройти 3 етапи [2]:

1) Перший етап: дослідження соціальних проблем, пов'язаних зі статтю та сексуальністю, що наразі існують в українському суспільстві; розробка стратегії статевого виховання, орієнтирів, програм та планів його здійснення.

Аспекти:

- медичний: збір статистичних даних щодо кількості абортів та небажаних вагітностей, показники поширення серед шкільної молоді венеричних хвороб, дослідження репродуктивного здоров'я школярів;

- психологічний: дослідження проблем статевого самовизначення школярів (нетрадиційна статева орієнтація тощо);

- соціальний: проблеми міжстатевого спілкування, статистичні дані щодо кількості розлучень, малолітніх матерів та матерів-одиначок.

Комплексне дослідження статевої культури українського суспільства дасть можливість визначити актуальні проблеми й вже згідно з цим ставити відповідні акценти у статевій виховній діяльності в школі. Саме на цьому етапі становлення статевого виховання повинне відділитись в окремий напрям виховання.

2) Другий етап: поступове введення статевого виховання в освітній процес-варто розробити заняття, які з необхідно активно вводити у виховну діяльність позакласної роботи.

3) Третій етап. Налаштування системності у статевого вихованні.

Даний етап варто поділити на 2 компоненти:

- підведення підсумків попереднього етапу, визначення найбільш дієвих методів, засобів та форм;

- розробка та впровадження системного курсу статевого виховання для кожного шкільного віку.

Організацією курсу щодо статевого виховання повинні займатись соціальні педагоги, шкільні психологи, педагоги-організатори, класні керівники.

4) Четвертий етап: оцінка.

Це проведення повторних досліджень, відповідно до аспектів, висвітлених на першому етапі; визначення ступеню ефективності проведеної виховної роботи; вдосконалення існуючих чи пошук нових, більш ефективних методів та засобів щодо статевого виховання[2].

В перспективі варто ввести курс статевої виховної діяльності в перелік курсів для вивчення на педагогічних спеціальностях у всіх університетах[4].

Аналізуючи програми навчальних дисциплін у сучасній школі, можна зазначити, що навчальний предмет «Сексуальна освіта», як обов'язковий, у закладах загальної середньої освіти не вивчається. Натомість елементи комплексної сексуальної освіти включені в зміст обов'язкових навчальних предметів («Основи здоров'я», «Біологія», «Громадянська освіта») та факультативних курсів («Я – моє здоров'я – моє життя», «Захисти себе від ВІЛ», «Школа проти СНІДу», «Дорослішай на здоров'я», «Повага. Любов. Секс», «Усвідомлене та відповідальне батьківство»).

Адже МОН України зазначає щодо статевого виховання у сучасній школі: «...статеве виховання – це складова виховного процесу, що є однією з передумовою гармонійного статевого розвитку; здорове ставлення до питань статі та формування соціально схваленої статевої поведінки особистості» [2].

Мета статевого виховання – формування у підростаючого покоління гігієни, етики та культури статевого відносин.

Завдання статевого виховання:

1. Надати молодій людині необхідні знання з фізіології та анатомії людини, психології та гігієни статевого життя.
2. Формувати правильні уявлення про статевий акт, запліднення, внутрішньоутробний розвиток та пологи.
3. Здійснювати профілактику ранніх статевого контактів та формування навичок безпечної статевої поведінки.
4. Коригування ризикованої та суспільно небезпечної сексуальної поведінки.
5. Виховання якостей, що сприяють прагненню мати міцну та здорову сім'ю.
6. Виховання свідомого ставлення до статевого відносин, та соціальної відповідальності за статево поведінку.

Щодо принципів статевого виховання, то вони впливають із загальних принципів, згідно яких повинен здійснюватися виховний процес:

- принцип єдності;
- принцип наступності;
- принцип диференційованого характеру та індивідуального підходу;
- принцип правдивості;
- принцип перспективності;
- принцип превентивності[2].

Виходячи з мети, завдань та принципів статевого виховання варто описати його зміст. Наразі немає єдиного підходу до розуміння змісту статевого виховання, оскільки останній залежить від концепції, в межах якої він здійснюється. Проте найбільш повним, на нашу думку, було б наступне визначення: зміст статевого виховання – це знання, уміння та навички, що забезпечують здоров'я статевого життя особистості.

Наприклад, на уроках з основ здоров'я у 6-7 класах вчителі розповідають про розвиток підлітків, ознаки, строки й темпи статевого дозрівання; культуру вияву почуттів; як розпізнавати маніпуляції та протидіяти тиску.

У 8 класі розглядається низка питань, серед яких: стать і статеві ролі; гендерні ролі та стереотипи; статево дозрівання, причини й наслідки ранніх статевого стосунків; підліткова вагітність; інфекції, що передаються статевим шляхом; відмова від небезпечних пропозицій; протидія сексуальному насиллю.

У 9 класі зазначено теми для обговорення: родинні цінності, готовність до сімейного життя; чинники впливу на репродуктивне здоров'я; небезпека ранніх

статевих стосунків; школа майбутніх батьків; ВІЛ/СНІД: виклик людині та людству.

Проаналізуємо змістове наповнення уроків щодо статевого виховання у сучасній школі. На уроках біології у 8 класі у змісті теми «Розмноження та розвиток людини» вивчається будова та функції репродуктивної системи людини; значення дотримання особистої гігієни юнаками та дівчатами; поняття про репродуктивне здоров'я; захворювання, що передаються статевим шляхом, та їхня профілактика; вплив факторів середовища та способу життя батьків на розвиток плода.

У чинних документах МОН України зазначається, що «ці теми націлюють учнів на усвідомлення необхідності збереження репродуктивного здоров'я як важливої складової та умови народження здорової дитини» [1].

Елементи сексуального виховання включені до змісту нової програми з біології для 10 класу. У темі «Репродукція та розвиток» розглядаються такі питання: суть та біологічне значення запліднення, причини порушення процесів запліднення у людини, особливості репродукції людини у зв'язку з її біосоціальною сутністю, репродуктивне здоров'я, сучасні можливості та перспективи репродуктивної медицини, біологічні та соціальні аспекти регуляції розмноження у людини, відповідальне ставлення до планування родини[3].

МОН України зазначає, що елементи комплексної сексуальної освіти включені й до змісту початкової освіти. Навчальні програми визначають, що діти після закінчення початкової школи зможуть протидіяти проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе, зокрема, порівнювати різні види стосунків між людьми (родинні зв'язки, дружні, ділові стосунки, подружнє життя); спілкуватися з дітьми іншої статі, демонструючи повагу, приязнь та щирість у стосунках[1].

На законодавчому рівні схвалено до використання в освітньому процесі сучасної школи кілька посібників з питань статевого виховання: посібник для тренера «Репродуктивне здоров'я та відповідальна поведінка учнівської молоді», посібник для проведення інтерактивних занять «Здоров'я молоді та його складові», програма для батьків «7 кроків назустріч».

Щорічно в Україні з 25 листопада до 10 грудня включно проводиться Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства». Мета акції – привернення уваги суспільства до проблем подолання насильства у сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, протидії торгівлі людьми та захисту прав жінок [3].

Хочемо зазначити, що окремі громадські організації в Україні створюють цікаві проекти, орієнтуючись на них можна вже починати роботу в сучасному освітньому навчальному закладі щодо статевого виховання учнів.

Зокрема, у циклі “Біологія сексуальності” від студії Need зібрані теми, які пояснюють поведінку людини з біологічної точки зору. Кожен ролик містить інформацію, поширення якої важливе задля розвитку сексуальної освіти в Україні та руйнування стереотипів. Авторка курсу – Ярина Вишенська, спікерка тренінгів із сексуальної освіти для батьків і підлітків, сподівається, що після перегляду все те, що було незрозумілим, табуйованим чи здавалось випадковістю, набуде нових та цікавих сенсів.

Також у відкритому доступі є брошури для підлітків та їхніх батьків. На платформі Prometheus можна пройти безкоштовний онлайн-курс “Сексуальна освіта”, до створення якого були залучені відомі спеціалісти в галузі медицини та психології, а в записі відеолекцій взяли участь популярні телеведучі.

Тим часом у світі сексуальна освіта давно займає чільне місце у шкільних системах. У Швеції статеве виховання – обов’язковий шкільний предмет з 1956 року, навчання якого починається у віці 7-10 років і триває до закінчення школи. Вчителі зосереджують увагу на здоровому способі життя, акцентуючи увагу на таких поняттях, як статева зрілість, кохання, перший секс, використання презервативів, протизаплідних засобів та орієнтація.

У Франції статеве виховання є обов’язковим предметом у початковій освіті та середній школі, а також у вищих, професійно-технічних закладах освіти. У навчальну програму кожного типу сексуальна освіта входить у форматі окремих сесій спецкурсів (щонайменше тричі на рік) з урахуванням специфічних інтересів та потреб відповідної вікової групи [7].

У Норвегії статево освіту започаткували ще в 1971 році, вона призначена для школярів віком від 7 до 16 років. У Нідерландах держава запровадила повну статево освіту, яка починається з 4-річного віку. Розуміючи важливість сексуальної освіти, українським школам варто спробувати розпочати рух у напрямі статевого виховання, адже « знання – це захист і зброя, які майбутні повноцінні члени суспільства будуть використовуватимуть у своєму житті, формуючи нове свідоме середовище[8].

Досвід багатьох країн свідчить, що курси з питань комплексної сексуальної освіти дають змогу сформуванню у підлітків відповідальне ставлення до збереження репродуктивного здоров'я, а це допомагає юнакам і дівчатам повністю реалізувати життєвий потенціал, уберегтися від помилок, мати в майбутньому здорове потомство.

Хочемо зазначити про результати опитування громадськості з психолого-педагогічних джерел щодо статевого виховання у сучасній школі [2].

Результати опитування показали, що у загальноосвітніх школах низький рівень уваги педагогічних працівників до питання статевого виховання. Лише 32% учнів зазначили, що у них в освітньому закладі проводилися поодинокі заняття зі статевого виховання. Причому 73% стверджували, що це була лекція, 12% відповіли, що поширення інформації відбувалося через брошури, у 15% – це були розповіді вчителів на уроках.

Такі показники свідчать, що робота зі статевого виховання систематично та планомірно не проводиться у загальноосвітніх навчально-виховних закладах. У той же час результати аналізу відповідей школярів показують їхню зацікавленість до даного питання.

Так, 87% учнів зазначили, що охоче б відвідували заняття, на яких би отримували подібну інформацію, 9% відповіли, що пішли б на такі заняття, якщо їх будуть проводити не вчителі, а практичний психолог, соціальний педагог чи інші фахівці, 4% зазначили, що у них немає потреби відвідувати такі заняття. Отже, результати показали протиріччя між реальним станом статевого виховання школярів у сучасній школі та їхньою потребою у цьому [6].

Ефективною формою проведення занять зі статевого виховання учні назвали дискусії (43%), тренінги (38%), індивідуальні розмови (24%), бесіди (19%), читання відповідної літератури та її обговорення (17%), лекції (6%), самоосвіта (3%).

Відповіді на питання «Звідки ви отримуєте інформацію про статеві стосунки?» розділились наступним чином: 31% дізнаються з Інтернету, 27% надають перевагу спілкуванню з друзями, 22% – з телебачення, 16% – від вчителів, 6% – читають спеціальну літературу. Це свідчить, що школярі потребують інформації, проте її достовірність у мережі Інтернет, від друзів підлягає сумніву. У той же час школярі не бачать можливості отримання відомостей від лікарів, батьків, учителів. Такі показники можуть також свідчити про недостатність довірливих стосунків школярів та дорослих[3].

Це підтверджують відповіді на питання «Чи розмовляли ви з батьками на тему статевого відносин?» – тільки 33% відсотки підлітків дали ствердну відповідь, що говорить про певну «табуованість» теми статевого стосунку в родині. А серед тих учнів, що розмовляли з батьками, лише 45 % отримують поради щодо майбутнього статевого життя, а решту 55 % – ні. Варто також наголосити, що 92% учнів зазначили, що хотіли б отримати подібну інформацію від батька чи матері[4].

Рівень статевої культури опитаних також на низькому рівні. 44% з них вважають, що розпочинати статеві стосунки можна у 16 років, 37% визначили 17–18 років як можливий початок статевого життя, а 19% допускають це в 14–15 років. Такі результати підтверджують наші припущення про необізнаність дітей у

питанні статевої культури. Разом з тим, 89% опитаних зазначили про необхідність контрацепції під час статевих стосунків. Їм відомі такі види контрацепції як презерватив (79%), таблетки (14%), 7% не відповіли на це питання. Необхідність контрацепції школярі пояснюють як можливість запобігти вагітності (68%), уникнути зараження інфекційними хворобами (32%) [4].

Висновки. Системі статевого виховання у вітчизняній школі не вистачає: цілеспрямованості; комплексності; послідовності; єдиного підходу; відповідності вимогам часу[1].

В шкільній системі України статеве виховання існує, проте тільки в межах окремих дисциплін та виховних занять. Це, в свою чергу, не може забезпечити поступовості, системності та комплексності як умови ефективного статевого виховання. Підтвердженням цієї тези є результати проведеного дослідження щодо статевої освіченості та культури молоді, а також оцінки організації статевого виховання у вітчизняній школі учасниками педагогічного процесу (школярі, педагоги).

Аналіз результатів опитування дав можливість зробити наступні висновки щодо проблем організації статевого виховання в українській школі:

- не існує єдиного бачення щодо важливості статевого виховного процесу в системі освіти України;
- немає єдиного розуміння щодо того, як саме має здійснюватись статеве виховання;
- наразі наявні проблеми відповідної кваліфікації педагогів, які б могли здійснювати статеве виховання в межах школи;
- немає єдиного розуміння щодо змісту статевої виховної роботи: чому саме навчати та що виховувати в школярів.

Тому, єдиним вирішенням вищезазначених задач в умовах централізованої сучасної освіти стане розробка змісту, принципів, засобів та методів статевого виховного впливу на рівні держави та впровадження їх у суспільство.

Література

1. Статеве виховання в українській школі: зміст, стан, шляхи вдосконалення [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vipsoft.blob.core.windows.net /contest/1ba39d23870b434f61fbbfa2005a219e.pdf>

2. Міністерство освіти розповіло про статеве виховання в українських школах [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org /a/news-sexualna-osvita-v-ukrayini/30993996.html>

3. Сексуальна освіта – свідоме суспільство [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/seksualna-osvita-svidome-suspilstvo/>

4. Бялик О.В. Форми організації статевого виховання учнівської молоді в закладах освіти країн Євросоюзу // Міжнародна конференція «*Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*». Issue IV (46). 2016. С. 16–19.

5. Бялик Оксана. Статеве виховання школярів: вітчизняний та зарубіжний досвід : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 241 с.

6. Корнят В. Статеве виховання школярів як складова діяльності соціального педагога в школі // *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. Вип. 4. С. 91–96.

7. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв: «Прінт-Експрес», 2010. 30 с.

8. Тіло – храм святого духа: посібник для вчителя // *Програма статевого виховання підлітків*. Львів: Свічадо, 2006. 28 с.

9. Паничок, Т. Теоретичні напрямки статевого виховання в Німеччині в період існування ФРН і НДР (1949-1989 р.р.) // *Молодь і ринок*. 2007. № 8. С. 128–132.

МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

А.Гордієнко,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. У статті розглянуто поняття « стресових бар'єрів» як впливових чинників зміни атмосфери в педагогічному середовищі. Досліджено

причини та ознаки стресової напруги, проаналізовано поняття «професійне вигорання» викладача та ефективні методи щодо подолання негативних емоцій.

Ключові слова: *стрес, «професійне вигорання», методи щодо подолання негативних емоцій.*

Існування стресу – приклад дивної економичності й раціональності в біологічній організації людини. Організму немає необхідності щораз готувати відповідь на різні зовнішні впливи – ця відповідь закладена генетично.

Стрес супроводжує кожну людину впродовж життя. Слово «стрес» у перекладі з англійської мови означає «напруження». Вперше цей термін ввів у науковий вжиток 1946 року Ганс Сельє, канадський фізіолог. Під стресом Г. Сельє розумів систему реакцій організму до будь-яких вимог до нього, яка спрямована на створення адаптації чи пристосування організму до труднощів [1].

Ми згодні з думкою науковця, що стрес не є хворобою чи надзвичайним явищем, а природною психоемоційною реакцією на подразники (стресори), тому в кожній людини реакція може бути різною.

У ході аналізу ряду психологічних тренінгів, ми виокремили загальну концепцію розвитку стресового впливу, її стадії : **стадія тривоги**(це перша стадія, що виникає з появою подразника, що викликає стрес). Наявність такого подразника викликає ряд фізіологічних змін: в учасника прискорюється дихання, піднімається тиск, підвищується пульс. Змінюються й психічні функції: вся увага концентрується на подразнику, виявляється підвищений особистісний контроль ситуації.

Стадія опору: настає у випадку, якщо стрес-фактор, що викликав стрес, продовжує діяти. Тоді організм захищається від стресу, витрачаючи „резервний” запас сил, з максимальним навантаженням на всі системи організму.

Стадія виснаження: якщо подразник продовжує діяти, то відбувається зменшення можливостей протистояння стресові, тому що виснажуються резерви людини. Знижується загальна опірність організму. Учасник на цьому етапі вже не здатен контролювати свій психологічно-емоційний фон [4].

Мета дослідження: розкрити на основі аналізу психолого-педагогічної літератури сутність професійного стресу; визначити стресори та наслідки їх взаємодії в професійній діяльності; виокремити напрямки роботи щодо формування професійної стресостійкості вчителя.

Незважаючи на те, що професія вчителя характеризується постійними емоційними перевантаженнями, більшість педагогів, на нашу думку, не вміють знімати напругу, не знають прийомів відновлення рівноваги, тобто не мають навіть початкових навичок саморегуляції.

Це, перш за все, впливає на характер педагогічної взаємодії. У зв'язку з тим, що вчитель найчастіше проводить з дітьми більше часу, ніж батьки, не можна не враховувати значення величезного впливу його поведінки та емоційних реакцій на школярів.

Поряд зі стресогенними факторами, загальними для всіх людей, у діяльності викладача присутній ряд професійних стрес-факторів: відповідальність, необхідність бути об'єктом спостереження й оцінювання, постійно підтверджувати свою компетентність, а також тимчасова мінливість діяльності [3]. Останній фактор потрібно виділити не тільки тому, що він пов'язаний з найбільш яскравою відмінною рисою викладацької діяльності, але й тому, що його дія з роками підсилюється, якщо викладач не виробляє свою індивідуальну стратегію поведінки.

Стрес – це передумова перебудови й пристосування до нових умов діяльності. Як тільки змінюється зовнішнє середовище, так відразу виникає стрес того або іншого ступеня напруженості. У роботі викладача подібна мінливість є складовою частиною діяльності, тому можна сказати, що стрес - це його перманентний стан [4].

Отже, ми вважаємо, що основна психологічна проблема в діяльності викладача – це періодично виникаючий стан напруженості, пов'язаний з необхідністю внутрішнього настроювання на певне поведіння, мобілізацію всіх сил на активні й доцільні дії.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми часто зустрічали поняття «педагогічне вигорання».

Вигорання – це загальна назва наслідків тривалого робочого стресу й певних видів професійного стресу. Вигорання як процес починається з сильного й тривалого стресу на роботі.

Ризик "вигорання" залежить також від того наскільки функції, які виконують фахівці, відповідають їх статево-рольовій орієнтації.

Встановлено, що чоловіки більш чутливі до ситуацій, які вимагають від них демонстрації фізичних даних: відваги, емоційної стриманості, демонстрації власних успіхів у роботі. Жінки більш чутливі до чинників "вигорання" при виконанні тих обов'язків, які потребують від них співчуття, виховних умінь, підкорення. Жінки схильні займати позицію "матері", що особливо помітно у царині освітньої діяльності[1]. Враховуючи, що велику частину професійної роботи жінка-вчитель, жінка-викладач виконує поза межами освітньо-виховного закладу (підготовка до занять, самоосвіта, підготовка дидактичних матеріалів, наукових праць тощо), поєднуючи професійні обов'язки з додатковими, у

порівнянні з чоловіками, домашніми та родинними функціями, то ризик "психологічного вигорання" жінок-освітянок значно вищий, ніж чоловіків-педагогів[3].

Професійна діяльність викладача є дуже складною як за своїм змістом, так і за своєю формою. Викладач не може обмежуватися тільки викладанням дисципліни. Від нього очікують спостережливості, розуміння індивідуальних здібностей вихованців, володіння умінням результативного взаєморозуміння зі студентами, батьками, колегами по роботі.

Для викладача важливим є усвідомлення сутності феномену професійного вигорання для здійснення профілактики, ранньої самодіагностики та самокорекції даного негативного психологічного явища[4].

Стрес звичайно викликається короткочасними й довгостроковими стресорами. До короткочасного відносяться невдачі, відволікання уваги, страхи, біль, дефіцит часу; до довгострокових – конфліктні ситуації, небезпечна робота, ізоляція, тривалі нервово-психічні перевантаження.

Нижче наведено перелік різних станів людини, які можуть сигналізувати про наявність внутрішньої психічної напруги. Такий стан, як правило, обтяжує. Якщо в людини з'являється бажання зрозуміти його причину, то варто проаналізувати, які події її життя передували цьому стану. Варто пошукати невиражені почуття (гнів, тривогу, незгоду з кимсь або чимось, глибокий сум, втрату; розчарування тощо).

Попередником стресового стану може бути етап самовідданості, коли людина забула про себе в ім'я більш "важливих" людей або подій. Лише свідомий пошук й оцінка причин можуть перевести такі сигнали з емоційної сфери в раціональну[3].

Ознаки стресової напруги : неможливість зосередитися; занадто часті помилки в роботі; погіршення пам'яті; занадто часто виникаюче почуття втоми; дуже швидка мова; думки часто "вивітрюються"; часті "безпричинні" болі (тобто викликані не фізичними проблемами); підвищена збудливість; робота не надає колишньої радості; втрата почуття гумору; різке зростання числа викурених цигарок; пристрасть до спиртних напоїв; постійне відчуття недоїдання; відсутність апетиту або смаку до їжі; неможливість вчасно закінчити роботу[3].

Науковці(Аракелов Г. Г., Рыбакова М. М.) зазначають **причини стресової напруги :**

1. Набагато частіше доводиться робити не те, що хотілося б, а те, що потрібно, що входить у Ваші обов'язки.
2. Вам постійно бракує часу й Ви нічого не встигаєте.

3. Вас щось або хтось підганяє, Ви постійно поспішаєте.
4. Вам починає здаватися, що всі навколо затиснуті в «лещата» якоїсь напруги.
5. Вам постійно хочеться спати - ніяк не можете виспатись.
6. Ви бачите надто багато снів, особливо коли дуже втомилися.
7. Вам майже нічого не подобається.
8. Вдома, у родині почалися конфлікти.
9. Постійно відчуваєте незадоволеність життям.
10. З'являються все нові й нові борги.
11. Нема з ким поговорити про свої проблеми, та й, здається, немає особливого бажання ділитися.
12. З'являється комплекс неповноцінності: "в інших людей все інакше".
13. Ви не почуваете поваги до себе [1].

Розглянувши аспекти розвитку та впливу стресових ситуацій, ми проаналізували, виділили наступні ефективні та прості методи керування стресом :

- позитивне мислення (два «золоті правила» позитивного мислення: якщо вийшло один раз, вийде й другий; вийшло небагато, вийде й більше);
- глибоке дихання;
- м'язове розслаблення.

Якщо неприємностей в педагогічній діяльності неможливо уникнути, то доцільно спробувати одержати, наскільки можливо, користь, змінивши власний погляд на них:

- спробуйте сприйняти негативну подію як позитивну (наприклад, втрату роботи як можливість знайти кращу);
- поставтеся до стресу як до джерела енергії (у спокійному стані ви не змогли б стільки зробити; сприймайте проблему як виклик);
- не думайте про минулі події як про поразку;
- ви не можете відповідати за вчинки інших людей, а можете тільки контролювати свою реакцію на них(головне – перемога над емоціями) [2].

Так, до індивідуальних методів належать:

- регулярний активний відпочинок;
- релаксація (заняття йогою, медитація, аутотренінг);
- тренінг навичок самоконтролю поведінки;
- планування власного часу;
- забезпечення достатньої тривалості сну.

Ми переконані, що викладачеві корисно розробити свою систему ритуалів. При цьому варто пам'ятати, що, якщо сам викладач має потребу в однократному налаштуванні перед роботою, то аудиторії часто необхідне повторення ритуалу. Таким ритуалом може бути й вітання, й перекличка, якщо вона не займає багато часу, періодичні короткі усні завдання, анекдот наприкінці заняття. Отже, активний ритуал створює установку на діяльність.

Необхідно провести "розминку" мислення, орієнтовану на вид майбутньої інтелектуальної діяльності. Так, якщо має бути робота з абстрактним матеріалом, то розминку можна провести у формі усного рахунку. Якщо має бути діяльність, пов'язана із проектуванням, то краще вирішити наочне завдання. Але оскільки у всіх випадках має бути виклад, розповідь матеріалу, для чого потрібна активізація мовної функції, вербального мислення, то необхідно провести налаштування на цю функцію. Вона особливо важлива для людей замкнутих, що надають перевагу рефлексії, а не зовнішньому спілкуванню[2].

Отже, аналіз і дослідження психолого-педагогічної літератури дає можливість зазначити, що стрес – це перманентний стан викладача [3].

Основна психологічна проблема в діяльності педагога – це періодично виникаючий стан напруженості, який пов'язаний з необхідністю внутрішнього налаштування на певне поведіння; мобілізацію всіх сил на активні й доцільні дії. Для зменшення ризику стресу, насамперед, треба викладачу сформулювати установку на свою професійну діяльність й на діяльність аудиторії. Викладачеві корисно розробити свою систему ритуалів.

Наводимо зразок психологічної пам'ятки «Як легко пережити стрес?».

1. Вчитись планувати.
2. Визнавати й приймати обмеження.
3. Розвиватися.
4. Бути позитивною особистістю.
5. Вчитись терпіти й прощати.
6. Уникати непотрібної конкуренції.
7. Регулярно робити фізичні вправи.
8. Вчитись систематичному, безмедикаментозному методу розслаблення.
9. Розповідати про свої неприємності[4]

Висновки. Проаналізувавши отримані результати, робимо висновок, що стреси у педагогічній діяльності – явище закономірне. Головне – вміти ефективно керувати ними й використовувати їх собі на користь, вчитися на власних і чужих помилках. Це є запорукою збереження фізичного та психічного здоров'я, запобігання явища «професійного вигорання».

Література

1. Аракелов Г. Г. Стресс и его механизмы // *Вестник Московского университета*. Сер. 14. 1995. №4. С. 14–16.
2. Оржеховська В. М. Посібник з самовиховання. Київ: ІЗМН, 1996. 192 с.
3. Практическая психология для преподавателей. Москва: Информационно-издательский дом "Филинь", 1997. 328 с.
4. Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе. Москва, 1991. 200 с.
5. Якунин В. А. Педагогическая психология: учеб. пособие. СПб.: Изд-во Михайлова В. А. 2000. 349 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

М.Дулгер,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Ігрове навчання є дуже актуальним у час новітніх технологій. Воно найбільш ефективно впливає на інтерес дітей та зваблює їх залишити смартфони та пограти.

Доктор Джуді Вілліс у своєму пості писала про переваги ігрового методу та обґрунтувала використання дидактичних ігор для навчання. Вона також давала поради щодо використання ігрової моделі в класі [1].

Джеймс Пол Джі довгий час був чемпіоном з ігрового навчання у виступах, блогах і книгах. Quest to Learn (школа розташована у Нью-Йорку) наповнює технологію ігровим навчанням, де цілі підрозділи використовують місії, рівні босів для вивчення важливих стандартів з ігрового навчання.

Він називав вчителів "дизайнерами навчання", і з цим не можна не погодитися. Вчителі є «проектувальниками» всіх компонентів навчального середовища для учнів, від управління до оцінки. Отже, він ставить питання: як я буду розробляти привабливі ігрові блоки у своєму класі для оцінки важливих цілей навчання? [2].

Науковець зазначає, що ігрове навчання вимагає « потреби знати зміст». Щоб виконати завдання та рівні боса (завдання з зірочкою), учням потрібно буде вивчити зміст, отримати навички для їх виконання. Загальна тема уроку і «місія» представлені учням разом з квестами та рівнями боса, щоб створити позитивний настрій для виконання завдання[2].

У вітчизняній педагогіці та психології проблему ігрової діяльності вивчали К. Ушинський, П. Блонський, С. Рубінштейн, Д. Ельконін. Зарубіжні дослідники (К. Гросс, Ф. Шіллер, Г. Спенсер, К. Бюлер, З. Фрейд , Ж. Піаже та інші.) розглядали прояви багатогранного явища гри [3].

Особливо популярною була теорія К. Гросса. Суть гри полягала в тому, що вона готувала до інших серйозних занять; в грі практикуючий удосконалював свої навички. Головною перевагою актуальності цієї теорії було те, що вона о'єднувала гру з розвитком особистості. Недоліки теорії полягали в тому, що ця теорія показує тільки "зміст" гри, а не розкривала причини, мотиви, що спонукали грати[1].

Наведемо зразки дидактичних ігор, які ми використовували на уроках англійської мови у сучасній школі.

My way - my story

Мета гри: виховувати в дітях вміння слухати, розвивати їх фантазію та кмітливість; вміти діяти в команді та імпровізувати.

Правила гри: Вчитель заздалегідь може підготувати картки з транспортом і маленький дзвоник. Ділить клас на 2-3 команди й роздає кожній дитині по картці. Діти всі разом відправляються у подорож по «чарівному класу» на цьому транспорті. Діти придумують локацію до картки, яка до них потрапила та намагаються її зобразити на дошці. Локація може бути найнесподіванішою(все на погляд дитини). Це може бути космос, інша планета,пустеля, бомбосховище або ферма, де посадку робить літак. Завершуючи малюнок вони ставлять картку поруч. Тепер вони повинні :

- 1) придумати назву їх зупинці;
- 2) описати на чому вони будуть їхати(колір, розмір, вид транспорту);

3) описати локацію(місце, час, пора року; хто зустрічає, скільки людей приїхало, доїхали добре-погано; яка була погода, поки їхали; мета приїзду та чи сподобалася поїздка героям). Малює вся команда.

Діти обирають того, хто почне й вчитель «дзвонить» - повідомляє про зміну оратора. Тобто лунає дзвіночок – итина продовжує говорити те, про що казав попередній учень. Вчитель може зупинити учня або на початку речення, або в кінці. Вчитель «дзвонить» - обирає учня, котрий йде доповідати далі. Учень починає розповідь з тих слів, які почув від попереднього учня, продовжує говорити на «свій лад». (До опису можна додати будь-яку тему, яку ви вивчали на попередніх уроках(яку їжу везли з собою; який фільм дивилися по дорозі; які пам'ятки відвідували))

Наприклад : «We were driving an orange car. It was a big car with some ....*дзвіночок*...«Зміна учня» ....It was a big car with some scratches on the back door. ....»

Obviously?

Мета гри: навчити учнів правильно складати слова в реченні; удосконалити навички опису предметів; активувати словниковий запас.

Правила гри: вчитель обирає одного учня, він виходить до дошки так, щоб усі його бачили, задає якесь елементарне запитання, на яке можна відповісти тільки: так чи ні.

Наприклад: «Is The sky blue? – Yes, it is», «Is cake an iron tool? No, it is not».

І якщо відповідь була заперечною, тоді учень відповідає: «No, it is not», виправляє, наприклад : «A cake is a sweet that is served as a dessert» . Учень, який виправив речення – наступний, задає питання до класу.

Rainbow

Мета гри: практикуються фізичні вправи; розвивається кмітливість, фантазія.

Правила гри: Вивчаючи тему «Кольори», можна зіграти в гру «Веселка». За допомогою лічилки обирається «веселка»(учень), яка повертається обличчям до гравців, піднімає руки в сторони (протягом усієї гри веселка залишається на своєму місці). «Веселка» називає який-небудь колір англійською мовою, гравці знаходять цей колір у себе на одязі або у кого-небудь із сусідів (можна триматися за одяг інших). Торкаючись цього кольору, спокійно проходять під «веселкою» (під його руками). Якщо у гравця відсутній потрібний колір і немає можливості торкнутися названого кольору, він повинен швидко пробігти під «веселкою». Якщо «веселка» доторкнулася гравця, то він стає новою «веселкою», гра продовжується. Ось *приклад лічилок* для початку гри:

1. Twinkle, twinkle, little star. (Сяй, сяй маленька зірочка)

How I wonder what you are! (Чудово, що ти є!)

Up above the world so high, (Над землею так високо,)

Like a diamond in the sky. (Ніби в небі брильянт)

2. Eeny, meeny, miney, toe, (Іні, міні, майні, мою,)

Catch a tiger by his toe, (Зловив я тигра за ногу,)

If he squeals, let him go, (Як заричить, так відпуцу,)

Eeny, meeny, miney, toe. (Іні, міні, майні, мою.)

Numbered hedgehogs

Мета гри: перевірка та закріплення знань про цифри, перевірка лексики.

Правила гри: Вчитель говорить: «Зараз ми всі граємо в їжачків. Кожен їжачок намагається порахувати – скільки всього їжаків присутні на занятті. Та у кожного виходить по-різному. Кожен бачить різне число їжаків і по-різному рахує. Ми зараз відтворимо їх процес рахування».

Вчитель називає будь-яке число, а учні в цей момент придумують найрізноманітніші приклади, щоб відповіддю було загадане число. І кожен з групи має надати свій приклад. Тобто їжачок порахував, що $7 + 3 = 10$ їжачків. А інший бачить $11 + 9 = 20$ їжачків.

Приклад:

Вчитель: number twenty one

Учень 1: seven plus fourteen goes twenty one.

Учень 2: one plus twenty is twenty one.

Учень 3: forty from nineteen equals twenty one.

Учень 4: eight plus eleven plus two equals twenty one

On the way home

Мета гри: розвивати увагу; виховати вміння працювати в команді; повторити правила про вживання артикля, теми «Тварини», «Їжа».

Правила гри: Вчитель ділить групу на 2 команди. Кожній дає 1 колір. Група повинна придумати: кого вони зустріли по дорозі додому(яку тварину); які речі у них були цього кольору і страву (коли прийшли додому, то що їли). Переможцем буде та команда, яка перерахує більше всього предметів, продуктів, тварин загалом.

Приклад:

Вчитель: pink color

Команда: on the way home we met pigs, rats, flamingos, dolphins and hippos. At that time in our hands we carried a pink book, a pink notebook, a pink diary, a pink pen, a pink scarf was in the pocket, on our back we carried a pink bag. The bag

contained pink rulers, pencils, napkins, a pink water bottle, pink colored paper, and a pink wallet. When we got home we ate a raspberry, grape and pitahaya salad.

Wrong patients

Мета гри: розвивати фантазію у дітей; повторити лексику з теми «Медицина».

Правила гри: Вчитель викликає двох учнів до дошки, вони розігрують імпровізований діалог між «доктором» та «дивним пацієнтом». Діалог повинен складатися з постійних скарг пацієнта на все, що тільки можна. Тобто він сам собі суперечить. У цей час «лікар» може з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки, задавати питання. Учень може як відповідати на запитання, так і ігнорувати їх, грати «дивного пацієнта». У діалозі повинна використовуватися вся вивчена лексика: тема «Частини тіла людини».

Наприклад:

- Good morning, Doctor.
- Good morning, what are your complaints?
- My stomach hurts.
- Okey, stomach ache, what did you eat the other day?
- No, my neck hurts.
- Well, maybe you didn't sleep right .
- I don't think so. My knee hurts, Doctor.
- Perhaps you once fell on your knees.
- No, I suddenly had a headache.
- Is your home often very noisy?

Passionate about stories from books

Мета гри: удосконалити навички швидкого читання; перевірка навичок перекладу.

Правила гри: Вчитель заздалегідь готує для учнів два тексти та завдання до них(тобто аудіювання). Клас ділиться на дві команди. Розповідь розділяється на кілька частин(тобто, наприклад, в тексті 4 абзаци: кожен абзац на окремому листку). Повинно бути по копії на кожен команду. Перед початком уроку вчитель розклеює ці листки по класу(на листках написано якій команді належить текст). Урок розпочинається з того, що кожна команда повинна прочитати весь свій текст, встановити порядок абзацив, також відповісти на запитання (це можуть бути запитання по змісту або просто «True or False»). Переможцем стає та команда, яка перша зробить всі завдання.

Defenders

Мета гри: розвиток інтерес до уроку; усного мовлення; комунікації іноземною мовою.

Правила гри: Завдання учня – це описати якогось антигероя. Описати його вчинки, його зовнішність та характер. А завдання всіх інших дітей - це захистити антигероя. Можливо знайти його гарні справи, аргументувати його погану поведінку, також можна придумати історію з його дитинства, яка посприяла його поганій поведінці. Можна казати все що завгодно в захист героя. Учня, що буде відповідати, обирає промовець, що розповів історію про антагоніста.

Defense lawyers and prosecutors

Мета гри: розвиток інтерес до уроку; усного мовлення; комунікації іноземною мовою.

Правила гри: Це відтворення гри «Defenders» у більш широкому аспекті. Тут присутні як захисники, так і обвинувачі. Вчитель ділить клас на 2 команди. Перша команда - захисники, друга – обвинувачі. Тобто є адвокати та прокурори. Один з учнів (по бажанню) виходить і намагається розповісти про якогось негативного героя. Потім команди починають захищати або навпаки критикувати героя. Протягом гри команди можуть задавати будь-які питання промовцю, щоб більш точно висувати обвинувачення, або ж мати більш конкретні докази. Перемагає та команда, що висуває більше всього аргументів та впевніше підтримує свою позицію.

Millionaires

Мета гри: розвиток уяви та фантазії; закріплення лексики.

Правила гри: Вчитель задає питання до всього класу: «Якби ви виграли мільйон – на що б Ви його витратили?». Учні відповідають та розповідають про свої прагнення (за бажанням). Тобто намагаються створити абстрактний план витрати коштів на місяць після отримання грошей. Кожна витрата повинна бути пояснена.

Метою наступного ігрового завдання було: виховання в учнях відповідальності, практичності, пунктуальності, вміння чітко наслідувати інструкцію, працелюбності.

Кожної неділі вчитель вивішував малюнок в англійський куточок. В перший навчальний день учні обирали будь-яке слово, записували його. Потім слідували інструкціям. Діти на початку уроку разом обирали, обмірковували завдання дня.

Focus on a Word of the Week

WORD OF THE WEEK		
MONDAY	TUESDAY	
<p><u>WORD</u></p> <p>[ ]</p> <p><u>DEFINITION</u></p> <p>[ ]</p>	<p>I've used this word before. yes no</p> <p>Explain what the word means in your own words.</p> <p>[ ]</p>	
<p>PART OF SPEECH</p> <p>[ ]</p>		
WEDNESDAY	THURSDAY	FRIDAY
<p>Insert a picture to represent the word</p> <p>[ ]</p>	<p>Use the word in a sentence</p> <p>[ ]</p>	<p><u>SYNONYM</u></p> <p>[ ]</p> <p><u>ANTONYM</u></p> <p>[ ]</p>

Висновок. Отже, використання ігрових технологій на уроках англійської мови допомагає у засвоєнні матеріала школярами на уроках. В процесі ігрового навчання дитина більш захоплена матеріалом, краще сприймає інформацію. Ігри згуртовують клас, допомагають розвиватися учням, удосконалюють уміння дітей, їх навички, а також діти вчаться працювати у команді.

Література

1. Близнюк О.І., Панова Л.С. Ігри у навчанні іноземних мов : посібник для вчителів. Київ. Освіта, 2007. С.23– 24.
2. Галопова С.В. Сучасне викладання іноземних мов за кордоном. Київ: Алатон, 1997. С.34.
3. Джава Надія. Проблемні методи навчання іноземних мов. Київ, 1997. 56с.
4. Кондратюк І.Г. Активізація навчальної діяльності учнів на уроці. Київ: Либідь, 2016. С.66– 67.
5. Огієвич О. Дидактична гра – шлях до підвищення якості навчання і виховання учнів. Київ: Шкільний світ, 2015. С.12–15.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Г.Прокопенко,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація: *Інтеграція сучасних (в даному випадку інформаційних і комунікативних) і традиційних технологій в освітньому процесі створює нові прийоми, методи та форми навчання, одна з яких – дистанційна. Вона відповідає основному особистісно-орієнтованому підходу до навчання у сучасній освіті.*

Ключові слова: *інтеграція, сучасні технології у навчанні, програма eTwinning.*

Інтеграція навчальних програм у сучасному освітньому процесі - одна з концепцій, що обговорюється протягом багатьох років. Концепція «інтеграції» включає в себе ідею єдності між формами знання та відповідних дисциплін[1].

Результати досліджень показують, що інтегрована навчальна програма підвищує інтелектуальну допитливість учнів, заохочує до навчання та покращує навички у вирішенні різних життєвих ситуаціях.

В ході навчання учні отримують навички самостійної роботи з інтерактивними лекціями, додатковою літературою, інтернет-джерелами, таким чином, вони ще й розвивають вміння самодіагностики.

Науковці(Безух К.,Киселева Н.) розглядають різноманітні форми організації навчального процесу:

1. Теле-лекція і медіа-лекція (аудіо-, відео-, слайд-презентація, текстова з гіперпосиланнями на медіа-об'єкти). В системі дистанційної освіти вона може проводитися в реальному часі, фронтально та індивідуально.

2. Консультації: групові (не більше 5-7 чоловік) або індивідуальні. Вони можуть проводитися в реальному (чат, телефон, факс, SCIP, IGO, IFC) та відкладеному (електронна пошта, форум) часі, однак час відповіді на задані учнями питання не повинно перевищувати доби [1].

3. Семінари. Даний курс передбачає проводити семінари у вигляді чату, що дозволить учням точно, конкретно, коротко відповідати на питання. У свою чергу, цей варіант має й свої обмеження: тривалість семінару – 1 година, кількість учасників – 5 осіб. Заздалегідь складається список учасників, можна також визначити й порядок виступу, а також послідовність питань (бажано за однією темою).

4. Практичні роботи по цілям і завданням аналогічні лабораторним заняттям. Вони проводяться після вивчення кожної теми і носять узагальнювальний характер.

5. Проекти (групові, індивідуальні, дослідні, творчі, інформаційні).

6. Домашні завдання (завдання, прості домашні досліди).

7. Контроль (тестування).

8. Ігри[3].

Таким чином, інтеграція і за змістом, і за формою дистанційного і традиційного навчання в сучасній школі дозволяє перейти на новий рівень якісної освіти, що відповідає основним завданням ХХІ століття.

Далі розглянемо європейську програму з інтеграції eTwinning. Співтовариство практиків було створено в рамках європейської програми eTwinning, яка була запущена в 2005 році [2]. Ця програма, орієнтована на впровадження її у загальноосвітні навчальні заклади. Вона надає віртуальний простір і організаційну підтримку, аби допомогти вчителям знайти партнерів в європейських країнах для спільної роботи, обміну взаємними інтересами, розвиває навички взаєморозуміння між молодими людьми. Проект eTwinning створюється як мінімум двома партнерами – школами з різних країн Європи. Інші вчителі і школи можуть приєднатися до проекту, кількість партнерів не обмежена. Соціокультурна перспектива приписує додаткову перевагу технологій, яка може розширити співтовариство за межі фізичної аудиторії.

За рахунок регулярного використання цифрових інструментів шляхом взаємодії людей зі схожими інтересами створюється спільнота практиків. Таким чином, інтеграція навчальної програми вимагає цілеспрямованої взаємодії з мовними, культурними і дисциплінарними відмінностями [2].

Інтеграція навчальної програми в широке співтовариство фахівців-практиків може посилити його розвиток. Вчителі все ще знаходяться на різних етапах освоєння технологій, їх ставлення до технологій взаємопов'язане з їх педагогічним використанням. Таким чином, участь в співтоваристві практиків впливає на їхнє ставлення до інновацій та сприяє їх професійному розвитку.

Відповідно, роль технологій є інструментом, ресурсом і каталізатором соціально сконструйованих знань і розумінь. Таким чином, технології дозволяють ввести в навчальну програму змістовну навчальну діяльність[1].

Міжкультурна компетенція, за визначенням Байрама, включає в себе поєднання знань, навичок і відносин [2]. Ці чинники сприяють інтеграції навчальної програми через дистанційну співпрацю. Є кілька досліджень, які демонструють вплив eTwinning на учнів, вчителів та школи. Що стосується інтеграції навчальної програми, то автори заключного звіту заявляють, що інтеграція проектної діяльності в навчальний план є нормою, навіть коли проектна робота сама по собі не інтегрована під час уроку.

У дослідженні, проведеному в Польщі, більшість з 620 вчителів-учасників програми eTwinning підтверджують, що вміють інтегрувати технології в навчальну програму в обсязі, необхідному для участі в міжнародних проектах [2].

Таким чином, далі необхідні як теоретичні, так і етнографічні дослідження, щоб пояснити проблему інтеграції навчальної програми практики eTwinning в різних освітніх системах.

Зміст проектів, схвалених для отримання « знака якості», ділиться на 7 основних категорій:

- Повсякденна та шкільна освітня культура – найпопулярніша тема, яка присутня в кожному проекті;
- Історія, традиції та культура місцевого регіону;
- Екологічні проблеми - пов'язані з переробкою, забрудненням і захистом навколишнього середовища;
- Знання конкретних предметів, таких як математика, природничих наук та економіки;
- Образотворче мистецтво та музика;
- Багатомовне й багатокультурне співробітництво;
- Технології – безпека в Інтернеті або вивчення цифрових технологій;
- Міжкультурні питання – крім простих фактів і порівнянь, більше орієнтовані на міжкультурні відображення;
- Боротьба зі стереотипами, ксенофобією та нетерпимістю;
- ЗМІ - роль ЗМІ і цифрових медіа в суспільстві.

Наступна категорія пов'язана з проблемами навколишнього середовища, характерними особливостями природи в певному регіоні та охорона природного середовища. Робота над такими проектами підвищує відповідальність за

природу. Учні усвідомлюють глобальні та локальні аспекти навколишнього середовища.

Якщо школи розташовані в порівняно близьких місцях, то проекти стають більш успішні. Річка, берег моря або гори по сусідству з обома школами-партнерами створюють міцну площадку для співпраці. Важливість захисту навколишнього середовища краще розуміється, коли обидва партнери страждають від міського смогу або борються з автомагістраллю, запланованої через природний заповідник поблизу[2].

Науковцями зазначено такі види інтегрованих уроків:

Координовані (знання одного предмета ґрунтуються на знанні іншого предмета) – на таких уроках відбувається фрагментарне звернення до загальної проблематики в різних областях знань. Вони не формують цілісного світогляду.

Комбіновані – подібні уроки будуються на основі одного організуючого предмета, відбувається злиття кількох предметів в один, що дає можливість досліджувати одну і ту ж проблему з різних позицій.

Амальгованих (проектні) – уроки, на яких продумується розгляд проблеми під різними кутами зору, з використанням інформації з різних галузей знань. Вони повинні будуватися на основі вивчення життєвого досвіду або поширених соціальних проблем (проект розвитку, конструювання ігрового майданчика, проблема «нерозуміння» і «відчуження» серед молоді) [2].

Зазначимо форми уроків, які використовуються у сучасній психолого-педагогічній літературі:

- урок-подорож;
- урок-дослідження;
- урок-екскурсія;
- мультимедіа-урок;

проблемний урок [1].

Наприклад, тип уроку: урок повторення. Форми:

- повторювальний-узагальнюючий урок;
- гра (КВН, Щасливий випадок, Поле чудес, конкурс, вікторина);
- театралізований урок (урок-суд);
- заключна екскурсія;
- урок-аналіз контрольних робіт;
- урок-бесіда.

Такі уроки проводяться при вивченні великих тем програми або в кінці навчальної чверті, року. До них можна віднести підсумкові уроки.

Переваги інтеграції для вчителя:

- більш ефективно використання навчального часу;
- збільшення часу на відпрацювання практичних умінь і навичок;
- використання сучасних форм навчання;
- підвищення професійної майстерності вчителя;
- новий рівень мислення – глобальний, інтегрований, а не замкнутий в своїй вузькій спеціалізації;
- виключає дублювання навчального матеріалу;
- посилення міжпредметних зв'язків.

У формі інтеграції доцільно проводити узагальнюючі уроки, на яких будуть розкриті проблеми, найбільш важливі для двох або декількох предметів. Але інтегрованим уроком може бути будь-який урок зі своєю структурою, якщо для його проведення залучаються знання, вміння і результати аналізу досліджуваного матеріалу методами інших наук, інших навчальних предметів.

Наприклад, урок англійської мови з використанням елементів уроків музики, малювання, трудового навчання:

- вивчити творчість Шопена чи Баха та заспівати один з творів на англійській мові;
- дати дітям завдання прочитати текст “Країна мрії”, а потім вони повинні намалювали - як вони уявляють свою країну мрії;
- діти вибирають казку, яку вони хочуть показати (“Снігова королева”), розподіляють між собою ролі, вивчають слова на англійській та створюють собі костюми власноруч.

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що участь в проектах eTwinning стає важливим фактором, що об'єднує навчальний план, створює більш широке співтовариство фахівців-практиків за рахунок теле-співробітництва.

Інтегровані уроки розвивають потенціал самих учнів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення та знаходженню причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей. Більшою мірою вони сприяють розвитку мови, формуванню вміння порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

ІТ збагачують середу навчання й збагачують досвід. Програма eTwinning отримала такий широкий відгук серед викладачів, вчителів. Більш того, європейські педагоги створили спільноту практиків. Багатогранний аналіз процесів і результатів програми вказує на інтегративні тенденції, які мають місце в освіті. Зосередження уваги на соціальній взаємодії сприяє правильному впровадженню процесів інтеграції навчальної програми учасниками проектів.

Спільнота практиків готує молодих людей до життя в багатомовному, багатокультурному світі, в якому люди об'єднуються в мережі відповідно до своїх інтересів та уподобань.

Література

1. Mishra, P., Koehler, M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A new framework for teacher knowledge. *Teach. Coll. Rec.*, 2006. №6, P.117–154.

2. Knezek, G., Christensen, R. The importance of information technology attitudes and competencies in primary and secondary education. In *International Handbook of Information Technology in Primary and Secondary Education*; Voogt, J., Knezek, G., Eds.; Springer: New York, NY, USA, 2008. P. 321–331.

3. Безух К.С., Киселева Н.В. Інтеграція дистанційного та традиційного навчання в сучасній школі. *ГОУВПО «Ярославський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського»*, м. Ярославль. *МОУ гімназія*, 2019. №3. С.34–35.

ОНЛАЙН ТА ОФЛАЙН СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Валерія Карпенко,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. У статті зазначено, що ефективна професійна діяльність вчителя ґрунтується на вмілому педагогічному спілкуванні. Вона є умовою оптимізації навчання й розвитку особистості, соціалізації дитини, сприяє особистісному зростанню. Акцентовано увагу на проблемах онлайн – спілкування у зв'язку з сучасними проблемами світової пандемії.

Ключові слова: стилі педагогічного спілкування, онлайн та офлайн спілкування, психологічна установка.

Ефективна професійна діяльність вчителя ґрунтується на вмілому педагогічному спілкуванні. Вона є умовою оптимізації навчання й розвитку особистості. Саме спілкуванню належить найважливіша роль у соціалізації дитини, особистісному зростанні. Психолого-педагогічні дослідження (Мешко Г., Панфілова К.) довели, що для того, щоб виховання було ефективним, у дитини необхідно викликати позитивне ставлення до навчання. А таке ставлення завжди формується в діяльності, через складний механізм взаємин, спілкування[2].

В ізоляції дитина не може розвиватися. Тільки у спілкуванні з дорослими, з однолітками формується особистість дитини.

Спілкування – багатоплановий процес налагодження і розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну стратегію й тактику взаємодії, сприймання й розуміння суб'єктами спілкування один одного.

Отже, спілкування – це різноманітні контакти між людьми, зумовлені потребами спільної діяльності. У процесі спілкування завжди відбувається обмін інформацією, тобто комунікація. Спілкування, що ґрунтується на повазі до особистості незалежно від її віку чи соціального становища стає надійною основою співпраці, а отже є обов'язковою умовою успішної педагогічної діяльності[1].

Професійно-педагогічне спілкування повинно бути спрямоване на розвиток мотивації дитини, надання творчого характеру освітньої діяльності та формування особистості. Тому єдиним важливим завданням вчителя є вміння правильно його вибудувати.

Педагогічне спілкування допомагає вчителю організувати взаємодію під час освітнього процесу на уроці чи у позакласній діяльності як цілісний процес, не обмежуючись лише інформаційною функцією. Воно допомагає самоствердженню дитини в колективі, забезпечує співтворчість у групі, класі[2].

Науковці (Бондаренко Г., Мешко Г.) звертають велику увагу на педагогічному спілкуванні під час пандемії, адже освітній процес не призупинений, він лише має інші форми організації[1].

Це – онлайн й офлайн спілкування вчителя з учнями.

Сьогодні ми відокремлюємо педагогічне спілкування на офлайн та онлайн. Ми вважаємо, що зараз педагогічний працівник взаємодіє з учасниками освітнього процесу не так, як раніше. Зараз педагог – це коуч, який взаємодіє з усіма учасниками освітнього процесу за допомогою різних технічних засобів.

Тому постає важливе питання з приводу педагогічного спілкування в умовах онлайн та офлайн.

Онлайн – це коли в реальному часі спілкується педагог з усіма учасниками освітнього процесу, а офлайн – коли спілкування відбувається, але без прямої

взаємодії та з великим проміжком часу. Онлайн – це, так би мовити, пряма мова, пряме спілкування, а офлайн – це великий проміжок часу, коли ви спілкуєтесь, а реакція на вашу інформацію не моментальна, не своєчасна.

Усі ми зараз, під час пандемії та в звичайному житті користуємося різними соціальними мережами та меседжерами (Вайбер, Телеграм, Інстаграм тощо), проводимо уроки в асинхронному чи синхронному режимі.

Звісно ж, спілкування онлайн є складним процесом, тому що інформацію, навіть офлайн, усі сприймають по різному, що вже казати про спілкування онлайн. Відповідно, коли ми спілкуємося зі своїми учнями або їхніми батьками у соціальних мережах, необхідно чітко висловлюватися, уникати «розлогих» описів, які сприймаються важко. Треба не боятися бути креативним педагогом – на сучасному етапі зацікавити дитину виконати творче завдання в онлайн режимі[1].

Щоб оволодіти мистецтвом педагогічного спілкування, педагогу необхідно розвивати здатність до рефлексії, усвідомлення власної поведінки в спілкуванні, уміння відчувати інтелектуальні, емоційні, морально-вольові стани дітей; розуміти іншу людину; здатність налагоджувати контакти із учнями й активно впливати на них; оволодівати способами педагогічних впливів.

Ми зазначаємо, що досягнути запланованого результату й отримати задоволення від спілкування з учнями допомагає дотримання таких вимог:

1) Чітко формулювати конкретні завдання й зосереджувати увагу на їх розв'язанні.

2) Обмірковувати стратегії й тактику спілкування з учнями, підбирати оптимальні прийоми впливу на емоційну складову школярів.

3) Уміти вислухати дитину, не перебивати її, бути терплячим у спілкуванні.

4) Намагатися зрозуміти учнів-вихованців, навчитися відчувати зміни в психологічному кліматі класу.

5) Уміти стримувати свої негативні емоції у спілкуванні з учнями. Керувати собою, опанувати методи саморегуляції.

6) Уміти прощати, адже діти все таки мають право на помилку. Треба ставитися до дітей так, як би Ви хотіли, щоб вони ставилися до Вас. Ніколи не принижувати здібності вихованців, не давати негативних оцінок їх особистості.

7) Виробити власну методику взаємодії з «важкими» дітьми.

8) Подбати, щоб в арсеналі методів впливу на учнів-вихованців переважали похвала, заохочення, схвалення. Вселяти в дітей надію.

9) Частіше усміхатися усім: учням, батькам, іншим вчителям – це забезпечує успіх педагогічної взаємодії.

У дослідженні ми зазначаємо, що важливою характеристикою педагогічного спілкування є його стиль. Ми вважаємо, що стиль спілкування, який притаманний кожній людині, мабуть, залежить від різних моментів – від історії життя, від ставлення до людей; від того, яке спілкування найбільш є цінним в суспільстві. Разом з тим стиль спілкування, визначаючи те, як людина повинна будувати й розуміти різні ситуації, впливає на її життя, формуючи ставлення до людей, способи вирішення проблем і особистість[3].

Описано у психолого-педагогічній літературі багато стильових характеристик різного ступеня узагальненості: стиль життя, стиль діяльності, стиль спілкування, когнітивні й емоційні стилі тощо. Співвідношення між ними ще недостатньо добре вивчено, але всі дослідники стилів спілкування(В.Сухомлинський, Кан-Калик, Роберт Розенталь Ленор Джекобсон, Г.Мешко тощо) визнають продуктивність цього напрямку[2].

Кожній людині властивий свій цілісний стиль спілкування, який накладає відбиток на його поведінку та спілкування в будь-яких ситуаціях. Він відображає саме особливості спілкування людини, що характеризує її загальний підхід до побудови взаємодії з іншими людьми.

Але у сучасних умовах ця проблема, а саме онлайн спілкування педагогічного працівника, висвітлена ще недостатньо. З моменту настання карантину по всій Україні пройшло не досить багато часу, щоб вивчити це питання та залучити всіх до правильної та ефективної освітньої роботи.

Тому ми пропонуємо розгляд окреслених стилів спілкування. Взагалі виокремлюють три головні стилі педагогічного спілкування: авторитарний, ліберальний та демократичний. За В. Кан-Каликом, виокремлюють п'ять головних стилів педагогічного спілкування: спілкування на основі захопленості спільною діяльністю, спілкування-загравання, спілкування-дистанція, спілкування-заякування, спілкування-перевагу тощо[2].

Спілкування на основі захопленості спільною діяльністю передбачало співробітництво, спільну зацікавленість, співтворчість, а також високий рівень компетентності педагога та його моральних установок. Такий стиль спілкування відрізняв діяльність В.О.Сухомлинського від інших педагогів. На цій основі формувалася своя система взаємовідносин з дітьми В. Ф. Шаталов. Цей стиль спілкування можна розглядати як передумову успішної спільної навчально-виховної діяльності. Захопленість спільною справою – джерело дружності[4].

Спілкування-дистанція – педагог і вихованець займали різні соціальні позиції, тому повинна існувати дистанція в їх відносинах. Педагогу важливо володіти мистецтвом дистанції, щоб уникнути фамільярності у спілкуванні.

Спілкування-залякування будувалося на жорсткій регламентації діяльності учнів, на їх беззаперечному підпорядкуванні, страху; орієнтувало дітей на те, чого робити не можна.

Спілкування-загравання ґрунтувалося на бажанні педагога подобатися вихованцям, отримати у них авторитет, який швидше за все буде «дешевим», хибним.

Спілкування-перевага характеризувалося бажанням педагога «підвестися» над вихованцями; він був поглинений собою, відсторонений від дітей, мало цікавився своїми відносинами з ними, не відчував учнів.

Якщо перші два стилі є гуманістичними, суб'єкт-суб'єктними взаємодіями «педагог – вихованець», то спілкування-залякування, спілкування-загравання, спілкування-перевага відносяться до негативних стилів і характеризуються суб'єкт-об'єктними відносинами між педагогом та вихованцями.

Ми згодні з науковцями (Бондаренко Г., Мешко Г.), що педагогічне спілкування – досить складний феномен, який потребує творчого підходу. Вони зазначали, що виходячи із логіки навчально-виховного процесу, професійне спілкування має певну структуру, яка включає такі етапи:

1) **Моделювання** очікуваного спілкування з окремими вихованцями або дитячим колективом. Його здійснює педагог завчасно на основі знань особливостей фізичного та соціально-психічного розвитку особистості вихованця, розуміння особливостей прояву його характеру, обізнаності з рівнем розвитку колективу, передбачення можливих зустрічних дій окремого вихованця або всього колективу. Цей етап можна назвати прогностичним.

2) **Організація початкового етапу** спілкування потребує швидкого залучення вихованця до процесу безпосередньої взаємодії. Інколи цей етап називають "комунікативною атакою". Головне, щоб організація здійснювалась через конкретну діяльність і спрямовувалась на діяльність, яка викликає в учнів інтерес.

3) **Керівництво спілкуванням** у педагогічному процесі передбачає підтримання ініціативи вихованців у спілкуванні, внесення необхідних корективів, врахування соціальних умов, віку вихованців, їхніх індивідуальних особливостей, заохочення до активного спілкування.

4) **Аналіз результатів спілкування** має бути спрямований на зіставлення проведеної роботи з раніше визначеними завданнями, виділення й аналіз допущених помилок, обдумування шляхів і засобів подолання виявлених помилок у майбутньому[4].

У педагогічному спілкуванні надзвичайно важливою є психологічна установка вчителя. Роль установки в педагогічному спілкуванні було досліджено під час експерименту, який увійшов у історію педагогіки як "ефект Пігмаліона"[4]. Американські психологи Роберт Розенталь і Ленор Джекобсон після психологічного обстеження школярів (визначення рівня їх розумового розвитку) повідомили вчителям, що в класах є учні з високим інтелектуальним потенціалом. Вони назвали прізвища дітей, які насправді мали різні успіхи й здібності. Через деякий час психологи виявили помітні успіхи в розвитку тих дітей, які були названі серед кращих, але мали посередні оцінки. Сталося це тому, що вчителі, дізнавшись про здібності своїх вихованців, змінили психологічну установку щодо них. Навіть якщо рівень знань учня був низьким, учитель почав уважніше ставитися до нього. А це змінювало його ставлення до учня й характер стосунків, загалом.

Висновки. Якщо для педагога спілкування є передусім видом професійної діяльності, то для учня — це вид повсякденної життєдіяльності. Тому, спілкуючись з учнями, педагог повинен не тільки взаємодіяти з вихованцем, але й залишатися одночасно поза ним, бо йому треба спостерігати, аналізувати, коригувати, приймати рішення тощо.

Онлайн спілкування буде продуктивним лише тоді, коли ґрунтуватиметься на повазі до особистості учнів, розумінні їх потреб та інтересів; на вмінні правильно оцінювати ситуації та обирати необхідний тип спілкування: як офлайн, так й онлайн. Педагогу необхідно уважно вивчати особистість учня, перевіряти будь-яку інформацію, яка пов'язана з ним. Необхідно переоцінювати внутрішні установки – тільки за таких умов вчитель зможе побудувати з учнями справжнє, дієве, педагогічно доцільне спілкування.

Найважливішою складовою вербальних засобів зовнішньої педагогічної техніки є здатність учителя організувати ефективне педагогічне спілкування. Адже у процесі спілкування проявляються професіоналізм учителя, його педагогічна майстерність і педагогічний артистизм.

Також існує ціла низка правил педагогічного спілкування: якомога частіше посміхатися, тому що це одразу викликає позитивні емоції; моделювати спілкування не «від себе», а від учнів, їхніх запитів та потреб; уміти слухати учнів, зважати на їхню думку; у спілкуванні враховувати стать вихованця; частіше висловлювати схвалення, заохочення тощо.

Можна ще зробити висновки, що основою педагогічного процесу є особистість учня. Тож організовуючи педагогічне спілкування, вчителів, насамперед, необхідно враховувати особистісні якості учнів(наприклад, яким

чином можуть поводитися учні різного темпераменту в запропонованих обставинах).

Література

- 1) Бондаренко Г. Уроки мислення як засіб формування творчих здібностей молодших школярів // *Початкова школа*. 1999. № 5. С. 51–53.
- 2) Етика ділового спілкування: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. Я. Харченко, Я. І. Юрків: Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 507 с.
- 3) Етика ділового спілкування: навчальний посібник / За ред. Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 344 с.
- 4) Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2010. 200 с.
- 5) Панфілова А.П. Теорія і практика спілкування. Москва: Академія, 2007. 218 с.

ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ «ВАЖКИХ» ПІДЛІТКІВ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Вікторія Карпенко,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Підлітковий період – важкий період психічного розвитку особистості. Часто причини появи «важкої» дитини у цей період пов'язані з віковими особливостями розвитку дітей підліткового віку. Через гормональний дисбаланс виникає підвищена чутливість і емоційна неврівноваженість, тому в цьому віці молоді люди можуть часто плакати, скандалити. Додамо ще до цього

«підлітковий негативізм», як бажання відокремитися від дорослого та показати свою самостійність.

Науковці(С. Я. Харченко, Я. І. Юрків) зазначають основні особливості цього віку:

- 1) перебудова моторного апарату;
- 2) психічні зміни, пов'язані зі статевим дозріванням;
- 3) деформований розвиток сексуального інтересу;
- 4) дисгармонія соціального та біологічного розвитку;
- 5) прагнення завоювати статус дорослого;
- 6) недостатня критичність до себе, але збільшена до інших;
- 7) рефлекс наслідування, груповий егоїзм, конформізм;
- 8) швидкий темп зміни настрою;
- 9) накопичення дефектів виховання (порушення емоційної сфери, соціальна незрілість, невпевненість, безвідповідальність);
- 10) почуття дорослості, проблема самостійності, реакція емансипації;
- 11) аморфна мораль;
- 12) збудливість, конфліктність, загострене почуття власної гідності [3].

Ці особливості віку можуть стати причинами появи «важких» підлітків.

Психологія підлітка значно відрізняється від психології дорослої людини. Будь-яка спроба дорослих скоординувати або вплинути на його поведінку викликає щось подібне до «сигналу небезпеки», погрози «посягання» на особистісне «Я», викликаючи негативну реакцію з боку дитини. Якщо батьки нестриманно ставляться до змін, що відбуваються в підлітковому віці, то частіше в сім'ї виникають конфліктні ситуації, тим більш руйнівними виявляються їх наслідки. Досить часто девіантна поведінка підлітка - наслідок неприйняття батьками його «нового образу». Батьки дуже часто знімають з себе відповідальність за те, як саме виховали свою дитину, адже зручніше вважати, що він поганий та «проблемний».

Дорослі ухиляються від власної відповідальності за те, що перед ними – важкий підліток.

Підліток може бути чудово адаптованим, зовні вихованим, чемним у суспільстві. Дорослі навіть не розуміють, що він здатен на підлість, зраду, лицемірство, жорстокість. Тож, не завжди приємний і успішний підліток є благополучним. Розпізнати те, чого не видно, на перший погляд, можна у конфліктних ситуаціях. Причому це має бути не одноразова дія, а ціла низка вчинків. А безкарність, байдужість оточуючих до негативної поведінки, тільки посилює безвідповідальність такої людини; стимулює черствість її душі,

безсердечність, бо неприйняття ними моральних норм і правил співжиття може бути досить довго прихованим від сторонніх очей [2].

Першим прикладом для наслідування у дитини виступають її батьки, потім вихователі та вчителі. Але вони можуть допустити безліч помилок. Батьки служать дитині джерелом наслідування. У такому віці вона ще не може адекватно й об'єктивно оцінювати ситуації критично. Вона вбирає отриману інформацію та видає її своєю поведінкою. І якщо допускати помилки, то цей приклад призведе до того, що у дитини будуть відхилення в поведінці та спілкуванні, навчальній діяльності.

Проводячи психолого-педагогічний аналіз (С. Я. Харченко) причин виникнення певного психологічного стану та поведінки важких підлітків, ми з'ясували установки, ставлення та поведінку в сім'ї [3].

Особливої уваги потребують підлітки, у яких виражена така риса, як лінь. Вони, зазвичай, байдужі до проблем інших. Таких дітей необхідно стимулювати за рахунок заохочення їх прагнення та спроб до чого-небудь; пробуджувати у них потребу працювати шляхом схвалення їх результатів; прищеплювати бажання до діяльності.

Потрібно навчитися розрізняти лінь, яка є наслідком втоми, від ліні, яка виражається в категоричному небажанні працювати. У будь-якому випадку, кожному підлітку буде корисно займатися нескладними домашніми справами, як мінімум, прибиранням своєї кімнати. А ще краще залучати їх до прибирання всього будинку, допомоги батькам на кухні (незалежно від статі дитини, адже чоловіки теж повинні вміти готувати) та інших справах, які бажано більш-менш рівномірно розподілити між усіма членами сім'ї.

У важких підлітків також часто спостерігається така риса, як брехня. Такі підлітки ховають свій страх бути покараними, можливо, навіть розчарувати батьків у невдачі. Тому, необхідно, перш за все, знайти причину, а після створити атмосферу довіри на взаємній повазі. На жаль, найчастіше причиною брехні підлітка є його батьки. Більшість дорослих людей не знають, як виховувати дитину.

Науковці вважають, що для корекції поведінки, насамперед, слід провести діагностику її причин, знайти індивідуальний підхід до дитини, використовувати виховні можливості дитячого колективу, залучати учня до реальних процесів життєдіяльності класу, школи. Завдання педагогів — ліквідувати несприятливі тенденції в розвитку школярів на такій стадії, коли вони ще не набули стійкого характеру [1].

Вчені (Бондаренко Г., Ш.Амонашвілі) зазначають, що перші ознаки проблеми можна відстежити та виявити вже в дошкільному віці. Для цього необхідно навчитися відслідковувати несприятливі фактори, що впливають на виникнення педагогічної занедбаності [1].

Вчителю необхідно знати індивідуальні особливості дітей й основні принципи вивчення індивідуальних особливостей для організації індивідуальної роботи з педагогічно занедбанними дітьми. У ході дослідження ми виокремили план роботи класного керівника щодо роботи з такими учнями, орієнтуючись на наступні положення:

1. Вплив на умови сімейного виховання дитини:

- підвищення психолого - педагогічної грамотності батьків;
- допомога в організації розумової діяльності дитини;
- контроль за організацією нормального режиму дня дитини;
- індивідуальні консультації з батьками.

2. Удосконалення виховної роботи з класом:

- гуманізація міжособистісних взаємин у дитячому колективі;
- створення належного мікроклімату;
- корекція взаємин педагога з дитиною.

3. Допомога дитині в особистісному рості:

- вивчення дитини;
- індивідуальна робота з усунення недоліків інтелектуальної, моральної, емоційно-вольової сфери;
- включення дитини в активну діяльність на основі її інтересів і нахилів;
- керівництво спілкування дитини з ровесниками;
- подолання негативної мотивації учіння [3].

До цієї роботи, крім школи, повинна долучитися родина, дитячі організації, позашкільні установи, актив класів, громадські організації. Треба лише спиратися на здоровий дитячий колектив, діяти спільно з ним, через нього. Тільки спільними зусиллями, при єдності виховних впливів можна вирішити цю проблему.

Основним з засобів перевиховання повинна бути правильна організація життя та діяльності « важкої» дитини. Треба пам'ятати, що моралі, нотації не дієві засоби виховання педагогічно занедбаної дитини.

Перевиховання не можна розуміти тільки як усунення, викорінювання чогось, боротьбу з недоліками та пороками. Перевиховання –це формування розвитку позитивних звичок, рис і якостей, ретельне культивування здорових моральних тенденцій.

Необхідно задіяти «важкого» школяра в процес самовиховання, організувати боротьбу його самого з власними недоліками.

Здійснюючи індивідуальний підхід, варто пам'ятати, що на учнів по-різному впливає заохочення. Одного учня корисно похвалити, тому що це зміцнює його віру у свої сили; стосовно іншого - від похвали краще втриматися, щоб не привести його до самозаспокоєння, самовпевненості.

Підкреслення недоліків учня може зіграти негативну роль стосовно невпевненої в собі дитині та позитивну, якщо школяр занадто самовпевнений і несамокритичний.

На одних школярів діє простий осуд, на інших подібні форми осуду враження не справляють. Стосовно таких школярів варто застосовувати більш жорстокі міри стягнення. Але при цьому необхідно ясне мотивування цієї міри стягнення (щоб у школярів не виникло думки про непослідовність і несправедливість учителя).

Ми згодні з лумкою Л.П.Пономаренко, який вважає, що для правильної організації роботи з педагогічно занедбаними дітьми проводять педагогічні консилиуми за участю шкільного психолога, вчителів, батьків дитини. Вони всебічно аналізують причини, що спричинили труднощі у житті дітей; особливості їх поведінки та окреслюють шляхи та методи перевиховання. Незважаючи на складність і тривалість процесу перевиховання, педагоги мають вірити в силу виховного впливу на особистість [3].

Результативність перевиховання залежить від вразливості, пластичності та сили біологічних задатків, від тривалості негативного досвіду особистості, її готовності до виправлення. Процес перевиховання неоднаково впливає на дітей. Перевиховання може бути малоефективним, якщо діти протидіятимуть йому або не сприйматимуть його позитивно.

Уникнути кризи підліткового віку неможливо, але послабити його негативний вплив на поведінку підлітка можливо. Наведемо поради психологів, педагогів (Р.В.Белоусова) батькам й викладачам [2].

1. Не слід забувати, що дитина в будь-якому віці - особистість, і ставитися до неї необхідно як до особистості, поважаючи думку й інтереси.

2. Не варто звертатися до авторитарного стилю виховання, намагаючись підпорядкувати підлітка своїй владі. Швидше за все, це викличе негативну реакцію з боку дитини та спровокує конфлікт.

3. Не треба нав'язувати підліткові свою думку на стан речей, висуваючи його як єдино правильне. У дитини зразу з'явиться своя думку, відмінна від Вашої.

4. Не слід відгукуватися негативно про друзів підлітка, про його улюблену музику, серіал.

5. У спілкуванні з підлітком необхідно уникати таких висловлювань: «Це мій дім і я тебе забезпечую», «Ти ще нічого не зробив доброго в цьому житті», «Я несу за тебе відповідальність, і ти будеш робити те, що я скажу». Подібні твердження можуть викликати тільки бурхливий конфлікт.

6. У період підліткового віку батькам треба бути більш уважними до дитини; намагатися «не виставляти» свою перевагу; триматися з ним відкрито, доброзичливо, даючи зрозуміти, що в будь-якому випадку вони готові допомогти йому порадою, підтримати у важкій ситуації.

Висновки. Важкий підліток не повинний бути пасивним об'єктом виховних впливів, необхідна активізація його особистості, використання її здорових моральних сил для боротьби з власними недоліками. Треба показати важкому школяреві щире романтичне моральне виховання, спробувати сформулювати в нього ідеал мужньої, вольової людини, дати надихаючий зразок для наслідування.

Звичайно, не можна розраховувати на те, що за порівняно короткий час можна цілком виправити особистість, ліквідувати такі відносно стійкі риси, як брутальність, упертість, лінь, цинічне відношення до моральних принципів, розхитаність, недисциплінованість.

Але якщо подібна робота з «важкими» школярами не буде епізодом, та суспільно здорова діяльність поступово призведе до того, що організованість витисне розхитаність, наполегливість – упертість. Суспільна мораль витисне помилкову мораль групової егоїстичної солідарності.

Педагогу, насамперед, необхідно добре знати дітей, бачити в кожному з них індивідуальні, своєрідні позитивні риси.

Література

1. Білецька С. Дитиноцентрована педагогіка. Теорія і практика західних країн: навч. посіб. Харків: Факт, 2008. 308 с.

2. Шарко В.Д. Сучасний урок. Київ: Освіта, 2000. С.68– 89.

3. Ярмаченко М.Д. Актуальні питання педагогічної науки. Київ: Знання, 1997. С.67– 68.

ВЧИТЕЛЬ СУЧАСНОСТІ – ТІКТОКЕР

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Я.Грек,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ТікТок-сервіс, який призначений для створення та перегляду відеороликів протягом 15 секунд. В основному відео представляють собою кліпи, скетчі чи реакції на тренди. Крім цього, він дозволяє запускати прямі ефіри.

На 2018 рік припав розквіт популярного сервісу. Йому навіть вдалося обійти Instagram в завантаженнях.

За даними (листопад 2018 року), щоденна аудиторія сервісу становить 800 млн. користувачів. При цьому важливо відзначити, що сервісу вдалося набрати таку базу користувачів практично за рік, у той час як у Instagram пішло на це близько 9 років.

Багато хто помилково вважає, що ця програма створена лише для розважального контенту.

Ми у дослідженні розглянули, як використовують можливість цієї мережі сучасні вчителі.

Наприклад, Діана Колеснік – вихователька дошкільного навчального закладу. На даний момент її аудиторія складає пів мільйона підписників.

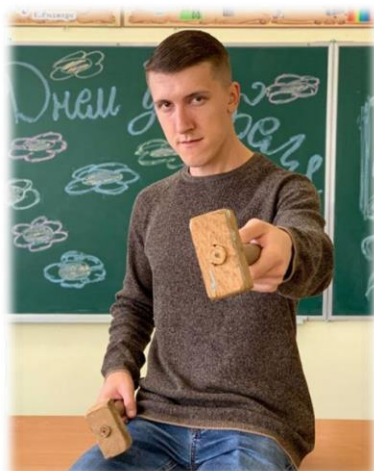
У своєму блозі педагог розповідає про свій активний спосіб життя, різні методики виховання дітей дошкільного віку, знімає відео-роздуми на тему: «Чому професія педагога є важкою працею?».

Проживає вона в Калінінграді, має сім'ю. Її життєве кредо : «Фактично 10 років я віддаю серце дітям, а вони платять мені взаємністю».

Переглядаючи відео на її акаунті складається враження, що вона дійсно фахівець. Активно займається з дітьми дошкільного віку, адже вони у віці 4-5 років можуть сказати на п'яти мовах світу фразу «Смачного» та грають сценічні ролі на англійській мові. Діти грають в різні ігри, читають, танцюють та співають. Навіть роблять різні природничі досліди, що розвивають дослідницькі уміння дітей.

Нас зацікавила педагогічна діяльність Андрія Щербини – вчителя інформатики та фізики. Викладає в місті Александрія у місцевій школі. Його блог став таким популярним близько року й він одразу знайшов свою аудиторію. У своєму блозі не розповідає про методи виховання, а навпаки, деякі з них висміює, аргументуючи свою думку. Він знімає різні скетчі,

також розповідає кумедні історії, які траплялися з ним та його учнями. Головний напрямок його діяльності – це відповіді на запитання дітей та дорослих щодо школи. Також інформує про нововведення в освіті, дає корисні поради студентам. Проводить ефіри, де спілкується зі своїми учнями. На його думку: «Саме такий метод комунікації дозволяє мені зблизитися зі своїми учнями на всі

@dinakolesnik79

344 Подписки | 448.0K Подписчики | 7.2M Лайки

Муниципальный сад не приговор 😊
Хороших воспитателей много 📌

@neandrey_26

40 Подписки | 659.7K Подписчики | 23.7M Лайки

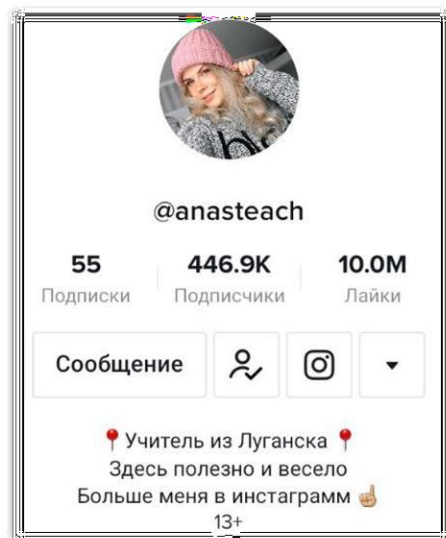

Знаешь 😊 я ещё жду тебя здесь 😊

📌 <https://t.me/pfizik>

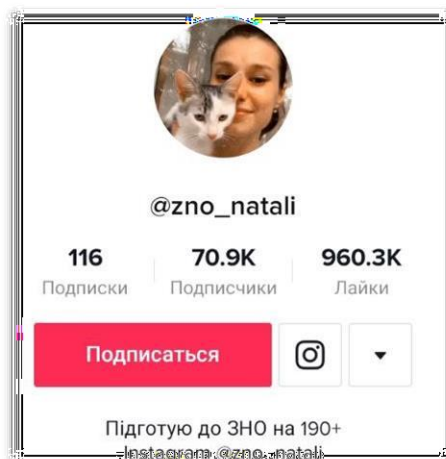
100000%».Також ділиться деякими особистими лайфхаками щодо вивчення важкого навчального матеріалу.

У Анастасії Віталіївни, вчительки молодших класів з Луганська, блог насичений великою кількістю інформації щодо виховання учнів початкових класів. Вона ділиться своїми методичними рекомендаціями щодо проведення уроків та пише пости в Instagram щодо професії педагога.

Вона зазначає: «Багато хто запитує, як я знаходжу спільну мову з дітьми. Та ніяк, просто з ними на одній хвили, підтримую їх інтереси, але постійно зупиняю, якщо «заграються». Можу співати з ними сучасні пісні, розповідати жарти. Завжди готова вислухати навіть найбезглуздішу (на погляд дорослих) думку або історію. Їм це важливо, розумієте?» Саме цією її цитатою можна коротко описати її ставлення до роботи та дітей. Тисячі матусь дякують їй у коментарях за те, що вона допомагає своїми відео впоратися з дитячими проблемами, з «важким» дитячим характером.

Наприклад, Наталія Срокіна – викладач української мови та літератури. Не дивлячись на її невелику аудиторію, її контент наповнений поясненням завдань з Зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури. Саме з її допомогою майбутні абітурієнти готуються до ЗНО. Також вона за умови пандемії відкрила безкоштовний онлайн курс з української мови та літератури.

Вона зазначає: «Я багато працюю, але сірих буднів у моєму житті якомога менше, бо кожне моє заняття – це ніби витвір мистецтва. Я додаю відео, анімації, кейси з реального життя. Діти задоволені! Завдяки цьому я отримую нову мотивацію. Я дуже люблю свою роботу!».

Заслугове на увагу педагогічна діяльність Каминіної Олени – педагога з найменшою аудиторією, але з найбільшим досвідом роботи. Від викладання в школі відмовилася та перейшла у блогерство. Її блогу понад 7 років, за цей проміжок часу запустила чималу кількість марафонів з підготовки до ЗНО з математики.

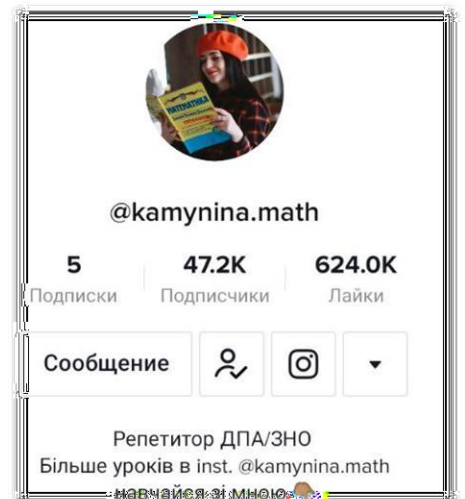
В даний час кількість її учнів перевищує 3 тисячі.

Головна мета її блогу – допомога в складанні екзамену. Навіть діти, які не розуміють певного завдання, чи не мають коштів для навчання з репетитором, можуть з нею займатися. В коментарях багато школярів пишуть їй проблемні завдання, а в свою чергу, Олена розбирає разом з ними їх та дає поради. Також вона займається з людьми, які давно

закінчили школу, але лише зараз вирішили вступати до вищих навчальних закладів. Кожного тижня можна з нею поспілкуватися особисто під час прямого ефіру. Та найцікавіше те, що саме вона запровадила щотижневу гру «Math Quiz», де за невелику плату, усі бажаючі можуть перевірити свої знання з математики.

Висновки. Багато хто вважає, що вчителі, це люди, які не можуть бути популярними чи знаменитими особами. Але 21 століття повністю змінює наші думки про них. Педагог – це покликання. І ми розуміємо, що вчителі йдуть на різні ризиковані кроки задля того, щоб розуміти учнів на всі 100 відсотків. Намагаються їм допомогти у розумінні того чи іншого матеріалу, підтримують у проблемних ситуаціях учнів. Вчитель – це велика відповідальність, адже покоління змінюється, вони повинні встигати за «трендами». Від них залежить,

яких людей ми виховаємо. Видатний італійський педагог М. Монтессорі зазначала: «Задача виховання полягає у підготовці дитини до життя, а не до школи»[2].

Література

1. Анненков І.П., Байдан М.А., Горчакова О.А., Руссол В.М. Педагогіка: навчальний посібник. Львів: Новий світ-2000, 2018. 567 с.
2. Прокопенко І. Педагогіка: навч.посібник . Вид-во: Фоліо, 2015. 572 с.
3. Педагогіка: навчальний посібник / За ред. З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, Т. Ю. Осипова та ін. 2-е видання, перероб. і доп. Харків : Бурун Книга, 2009. 303 с.
4. Педагогіка : навчальний посібник / За ред. Пермяков О.М., Морозов В.В. 4-е вид., виправл. і доповн. Київ: Знання, 2016. 198 с.

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'І

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

А.Геращенко,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Сім'я є соціумом, у якому найбільшою мірою виявляються індивідуальні особливості кожного із батьків, їхніх дітей, інших членів родини; реалізуються потреби; формується поведінка та відбувається розвиток особистості, тобто реалізується самопізнання, самоактуалізація та соціалізація її членів.

Саме ці фактори істотно впливають на зміст виховання особистості дитини, педагогічну культуру батьків, визначають певні його тенденції. В.О.Сухомлинський писав.: «Головний зміст і мета сімейного життя — виховання дітей. Головна школа виховання дітей — це взаємини чоловіка та дружини, батька й матері»[2].

На нашу думку, сім'я – один з основних інструментів, що забезпечує взаємодію особистості та суспільства. Вона дає уявлення про життєві цілі та цінності, про поведінку в побуті, про моральність, гуманізм тощо. У сім'ї людина отримує практичні навички застосування цих уявлень у стосунках з іншими людьми, засвоює норми поведінки в різних ситуаціях повсякденного спілкування. Сім'ю можна розглядати в якості моделі та форми життєвого тренінгу особистості.

З одного боку, соціальний досвід набувається в процесі безпосередньої взаємодії дитини з членами своєї сім'ї, з іншого боку, він накопичується за рахунок спостереження з боку дитини за особливостями взаємовідносин інших членів сім'ї між собою.

Науковці (І.Бех, І.Зязюн) зазначають, що завдання сім'ї полягає у тому, щоб створити максимальні умови для інтелектуального зростання та розвитку дитини»[1]. Так стверджував Василь Сухомлинський: «Щоб дитина була палко зацікавлена навчанням, їй необхідне багате, різноманітне, приваблююче, інтелектуальне життя»[2]. Тобто батьки, враховуючи інтереси дитини, повинні дати змогу дитині відвідувати різноманітні кружки, щоб вона розвивалася у різних напрямках.

На жаль, більшість батьків знімає з себе відповідальність за розвиток дитини. Тож, насамперед, хочемо зазначити, що саме батьки грають найважливішу роль у розвитку дитини, особливо у ранньому віці. Батьки не повинні забувати те, що не тільки педагоги повинні займатися з дитиною, а й вони самі (наприклад, читати разом книжки, ходити до музеїв, театрів, робити різноманітні вироби своїми руками тощо). Як Амос Коменський зазначав: «Книги - це інструмент народження мудрості, таким чином ви поєднуєте корисне з приємним» [2].

Психологи (В. Постовий, Л.Пономаренко) вказують на те, що необхідно забезпечити соціально-економічний і психологічний захист дитини. Забороняється жорстоке поводження з дитиною, будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини. Також не можна погрожувати життю або здоров'ю дитини – коїти те, що може призвести до тяжких наслідків для життя, стану здоров'я та розвитку дитини, зокрема, тілесні ушкодження або заподіяння шкоди нормальному фізичному, психічному розвитку дитини[4].

Головне – передати дитині власний досвід та навчити корисними прикладами навичкам і вмінням. «Ваша власна поведінка, – писав А. Макаренко,

звертаючись до батьків, – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, виховує дитину кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає дома. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми й про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поведетеся з друзями та ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету, – в тоні дитина бачить або відчуває, всі повороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, ви їх не помічаєте. А якщо вдома ви грубі або хвастливі, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть» [3].

Ми згодні з твердженнями педагога І.Зязюна, що необхідно виховати в дітей почуття власної гідності, самостійності, цінності власного «я» [2]. Необхідно використовувати будь-яку можливість, щоб висловити дитині свою любов. Дитина повинна бути впевнена, що в сім'ї її завжди будуть любити й цінувати, таким чином вона буде більш впевнена в собі. Буде знати, що поряд з нею є рідні, які їй допоможуть.

Також, батьки повинні завжди позитивно ставитися до кожної самостійної справи дитини. Наприклад, це методика виховання Марії Монтессорі. Основний девіз її педагогіки: «Допоможи мені зробити це самому». Ця фраза вибрана не випадково – адже дітям дуже важливо бути самостійними! Звичайно ж, не у кожної мами вистачить терпіння пасивно спостерігати, як її дитина розмазує бруд, витираючи пил зі столу, або невмілими руками миє чашку, розхлюпуючи воду по підлозі. Адже набагато легше помити самій – і часу займе менше, і результат очевидний. Але що ми отримуємо в результаті? Малюк розуміє, що будь-яке його починання безглуздо та абсолютно не знаходить ніякої підтримки у коханої людини.

А це означає, що бути самостійним не цікаво й не потрібно. Тож, ми вважаємо, що завжди потрібно заохочувати дитину до самостійних дій, так вона зможе себе відчувати сформованою особистістю, яка здатна на все.

У вихованні дітей у сім'ї не допускаються й засуджуються форми жорстокості й насильства, порнографії, національне протиставлення та ворожнеча на будь-якому ґрунті.

Провідними принципами у визначенні змісту, форм і методів виховання повинні бути: любов до людини, доброзичливість і гуманізм у взаєминах з людьми, оптимізм і життєлюбство.

Виходячи з цих теоретичних обґрунтувань, сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини: забезпечити їй належні матеріальні та

педагогічні умови для фізичного, морального й духовного розвитку. Разом з тим, вона і сама потребує як матеріальної, педагогічної та культурологічної допомоги. Її надають певною мірою державні установи й виробничі організації, заклади освіти та культури, дитячі садки, школи, бібліотеки, клуби, будинки культури, громадські організації.

В основі родинної педагогіки й психології завжди чітко вирізнялися її ідеали. Споконвіку для нашого народу найвищими та святими були ідеали:

- сім'ї - як першооснови життя людини, своєрідної фортеці, яка забезпечує розвиток і захист найкращих якостей особистості;

- праці – як найповнішої форми вияву творчих здібностей і можливостей людини, джерела достатку й радості, забезпечення повноцінного життя родини;

- духовності, цієї синтетичної форми осягнення світу й себе в єдиному високоморальному вимірі творчої діяльності й гуманного ставлення до навколишнього середовища та людей;

- громадянства – як відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності за їх збереження, розвиток і примноження[3].

На цих засадах має будуватися зміст виховання молодих поколінь в сім'ї і та в школі. Саме так можна забезпечити повноцінний розвиток суспільства й суспільних відносин.

Науковці (В. Постовий, Л.Пономаренко) зазначають, що сім'я виступає і як середовище, що впливає на дитину, і як суб'єкт виховного процесу. Її сукупні виховні можливості зумовлені різними чинниками, в тому числі:

- готовністю батьків до виховання дитини;
- рівнем загальної та педагогічної культури;
- можливостями їх реалізації (зокрема матеріальні та побутові умови, структура і тип сім'ї, наявність вільного часу, форма його проведення, сімейна субкультура тощо);

- характером взаємовідносин і ступенем взаємо-узгодженості батьків у питаннях виховання;

- їхніми індивідуальними особливостями – темпераментом, моральними якостями, комунікативними здібностями, станом здоров'я, віком, а отже й загальним та власним досвідом виховання дітей, ціннісними орієнтаціями та їх ієрархією[4].

Багатовіковий досвід виховання дітей у сім'ї великого педагога В.О. Сухомлинського дає підстави виділити певні правила, дотримання яких сприятиме оптимізації виховного процесу. Ось наведемо деякі з них:

1. Люби свою дитину! Радій її присутності, сприймай її такою, яка вона є, не ображай її, не принижуй, не підривай її впевненості в собі, не піддавай її несправедливому покаранню, не відмовляй їй у твоїй довірі, дай їй підстави любити тебе.

2. Постійно вдавайся до похвали дитини за її правильні вчинки. Цим ти спонукаєш її до активної дії. Пам'ятай: "Боги і діти живуть там, де їх хвалять".

3. Охороняй свою дитину від негативних фізичних і моральних впливів.

4. Створи у сім'ї моральний затишок. Хай сімейне вогнище буде джерелом спокою, радощів, поваги, справедливості й захищеності [4].

Психолог І.Зязюн виокремлює, що не менш важливим у сімейному вихованні є глибокий постійний психологічний контакт з дитиною – це невід'ємна вимога до виховання, яка може бути рекомендовано всім батькам[2]. Контакт необхідний у вихованні кожної дитини в будь-якому віці. Саме відчуття і переживання контакту з батьками дають дітям можливість відчутти й усвідомити батьківську любов і турботу.

Основа для збереження контакту – щира зацікавленість в усьому, що відбувається в житті дитини, зацікавленість до його дитячих вподобань, проблемам, переживанням. Батькам потрібно мати бажання розуміти та спостерігати за всіма змінами, які відбуваються в душі та свідомості дитини. Наприклад, переживати разом з сином чи донькою кожну перемогу та невдачу в будь-якій діяльності, взаємне чи невзаємне кохання, труднощі чи успіхи в навчанні, роботі тощо. Дитина ніколи не повинна відчувати себе самотньою.

Цілком природно, що конкретні форми та прояви цього контакту широко варіюють, залежно від віку та індивідуальності дитини. Але корисно задуматися й над загальними закономірностями психологічного контакту між дітьми та батьками в сім'ї.

Контакт ніколи не може виникнути сам собою, його потрібно будувати з дитиною. Психологи (М.Фіцула, В. Постовий) зазначають, що коли говориться про взаєморозуміння, емоційний контакт між дітьми і батьками, то мається на увазі деякий діалог, взаємодія дитини та дорослого один з одним. Рівність позицій у діалозі складається в необхідності для батьків постійно вчитися бачити світ у самих різних його формах очима своїх дітей. Контакт з дитиною, як вищий прояв любові до нього, слід будувати, ґрунтуючись на постійному, невинному бажанні пізнавати своєрідність її індивідуальності[4].

Сім'я є також персональним середовищем життя і розвитку дитини, яке зумовлює спосіб її життя. Особливості цього середовища характеризуються такими параметрами:

- соціально-культурний – стосується освітнього рівня батьків, їх участі у суспільному житті. Рівень культури сім'ї визначається повагою до особистості дитини, усвідомленням впливу сімейної атмосфери на її формування, урахуванням цього при спілкуванні;

- соціально-економічний – означає матеріальну забезпеченість сім'ї, завантаженість батьків на роботі;

- техніко-гігієнічний – характеризує умови проживання, забезпеченість житлом, особливості способу життя;

- демографічний – виражається в структурі та чисельності сім'ї[3].

Важливе місце у діяльності сім'ї посідає соціальна функція. Вона реалізується шляхом створення оптимальних умов для соціального розвитку дитини, належної відповідальності батьків за її виховання, створення сприятливих умов для появи морально-духовних джерел соціального успадкування. Адже окрім біологічного успадкування важливим чинником становлення юної особистості є соціальне успадкування: дитина засвоює певні моральні норми поведінки (чесність, справедливість, доброту, щирість, доброзичливість, охайність та ін.). В.О. Сухомлинський писав: «Роки дитинства – це насамперед виховання серця. Під впливом оточення формуються її характер, звички. Саме до 6-7 років у дитини формуються основні моральні якості. Тому батьківська школа любові, добра, порядності, чесності, ширості та багатьох інших добродійностей – найперший і найголовніший університет становлення особистості дитини, її соціального зростання. І відповідальність батьків за належне виконання соціальної функції у цей період особливо висока» [2].

Висновки. Оскільки виховання є важливою сферою діяльності старших поколінь, то до батьків обставини життя пред'являють досить вагомі соціально-психологічні та педагогічні вимоги. Це такі як: почуття високої відповідальності за виховання дітей; фізичне здоров'я батьків; достатня психолого-педагогічна культура; любов до дітей; володіння справжнім авторитетом; знання надбань народної педагогіки; створення в сім'ї умов для всебічного розвитку особистості; здатність формувати у сім'ї культ Матері і Батька; добре розвинені почуття материнства. Без материнської та батьківської любові, уваги, ласки й опіки неможливий нормальний розвиток дитини. «Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість школи. Чудові діти виростають у тих сім'ях, де батько і мати по-справжньому люблять один одного і водночас люблять і поважають людей», – писав Василь Сухомлинський[3].

Література

1. І.Д.Бех. Духовні цінності розвитку особистості // *Педагогіка і психологія*. №4 (14) 1997. С.124–129.
2. І.А.Зязюн. Педагогіка добра: ідеали і реалії: науково-методичний посібник. Київ: МАУП, 2000. 312с.
3. Л.П.Пономаренко, Р.В.Белоусова. Психология семейных отношений // *Пособие для педагога*. Часть 2. 11 класс. Москва, 2001 С.82–95.
4. М.Фіцула. Виховання почуття відповідальності у дітей в умовах сім'ї // *Директор школи*. 1999. №7. С.2.
5. В. Г. Постовий. Виховання дітей в нових соціокультурних умовах української родини // *Український соціум*. 2004. № 2 (4). С. 103–108.

ВИКОРИСТАННЯ У СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНИХ МОВ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

В.Фу,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. У статті досліджено ефективні мобільні додатки, які використовуються в освітньому процесі на уроках китайської та англійської мови. Також представлено додатки, які можна використовувати при самонавчанні. Презентовано ілюстрації до кожного вказаного додатка: інтерфейс додатка та його складові.

Ключові слова: мобільні додатки, смартфони, китайська мова, англійська мова, самонавчання.

Характерна особливість нашого сьогодення – це масштабні зміни, які пов'язані з розвитком Інтернет-технологій: смартфони, планшети, ноутбуки. Школярі залежні від смартфонів, але вчителі знаходять вихід з цієї ситуації. Актуальність даного дослідження полягає у тому, що фокусується увага на

можливостях застосування мобільних додатків для вивчення китайської та англійської мови у освітньому процесі загальноосвітніх навчально-виховних закладів.

Питанням залучення смартфонів на заняттях в освітніх цілях займалися такі науковці, як К. Александров, Р. Гуревич, Н.Дрібноход, Н.Ітеоклеос, К. Капранчикова, М. Кларін, Т.Коваль, А.Петрик, С. Сотникова, Дж. Сміс, Дж.Тейлор, Н. Ткаченко, М.Шарплс , С. Ясинська тощо [1].

Розглянувши більше 40 мобільних додатків, ми обрали низку найефективніших для навчання. У дослідженні ми не тільки розглянули додатки, які можна використати на уроках у школі, а й додатки, які доцільно використовувати вдома для самостійного вивчення навчального матеріалу учнями.

На уроках можна використовувати такі мобільні додатки:

English Grammar (Tenses Test) [2]

Цей додаток можна використовувати на уроці англійської мови для вивчення граматики. Тут не тільки представлена граматика та її вживання в контексті, а й представлені також практичні завдання з граматики, тести. Цей додаток відрізняється від інших своєю лаконічністю, чітким викладом. Також тут є таблиці, які можуть для деяких учнів бути корисними в розумінні матеріалу, ніж просто, звичайний текст.

1. Introduction	2. Description	3. Different Usage
I working in London.	I work in London.	The gerund ing form is not used in the present simple.
He work in London.	He works in London.	The third person he, she, it adds the letter s.
He work in London?	Does he work in London?	Questions - third person: does + subject + infinitive. All other persons: do + subject + infinitive.
Work he in	Does he work	Questions - third person: does + subject + infinitive.

Test Now   Practive

← Practice 2 (1 / 20)

I _____ breakfast when the phone rang.

1 am having

2 was having

3 had

4 have

Question 1 / 20

English Grammar Test [1]

Цей додаток можна використовувати

на уроках англійської мови. Його переваги в тому, що в цьому додатку включено не тільки граматику, він допомагає поповнити словниковий запас

учнів, розвинути їх здібності в читанні й говорінні. Представлено також тести за рівнями. Стиль додатку нам імпонує, тому ми вважаємо, що цей додаток буде дуже корисним при використанні його на уроках англійської мови в 9-11 класів, адже йдеться про підготовку до зовнішнього незалежного оцінювання.

1. Introduction 2. Description 3. Different Usage

- I **play** tennis.
- She **does not play** tennis.
- **Does** he **play** tennis?
- The train **leaves** every morning at 8 AM.
- The train **does not leave** at 9 AM.
- When **does** the train usually **leave**?
- She always **forgets** her purse.
- He never **forgets** his wallet.
- Every twelve months, the Earth **circles** the Sun.
- **Does** the Sun **circle** the Earth?

Structure

[VERB] + s/es in third person

- If subject is 3rd person singular.
The verb is used in its original form;
- If subject is 1st and/or 2nd person singular.
- If subject is 1st and/or 2nd person plural.
- If subject is 3rd person plural.

Test Now

Practive

Kahoot! [3]

На наш погляд, цей додаток буде найяскравішим і найкращим в використанні на уроках. Kahoot! вже використовують багато загальноосвітніх навчально-виховних закладів під час вивчення різних предметів.

People's Republic of China is a sovereign country in Eastern Asia.

China is the world's most populated country with a population of **1.4 billion** people.

The capital city is **Beijing** while the largest city is **Shanghai**.

The official language is **Mandarin** (or **Standard Chinese**) which is also the most used language in the world.

Chinese culture is the oldest in the world still existing today and which flourished in the North China Plain and Yellow River basin and because of this we call **China** a **cradle of civilization**.

The name of the country comes from **Cina** which is derived from **Qin Dynasty (Chin)**.

Early history

Most historians agree that ancient chinese civilization appeared around **2000 BC** and is split by different dynasties.

Positive forms

Have to

Have to is used for obligations expressed by somebody in authority.

Example

We **have to** arrive early at the office tomorrow morning.

I **have to** study hard for the math exam.

John **has to** phone his boss in two hours.

You **have to** turn right at the next stop.

I **have to** buy milk.

Do we **have to** go to school?

Must

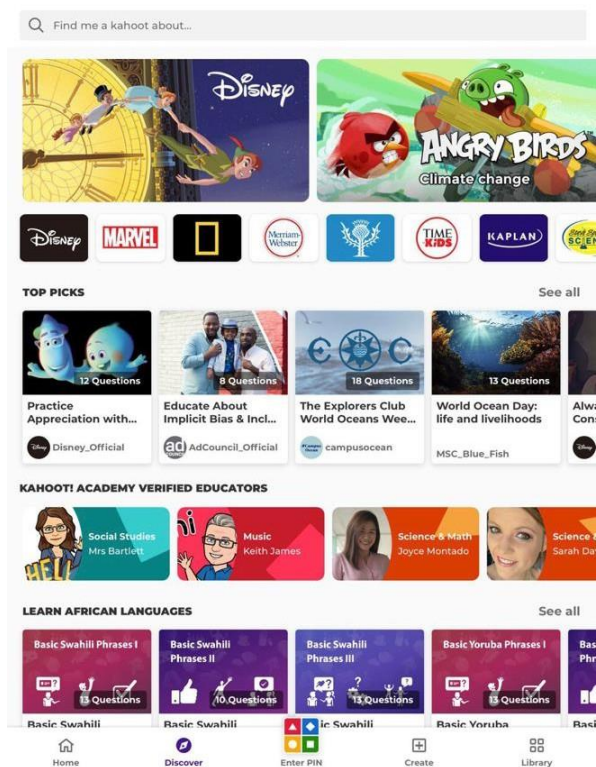
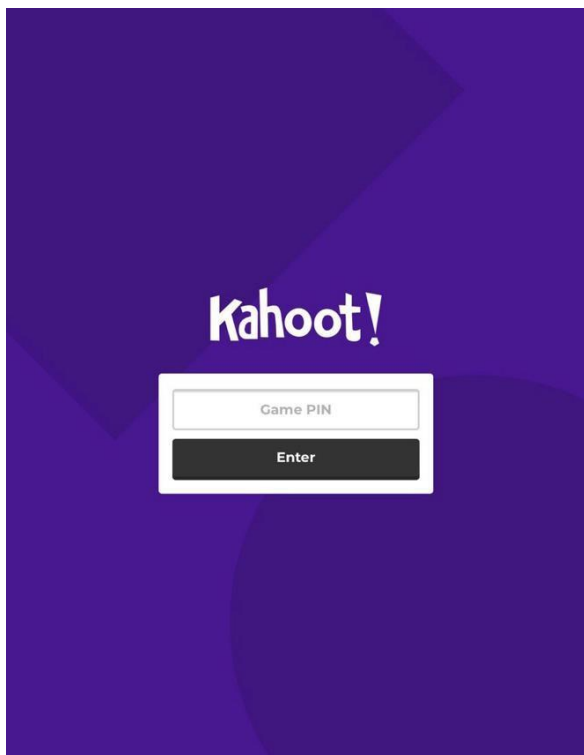
Must is used for general obligations expressed by the speaker or to give your personal opinion on a subject.

Must is a modal verb. This means it won't change it's form.

Usually **must** is used in formal writing.

Використати цей додаток можна під час проведення контрольних робіт чи на звичайних уроках, щоб протестувати школярів.

Цей додаток нам дуже подобається своїм графічним стилем, своєю подачею. Вчитель сам може придумати свій тест, і це може бути не тільки для перевірки знань з граматики, лексики, а й для розважальних цілей: створення позитивної мотивації для залучення дітей до уроку.

HSK [4]

буде корисним.

На уроках китайської мови школярі, в багатьох випадках, вчать китайську мову, щоб потім здати тест (HSK), який потім по результатам визначить рівень школяра. Цей додаток представляє лексичний словник з словами та тестами різних рівней. Для проведення контрольних робіт чи для вивчення нових слів цей додаток

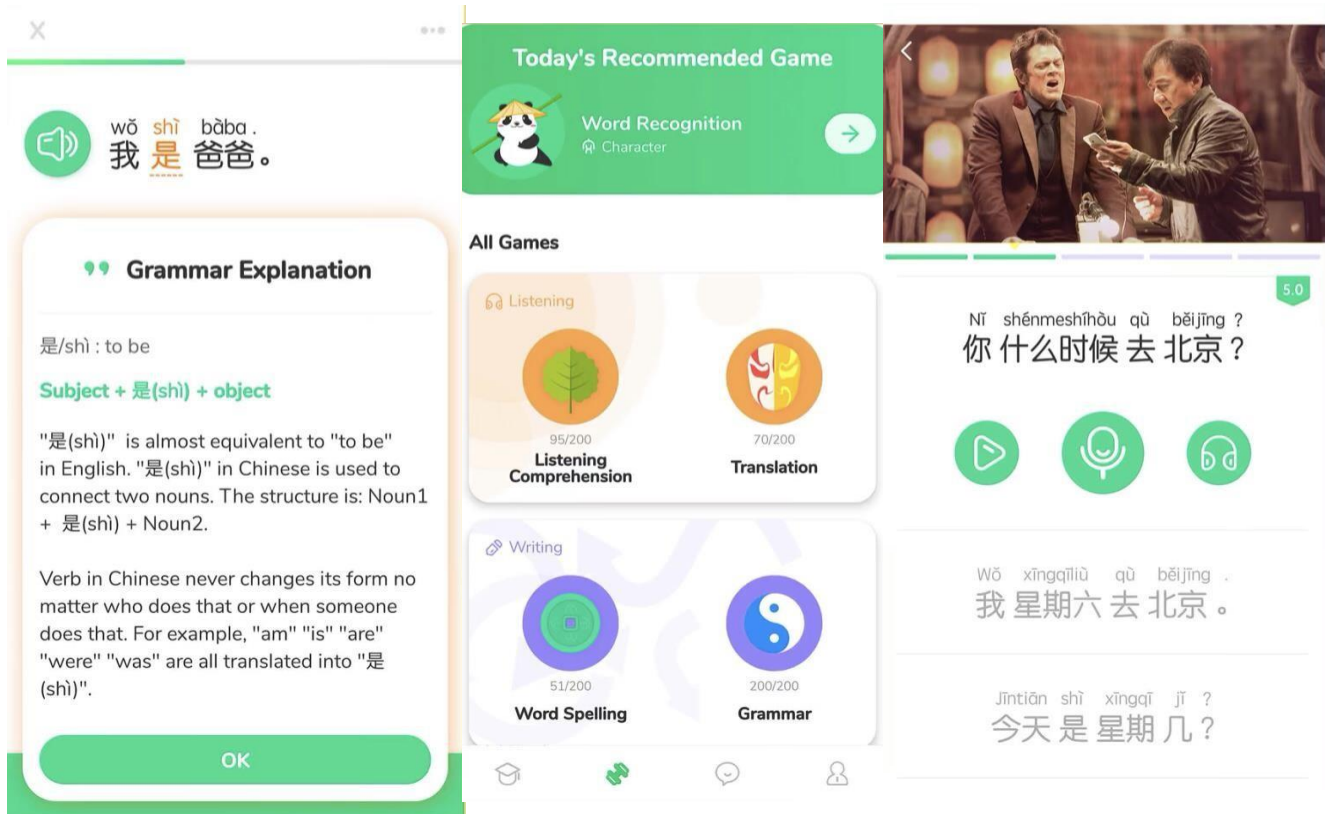
The image shows two screenshots from a mobile application. The left screenshot is from a '汉语水平考试' (HSK) app, displaying a vocabulary question. It lists six HSK words: 1. 陆续 (lù xù), 2. 逐渐 (zhú jiàn), 3. 始终 (shǐ zhōng), 4. 陆 (lù), 5. 渐 (jiàn), and 6. 一 (yī). The question asks to select the correct answer for a passage about human development and the environment. The right screenshot shows the character '备忘录' (bèi wàng lù), which means 'memo' or 'memorandum'. It provides the traditional character, pinyin, definition, and stroke order.

HelloChinese [5]

Цей мобільний додаток для використання на уроках китайської мови вражає своїм яскравим, кольоровим інтерфейсом. В HelloChinese представлено китайську граматику, правописання китайських ієрогліфів, лексику, щоб учень зміг її використати в будь-якій ситуації. Цей мобільний додаток підвищує здібності учнів в аудіюванні, письмі, читанні, написанні ієрогліфів і розвиває здібності, які знадобляться під час розмови з носіями мови. HelloChinese подобається учням тим, що воно показує приклади використання граматики та лексики у фрагментах фільмах чи серіалах.

Використовувати додаток можна як домашнє завдання. Тут школяр починає свою самостійну гру з правильної вимови (фонетики) й закінчує її з найскладнішою граматиною.

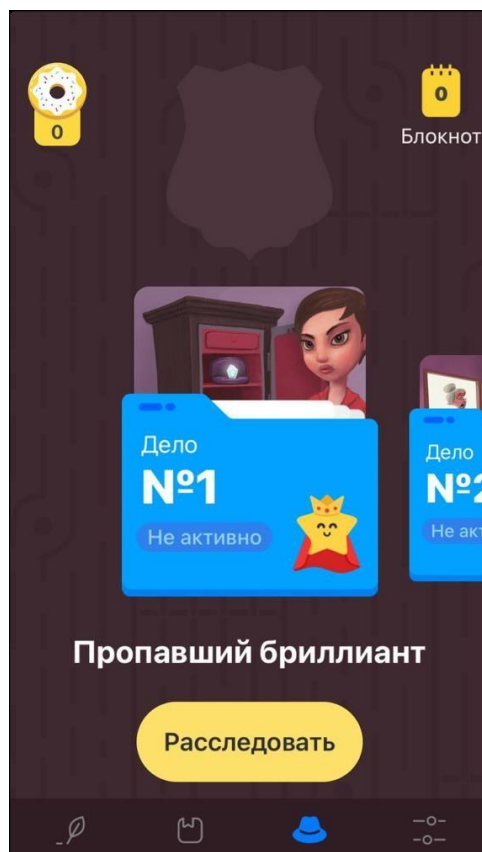
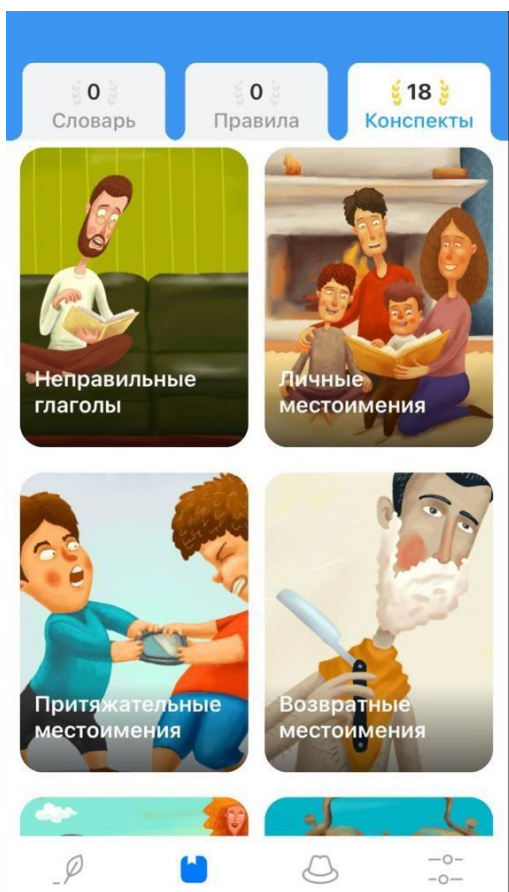

Школярі, які хочуть самостійно вивчити мови, використовують мобільні додатки, які більш розважальні, але навчальний елемент обов'язково присутній. Для самонавчання ми обрали два додатка, які дуже подобаються дітям. Це такі мобільні додатки:

Simpler [7].

Simple (з англійської) означає «легко», тобто вже по назві можна здогадатися, що додаток допомагає легко вивчити англійську мову. В додатку дитина може обрати рівень своїх знань з англійської мови, потім вже починати вивчення з першого рівня гри. З кожним рівнем дитина збагачує свої знання новими словами, фразами, граматику, всі її успіхи записуються й нагороджуються зірками. Школярам дуже подобається окрема гра в цьому додатку, де дитина грає роль «детектива», який веде розслідування за допомогою англійської мови.

M Mandarin [6]

Найулюбленіший додаток учнів, який можна використовувати під час вивчення китайської мови. Він унікальний, тому що граматику й лексику представлені в карикатурах (в маньхуах).

Маньхуа (кит. трад. 漫畫, ср. 漫画, піньїнь *Mànhuà*; піньїн *Mànhuà*) — китайські комікси. [9]

В цьому додатку учень сам обирає комікс свого рівня знань і починає вивчати китайську мову. Тобто дитина, коли читає комікс може подивитися значення незрозумілого йому слова чи послухати, як читається ієрогліф, фраза.

Er1: Здравствуйте

Nimen hao . Wo jiao Eric .
你们好。我叫 Eric 。

Translation
Здравствуйте. Меня зовут Эрик.

Tips
Когда представиться, обычно применять «кого + зовут + имя» такую структуру предложения.

你们好。
我叫Eric。

У меня вопрос

Висновки. Отже, використання мобільних додатків на уроках іноземних мов стимулює інтерес учнів до вивчення мов, зацікавлює дітей. Використання смартфонів на уроці – це поєднання приємного з корисним.

Література

1. Гуревич Р.С. Мобільне навчання – нова технологія професійної освіти XXI століття. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. № 20 (255). 2012. 184 с.
2. Дрібноход Н.В., Сотникова С.І. Можливості використання мобільних додатків у навчанні німецької мови//*Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики навчання іноземних мов у дослідженнях студентів* : збірник статей. Вип. 13. 2019. С.56
3. Капранчикова К.В. Мобильные технологии в обучении иностранному языку студентов нелингвистических направлений подготовки // *Язык и культура*. Вып. № 1(25). 2014. С. 84–94.
4. Коваль Т.І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. № 6(26). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11083881.pdf>

5.Петрик А. 10 мобільних додатків для вивчення іноземної мови. URL: <http://www.uamodna.com/articles/10-mobiljnyh-dodatkiv-dlya-vyvchennya-inozemnoyi-movy/>

6.Eteokleous N. Evaluating computer technology integration in a centralized school system. Computers & Education. Oxford, UK : Elsevier Science Ltd., 2008. 51. P. 669–686.

7.O'Malley, C., Vavoula, G., Glew, J. P., Taylor, J., & Sharples, M. (2005). Guidelines for Learning/Teaching/ Tutoring in a Mobile Environment. Retrieved 7 July, 2009. URL: http://www.mobilearn.org/download/results/public_deliverables/MOBlearn_D4.1_Final.pdf.

8.Smyth G. Educational content anytime, anywhere on any device / Mobile learning anytime everywhere. A book of papers from MLEARN, 2004. Edited by Jill Attewell and Carol Savill-Smith. Blackmore Ltd, Shaftesbury, Dorset, 2005. P. 177–182.

9.Маньхуа. *Вікіпедія*. 2021. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Маньхуа>

Додаткові джерела:

1. English Grammar Test. App Store. 2021. URL : <https://www.apple.com/ua/app-store/>

2. English Grammar (Tenses Test). App Store. 2021. URL : <https://www.apple.com/ua/app-store/>

3. Kahoot! 2021. URL : <https://kahoot.it>

4. Hsk. App Store. 2021. URL : <https://www.apple.com/ua/app-store/>

5. HelloChinese. App Store. 2021. URL : <https://www.apple.com/ua/app-store/>

6. M Mandarin. App Store. 2021. URL : <https://www.apple.com/ua/app-store/>

7. Simpler. App Store. 2021. URL : <https://www.apple.com/ua/app-store/>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ШКОЛІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

К.Жердєва,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Коронавірусне випробування країни на життєстійкість, раціональність організації та ефективність функціонування державних структур, соціальних інституцій і цілих галузей актуалізувало низку проблем. Необхідність розв'язання частини з них якщо й усвідомлювалася раніше, Тож першочергове завдання сьогодні —виокремити й проаналізувати ті найважливіші проблеми та переваги, які постали перед освітньою галуззю в умовах карантину.

Дистанційне навчання – це спосіб отримання освіти із використанням комп'ютерних та сучасних інформаційних технологій, що надає учням змогу навчатися на відстані. Серед інших назв дистанційного навчання використовуються й такі, як «відкрита освіта», «електронна освіта», «віртуальне навчання» тощо. Такий спосіб отримання знань передбачає комфортну та зручну для кожного учня обстановку та можливість навчатися. На відміну від заочного навчання, з яким часто порівнюють дистанційну форму, остання передбачає не лише постійну самоосвіту та роботу з засвоєння знань, а й постійний контакт як із викладачами, так і з іншими учнями. В той час як заочна форма освіти передбачає спілкування з викладачем лише декілька разів на рік [1].

Науковці (Моїсєєва Ю., Воронкін О.) вважають, що характерними рисами дистанційного навчання є:

1) інтерактивність навчання: інтерактивні можливості використовуються в системі дистанційного навчання програм і систем доставки інформації, дозволяють налагодити й навіть стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які неможливі в більшості традиційних систем навчання;

2) гнучкість навчання школярів, що одержують дистанційну освіту, у виборі навчального закладу, місця і часу навчання. Школярі мають можливість не відвідувати навчальних занять, а навчаються у зручний для себе час та у зручному місці;

3) в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає потребам школярів;

4) індивідуалізація навчання, яка дозволяє реалізувати для школярів індивідуальну навчальну програму й індивідуальний навчальний план. Можна самостійно вибирати послідовність вивчення предметів на основі індивідуального графіку;

5) економічність дистанційного навчання знаходить прояв у ефективному використанні навчальних площ та технічних засобів, концентрованому й уніфікованому представленні інформації, використанні та розвитку комп'ютерного моделювання, що призводить до зниження витрат на підготовку фахівців; також відсутність проблеми придбання навчальних матеріалів та підручників;

6) інформаційна забезпеченість дистанційного навчання характеризується тим, що школярі отримують доступ до комплекту необхідних навчальних матеріалів у сучасному електронному вигляді безпосередньо з серверу навчального закладу, де вони навчаються, інших шкіл та Інтернет-ресурсів;

7) сучасні комп'ютерні телекомунікації здатні забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації на рівні, а іноді й набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання;

8) нова роль викладача - дистанційна освіта розширює й оновлює роль викладача; робить його наставником-консультантом, який повинен координувати пізнавальний процес, постійно удосконалювати ті курси, які він викладає; підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень та інновацій [5].

У дослідженні ми розглянемо основні недоліки дистанційного навчання, які виокремив науковець Бисага Ю. [4].

1. Технічні недоліки, що є одними із істотних чинників, які негативно впливають на можливість успішно організувати та здійснити дистанційне навчання онлайн. Це відсутність якісного Інтернет-зв'язку.

Ще один істотний негативний фактор із технічної категорії – це недостатнє забезпечення учасників освітнього процесу необхідною повноцінною комп'ютерною технікою.

2. Освітній рівень вчителів. Суттєві труднощі у здійсненні дистанційного навчання зумовлені недостатнім попереднім досвідом педагогів у його проведенні та відсутністю належної методичної підготовки для організації. Учителям бракувало інформованості про освітні онлайн-ресурси, які можна було використовувати у такій ситуації, а також умінь добирати й ефективно застосовувати відповідні технології навчання.

Значні труднощі були пов'язані із забезпеченням оперативного педагогічного управління навчальною діяльністю учнів, здійсненням контролю й оцінювання результатів цієї діяльності в змістовому, організаційному і технологічному аспектах. Не сприяв ефективності дистанційного навчання і недостатній рівень інформаційно-комунікаційної компетентності деяких педагогів і учнів (за їх власним визнанням). Усі зазначені та інші фактори спричинили серйозне перевантаження учасників освітнього процесу в онлайн-режимі. Учителі відзначали, зокрема, значне збільшення затрат часу для підготовки до занять, учні скаржилися на перевантаженість різними видами робіт, які їм доводилося виконувати без належного володіння необхідними вміннями самостійної навчальної діяльності.

3. Втрата інтересу до навчання учнями. Чимале значення у навчанні та в інтересі до нього грає атмосфера, у якій знаходиться учень. Найчастіше він знаходиться вдома, отже, атмосфера домашня, вона може відволікати від навчального процесу. При відволіканні знижується засвоєння матеріалу учнем. Це призводить до зниження ефективності навчання .

4. При дистанційному навчанні особистий контакт школярів один з одним і з викладачами мінімальний, а то й цілком відсутній. Тому така форма навчання не підходить для розвитку комунікабельності, впевненості, навичок роботи у команді.

5. Можливість недоброчесного проходження контролю навчання серед школярів. Контроль знань є важливою частиною при вивченні матеріалу, тому потрібно спостерігати за його добросовісним проходженням. При використанні технології дистанційного навчання викладачу важче слідкувати за цим, так як у школярів з'являється багато можливостей щодо списування та використання заборонених під час контролю засобів [3].

6. Недосконалість, а то й відсутність нормативно-правового та організаційно-методичного забезпечення (відсутність нормативних документів з боку держави, а також цільової державної програми з розвитку дистанційної освіти; відсутність методичних засад застосування дистанційних технологій у відповідності до існуючих напрямів підготовки та спеціалізацій; низький захист

авторського права на електронні навчальні видання; відсутність норм часу на розробку електронних медійних навчальних видань).

7. Надмірний бюрократизм дистанційного навчання.

8. Фінансування розробки дистанційних технологій, оновлення комп'ютерної техніки та матеріальної бази.

9. Інформованості населення про дистанційне навчання.

10. Необхідність у сильній мотивації навчатися. Дистанційне навчання передбачає собою використання Інтернету, але не кожен школяр може мати доступ до нього на період навчання, у зв'язку з проживанням у районах, де немає мережевого покриття. Крім того існує багато інших обставин, які можуть завадити отримувати знання в певний період часу(відсутність електроенергії, відсутність засобу виходу у Інтернет тощо.). Практично весь навчальний матеріал школяр освоює самостійно. Це вимагає достатньої сили волі, відповідальності та самоконтролю. Швидше за все, ніхто його підганяти чи заохочувати до навчання не стане. Підтримувати потрібний темп навчання без контролю з боку вдається не всім.

11. Збільшені витрати часу на спілкування викладача та школяра. При дистанційному навчанні як основної форми вивчення матеріалу, повинен існувати засіб зв'язку між викладачем та школяром

Найчастіше це електронна пошта, але вона є неефективною, тому що викладач має чимало школярів, які надсилають йому листи на електронну пошту. У зв'язку з цим виникає нагромадження листів та зростає ймовірність пропуску якогось листа. Це призводить до погіршення якості навчання.

Педагог Мальований Ю. зазначає переваги дистанційного навчання:

- 1) Збільшення вільного часу у школярів.
- 2) Ізоляція школярів одне від одного(що є перевагою у рамках епідемій).
- 3) Можливість навчатися в будь-який час.
- 4) Навчатися без відриву від основної діяльності.
- 5) Мобільність.
- 6) Проходження іспитів у спокійній атмосфері.
- 7) Індивідуальний підхід.
- 8) Навчання у спокійній обстановці.
- 9) Добросесна перевірка знань викладачами. дистанційна освіта формує глобальний (національний, регіональний, міський, локальний), принципово новий освітній простір.
- 10) Можливість звертання до багатьох джерел навчальної інформації (електронних бібліотек, банків даних, баз знань тощо).

11) Сконцентроване подання навчальної інформації та мультидоступ до неї підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

12) При дистанційному навчанні у кожного студента є можливість витратити більше зусиль і часу на складні та важливі для нього теми з метою поглибленого опрацювання.

13) Використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що також дає змогу навчати роботі з ними.

14) Рівні можливості одержання освіти – незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності й матеріальної забезпеченості школяра.

15) Дистанційне навчання допомагає оминати психологічні бар'єри, пов'язані з комунікативними якостями людини (наприклад, соромливістю, страхом публічних виступів).

16) експорт та імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг[1].

Ми у дослідженні пропонуємо розглянути окремі з переваг більш детально.

Збільшення вільного часу у школярів. Так як дистанційне навчання допускає вивчення матеріалу з будь-якого місця, школярам не потрібно витрачати час на шлях до університету. Це призводить до збільшення вільного часу школярів, яке вони можуть витратити на вивчення матеріалу.

Ізоляція школярів одне від одного. Зараз доречним є питання самоізоляції при пандемії COVID-19. Технологія дистанційного навчання чудового підходить для запобігання поширення хвороби серед школярів, через зменшення кількості контактів між школярами.

Пройдення іспитів у спокійній атмосфері. Проміжна атестація школярів дистанційних курсів проходить у формі online тестів. Тому в школярів менше причин для хвилювань, що дозволяє краще показати свої знання.

Індивідуальний підхід. При традиційному навчанні викладачеві досить важко приділити необхідну кількість уваги всім школярам групи, підлаштуватися під темп роботи кожного. Використання дистанційних технологій підходить для організації індивідуального підходу. Крім того, що школяр сам обирає собі темп навчання, він може оперативно отримати у викладача відповіді на виникаючі питання.

Доброчесна перевірка знань викладачами. Виключається можливість суб'єктивної оцінки: на систему, яка перевіряє правильність відповідей на питання тесту, не вплине успішність школяра з інших предметів, його соціальний статус та інші чинники.

Висновки. Дистанційне навчання засноване на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях навчання. Серед переваг такого навчання: можливість займатися у будь-якому місці, де є комп'ютер; матеріал відповідає усім вимогам, які пред'являються до студентів, школярів; крім того, є можливість виконувати завдання у зручний час. Серед недоліків - процес виконання завдань залишається за кадром. Теоретично їх може зробити хтось інший. На жаль, організація процесу навчання ще не є досконалою.

Крім того, інтенсифікувати, поглибити та розширити дослідження щодо дистанційного навчання невідкладно мають відповідні наукові структури та окремі фахівці. Поки що слід зауважити, що більшість учасників дослідження - і учнів, і вчителів — вказала на гострий дефіцит безпосереднього, живого спілкування, який вони відчували в процесі дистанційного навчання. Це спричиняло в них психологічний дискомфорт.

Взагалі не можна недооцінювати потенціал могутнього впливу на формування особистості в моральному, духовному, соціальному аспектах прямих контактів, безпосереднього постійного спілкування, живої взаємодії учасників освітнього процесу, що притаманне лише традиційному навчанню. Саме у процесі спілкування відбувається усвідомлення знань, формується здатність слухати й чути, формулювати, обґрунтовувати та відстоювати власну думку, розвивається критичне мислення. Не слід ігнорувати й аспект морального, духовного впливу особистості педагога на особистість учня у процесі їхнього спілкування. «Духовними зустрічами з учителем» називалися можливості подібного спілкування ще у давньокитайській педагогіці. Це — спілкування на рівні почуттів, що передбачало повний душений контакт між наставником і учнем. Ніякі штучно створені високотехнологічні «мертві» новітні освітні середовища такого забезпечити не спроможні.

Література

1. Мальований Ю. І. Дистанційне навчання: реалії та перспективи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. №2(1). 2020. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-10-1>

2. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти: зб. наук. праць. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 червня 2020 р.), м. Київ. Національний авіаційний університет. Київ: НАУ, 2020. С. 154.

3. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.

4. Моїсеєва Ю.Ю. Дистанційне навчання: інноваційна форма вищої освіти [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7639/1/1.pdf>

5. Сайт Українського центра дистанційного навчання: www.distance-learning.com.ua

6. Воронкін О.С. Організація дистанційних технологій навчання на основі комп'ютерних інформаційних систем вищих навчальних закладів України [електронний ресурс]. Режим доступу:

<http://www.nbu.gov.ua/ejournals/vsunud/2009-6E/09vosnzu.htm>.

7. Дистанційна освіта: плюси та мінуси [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/>.

8. Положення про дистанційне навчання // Наказ МОН України № 466 від 25.04.2013 р. (із змінами згідно з Наказами МОН № 660 від 01.06.2013, № 761 від 14.07.2015) // https://osvita.ua/legislation/Dist_osv/2999/

9. Бисага Ю.М. Роль і місце дистанційного навчання серед інноваційних моделей організації навчального процесу. Харків : Нац. юрид. акад. 2011. С. 83–85.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Ю. Камбур,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. У статті висвітлено основні аспекти інтегрованого навчання у сучасній загальній освіті. Розглядається його значущість у формуванні цілісного образу світу дитини. Також розкриваються основні форми, принципи та методи інтегрованого навчання сьогодення.

Ключові слова: інтеграція, інтегративне навчання, форми, принципи та методи інтегрованого навчання.

Година роботи навчить більше, ніж день пояснень.

Жан-Жак Руссо.

Актуальність дослідження. Інтерактивні методи навчання є актуальним засобом роботи викладача в аудиторії, тренера в групі та педагога в будь-якому освітньому закладі. Інтерактивні методи навчання, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основна увага надається взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим для учасників[1].

Інтеграційні процеси в освіті тривають. Влучно було зазначено І. Підласим: «Можна бездумно тужити за втраченими ідеалами, скаржитись на падіння духовності та вихованості, втрату людяності й моральності, загалом на життя та зовсім незвичну школу, але хід подій вже не повернути. Погрожувати поїздові, що стрімко віддаляється від перону, дозволено лише дітям» [3].

Проблематикою використання сучасних методів та форм інтегрованого навчання в загальноосвітньому навчальному закладі займалися науковці Большакова І., М. Пристінська, які описали методи та форми, етапи та принципи, а також, загалом, проблеми та перспективи інтеграції в освіті сьогодення[2].

Інтеграція – загальний і багатогранний процес встановлення зв'язків між інформацією, знаннями, науками, а також забезпечення їх цілісності та єдиної структури.

Інтеграція характеризується формуванням цілісного образу світу дитини, за допомогою якого дитина усвідомлює своє істинне буття у світі[4].

У майбутньому особистості знадобляться такі навички як порівняння, зіставлення; повага та розуміння думок інших; прогнозування; оцінка суперечностей; вибір альтернативи; прийняття обґрунтованих рішень; висунення гіпотез; критичне мислення; донесення власної думки; узагальнення; вміння співпрацювати; логічне конструювання висловлювань; використання засвоєної інформації в нових ситуаціях.

Уміння вчитися впродовж життя – це здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх

досягнення, вибудувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя [1].

Інтерактивні методи навчання – це спосіб взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, під час якого слухачі перестають грати пасивну роль і активно долучаються до роботи.

Потрібно додати, що це також сукупність послідовних та взаємопов'язаних дій учителя й учня. Вони спрямовані на формування цілісної картини світу школяра на основі об'єднання навчального матеріалу з різних освітніх галузей (навчальних предметів).

Загалом, метою інтегрованого навчання є: досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; активізація пізнавальної діяльності учнів на уроці; ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання, створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів і предметів професійно – теоретичного циклу; формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь[2].

Поява інтегрованого навчання як інноваційного явища та впровадження його в педагогічну практику викликано нагальною потребою у формуванні інтегративного типу мислення у сьогоdnішніх школярів для їх подальшої успішної адаптації та конкурентоздатності в сучасних умовах.

Загалом, передумовами застосування інтегрованого навчання у школі є те, що,

По-перше, традиційна «монологічна» система в освіті втратила свою практичну ефективність[1].

По-друге, в сучасній школі навчальні дисципліни часто мають «конкуруючий» характер – протистоять один одному, претендуючи на більшу значимість у порівнянні з іншими[2].

По-третє, кожна з шкільних дисциплін сама по собі має набір відомостей з певної галузі знань, тому не може претендувати на системний опис дійсності.

Науковці(О.Савченкко, Большакова І.) зазначають різні підходи до організації інтегрованого навчання. Зокрема: мультидисциплінарний, міждисциплінарний, трансдисциплінарний.

Мультидисциплінарний полягає у тому, що вчитель орієнтується на певні навчальні предмети. Він інтегрує навчальний зміст з кількох предметів і при цьому не порушує цілісність самих навчальних дисциплін; інтеграція навчального матеріалу відбувається навколо певної теми.

А ось міждисциплінарний характеризується взаємопроникненням навчального матеріалу з різних навчальних предметів, є глибшим (наприклад,

вивчення навчального матеріалу кількох освітніх галузей може відбуватися в межах одного інтегрованого курсу), освітні галузі ідентифікуються.

Трансдисциплінарний – в його основі лежить розробка навчальної програми вчителями, спираючись на запити учнів або планування навчання на основі проєктів; при такому підході вчителі формують наскрізні навички в реальному контексті, адже учні вирішують реальну проблему.

Незважаючи на деякі відмінності, три підходи мають на меті формування цілісної картини світу дитини. Наразі жодний з описаних підходів не визнано кращим і дискусії тривають, адже кожен має свої переваги та недоліки[1].

На основі цих підходів, Державного НУШ й освітніх програм, учитель може розробити інтегровану навчальну програму або використати подані ідеї для організації інтегрованого навчання у своєму класі[4].

Інтегрована освіта досить багатогранна та різноманітна. Інтеграція в шкільному навчанні реалізується як у межах окремого навчального предмету, так і між різними навчальними дисциплінами. Коли вчитель встановлює зв'язки між блоками навчальної інформації (чи окремими темами) у межах кожного навчального предмета, він реалізує внутрішньо-предметну інтеграцію. Якщо вчитель установлює зв'язки між окремими навчальними дисциплінами, він реалізує міжпредметну інтеграцію.

Спеціалісти визначають декілька видів інтеграції в навчанні.

По-перше, контент-орієнтовану інтеграцію, або інтеграцію на основі змісту навчальних предметів (її ще називають тематичною інтеграцією). Контент-орієнтована інтеграція навчальних предметів реалізується у формі тематичного навчання: це навчання на основі об'єднання навколо однієї теми знань з різних навчальних дисциплін.

По-друге, інтеграцію, орієнтовану на формування способів дій (інтеграція навичок). Інтеграція на рівні способів дій реалізується у межах навчальних предметів чи в процесі тематичного навчання. Учитель формує в учнів наскрізні уміння та ключові навички на більшості уроків у певний проміжок часу поступово ускладнюючи.

По-третє, інтеграцію на ціннісно-смысловому рівні (інтеграція перспектив). Інтеграція на ціннісно-смысловому рівні реалізується наскрізно на усіх навчальних дисциплінах[5].

У сучасному суспільстві запровадження новітніх технологій у сфері освіти неможливо уявити без використання комп'ютерної та іншої телекомунікаційної техніки, що вимагатиме внесення радикальних змін у процес підготовки їх користувачів для забезпечення фіксування, обробки, зберігання та передачі

інформації. Нові підходи до організації навчання потребують створення високоефективних управлінсько-інформаційних технологій, які значно підвищують роль використання інформаційних ресурсів у різних галузях діяльності суспільства[5].

Проаналізувавши досить об'ємну кількість інформації, ми хочемо виокремити роботу деяких педагогів, що використовують методи інтеграції у своєму навчанні за допомогою соц-мереж[3].

Нові підходи до організації навчання потребують створення високоефективних управлінсько-інформаційних технологій, які значно підвищують роль використання інформаційних ресурсів у різних галузях діяльності суспільства.

Спочатку ми планували навести приклади з креативними Instagram-сторінками українських вчителів. Однак виявилось, що вітчизняні педагоги, якщо й мають інста-блог, то переважно особистий. А ось розповідати про вчительські лайфхаки(поради), ділитись ідеями облаштування освітнього простору та методично вести блог, як це роблять найкращі інста-вчителів із США, вони поки не мають натхнення. Або... не знають, що можна стати зіркою Instagram, потроху публікуючи лайфхаки зі свого досвіду. Або шалені історії, емоції від перемог чи розчарувань, учнівські перли, мотиваційні картинки для вчителів та інші милі й цікаві дрібнички, які через креативний, творчий підхід до справи можуть зробити вчителя вкрай популярним у соц-мережах.

По-перше, хочемо акцентувати увагу на вчительці, яка надихає своєю працею колег- педагогів початкових класів.

Мова йде про блог викладачки Амбер (56 тисяч підписників), що наочно демонструє, як, лише за допомогою креативного підходу та корисних порад, можна створити й активно розвивати власний бренд. “Коник” цього інстаблогу – ідеї для оформлення класної кімнати та створення затишного освітнього простору. Амбер вміє надихати дітей і ділиться секретами творчого підходу в навчанні; любить майструвати разом з учнями та знає, як зацікавити їх читанням та спортом[3].

Під час проведення дослідження нас зацікавили уроки в реп-стилі. Вчитель початкової школи в Північній Кароліні, Майкл Боннер, спонукає хлопчиків та дівчаток до музичної творчості на уроках; надихає малечу тим, що, за його словами, «пробуджує запал у кожному — музикою». Уже кілька років поспіль Майкл Боннер записує зі школярами навчальні відео в стилі реп. Діти самі пишуть тексти та вигадують танцювальні рухи, а хтось у класі бере на себе роль відеооператора та знімає відео, інші – монтують його та роблять міні-кліп.

У Майкла багато надихаючих фото з учнями в інстаблозі, багато з них він доповнює цікавими висловлюваннями. Як от: «Нам треба створювати міцних дітей, а не ремонтувати зламаніх дорослих». Процес навчання в пана Боннера теж нестандартний – частенько проводить уроки на спортивному майданчику чи в парках, а коли викладає в класі, може стати на стіл та натхненно промовляти до учнів. Такі дії вчителя ми спостерігаємо у фільмі «Спілка мертвих поетів». Цей акаунт захоує всіх з перших постів[5].

Як сказав Олександр Бестужев: «Відкрита, чуйна душа – ось що по справжньому надихає в мистецтві» [3]. Про тонкощі мистецтва можна дізнатися з інста-блогу вчительки Дарсі Стоун. У блозі є покрокова інструкція, як намалювати з дітьми Санту чи Діда Мороза в стилі поп-арт, зробити своїми руками 3D-іграшку для ялинки чи ялинку з учнівських малюнків. Це небанальні кейси для уроків малювання, лайфхаки з креативної пластиліноліпки та виготовлення листівок. А ще тут можна знайти ідеї для оформлення класної кімнати. Тільки креатив та творчість[2].

Професія педагога є особливою. Учителі — це ті люди, які завжди перебувають у полі зору учнів, батьків, колег, виконуючи важливу соціальну місію.

Імідж — це своєрідний людський інструментарій, що допомагає вибудувати взаємини з навколишнім світом. Одне з головних завдань будь-якого педагога - вміння грамотно подати себе й бути прикладом для школярів. Важливу роль в досягненні цих завдань відіграє підібраний зі смаком одяг.

Вчителька з Флориди доводить, що одяг не впливає на рівень навчання дітей. «Шалена вчителька на шпильках», - так вона себе називає у своєму блозі. Стаж Джоанни Міллер — 23 роки, вона досі певна: вчителька має робити те, що підказує серце, носити те, що до душі. Джоанна не уявляє свого життя без роботи, дітлахів і... взуття на високих підборах. Пояснює: «Ідеї вчителя — наче туфлі. Їх не буває забагато!» Ця фраза стала девізом інста-блога панянки, яка фонтанує новими ідеями та із задоволенням ділиться ними з підписниками[5].

Наприклад, розповідає, як можна зробити дошку щоденних досягнень учнів за допомогою різнокольорових квадратиків-стікерів. Якщо діти виконали певне завдання, написане на папірці (наприклад: «У нашому класі не було відсутніх 4 дні поспіль»), один стікер зникає. Так триватиме, доки всі наліпки не зникнуть, а клас святкуватиме спільну перемогу.

Можна знайти ідеї класних експериментів та порад, як урізноманітнити уроки, використовуючи... їжу.

Наприклад, автор блога вчитель Кріс пояснює тему тектоніки за допомогою печива, маргарину та борошна, а процес формування рельєфу гір –

розплавляючи жувальні цукерки над лабораторною спиртівкою. Учням цікаво на це дивитися та й матеріал запам'ятовується набагато краще.

Наступною популярною особистістю в соц-мережах є Мартіна Кахілл із Короладо. «Привити дітям любов до читання!» – ось її девіз[2].

Жінка любить готувати, читати Гаррі Поттера, італійську їжу, свого чоловіка та зелений колір – саме так описує свої вподобання в інстаблзі. А найбільша її пристрасть у роботі – прищеплювати любов до читання дітям. «Хочу, щоб школярі виходили з класу як читачі, а не як п'ятикласники, які вміють (чи гірше – яких змушують) читати». Пані вчителька часто публікує в блзі цікаві добірки книг для класного куточка; розробляє вправи для розминки під час уроку та проводить міні-конкурси під час занять. Мартіна відмовилася від суворих шкільних правил і дає школярам змогу полюбити літературу всім серцем з раннього віку. Вона рекламує приголомшливі фотоприкладі.

Для вчителів іноземних мов ми рекомендуємо акаунт World Language Café, який став вірним помічником для викладачів англійської та іспанської мови. Тут є плани проведення уроків, хитрі поради для уваги, мотиваційні картинки та teacher-меми, навіть поради для підтримання психологічного та фізичного здоров'я вчителів.

Джордан Дунаган – вчителька прчаткових класів, ділиться креативними ідеями щодо проведення уроків, проводить яскраві проекти та вміє неймовірно круто облаштовувати класний простір [4].

Додає магії вчительській буденності інста-блог вчительки початкових класів – Емі, яка нараховує понад 70 тисяч підписників. Усе це завдяки «чарівницькому» підходу пані до шкільних справ: щодня вона намагається додати дрібку магії в учнівські будні: щоразу запозичує зі Світу Див для планів занять, антуражу в класі та шкільних проектів.

Розглянемо акаунт Бетані Гамфрі з Каліфорнії. Класна кімната Бетані Гамфрі — мрія кожного вчителя! Пані вчителька охоче ділиться детальними інструкціями дизайну з понад 140 тисячами підписників. А ще вона справжній фахівець у виготовленні саморобок з дітьми, плануванні нестандартних уроків.

Учні Бетані можуть сидіти не тільки за партами, а й на спеціальних пуфах чи боксах, м'яких килимках, що робить атмосферу занять невимушеною та спонукає до встановлення відносин довіри. Також в її інстаблзі багато «живих» відео з уроків[2].

Наприклад, українські вчителі-інстаблогери використовують інтерактивні ігри та вправи – метод “Іікрофон”, метод “Дебатів”, “Ланцюжок”. Діти разом із вихователем утворюють коло (метод «Мікрофон»). Передаючи один одному

імітований або іграшковий мікрофон, висловлюють свої думки на задану тему – запропоновані до розгляду питання чи проблеми. Висловлювання не обговорюються.

Метод “Дебатів” – висловлювання обговорюються: діти ставлять одне одному запитання, відповідають на них, шукаючи спосіб розв’язання проблеми удвох. Діти утворюють робочі пари та виконують запропоноване завдання.

Метод “Ланцюжок” – діти утворюють робочі пари, обговорюють завдання та вносять свої пропозиції в імітований ланцюжок – наприклад, у таблицю, де представлений хід казки у малюнках або умовних позначках, або самі утворюють «ланцюжок дій», «потяг» тощо.

Метод “Снігова куля” – діти об’єднуються у малі групи та обговорюють проблемне питання, ситуацію або виконують спільне завдання, домовившись про чітку послідовність дій кожного члена групи.

Метод “Синтез думок” – діти об’єднуються у малі групи, виконують певне завдання (наприклад, малюнок на аркуші паперу) та передають його в іншу групу, учасники якої доопрацьовують виконане завдання

Метод «Коло ідей» – кожний учасник або кожна група виконує однакове завдання – обдумує певне питання, а потім вносить свої пропозиції, ідеї тощо.

Висновки. Отже, впровадження в педагогічну практику інтегрованих методів навчання – перебудова процесу освіти. Методично правильна побудова та проведення інтегрованих уроків впливають на результативність процесу навчання: знання набувають якості, системності; уміння стають узагальненими, комплексними; посилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів учнів; ефективніше формуються їхні переконання.

Інтегровані уроки роблять навчальний процес по-справжньому цікавим. Цілеспрямовані та змістовні інтегровані заняття встановлюють міцні зв’язки між навчальними предметами, вносять новизну в систему навчання, допомагають учням зрозуміти важливість вивчення основ наук як єдиної системи знань.

Творчість, адаптивність, критичне мислення та співпраця – дуже цінні навички. Коли мова йде про набуття цих навичок у класі, інтегроване навчання є надзвичайно ефективним підходом, оскільки допомагає учням усвідомити важливу роль взаємодії один з одним у реальному житті.

Література

1. Большакова І., М. Пристінська. Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи. Київ. 2005. С. 445.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 499 с.

3. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // *Початкова школа*. 2004р. №5. С.10-13.
4. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник / За ред. П. Шевчук, П.Фенрих.Київ : Освіта, 2005. С. 7 – 23.
- 5.Караяни А.Г. Активне методы социально-психологического обучения. Москва, 2003. С. 2 – 10.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. МОН 27.10. 2016 р. 44 с. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
7. Проект Нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Всеукраїнська серпнева конференція 2017 р. 56 с. http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_18-08-2017.pdf
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів пед. фак. Київ: 1997. 416 с.
- 9.Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / За ред.О.І. Пометун, А.В. Пироженко. Київ : А.С.К., 2004. С. 8 – 24.
10. Осипенко С.І., Іванов А. В. Організація функціонального навчання у мережі навчально-методичних центрів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності. Київ, 2007. 56 с.

ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

А.Штука,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. В статті зазначено, що конфліктологічна культура майбутнього вчителя займає ключову позицію в ієрархії структури професійної

культури. Вона синтезує всі її складові, допомагає майбутнім вчителям самоактуалізуватися в професійних конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: конфліктологічна культура майбутнього вчителя, педагогічна культура, активні методи навчання.

Завдання сучасної освіти вищої школи полягає не тільки в тому, щоб не тільки дати добрі професійні знання, а й у тому, щоб підготувати спеціаліста, який глибоко розуміє і знає свою роль у суспільстві; вміє використовувати знання на практиці; вміє працювати з людьми, у колективі, до слухається до думки колег; вміє подолати конфліктні ситуації. Значну роль в діяльності вчителя, загалом, відіграє його професійна культура, формування якої є важливим завданням вищого закладу освіти.

Орієнтуючись на ретроспективний аналіз розуміння культури індивіда різними гуманітарними наукам, а також уточнюючи сутність професійної культури, спираючись на результати новітніх досліджень учених-педагогів (І. Зязюна, І. Бега, М. Євтуха, Н. Кичук, В. Гриньової, С. Сисоєвої та ін.), можна стверджувати, що виокремлення феномену педагогічної культури як складника культури суспільства зумовлене специфікою педагогічної діяльності вчителя, яка спрямована на формування зростаючої особистості, здатної у перспективі відтворювати, збагачувати та транслювати культуру відносин й суспільства [3].

Загалом, у навчально-виховному процесі принциповим чинником передачі культури, духовних цінностей є неповторна індивідуальність вчителя-вихователя, котрий постає носієм культури й суб'єктом людських взаємин. При цьому приховується головний педагогічний постулат, за яким учитель насамперед є унікальною, неповторною особистістю, яка перебуває у постійній зміні, збагаченні у висхідному (позитивному) напрямі.

Саме через професійну культуру вчителя віддзеркалюються його професійні цілі, мотиви, знання, уміння, якості, здібності. (ставлення). Тобто, педагогічна культура постає феноменом вияву вчителем власного «Я» у професійно-педагогічній площині через поєднання власних цілей, мотивів, способів, операцій, згрупованих навколо керування процесом особистісного зростання учнів та певної системи педагогічних цінностей. Існуючи об'єктивно, педагогічна культура, як автономна системна сутність та система цінностей, реалізується через призму⁷ суб'єктивного духовного досвіду вчителя [1].

Важливим компонентом педагогічної культури вчителя, на нашу думку, є конфліктологічна культура, зважаючи на те, що у своїй діяльності він повинен вирішувати різні конфліктні ситуації з учнями, їхніми батьками, колегами,

адміністрацією. Зазначимо, що проблема формування конфліктологічної культури в майбутніх учителів, у педагогіці висвітлена недостатньо.

Слово «конфлікт» латинського походження, в перекладі означає «боротися». Воно означає зіткнення практичних інтересів, думок, поглядів, гостру суперечку в спілкуванні через відмінності інтересів. Конфлікт може мати різну природу, масштаби, історію існування.

Так, конфлікт може виникнути на рівні самої особистості педагога – як внутрішньо-особистісний, або існувати у стосунках з іншими людьми, з учнями та їх батьками, колегами, керівництвом; не виключена вірогідність входження педагога в конфлікт, що між окремими мікрогрупами працівників школи тощо. Нарешті, педагог як будь яка людина, може стати учасником конфлікту, що розгортається довкола нього через політичні, міжетнічні чи міжрелігійні суперечності.

Конфліктологічна культура майбутнього вчителя – це сформованість внутрішньої культури, культури міжособистісних, професійних відносин, що сприяють запобіганню конфліктних ситуацій, а також наявність умінь їх вирішувати в разі виникнення.. Важливу роль у формуванні конфліктологічної культури вчителя відіграє його толерантність [1].

З огляду на це, педагог повинен обрати толерантність активною професійною позицією, що допоможе розширити обрій його індивідуальної освіти, самооцінити взаємини з іншими тощо.

Важливими складовими конфліктологічної культури майбутніх учителів є також сформованість у них моральних та емоційно-вольових якостей, що пов'язано насамперед із знеціненням моральних умов суспільства.

У ході наукового пошуку встановлено, що існує об'єктивне конфліктогенне професійне середовище, з яким доводиться зустрічатися сучасному фахівцю. Отже, перед ним постає завдання розвитку своїх можливостей у конфліктогенних і конфліктних ситуаціях внутрішньо-особистісного і міжособистісного рівнів прояву професійного конфлікту; перетворення конфліктогенного професійного середовища з метою попередження подальших конфліктів.

Результати проведеного нами дослідження свідчать, що студенти не готові працювати в умовах конфліктних ситуацій та конфлікту, вони мають достатньо високий рівень особистісної конфліктності та у конфлікті використовують неефективні стратегії поведінки, такі як боротьба та відступ.

Причиною цього є те, що у загальній структурі професійної діяльності на всіх етапах навчання провідною виявлялася спрямованість на управлінські сторони професії.

Таким чином, студенти більш орієнтовані на управлінську діяльність, ніж на психологічну роботу з людьми, яка насправді є, на думку експертів, провідною в професійній діяльності.

Отже, конфліктологічна культура майбутнього вчителя займає ключову позицію в ієрархії структури професійної культури, вона синтезує всі її складові, актуалізуючись і виявляючись відповідно до потреб в безпеці, в престижі, самоактуалізації в професійних конфліктних ситуаціях і конфліктах.

Конфліктологічна культура як характеристика та реалізація способу професійної діяльності в конфліктогенному професійному середовищі є різновидом професійної культури.

Конфліктологічна культура майбутнього вчителя – це інтегрована характеристика суб'єкта праці, здібного до перетворювальної діяльності в конфліктогенному професійному середовищі[1].

В процесі формування конфліктологічної культури студента повинні використовуватися активні методи навчання.

Згідно з А. Вербицьким [4], активне навчання знаменує собою перехід від переважно регламентуючих, алгоритмизуючих, програмованих форм та методів організації дидактичного процесу до розвиваючих, проблемних дослідницьких, пошукових, що забезпечують народження пізнавальних мотивів та інтересів, умов для творчості в навчанні.

У ході наукового пошуку встановлено, що існують такі основні активні методи навчання, як аналіз конкретних ситуацій, імітаційні вправи, семінари-дискусії, “круглий стіл”, “мозковий штурм” тощо.

Таким чином, “Мозковий штурм”, який був проведений на заняттях з майбутніми вчителями, дозволив нам вирішити такі завдання:

- творчо засвоїти матеріал конфліктологічного напряму;
- об'єднати теоретичні конфліктологічні знання із практикою;
- активізувати пізнавально-мотиваційну діяльність;
- сформувати здібність концентрувати увагу та розумові зусилля для вирішення поставленого завдання;
- сформувати досвід колективної інтелектуальної діяльності[2].

Безпосереднє відношення до предмету нашого дослідження має метод аналізу конкретних ситуацій. Аналіз конкретних ситуацій (case-study) – це один

із найбільш ефективних та поширених методів організації активної пізнавальної діяльності студентів.

Цей метод розвивав здатність до аналізу життєвих та виробничих завдань. Зустрічаючись із конкретною ситуацією, студент повинен був визначити: чи є в ній проблема, з чого вона складається, визначити своє відношення до ситуації.

Розрізняють наступні види ситуацій: ситуації-ілюстрації, ситуації-вправи, ситуації-оцінки, ситуації-проблеми [2]. Зокрема нами проводилося розв'язання ситуаційних задач, розбір інцидентів (явищ), розбір конфліктів та інші.

Висновки. Отже, студенти навчилися на конкретних життєвих прикладах шляхом всебічного аналізу приймати відповідальне рішення в обмежений термін часу та за відсутності достатнього обсягу інформації.

Успішність конфліктологічної підготовки, з одного боку, забезпечуються відповідними знаннями, уміннями та навичками, з другого – психологічними особливостями індивіду, які залежать від внутрішніх і зовнішніх умов.

Особливу цінність при конфліктологічній підготовці студентів набуває досвід застосування знань на практиці в школі.

Чим більше та різноманітніше буде коло проблем спілкування, з якими студенти свідомо зіштовхнуться під час проходження практики, чим більш інтенсивною буде взаємодія з учнями, батьками, тим більшим «репертуаром сюжетних ліній», алгоритмами розв'язання певних ситуацій взаємодії володітимуть студенти [4].

Практична діяльність формує багатий досвід реального професійного спілкування, сприяє формуванню у студентів більш точних уявлень про себе, власний рівень конфліктологічної культури і реалії професійної діяльності.

Керівникам практики важливо протягом всього періоду проходження практики проводити консультації, слід обговорювати позитивні й негативні ситуації професійного спілкування, проблеми, з якими їм прийшлося зіштовхнутися або стати свідками.

Таким чином, формування конфліктологічної культури є важливою й складною частиною професійної підготовки майбутніх вчителів.

Література

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. Москва, 1991. 159 с.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та практичний аспект). Харків: Основа. 1998. 300 с.

3. Педагогические технологии: уч. пособие для студентов педагогических вузов / Под общей ред. В.С. Кукушина. Киев: Освіта, 2006. 336 с.

4. Самсонова Н.В. Конфликтологическая культура и технология ее формирования в системе вузовского образования: монография. Калининград: Изд-во КГУ, 2002. 308 с.

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

О.П.Ноздрова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

М.Гаврільчева,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Анотація. В статті зазначено про реалізацію інноваційних, інформаційно-комунікативних технологій та впровадження ефективних методичних ідей, що дають можливість інтегрувати різні інноваційні та інтерактивні методи навчання на уроках англійської мови в початкових класах: метод проектів, презентації, навчально-методичні тренінги, рольові ігри, проблемно-пошукові завдання, моделювання, робота в парах тощо.

Ключові слова: Концепція «Нова українська школа», інноваційні, інформаційно-комунікативні технології, інтерактивні методи навчання, урок англійської мови, початкова ланка освіти.

Модернізація сучасної вітчизняної освіти висуває нові вимоги до оновлення процесу навчання в початковій школі. Відповідно такі виклики часу зумовили розробити нові підходи до навчання на засадах дитиноцентризму, педагогіки партнерства, оновити Державні стандарти освітніх програм, підручників, оцінювання навчальних досягнень учнів.

Концепція «Нова українська школа» проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в

сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей [1].

Доступність до якісної початкової освіти є пріоритетною стратегічною складовою реформи української освіти, яка передбачена законом «Про освіту» [2].

Положення нової Концепції вимагає підвищення якості змісту освіти через удосконалення форм і методів навчання, запровадження освітніх технологій, спрямованих на формування особистісних якостей учнів, загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, життєво необхідних і соціальних навичок.

Визначальною ознакою новизни є впровадження в освітній процес таких технологій навчання, які допоможуть учням молодших класів не тільки отримати знання, а й розвивати творчі здібності. Оскільки водночас із розумовим розвитком школяра має відбуватися й особистісний розвиток, то освітній процес передбачає рівноправну позицію всіх його учасників.

Тому є потреба психологізації підготовки вчителів з метою оволодіння діагностичними методиками, умінням співпрацювати з молодшими школярами, вчити дітей працювати разом [3].

Важливим чинником результативної освіти вважаємо перехід на технологічність освітнього процесу.

Використання педагогічних технологій в освіті розглядали науковці В. Беспалько, Б. Блум, І. Волкова, І. Дичківська, Т. Дмитренко, О. Коваленко, О. Пехота, О. Пометун, І. Прокопенко, К. Річмонд, Г. Селевко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Р. Томас та ін [4].

Педагогічні технології – це складна система засобів і методик, об'єднаних пріоритетними загальноосвітніми цілями, концептуально взаємопов'язаними між собою завданнями і змістом, формами й методами організації освітнього процесу, де кожна позиція накладає відбиток на всі інші, що і створює в результаті певну сукупність умов для розвитку учнів [4].

Сучасні педагогічні технології допомагають реалізувати нову освітню парадигму, пропонуючи інноваційні моделі побудови діяльності вчителя й учня. Відтак, цілі і функції вчителя початкової школи передбачають, крім психолого-педагогічної, методичної підготовки, і цифрову грамотність. Комплексне використання вчителем у своїй діяльності педагогічних технологій забезпечить участь кожного учня в активний пізнавальний процес.

Серед сучасних освітніх технологій таких як особистісно-орієнтовані, предметно-орієнтовані технології, оцінювання досягнень учнів, інтерактивні

технології, виокремлюємо інформаційно-комп'ютерні технології на уроках англійської мови в початковій школі.

Реалізація інноваційних, інформаційно-комунікативних технологій та впровадження ефективних методичних ідей дають можливість інтегрувати в собі різні інноваційні та інтерактивні методи навчання: метод проектів, презентації, навчально-методичні тренінги, рольова гра, проблемно-пошукові завдання, моделювання, робота в парах, «мозковий штурм»; евристичний, дослідницький, аналітичний, інтерпретаційний, імітаційний методи, що розвивають в учнів інноваційне мислення[5].

Використання інформаційно-комп'ютерних технологій в початковій школі на уроках англійської мови відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми й методи навчання [3].

Сучасний урок англійської мови в початковій школі неможливо уявити без використання мультимедійних засобів (технологій), що надають можливість урізноманітнити процес навчання.

Найбільш поширеним засобом інформаційних технологій є інтерактивна дошка, електронні підручники, використання різноманітних відеоматеріалів, мультимедійних програм, довідників, електронних словників тощо.

Враховуючи психофізичні особливості дітей молодшого шкільного віку, саме використання таких технологій посилює мотивацію навчання, активізує навчальну та пізнавальну діяльність, адже відбувається вплив одразу на декілька органів чуття (сприймання почутого і побаченого).

На уроках англійської мови вчителю варто використовувати інформаційно-комп'ютерну технологію із залученням інтерактивної дошки, для якої розроблено програми.

Зокрема програми, рекомендовані МОН України, LearningApps, Kahoot, Smart Learning Suite, мультимедійні матеріали від видавництва «Розумники» (Smart Kids) тощо.

Наприклад, використання на уроці англійської мови у 1 класі запропоновані завдання з теми «Вивчення літери та звука О». Програма (МОН України) рекомендує мультиплікаційну низку вправ із залученням персонажів Мовки і Суржика, які, спілкуючись між собою, з'ясовують різницю між звучанням звука [o] та його позначенням на письмі літерою О; місця розташування літери в алфавіті; визначення літери в словах (на початку, в

середині, в кінці); розрізнення великої і малої букви *O* в словах. Діалог Мовки і Суржика супроводжується анімаційними малюнками, музичним супроводом.

Така вправа наближує навчальну діяльність учнів до ігрової діяльності та перегляду мультиплікаційних фільмів у дошкільному віці. Цікавими є вправи у цій програмі на вироблення артикуляційних навичок дітей, пов'язаних з вимовою звука [o]; читання складів та слів зі звуком; робота з деформованим текстом на інтерактивній дошці; редагування слів тощо.

Інформаційно-комп'ютерна технологія вдало поєднується з ігровою, яка спрямовує дітей молодшого шкільного віку на розв'язання кросвордів, ребусів, вікторин, участь в естафетах тощо.

Наприклад, діти об'єднуються в дві команди, кожен учасник яких швидко повинен дістатися до інтерактивної дошки та вписати літеру *O* на місці пропущених букв у запропонованих словах. Перемагає та команда, яка перша виконає завдання.

У початковій школі ефективною розглядається й інтерактивна технологія, яка передбачає роботу учнів в парах, у малих творчих групах та колективне виконання завдань.

Наприклад, молодшим школярам пропонуємо завдання для опису предмета (квітки конвалії). З цією метою колектив класу об'єднуємо в три групи: учні першої групи повинні дібрати для опису квітки тільки іменники (весна, конвалія, листок, стебло, цвіт), учні другої групи отримують завдання – дібрати прикметники, які пов'язані з описом конвалії (весняні, запашні, блакитні, зелені, ніжні), учням третьої групи пропонується дібрати дієслова (розвиватись, являтися, цвісти, милуватися).

Після виконання цих завдань ставимо перед учнями мету: з дібраних мовних одиниць (іменник, прикметник, дієслово) скласти текст-опис конвалії.

Висновки. Отже, використання сучасних педагогічних технологій сприяє реалізації ідей Концепції Нової української школи в освітньому процесі. Особливо цінним є поєднання інформаційно-комп'ютерної та інтерактивної технології, що дає змогу вчителю початкової освіти на уроках англійської мови формувати гармонійну, всебічно розвинену особистість, яка у майбутньому може стати конкурентноспроможною, креативною, здатною швидко реагувати на нові виклики часу.

Література

1. Нова українська школа: порадник для вчителя. За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера «ЛТД», 2018. 160 с.

2. Закон України про освіту. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. 2018. УОВЦ «Оріон». С.160.
4. О.Пометун. Педагогические технологии: учебное пособие для студентов педагогических специальностей. *Педагогическое образование*. 2002. Ростов на Дону. 2010. 365 с.
5. Пентилюк М. Методика навчання англійської мови в середніх освітніх закладах. 2005. Ленвіт. 400 с.
6. Хващевська О. Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів. Наукове електронне видання *«Професіонал педагога: теоретичні й методичні аспекти»*. 2018. № 8. 30 с.

ВПЛИВ МУЛЬТФІЛЬМІВ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

О.П.Ноздра,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Д.Боднар,

здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

***Анотація.** У статті розглянуто використання мультиплікації – одного із важливих засобів формування особистості вихованця у загальноосвітніх навчально-виховних закладах. Зазначено про величезний вплив мультфільмів на розвитку дітей молодшого шкільного віку.*

***Ключові слова:** молодший шкільний вік, мультиплікаційні фільми, моральне виховання.*

Питання щодо морального виховання дітей молодшого шкільного віку залишається актуальним. Сьогодні постає проблема: на які педагогічні зразки опиратися педагогам, батькам у своїй виховній роботі; які використовувати

форми роботи для формування у школярів моральних норм та еталонів поведінки.

Формування моральних навичок особистості необхідно починати з дитячих років для того, щоб у школі їх лише вдосконалювати. Власне тому педагоги не мають права на помилку у моральному вихованні дитини, що надзвичайно важливо у сучасному глобалізованому, інформаційно-заангажованому суспільстві.

Увага до зазначеної проблеми зростає у зв'язку зі щоразу більшою втратою духовно-моральних цінностей та орієнтирів як у дорослих, так і у дітей в ХХІ ст.

Становлення особистості в останні десятиріччя реалізується в атмосфері пропагування суто матеріалістичних поглядів на життя, взаємини, поведінку людей. Як відомо, дитинство – це період життя людини, коли закладаються основи особистісної активності та головні цінності, що визначають якості людини в майбутньому, період оволодіння морально-етичними нормами подальшого дорослого життя. Тому формування моральності у дітей молодшого шкільного віку є надзвичайно важливим і актуальним.

Останні дослідження науковців (Абраменкова У., Богатирьова А.) доводять, що використання мультиплікації – це один із важливих засобів формування особистості вихованця у загальноосвітніх навчально-виховних закладах[2].

Мультфільм – це перше знайомство дитини з телебаченням та прекрасний спосіб розважити малечу. Вплив телебачення на людину є глобальним. Саме діти є найуразливішою категорією телеглядачів. Це пов'язано з тим, що є певні особливості дитячої психіки, які відрізняють її від дорослої та роблять її вразливішою, залежною від телевізійних впливів, а саме: відсутність або слабкість розрізнення реального та вигаданого світів, що веде до того, що те, що відбувається на екрані, сприймається як частина реальності.

Одним із провідних механізмів психічного розвитку та засвоєння соціального досвіду дитиною є наслідування. Спочатку дитина наслідує дорослих, потім ровесників, а з часом починає наслідувати персонажів з мультфільмів

У дітей ще не сформована критичність мислення, що веде до автоматичного засвоєння будь-якої інформації.

Одним із головних завдань розвитку дитини у соціумі є формування моделі світу, яка формується на основі всієї інформації з оточуючого середовища. Сьогодні екран телевізора дуже часто відіграє провідну роль у цьому процесі, зважаючи на час, який діти проводять перед ним

Мультиплікаційні фільми – це певний етап в розвитку дитини. Адже вона вчиться розрізняти добро та зло, когось наслідує, когось засуджує. Поступово формується симпатія, приязнь, схвалення вчинків того чи іншого героя, яке переростає у наслідування.

Тому важливо навчити малечу правильно розмежовувати добро та зло, любов, дружбу, повагу, підтримку, допомогу, заздрість, нечесність, лінь та працьовитість.

Перегляд нового мультфільму вперше, незалежно від віку дитини, має відбуватися у присутності дорослої людини, з її коментарями та поясненнями. Вдруге дитині можна дивитися самотійно.

Перш за все, в сюжеті не має бути фізичного насилля, аморальності, агресії, зброї, непристойного гумору.

Небезпечними є мультфільми, в яких стерта реальність: коли герої мають кілька життів, не відчують болю. У такий спосіб діти пізнають викривлену дійсність і це призводить до непристосованості до життя, формування хибного уявлення.

Мультфільми мають величезний вплив на розвитку дітей молодшого шкільного віку. З одного боку – це яскраві, видовищні, образні, прості, ненав'язливі, доступні дітям мультфільми. Вони формують в нього первинні уявлення про добро і зло, еталони доброго та поганого в поведінці. Через порівняння себе з улюбленими героями дитина має можливість навчитися позитивно сприймати себе, шанобливо ставитися до природи, поважати старших, а головне любити цей світ. Деякі події мультфільмів виховують дітей: підвищують їхню обізнаність, розвивають мислення та уяву, формують світогляд [4].

З іншого боку, існує багато мультфільмів, які негативно впливають на розвиток дитини. Переглядаючи такі мультфільми, дитина стає агресивною й байдужою, вона починає копіювати недобрих і злих героїв. Зараз особливої популярності набирають зарубіжні мультфільми, переважно американські. Не всі вони є шкідливими й забороненими, але є й такі в яких наявні глибокі розбіжності у картині світу.

У радянських мультфільмах відбивається правильна для дитини картина світу, де добро завжди перемагає зло, де дружба і любов сильніші понад усе. У радянських мультфільмах існує негативний персонаж, який, зазвичай, легко перевиховується. У зарубіжних мультфільмах дуже часто викривлена картина світу. Світ безнадійно поринутий у зло. І зло, зазвичай, знищується фізично[2].

Тому, дорослим важливо навчитися фільтрувати добрі та погані мультфільми для дітей. Необхідно регулювати частоту перегляду дітьми різних

мультфільмів (зарубіжних і вітчизняних). Хороший мультфільм може бути нагородою або святом, але ніяк не залежністю.

Корисно використовувати мультфільми як інструмент заохочення. Якщо дорослий буде спілкуватися з дитиною, грати в ігри, активно проводити час, то перегляд мультфільмів дитині буде просто непотрібний.

Для дітей молодшого шкільного віку надзвичайно важливими є зміст і сюжети мультфільмів-казок. Сюжети мультфільмів передбачають стандартні ситуації, в які потрапляють діти в повсякденному житті, у процесі спілкування з іншими людьми, демонструють соціальні норми, правила, гендерні ролі, цінності й моделі поведінки тощо.

Зазвичай школярі відтворюють сюжети переглянутих мультфільмів, закріплюючи способи дії в тих чи інших реальних ситуаціях.

Відомо, що будь-який мультиплікаційний сюжет містить елементи казковості, фантазії, вигадки, таємничості й загадковості. У найбільш відомих казках, за сюжетом яких створюються мультфільми, пропагандуються вічні й незмінні моральні принципи.

Застосування у виховній роботі перегляду мультфільмів - один із важливих шляхів інтеграції художньої літератури, зокрема, втіленої в мультиплікації в освітньому процесі загальноосвітнього навчально-виховного закладу.

Такі мультфільми-казки, як «Колобок», «Рукавичка», дуже ефективно розв'язують будь-яку життєву емоційну проблему ще у дошкільному віці. Їх психологічний сенс і користь для дитини - підготувати її до сприйняття складніших творів. Вихованець навчається послідовно сприймати події, а це розвиває його пам'ять та увагу. Недаремно в народних казках багато повторів.

Мультфільми-казки доцільні й у вихованні старших дітей, у яких простежуються гіперактивність, нестійкість уваги, нецілеспрямованість, імпульсивність тощо [2]. Щоб подолати наявні емоційні проблеми дітей, потрібні складніші мультфільми (наприклад, екранізовані літературні казки про Буратіно, Чіполіно, Карлсона, народні казки з Бабою-Ягою і Змієм Гориничем тощо).

Проте, їх просто недостатньо прочитати або переглянути дітям - їх треба обов'язково програвати. При цьому дитина має «спробувати» себе в різних ролях: побути й Іванком, і Бабою-Ягою. Подумки, граючи роль Баби-Яги, вона вже не так і боїтиметься останньої, бо та стане їй зрозумілішою.

Можна запропонувати дітям малювати казкових героїв у різних ситуаціях, при цьому «проговорювати» їхній вираз обличчя, позу, тобто, коментувати все те, що відбувається на екрані [1].

Можна добирати мультфільми-казки для показу під час концертної програми.

Сучасна дослідниця О. Васильєва зазначає, що сьогодні надзвичайно ефективним як у моральному, так і в інтелектуальному розвитку дітей є використання відповідних мультиплікаційних та розвивальних фільмів. Вона переконливо доводить, що звичайні заняття у школі вже не актуальні, елемент новизни давно зник. Такі традиційні заняття не можуть дати вихованцям тривалого інтелектуального навантаження[3].

Щоб навчання було цікавим, потрібні заняття нового типу - заняття, які моделюють творчий процес і створюють належний мікроклімат, забезпечуючи можливості для розвитку інтелекту. До них належить використання розвивальних фільмів і мультфільмів.

Перегляд відповідних передач сприяє інтелектуальному розвитку дитини, бо на екрані «оживають» її фантазії, герої книжок і казок, предмети навколишнього світу, цифри і літери. У цьому й полягає одне з найважливіших завдань шкільного виховання – розвивальне.

Такі заняття з перегляду мультфільмів у школі передбачають велику варіативність і розмаїття комбінацій засобів педагогічного впливу:

- кожне заняття є комплексом завдань, які діти виконують під час перегляду фільму;
- завдання дають дитині в різній формі, з різних видів діяльності, з використанням іграшок, наочності, дидактичного матеріалу і ознайомлюють дитину з різними способами передачі інформації;
- завдання можуть містити різний діапазон труднощів, тому можуть довго підтримувати інтерес дитини;
- завдання постає перед дитиною не в абстрактній формі, а у формі гри, допомоги казковим героям, тобто у вигляді реальних, відчутних дій, які опираються на емоції малюка;
- більшість мультфільмів і фільмів не вичерпуються запропонованими завданнями, а дають змогу дітям, педагогам і батькам виявити творчість, складаючи нові варіанти завдань і розвитку сюжету [1].

Висновки. Науковці (Гундарєва І., Васильєва О.) зазначають основні психологічні чинники ефективного впливу мультфільмів на розвиток моральної поведінки молодших школярів:

- а) підготовленість вчителів до моделювання сюжетів мультфільмів, які найбільше впливають на розвиток моральних якостей учнів;
- б) підготовленість педагогів і дітей до ігрової діяльності;

- в) позитивний психологічний клімат виховного процесу;
- г) використання у грі та бесідах із школярами психомистецьких ситуацій із вбудованими відеосюжетами[3].

Підсумовуючи, ще раз зазначимо, що мультиплікація – це не лише важливий вид мистецтва, а й ефективний розвивальний виховний засіб, який дає змогу набагато цікавіше розв'язувати різні освітні завдання у роботі з дітьми. Тому перелік мультфільмів для дітей різного віку має бути ретельно відсортованим, внесеним до сучасних програм сучасної школи та керованим вчителем-вихователем.

Література

1. Абраменкова У., Богатирьова А. Діти й телевізійний екран // *Початкова школа*. 2006. № 6. С. 28– 31.
2. Аромаштам М. Діти дивляться мультфільми: психолого-педагогічні нотатки. Практика «виробництва мультфільмів дитячого садка. Москва: Чисті ставки. 2006. 32 с.
3. Васильєва О. Використання мультиплікаційних і розвивальних фільмів у роботі з дітьми. *Дитячий садок*. 2013. № 6. С. 1– 7.
4. Гундарева І. Про наслідки сприйняття телевізійної інформації // *Воспитание в школе*. 2005. № 9. С.45– 54.
5. Кіндрат І. Р. Вплив сучасного медіапростору на формування світоглядних уявлень дитини дошкільного віку // *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13. Ч. 3. С. 94– 101.
6. Руденя О. М. Мультфільми і діти // *Соціальний педагог*. 2011. № 1 (49). С. 46– 49.

Наукове видання

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В
СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Підп. до друку 28.02.2022. Формат 60x90/16.Папір офсетний
Гарн. «Times» Друк різнографічний. Ум.друк.арк.11.
Наклад 100 пр. Зам. №191.
Віддруковано в копіювальному центрі «Магістр»
м.Одеса,вул.Мечнікова,36 тел.: +38(063) 890-82-36
Свідоцтво про реєстрацію №2670316784 від 16.02.2000 р.